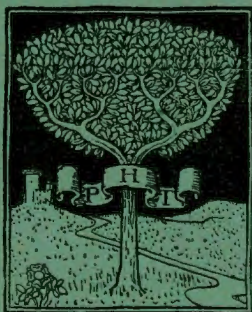

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1928

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BENGT HILDEBRAND

ÅRG. XXIX.

HÄFT. 1—2

INNEHÅLL.

TEXT.

	Sid.
Lars Gathenhielm i historien och sägnen. Av BENGT HILDE- BRAND	1
Till dateringen av en Karl XII-miniatyr. Av SALOMON KRAFT	21
Släkten Hasselhuhn. Av GOVERT INDEBETOU	24
Ett bidrag till Lunds stifts herdaminne. ANDERS ROOS' an- teckningar om ordinarie amiralitetspredikanter i Karlskrona från omkr. 1680 till omkr. 1770. Utgivna och kommenterade av JOHAN FEUK	39
Recensioner	127
Smärre meddelanden	137
Frågor	150
Insända böcker	151
Notiser	154

ILLUSTRATIONER.

Gathenhielmska huvudbanéret i Onsala kyrka	5
Gathenhielmska sarkofagerna i Onsala	13
Porträtt av prosten Daniel Olai Brusenius (plansch) . . .	48—49
Porträtt av prosten Jöns Berndt Santesson (plansch) . .	116—117

Lars Gathenhielm i historien och sägnen.

Av Bengt Hildebrand.

»Iag kom til Wästre Haf / til Giötha Älfwens Ända ;
Der hon förblanda må / med Saltan / söter Flod.
Och såg en heel Process, från Sö'r tilbakars lända /
Iag fråga hwad det war? fick swaret der iag stod.
LARS GATHENHIELM är död / til Hwila ock ledsagat /
Med Hög tilbörilig Pracht / uppå en swarter Båhr :
De som af Nåd och Gunst / samt Wänskap ha behagat /
Utresa / komma nu igen til Staden wår.
Iag häpna der iag stod / när iag de orden hörde /
Kom för mig som en Dröm / och wille intet tro.
All Bloden i min Kropp / sig fram och åter rörde ;
Iag sade : är han död /»

Citatet är hämtat ur en av Gustaf Otto Bilberg författad minnesdikt men den tidstypiska titeln »Cypresser Nästan Seent dock bättre meent Vtströdde Uppå Commendeurens Wälbårne Herr Lars Gathenhielms Graf i Ohnsahla Hwaräst Den Sahlige Herrens döda Lekamen blef med Högtlibörilig Heder den 4 Majj 1718 nedsatt och begrafwen».¹ Minnesdikten speglar i sin mån den namnkunnighet, som »Lasse i Gatan»² förvärvat redan under sin livstid. Genom sin ryktbara kaparverksamhet i en orolig tid kom han tidigt att tillhöra det slags historiska figurer, kring vilka folkfantasin gärna kretsar. Man kan icke från början följa utvecklingen av alla

¹ I saml. Verser m. m. till och öfver enskilda, ser. B, fol., vol. 21, 1718 nr 32, Kungl. Bibl.

² Lars Gathe, 1715 29/12 adl. Gathenhielm (jämte brodern Christen; Lars' son intr. 1719), f. 1689 30/11 på gården Gatan i Onsala s:n, Halland, d. 1718 25/4 i Göteborg. Kaparredare, fick 1715 burskap i Göteborg, jan. 1717 kommandörs titel. G. 1711 2/4 på Hammarkulla i Onsala s:n m. Ingela Hammar, f. 1692 11/9 på Hammarkulla, d. 1729 29/4 (omgift 1722 m. översten Isak Browald, adlad Browald, f. 1688, d. 1754). G. är jämte hustrun begr. i Onsala kyrka.

de sägner, som småningom koncentreras kring G:s person. Omkr. ett århundrade efter hans död är emellertid historien om honom och hans verksamhet redan i ganska hög grad bemängd med detaljuppgifter av tvivelaktigt historiskt värde. Dessa sägenmoment ha sedan förökats ända fram i vår tid.

Efterföljande lilla undersökning är icke någon biografi över Gathenhielm. Otvivelaktigt torde det arkivaliska materialet genom bredare undersökningar ännu kunna giva mycket som underlag för en mera uttömmande levnadsskildring. Tills vidare måste man dock i första hand hänvisa intresserade till de i sitt slag goda biografiska framställningarna av W. Berg och H. Fröding, varom mera nedan. Under arbete för en art. om Gathenhielm till Nordisk Familjeboks 3:e uppl.¹ visade det sig emellertid, att en kritisk-historiografisk jämförande undersökning rörande G. i historia och sägen kunde avvinnas vissa synpunkter av allmänna intresse och därjämte en del nya fakta av både negativ och positiv art till belysning och komplettering av den tidigare litteraturen i ämnet. Det är en sådan undersökning, som här framlägges.

Den förste, som ger en mera kritisk, på djupare källforskningar stödd biografisk framställning av Gathenhielm är Wilhelm Berg i »Samlingar till Göteborgs historia».² En ny genomarbetning av stoffet jämte utvidgade källundersökningar finner man i H. Frödings »Berättelser ur Göteborgs historia under enväldstiden»,³ som har ett särskilt kapitel om G. och hans närmaste.

I sistnämnda intressanta biografiska skildring förvisar Fröding ur Gathenhielms historia större delen av de sägenartade utbroderingar, som tillkommit under tidernas lopp. Förut⁴ hade t. ex. påståtts, att Lasse i Gatan varken kunde läsa eller skriva och att han tillbragt hela sin ungdom på sjön. Dessa uppgifter falla till marken inför Frödings påvisande av, att Lars enligt Göteborgs gymnasiums matrikel därstädes inskrevs som lärjunge 1706 och att därjämte flera av G. själv skrivna dokument finnas. Att denne från barndomen »eventuerat sig i sjöväsendet», vilket anföres i ett av Fröding citerat brev från guvernören (sedan generalguvernören) C. G. Mörner till sedermera riksrådet Samuel Akerhielm,⁵ har sålunda ej uteslutit, att G. fått viss boklig bildning. Berg⁶ har

¹ Bd 8 (1928), sp. 433—434.

² Del II, 2:a uppl. (1887), s. 152—175 m. fl.

³ Tr. 1915, s. 300—315.

⁴ Bl. a. i Svenskt Biogr. Lex., ny följd, bd 4 (1861—62), s. 211.

⁵ Fröding, a. a., s. 305 f.

⁶ A. a., s. 152.

påvisat, att Lars' fader, Anders Börgesson Gathe,¹ var sin hemorts mest betydande man. Han kallas ofta skeppare, vilket emellertid i detta fall betyder redare i större skala, ty Anders G. var delägare i ett flertal skepp. Från hans begravning finnas åtminstone fem minnesdikter² bevarade, av vilka tre äro av särskilt intresse. Den ena är författad just av »L.: Gathe», vadan Lars sålunda synes ha försökt sig även som poet, om han nu själv skrivit denna »Hierte-Suckan öfwer Sin Sahl. K. Fader» med dess »Sorgbundne Werss». Det förefaller av de något knaggliga stroferna, som om Lars närvarit vid dödsbädden. Hans äldre bror, den även som kapare kände Christen Gathe,³ uppträdde också med en dikt, som var mera lättflytande. En tredje begravningspoet var Anders G:s »i Sorgen quarlemnade Swärsson Olof Knappe». Denne är säkerligen identisk med den »Oluff Andersson Knappe», som jämte sin far Anders Olsson Knappe 1705 skänkte en ännu bevarad dopfont⁴ till Onsala kyrka. Olofs dikt visar, att han fört skepp för svärfaderns räkning. I litteraturen⁵ omtalas Olof Knappe som en i Halland mäktig man.⁶

¹ I antikv.-topogr. ark., Vitterhetsakad., finns en rapport (Onsala: 1919, nr 967 b) av nuv. prof. A. L. Romdahl med intressanta uppgifter om släktens gravstenar i Onsala. Sådana äro bevarade öfver bl. a. Anders G. med hustru och Lars' farföräldrar Börge Andersson (d. 1684) med hustru. Romdahl nämner även en sten öfver »Anders Larsen på Gaden», som han uppger vara Lars' farfars far.

² Kungl. Bibl., Verser öfver enskilda. I ser. B., fol., vol. 12, 1710 finnas tre: en av Christen Gathe (nr 35; se texten och not 4), en av kyrkoherden E. Bergius och en av sign. S. E. Denne S. E. kallar Anders G. handelsman och inspektör »öfwer Nidingens Fyr», vilken lokaluppgift ej synes ha beaktats i tidigare litteratur. I patentfolioserien finnas dikter av Lars G. och O. Knappe (se texten).

³ Christen Gathe, 1715 adl. Gathenhielm, f. 1682, d. 1722, kofferdikaptens, antogs vid amiralitetet 1710, förde efter rådets tillstånd kaparfartyg, blev e. o. kapten 1714, kommandör 1718 och fick avsked 1720. Fröding, a. a., s. 301, anger att Anders G. hade 9 barn. Fröding nämner däraf, utom Chr. och Lars: en bror, Erik G., som också gick till sjöss; en syster, g. m. »en Knappe» (d. v. s. Olof Knappe, se texten här och not 7); en annan syster Anna Thalena (f. 1694, d. 1777), g. i. m. amiral-löjtn. Anders Thorsson, 2. m. handl. i Göteborg, konvojkommissarien Johan Busck. Om hennes dotterdotter, g. Hasselhuhn, s. nedan s. 34—35. En tredje syster till Lars G. var Thala, d. 1689 (antikv.-topogr. ark., anf. ser.).

⁴ John Hagard, »Onsala kyrka» (i »Julhälsningar till församlingarna från präster i Göteborgs stift, 1921»), s. 109.

⁵ Berg, a. a., s. 152.

⁶ Nära Gatan i Onsala ligger Knappegården, som tillhörde släkten Knappe. Skepparen Anders Olsson Knappe dog 1705 (antikv.-topogr. ark., anf. ser.). Han torde utom Olof, gift Gathe, ha haft åtminstone dottern Inger och sonen Nils (jfr Berg, a. a., s. 164), den senare g. m. en syster till Ingela Hammar, Lars' G:s hustru. Berg (a. a., s. 161) synes antaga, att Olof Knappe senare bott i Halmstad; där avled i varje fall 1718 handelsmannen Olof Knappe (Kungl. Bibl., Verser öfver enskilda, patentfol.-ser.). Denna gren Knappe är trol. av samma släkt som en i Uddevalla bosatt gren (jfr C. W. Skarstedt, »Uddevalla kyrko- och skolminne», 1888, s. 328—333, o. R. Thorburn, »Minnesblad från invigningen af Gustafsbergs nya barnhusbyggnad», 1897); inom båda förekomma dopnamnen Anders, Nils, Olof, Inger. Anders Nilsson Knappe i Uddevalla var bror (Riksark., Biographica: Strömstierna,

Fröding påvisar, att Lars Gathe enligt änkans utsago haft en anseelig förmögenhet redan 1710 samt att han s. å. börjat ägna sig åt »kommissfarten», d. v. s. kaperiet. Fröding är den förste, som, i samband med den allmänna redogörelsen för G:s kaparverksamhet, med skärpa framställt till undersökning frågan, huruvida Lars Gathenhielm varit icke blott affärsman, utan även sjöhjälte, såsom folktraditionen ju älskat att tro. Fröding medger, att G. 1713 med fartyget »La Revange» kapat ett danskt skepp, men tillägger längre fram: »huruvida detta skett efter strid är väl osäkert». Enligt Frödings åsikt kan man icke uppvisa någon enda bestämd *sjöstrid*, i vilken G. skulle ha personligen deltagit. Detta uttalande bygger F. bl. a. därpå, att i bröderna G:s adelsbrev Christens kofferdifärder utförligt omtalas, under det att alls inga bestämda av Lars företagna sjöfärder nämnas och alltså ej heller några strider till sjöss. Den äldre litteraturen anger nu bl. a., att »G. skulle år 1715 haft i uppdrag att med en stor transport undsätta det belägrade Stralsund, dervid han måst utkämpa en het drabbning med en dansk flottafdelning i Sundet, samt att han då nödgats sjelf uppbränna de konvojerade fartygen, på det att dessa icke skulle falla i fiendens händer.»¹ Egendomligt nog uppger även G:s änka fru Ingela, att mannen personligen deltagit i denna expedition, ehuru hon blott omtalar *ett* skepp. Mot uppgiften om G:s personliga närvaro opponerar Fröding, i det han anser, att adelsbrevet direkt utsäger, att G. icke deltagit i Stralsundsexpeditionen. Går man nu till adelsbrevets text² finner man om Lars G. följande, vilket kan vara av intresse att citera:

»Brodren nbl:n Lars Gathe har icke mindre ifrån Ungdommen sökt igenom Siöwesendet, att kunna giöra sig skickelig till vår tjenst, och fast han ej ännu kommit till någon wärkelig beställning, så har han likwijst medelst Caprande sökt att giöra fienden afbräck och hwad han i så måtto wunnit, af een undersätelig Plickt hållit till vår tjenst ospardt, wisandes det icke allenast igenom giorde förskätter, utan och i synnerheet på det sättet, att han

arvshandl., jämf. m. Thorburn, a. a.) till Olof Nilsson Knape (1664—1730), adl. Strömstierna; denne, som adlades *samma dag* (1715 ^{29/12}) som bröderna Chr. och Lars Gathenhielm, är känd som sjömilitär och blev slutl. amiral. — För flera anvisningar rörande släkten Knape står förf. i tacksamhetsskuld till arkivrådet Joh. Ax. Almquist.

¹ Berg. a. a., s. 156, som relaterar saken under uttalande av tvekan rörande vad som däri är riktigt eller ej.

² Sköldebrevssaml. i Riddarhusarkivet.

GATHENHIELMSKA HUVUDBANÉRET I ONSALA KYRKA.
Foto: antikv.-topogr. arkivet, Vitterhetsakademien.

under Stralsundiske belägringen lätit sig angelägit wara, att bij-springa Staden med det som till Trouppernes uppehälle kunde tarf-was, hwilket fast han eij hade den lyckan att kunna bringa fram, aldenstund han skulle igenom Sundet, och således så gått som mit igenom den Fiendtlige Flottan, då Fahrtyget som af Fienden blef

jagat, efter des medgifwne ordres af hans egit Folck med hela ladingen blef upbrändt, har det lijckwijst gifwit hans undersätelige Troo lika fult å daga; . . .»

Här talas tydligt, liksom i G:s änkas, fru Ingelas berättelse, blott om ett skepp. Däremot förefalla adelsbrevets ordalag vid första påseende i övrigt något dunkla. Uttrycken »han ej hade den lyckan», »han skulle igenom Sundet» kunde ju tyda på G:s personliga deltagande. Avgörande torde emellertid vara orden »då Fartyget . . . efter des medgifwne ordres af hans egit Folck . . . blef upbrändt». Detta kan icke gärna betyda annat, än att G. icke personligen var med och att Fröding således har rätt. Ett annat bevis härför har Fröding däri, att C. G. Mörner i det förut nämnda brevet till Åkerhielm likaledes säger, att G. icke själv medföljt, utan endast givit skepparen order att sätta eld på fartyget, hellre än att lämna det till fienden.¹

Frågan om G:s eventuella personliga närvaro vid kaperierna kan än ytterligare belysas. Berg anser, att om G. själv deltagit i striderna, detta måste skett »före 1716», enär G. de senare åren ständigt uppehöll sig i Göteborg. Berg anför icke något bestämt belägg härför, utan synes snarare hänvisa till sin allmänna kännedom om G:s verksamhet i denna stad. I detta sammanhang vidrör Berg den i tidigare litteratur framträdande uppgiften, att G. vid en sjödrabbning blivit svårt sårad och därefter måst begagna kryckor, varför han sedan ej personligen deltagit i några strider. En sådan framställning möter t. ex. i Sv. Biogr. Lex.,² där det heter: »Vid något tillfälle lærer G. blifvit sårad, ty omkring 1717 begagnade han krycka och kunde ej längre personligen deltaga i kaperierna.» Denna sats visar sig vara ordagrant hämtad ur Fryxells historiska berättelser.³ Då Fryxell icke direkt anför någon källa för påståendet i fråga, är det förklarligt, att Berg endast i förbigående omnämnt detsamma och Fröding förmodligen med vilja förbigått det såsom en värdelös uppgift. Emellertid anför Fryxell i tre olika noter som källa för andra uppgifter om G. en »Beskrifning om Karl XII» i »Linköp. Bibl. Ark.» och säger i den sista av dessa noter, att »flere enskildheter i denna berättelse äro hemtade» ur nämnda »Beskrifning».

Vid förfrågan i Linköpings stifts- och landsbibliotek, huruvida denna »Beskrifning» kunde där identifieras, erhöles efter under-

¹ Fröding, a. a., s. 306.

² Ny följd, bd 4, s. 212.

³ »Berättelser ur svenska historien», del XXIX (1859), s. 79.

sökning i saken¹ besked, att man lyckats återfinna den av Fryxell använda handskriften.²

Vilken karaktär har då denna »Beskrifning»? Av Fryxells hand finnes i boken en anteckning med en rörande författarens namn gjord förmoden,³ för vilken mycket synes tala. Vissa omständigheter orsaka likväl, att fastställandet av författarskapet i varje fall icke torde kunna ske annat än efter en mera ingående detaljundersökning. Följande kan emellertid nämnas. Handskriften⁴ visar sig ha formen av en journal på vers, till innehållet en svensk historisk krönika över händelser från hösten 1708 till hösten 1719. Krönikans ofta rentav dagboksartade karaktär ådagalägger, att den torde vara åtminstone ungefär samtidig med de skildrade händelserna. Förf. visar sig tydligt vara en lärd, intelligent och initierad person. Att han stått vissa av de relaterade händelserna nära ser man bl. a. därav, att han uttryckligen ger en ögonvittnesskildring av Norrköpings brand 1719.

Då handskriften sålunda måste tillmätas ett kallvärde, som naturligtvis varierar i olika delar därav, men likvisst förefinnes, kan det vara av intresse se, vad Fryxell däri funnit om Gathenhielm. Det visar sig då bl. a., att just uppgiften om G:s kryckor tagits härifrån. I början av beskrivningen för året 1717 säger förf.:⁵

»Här måste Gathenhielm ey längre bli förtegat,
fast han ey mindre än i glömskan här tils legat.

Holl-, England, Danemarck och Norjet kiännan wäl,
och om de önskan ondt, så ha de der till skiähl.

Han är en Capar stor, har haft en gynnan lycka
går aldrig siälf till Siöss, blir hemma wid sin krycka

Men wet på fingren grant, när han skal byte få,
straxt låter han sitt folck till siöss mot fiend gå.

Han har förledit åhr de danska giort stor skada,
ja Holl- och Engelsk skiepp för honom måste bada ;

Men dansken all dramäst, ty han i fiohl och åhr
har lidit skada stor båd' sommar, höst och wåhr.

¹ Förf. står i tacksamhetsskuld till bibliotekets tjänstemän för visat älskvärt tillmötesgående och hjälp med att återfinna handskriften, som upplånats till Kungl. Bibl.

² »Beskrifning om Carl XII» (ryggtitel), sign. W 58. En annan Linköpingshandskr., sign. H 47, nr 84 (»Berättelse om Caperierne», febr. 1719), innehåller intet om Gathenhielm.

³ Fryxell ifrågasätter, om icke förf. kunde vara läkaren M. G. von Block i Norrköping. Det har emellertid icke kunnat konstateras, att handstilen skulle vara dennes, något som naturligtvis likväl icke utesluter, att B. kan vara författaren.

⁴ 405 s. i 4:o, utan titelblad.

⁵ S. 201—202.

I Martij månad har han jämwäl skada lidit
 så stor at Danemarck der öfwer hafwer swidit,
 Ty tretton priser han från dansken tagit har,
 som alle handa gott till ladning på sig bar.»

Förf. återkommer ytterligare direkt till G. längre fram. Under s. å., 1717, heter det nämligen i ett stycke,¹ som rör tiden efter 16 juni men före aug.:

»... det caperie, som fienden föröfwat,
 har ey så mycket gods från Swänska Kiöpmän röfvat,
 Som sielfwa Gatenhielm med sin' heiduckar all,
 som kommit många med sitt caperi på fall.»

Slutligen ger förf. följande utförliga skildring rörande Gathenhielms sista tid:²

»Om Gatenhi[e]lmens skiepp, hans caperie och lycka
 Jag har tillförne talt; ty fast han gick på krycka,
 så giord han större skräck, än näcken nånsin giort,
 hwars röfwande på Skiepp man här tills aldrig sport.
 Men denna Commendeur har lärt at skiepp uppsnappa
 så wäl som Bätzman wet i nöden ankar kapp,
 från Holl- och Englan samt från dansken priser tog,
 från Swerjet några skiepp han under sig och slog.
 Iust som hon aldramäst i lyckans wågor swäfwet,
 Tör hända något högt af priser sig upphäfwer,
 så dör han äntlig bort i staden Giöteborg
 sin kreatur till stor, men kiöpmän liten sorg.
 Ey någon grafskrift iag om honom ärnar skrifwa,
 dock kan iag honom det beröm på grafwen gifwa,
 han kongens ordres följt till minsta punct och prick,
 dock stundom längre, än hans fullmackt sträcktes,
 gick.

Commendeur
 Gatenhielm
 dör i Giöteborg
 i April månad
 1718, begrofs
 i Onsahla.

hans owänner
 utset hans
 lijk text Esai
 17. v. 14.³
 hans adels
 bref Zach. 5.
 v. 1. 2. 3.⁴

¹ S. 213.

² S. 235—237.

³ Orden i Jes. 17: 14 lyda: »Om aftenen, sij, så är förskräckelse på färde, och förr än morgonen warder, så äro the intet til. Thetta är theas löön, som oss röfwa, och theas arfwedeel, som taga oss wårt ifrå.»

⁴ Orden i Sak. 5: 1—3 lyda: »Och jagh lyfte åter min ögon up, och såg; och sij, ther war et flygande bref. Och han sade til migh: Hwad seer thu? Och jagh sade: Jagh seer et flygande bref, thet är tiugu alnar långt, och tijo alnar bredt. Och han sade til migh: Thet är then förbannelsen, som utghår öfwer hela landet: ty alle tiufwar warda efter thetta bref frome dömde, och alle meenedare warda efter thetta bref frome dömde.»

Han skaffad' mat till hus från alla wida länder,
 hwaröfwer mången man i ilsko wred sin händer;
 ty at han mången karl på kneken kommit har,
 wet den bäst säja, som til godzet ägar' war.
 Han sålde hwad han tog, och sällan wahror giömde;
 Men mot sin lifstids slut det ena nästan glömde,
 at ge sin' plåtar fram, som kongen allmänt sagt;
 för hwilket han och blef i passlig heder brackt.
 En farkåst lastar han med plåtar at utsända;
 Ey hade tancka den till riksens nytta wända;
 han tänckte wara bäst, sen goda myntet war
 utgifwit, något ha på främmand' ställa qwar.
 Men frände frände wärst, en räf om röda hunden
 har sagt, så skedde här at Gathenhielm wart bunden
 med sine egne band; ity hans camerat
 förrådde honom för, tör hända, gammalt hat.
 Hans farkåst gick till siöss och tänckt till Hålland
 löpa;
 Men möter en i siön, som wille Plåtar kiöpa:
 På kongens wägnar han för Pris den lasten tar,
 och med et byte rikt till Marstrand lustigt far.
 Det säkert war en spik i Gathenhielms likkista;
 Ty på et bräde och en gång så mycket mista,
 det kåstar mycket på. Men hur han wrängde, wred
 med wäns och wänners hielp blef saken ey så led.
 Förrän han dödde fick han plåtar sin' tillbaka,
 fast han en Summa gaf åt den som spände haka
 med honom öfwer bord. Den silcke derwid span,
 som på en timmas tid så många plåtar wan.
 På slutet Gathenhielm dock fick en hiertans lisa;
 Ty kongen mände ock sin nåd på honom wisa,
 I det han honom gaf alt hwad han brutit till,
 den lycklig är som Gud och kongen hielpa will.

Ovanstående beskrivning på den bekanta rättegången mot
 Gathenhielm för olovlig utförsel av kopparplåtar är använd av
 Fryxell, som dock i någon mån reserverar sig rörande dess san-
 ningsvärde. Den är också i sina detaljer delvis oriktig. Berg har¹
 med stöd av magistratens i Göteborg protokoller lämnat en utför-
 lig redogörelse för processen. Han visar, att Gathenhielm, sedan

¹ A. a., s. 160—169.

saken upptäckts, skötte sina kort så väl, att rättegången slutligen av brist på bevis måste nedläggas. Visserligen voro även mutor med i spelet, men icke alldeles på det sätt, som antydes i »Beskrifning om Carl XII». Någon kunglig benådning kan ju icke ha ifrågakommit, då G. aldrig blev fälld. Den versifierade skildringen i »Beskrifn. etc.» har emellertid sitt intresse, icke blott genom den humor, som i viss grad präglar densamma, utan även som ett uttryck för en samtida bedömares uppfattning. Övriga citat rörande G. visa i sin mån, att denne i grund och botten var mera fruktad än populär. Samtiden, som visserligen från statssynpunkt gillade det avbräck han genom kaperierna gjorde fienden, tog samtidigt ganska ordentligt avstånd från hans person och metoder.¹

Vad angår det två gånger upprepade påståendet, att G., i varje fall redan 1717, aldrig gick till sjöss, utan t. o. m. var bunden vid kryckor, så förefaller det väl icke troligt, att denna faktiska uppgift kan vara alldeles gripen ur luften. Den även eljest ofta välunderrättade förf. verkar här trovärdig. Ser man emellertid nu efter hos Fryxell (och senare i Sv. Biogr. Lex.), finner man där det ganska betydelsefulla tillägget: »Vid något tillfälle lärer G. blifvit sårad, ty omkring 1717 begagnade han krycka.» Då Fryxell i övrigt på denna punkt helt synes bygga på »Beskrifn. etc.», men där icke finnes ett ord om, att G:s invaliditet skulle orsakats av, att han blifvit sårad, torde man utan vidare kunna påstå, att denna Fryxells reflexion saknar varje stöd i källorna. Beträffande invaliditetens uppkomst så kan den naturligtvis ha stått i samband lika väl med t. ex. någon reumatisk åkomma, som med krigarlivets faror. Det enda man i detta fall kan konstatera är emellertid, att man ingenting vet därom.

Återvänder man till det av Fröding framställda problemet: var G. både sjöhjälte och affärsman, torde man helt kunna ansluta sig till Fröding såtillvida, att G. i varje fall framför allt var affärsman, en stor kaparredare, vilken satt som spindeln i sitt nät, under det hans skepp och folk utförde hans befallningar. I »Beskrifn. etc.» skildras ju detta förhållande med målande uttryck. Vidare medger Fröding själv, att G. 1713 varit ute på kaperi och tagit ett danskt skepp, ehuru ingen uppgift finnes om strid härvidlag. Slutligen har man att hålla sig till Mörners och adelsbrevets uppgifter, som i varje fall visa, att G. som ung utbildats i sjöväsendet. Återstår huvudfrågan, om G. varit i strid till sjöss före den

¹ Om G:s impopularitet jfr tvisten om ättens introduktion på Ridarhuset, Fröding, a. a., s. 312.

tidpunkt (1717), då han var invalid. Ehuru sägnerna om G., som nedan med ett typiskt exempel skall visas, göra en tveksam rörande möjligheten att finna en »kärna» däri, vore det väl ändå högst egendomligt, om G. aldrig deltagit i strid, då han redan tidigt fått sådant rykte som sjöhjälte. Man torde icke av bristen på uppgifter om bestämda sådana strider vara berättigad att alldeles förneka deras förekomst. Fröding använder också blott det försiktiga ordet »betvivla» i detta sammanhang. Vidare är det ganska sannolikt, att, då G., som ovan nämnts, på kaparen »La Revange» 1713 tog det danska skeppet »Haabet», detta skett efter strid, som naturligtvis var det normala vid sådana tillfällen. Slutligen kan anföras ännu en omständighet. På den gamla satsen »de mortuis nisi bene» kan man givetvis finna de mest ytterligtgående exempel i alla minnesdikter vid dödsfall och begravningar, framför allt i äldre sådana, ofta författade av klienter och för snöd vinnings skull. Men även det överdrivna berömmet i dylika alster måste väl dock röra sig inom den bestämda sfär, till vilken den avlidne kunnat hänföras. I en av dikterna vid G:s begravning¹ heter det bl. a.:

»Med Lust Han gjorde det som Honom blef befalt /
Fast än det Godzet Hans och sielfwa Lifwet galt.»

Detta kan sammanställas med ett par rader i en tidigare lyckönskningsdikt² till G. vid dennes adlande. Därom skriver förf.:

»Den Nåden har ock händt Herr GATENHIELM med råtta /
Näst Gud / sin Tapperhet han ock tillskrifwa bör /
Den Nåd och Lycka som / vår Konung honom gör /
Som hafwer uti Macht / til högre Grad upsätta.»

De i dessa två dikter av olika förf. använda uttrycken, att det »sielfwa Lifwet galt» samt ordet »tapperhet» kunna icke gärna avse någon affärsverksamhet, men väl farofyllda krigarbedrifter till sjöss. Måhända kunde arkivaliska forskningar lämna avgörande svar i denna fråga.

Som redan nämnts, begrovs Gathenhielm i sin hemsocken, i Onsala kyrka. År 1711 hade han ingått äktenskap med Ingela

¹ Kungl. Bibl., Verser över enskilda, ser. B., fol., vol. 21, 1718 nr 33.

² Av G. O. Bilberg, samma ser. som i föreg. not, nr 30.

Hammar,¹ skeppardotter från samma socken. Hon fortsatte efter mannens död rederirörelsen, gifte 1722 om sig med översten Isak Browald, men begrovs likväl, då hon 1729 avlidit, vid den förste mannens sida i Onsala kyrka. Där kvarstå alltjämt i Gathenhiemska gravkoret makarnas tvenne vita marmorsarkofager.

Kring ingen del av Lars Gathenhielms historia har fantasien spelat så fritt som kring dessa berömda marmorsarkofager. Till dem anknytas nämligen, som allmänt är känt, vidlyftiga berättelser om deras ursprung m. m. Berättelserna visa sig vid närmare påseende snarast som en serie avlagringar i lång följd utanpå varandra. Söker man gräva sig igenom dessa avlagringar, får man som historiskt resultat fram en sägenbildning av ej ringa typologiskt intresse.

Som utgångspunkt för en kritisk-historiografisk undersökning av sarkofagsägnera kan man lämpligen ta framlidne kyrkoherdens i Onsala John Hagards uppsats om sin sockenkyrka i »Julhälsningar till församlingarna från präster i Göteborgs stift» 1921 (Gtbg 1921).² Hagard meddelar en ganska utförlig beskrivning över Gathenhiemska gravkoret och övergår därpå till att tala om kistorna. Han nämner härvid, att dessa vid kyrkans restaurering 1918—1919 undersökts. Det officiella protokollet vid denna undersökning 7 juni 1919 finns tillgängligt i antikvariskt-topografiska arkivet³ i Vitterhetsakademien. Närvarande voro bl. a. akademiens ombud fil. d:r Axel L. Romdahl och kyrkoherde Hagard själv. En jämförelse mellan protokollet och Hagards redogörelse är av visst intresse.

Protokollet omtalar, att de inuti marmorsarkofagerna befintliga kopparkistorna tydligen tidigare utsatts för åverkan. I Lars G:s kista befanns kroppen vara rubbad men icke plundrad. Under huvudet låg en sidenkudde. Den döde bar långt, brunt hår. Kroppen nedanför kraniet syntes mumifierad. Kring halsen var en fin fransad halsduk av silke lindad. Svepskjortan av linne var knäppt vid handlederna med dubbelknappar av guld. Likets längd var 1,62 m. Vad Ingela G:s kopparkista beträffar, var locket svårt sönderbräckt och kistans inre visade en anblick av fullständig förstörelse. Av klädsel och svepning funnos blott få rester, av skelettet endast några kringkastade delar. Av allt att döma hade kistan plundrats av tjuvar.

¹ På Knappegården (nu tillh. dir. Knut Natt och Dag) i Onsala finnes ett porträtt (i olja), som uppges föreställa Ingela Gathenhielm. (Benäget medd. av fil. lic. Nils Forssell). Om Knappegården jfr ovan s. 3, not. 6. — ² Jfr ovan s. 3, not 4 — ³ Onsala: 1919, nr 981.

I Hagards beskrivning¹ möter en mindre exakt redogörelse. Sålunda inlåter förf. sig på en teori, att möjligen G:s men icke fru Ingelas kropp blivit behandlad »med något slags konserverande medel, eftersom de företedde så olika hållbarhet». Ehuru förf. strax ovanför talat om »grof åverkan» å kistorna, har han alltså icke uppfattat, det som protokollet utsäger, nämligen att fru Ingelas kista säkerligen helt enkelt plundrats och att detta åstadkommit förstörelsen däri. Beträffande sägnen om sarkofagernas ursprung citerar förf., under viss reservation,² Cecilia Bååth-Holmbergs uppsats »Från Onsalalandet».³

GATHENHIELMSKA SARKOFAGERNA I ONSALA KYRKA.

Går man till fru Bååth-Holmbergs uppsats, finner man även där en egendomlig uppgift. Då författarinnan talar om sarkofagernas utsmyckning säger hon, att å gavelstyckena vid huvudet finnes Gathenhiemska⁴ »vapnet: en sol öfver ett murkrön,⁵ upp-

¹ A. a., s. 119.

² Jfr nedan s. 15.

³ Tr. i Sv. Turistfören:s Årsskrift 1907, omt. i Cecilia Bååth-Holmbergs »Hemma i Sverige» (1914), s. 119 ff.

⁴ Följ. citat tagna ur »Hemma i Sverige».

⁵ Vad fru Bååth-Holmberg kallar ett »murkrön» är den bekanta »gatan» i G:s vapen (jfr Fröding, a. a., s. 306—307). I Sköldebrevet heter det i vapenbeskrivningen: »Een Blå Skiöld, twärt öfwer hwilcken ligger een Steen lagd Gata af Gull, hwaröfwer lyser een Sohl af samma Metall samt under ett Leijon jemwähl af Gull . . .». Sköldebrevssaml., Ridarhusarkivet.

buret af ett lejon. Detta senare tyckes vara Lars Gates rätta emblem; det smyckar också *fortgaveln*.¹ ett lejon med uträckt tunga liksom i anfallslynne; . . . » Uppgiften att sarkofagerna å gavelstyckena vid huvudet bära Gathenhiemska vapnet är riktig. Vad fortgaveln beträffar har författarinnan en bild av sarkofagerna med just dessa gavelstycken (jfr även bild här, s. 13). Både på kommandörens och fru Ingelas kista är dekorationen å fortgaveln emellertid en dödskafe med korslagda benknötar, omslingrade av lager — alltså icke ett spår där av det heraldiska djur, som förf:an kallar ett lejon »liksom i anfallslynne!» Även hos Cecilia Bååth-Holmberg relateras nu sarkofagsägnen efter ett äldre arbete, nämligen W. Bergs ovan anförda »Samlingar till Göteborgs historia».

I Bergs Samlingar² finner man en utförlig och korrekt redogörelse för sarkofagernas utseende och långa inskrifter. Sarkofagerna äro till formen sexkantiga, på locket ligger ett krucifix i basrelief. Gavelstyckenas dekorerings med resp. vapen och dödskafe har redan nämnts. Vidare anför Berg »en ännu gängse ort-sägen» om kistornas ursprung.

Enligt denna sägen blev Gathenhielm en dag i Onsala varskodd, att ett danskt krigsskepp ankrat på Kungsbackafjorden för att söka stormskydd. »Man visste jemväl mäla, att det hade om bord två marmorsarkofager, hvilka hemtats från Italien för det danska konungaparets framtida räkning.» G. klädde sig som fiskare jämte ett par av sina män, fick lägga sig i lä vid skeppet och smälte bly i rodrets gängor. På natten återkom G. med bemannade båtar, angrep dansken och, då skeppet nekade lyda roder, kom det och kistorna i hans våld. Det tillfogas därpå i nytt stycke: »Huru som helst, så är det likväl icke i dessa kistor Gathenhielm och hans hustru hvila. Det torde nemligen förhålla sig så, att de som nu finnas i Onsala, verkligan gjorts för dem, som hvila i desamma, i utbyte mot de tagne, hvilka i Roeskilde kungagrafvar omsluta Fredrik IV:des och hans Drottning's sofft, och hvilkas trogna motstycken till både ämne och utarbetning de i Onsala äro.»

Här har man sägnen i fullt utbildat skick. Följande moment däri torde särskilt observeras: 1) marmorsarkofager från Italien, 2) avsedda för Fredrik IV av Danmark med gemål, 3) ha genom kaperi tagits av Gathenhielm, men 4) återlämnats till Danmark, mot det att G. 5) fått två andra, »trogna motstycken till både ämne och utarbetning».

¹ Kursiv. av B. H-d.

² A. a., s. 169 f.

Fröding relaterar i korthet denna sägen, vill ej ansvara för dess sanning, men tillfogar: »Det uppges emellertid såsom alldes säkert, att dessa sarkofager i Onsala kyrka äro trogna motstycken till konung Fredrik IV:s och hans drottningens i Roeskilde.»¹ Hagard framhåller, att om en sådan likhet funnes, den skulle giva »stöd åt historiciteten åtminstone af kärnan i relaterade sägen», men tillägger att »undertecknad har icke haft nöjet att personligen taga de danska kistorna i betraktande och så göra en jämförelse mellan original och förment kopia.»²

Då man alltså i den moderna litteraturen i hög grad framdragit frågan om likhet mellan sarkofagerna i Onsala och Roskilde kan denna sak först upptagas till granskning.

Först må då påpekas, att ett något tidigare arbete än Bergs, nämligen Anreps ättartavlor,³ omtalar att sarkofagerna varit ämnade för *Kristian IV* och hans gemål — alltså icke, som det heter hos Berg, för Fredrik IV. Bergs uppgift går emellertid igen hos B. Schöldström i hans uppsats »En carolin till sjös» (intagen i »Zigzag» 1895), som även i övrigt är huvudsakligen ett referat av Bergs studie. Samma uppgift (Fredrik IV) möter i Nordisk Familjeboks 1:a uppl. (bd 5, 1882) och 2:a uppl. (bd 9, 1908), vilka båda utan reservation medtagit sarkofagsägnen; vidare hos Cecilia Bååth-Holmberg och Hagard. Utan reservation har sägenvarianten med Fredrik IV:s namn upptagits t. o. m. i en dansk encyklopedi, näml. Salmonsens Konversations Leksikon (2:a uppl., bd 9, 1920, art. Gathenhielm). Anreps variant med Kristian IV:s namn åter går igen i Elgenstiernas ättartavlor (del III, 1927). I övrig modern litteratur, t. ex. topografisk, säges ofta mera allmänt, att kistorna varit avsedda för »ett danskt kungapar».

En jämförelse mellan sarkofagerna i Onsala och Roskilde är numera lätt att göra. Av Gathenhielmskistorna finnes, som redan nämnts, en reproduktion i Cecilia Bååth-Holmbergs arbete (jfr även bild ovan, s. 13). De danska kungakistorna kunna studeras i prof. Vilh. Lorenzens arbete »Roskilde Domkirke» (1924).

Vid en sådan jämförelse visar sig i första hand, för den, som ej redan vet det, att Kristian IV alls icke vilar i någon marmor-sarkofag, utan i en sammetsklädd kista med silverbeslag. Icke heller Fredrik III:s kista är av marmor, utan av koppar. Kristian V:s sarkofag är verkligen av marmor, men utan ringaste likhet med de

¹ Fröding, a. a., s. 314.

² Hagard, a. a., s. 122.

³ Del I, 1858—59.

Gathenhielmska. Fredrik IV, som vanligen nämnes i Gathenhielms-sägner, ligger också i en marmorsarkofag, avbildad hos Lorenzen (s. 153). Likheten mellan denna och de Gathenhielmska inskränker sig emellertid till materialet. I stället för de till formen lådliknande, föga dekorerade kistorna i Onsala är Fredrik IV:s sarkofag ett stort och pompöst konstverk i en stil med blandning av barock och rokoko¹ samt en oerhört rik dekoration med allehanda genier och andra figurer. Till yttermera visso äro Kristian V:s och hans gemåls sarkofager utförda i själva Danmark 1716—1719, under det arbetet med Fredrik IV:s och hans gemåls beslöts först 1735, då ej blott Gathenhielm, utan även fru Ingela sedan länge vilade i Onsala.

Härmed är sägnens ovan (s. 14) anförda mom. 5 ur världen. Men om ingen likhet finnes med sarkofagerna i Roskilde, hur hänger det då ihop med hela utbytesteorien? Svaret härpå finner man genom studium av art. Gathenhielm i Svenskt Biografiskt Lexikon.² I denna osignerade artikel anges, att G. genom kaperi tagit två marmorsarkofager, som i Rom beställts »för danska konungaättens räkning». Därpå följer det betydelsefulla tillägget: »Det lär emellertid icke vara, såsom Fryxell uppgifver, desamma i hvilka G. och hans fru hvila, utan dessa skola hafva blifvit utlemnade mot ett par andra med de förra jemngoda, hvilka således förvara makarne Gathenhielms stoft.» För detta påstående, vilket, som vi sett, i betydligt mera kategorisk och utbroderad form³ återkommer hos Berg för att sedan upprepas på olika håll, företer förf. inga som helst bevis. Som art:s källor anges vid dess slut blott Fryxells och Anreps arbeten samt »ett enskildt meddelande af Kyrkoherden Åkerblom i Onsala». Det förefaller icke uteslutet, att just detta meddelande från kyrkoherden i Onsala kunnat innehålla eller givit anledning till den av förf. framförda förmodan. Utan företett bevis är dock denna bytesteorien naturligtvis värdelös. I grunden har den säkerligen varit blott ett försök att förklara, hur de tagna kistorna, om de varit avsedda för ett danskt kungapar, kunnat vara försedda med G:ska vapnet, och inskrifter över G. och hans maka. Utbytesteorien blir direkt motbevisad genom ovan gjorda jämförelse med Roskildekistorna. Därmed är sägnens mom. 4 (se ovan s. 14) borta. Hos Anrep, ett par år tidigare än i Sv. Biogr. Lex.,

¹ Lorenzen, a. a., s. 162.

² Ny följd, bd 4, s. 211—215.

³ I st. f. »jemngoda» talar ju Berg om »trogna motstycken till både ämne och utarbetning».

finnes givetvis intet om ett utbyte, liksom ej heller i någon del av den äldre litteraturen.

Före Anrep och Berg finns i litteraturen intet preciserande av det danska kungaparets namn. Såväl Sv. Biogr. Lex. som Fryxell tala blott om kistorerna som beställda för »danska konungaätten». I »Svenskt Konversations-Lexikon» (del III, Sthlm, tr. hos P. G. Berg, 1848—1850) är det icke längre ens fråga om ett kungapar, utan om »några vid Danska hofvet aflidne personer».¹ Carl af Forsell i »Beskrifning öfver Halmstads län» 1826 åter talar om »en ganska dyrbar marmorkista ämnad till en kongl. person i Danmark». S. P. Bexell i »Hallands Historia och Beskrifning» (del III, 1818—1819) synes vara den förste, som förknippar sarkofagernas historia med danska konungaätten.²

Berg hade i sitt arbete talat om sägnen som ortssägen. Söker man få eventuellt belägg härpå i t. ex. antikvariskt-topografiska arkivet i Vitterhetsakademien, så finner man där en beskrivning av 1830 angående Onsala kyrka, vilken rapport insänts av kontraktsposten med biträde av kyrkoherden m. fl. i anledning av k. förordningen 17 april 1828 och konsistoriecirкуляр av 10 febr. 1830. Säggen finnes i denna beskrivning. Granskar man den emellertid under jämförelse med äldre litteratur visar det sig, att denna Onsalarelation på den punkten helt och ordagrant återgår på litterära källor och alltså icke i den företedda formen är någon ortssägen. Dessa litterära källor äro det nyss nämnda arbetet av S. P. Bexell samt Lagerbrings historiska verk, av vilka det senare direkt återopas.

Bexells arbete (del III, 1818—1819) innehåller som sagt sägnen. Den lyder i all sin korthet där: »Marmorkistorerna, förfärdigade i Rom, voro bestämde att förwara stoftet af någre wid Danska hofwet aflidne Kongelige personer. Gatenhjelm träffar, under ett kaparetåg det Danska skepp, som skulle till Köpenhamn öfverföra marmor kistorne, förklarar dem för god pris, och förer dem till Onsala.»³ Bexell är den äldsta källa, som utförligare relaterar sägnen, som återges utan reservation. Man observerar, att han väl talar om »Kongelige personer», men ej om något »kungapar». Själv citerar Bexell även Lagerbring. Onsalarelationen från 1830, som bygger på Bexell, har således säkerligen därifrån tagit också sitt Lagerbringscitat.

¹ Förmodligen är detta dock blott ett förkortat referat av Bexell, se här nedan.

² Om Bexell jfr vidare nedan.

³ A. a., s. 425.

I Lagerbrings historia¹ står i saken följande korta uttalande om G.: »begrafwen i Odensala kyrka, där han ligger i Koppar-kista insat i hwit marmor, hwilken granlåt utan twifwel warit ärnad at pryda et annat ställe än en Commis-farares lägerstad». Som man ser, finnes här intet av sägnen i egentlig mening, endast en författarens reflexion, att sådana sarkofager väl voro för fina för att kunna ha varit gjorda för Gathenhielm och hans maka. Den reflexion bygger emellertid på en oriktig föreställning om G. Denne var ju redan tidigt en förmögen affärsman och hade i Göteborg, trots all ovilja, en otvivelaktigt betydande ställning. Det ligger därför icke något orimligt i, att hans och hustruns kistor äro av ett dyrbarare material än eljest var vanligt i Sverige.

Men om sägnen icke finnes hos Lagerbring, så har man verkligen dock ett rudiment därav hos en annan 1700-talshistoriker i ett arbete 10 år senare. Det är i C. G. Tornquists »Utkast till Svenska Flottans Sjö-Tåg» (II, Sthlm 1788). Förf. har (s. 84) följande not om Gathenhielm: »Lars var en namnkunnig Kapare som icke tjente vid Sjö-Staten, men fick Commendeurs Caractere 1717. Dog 1718, begrafven i Odensala kyrka uti en dyrbar marmor-kista som han under sine Kaperier äröfrat.» Av hela sägnen återstår här således blott mom. 3, nämligen uppgiften, att kistorna tagits genom kaperi.

En undersökning av de skrivna riddarhusgenealogierna och de s. k. originalgenealogierna samt av de äldre, tryckta adelsmatriklarna visar, att sägnen för dessa är helt okänd. I den historiska litteraturen före Lagerbring och Tornquist synes icke heller finnas något spår av sägnen och samma är förhållandet med topografiska arbeten som J. Richardsons »Hallandia antiqua & hodierna» (1752) och E. Tunelds geografi (4:e uppl. 1762).

Föregående undersökning ådagalägger alltså, att i 1700-talslitteraturen endast kan påvisas hos Lagerbring en negativ reflexion rörande kistorna, hos Tornquist uppgiften, att de tagits genom kaperi. Först i Bexells Hallandsarbete 1818—1819 möter en mera utbildad, men ännu kort sägen. Bexell torde varit källan för litteraturen fram t. o. m. Fryxell, som icke kunnat få något om kistorna från »Beskrifning om Carl XII», där sägnen alldeles saknas. Genom Sv. Biogr. Lex. 1861—1862 införes utbyteteorien, som antar fastare form hos W. Berg på 1880-talet, samtidigt som denne i detta sammanhang lancerar Fredrik IV:s namn, liksom Anrep — ehuru utan byteteori — 1859 angivit Kristian IV:s. Härtill kan

¹ »Sammandrag av Swea-Rikes Historia. Del IV. Afd. III. Om Konung Carl XII. Senare stycket. 2:a uppl. Sthm 1778», s. 17.

nu läggas, att Gathenhielmsfigurens popularitet och den fullt utbildade sägnens stora spridning i särskild grad torde bero på ett arbete av icke historisk utan skönlitterär art, nämligen M. G. Leijon-sköld Oxenstiernas kända roman »Konungens kapare» (1891).¹ På tal härom kan det nämnas, att man även i ett annat skönlitterärt arbete återfinner Gathenhielm, nämligen i Heidenstams »Karinerna» (del II, 1898). I den där intagna gripande novellen »Bland svenska skären» låter förf. ett fartyg, strandat vid bohuslänska klipporna, mötas av kapare. På däckets av en galliot sitter »en sjukligt gulblek ung man insvept i en praktig räfskinnspäls och med två kryckor i knät» — Gathenhielm. Förf. låter alltså G. trots kryckorna vara med på sitt fartyg — förklarligt nog, emedan Heidenstam naturligtvis fått uppgiften från den gängse litteraturen och icke sett formuleringen i den originaltext (»Beskrifn. etc.»), som förelåg Fryxell: »går aldrig själf till siöss, blir hemma wid sin krycka».

Den kritiska sägenanalysen kunde sammanfattas i art. Gathenhielm i Nordisk Familjeboks 3:e uppl. (bd 8, 1928, arket tr. ²⁷/₁) sålunda: »G. och hans maka äro begravna i Onsala kyrka i vita marmorsarkofager. Att G. tagit dessa genom kaperi, uppger en sägen, som ibland framträtt i formen, att sarkofagerna urspr. varit avsedda för ett danskt kungapar. Att dylika sarkofager tagits men tillställts Danmark i utbyte mot de nu i Onsala varande är endast en lös förmodan; att de senare skulle vara motstycken till några som helst av de danska kungasarkofagerna i Roskilde är oriktigt.»

Sarkofagsägnens uppgifter voro från början delvis misstänkta från rent saklig synpunkt. Då en undersökning av sägen visat, att varken vid dess första framträdande — 70 år (Tornquist), resp. 100 år (Bexell) efter G:s död —, ej heller vid något tillfälle under dess långa utveckling något som helst dokument av källvärde kunnat åberopas för denna, så framstår den som en sägentyp av ovanligt renodlat slag. Tvivelaktigt blir då till slut också den enkla uppgiften hos Tornquist, att sarkofagerna tagits genom kaperi, ehuru just detta naturligtvis eljest kunnat vara lätt tänkbart. Som nedan skall visas håller emellertid icke ens denna uppgift streck. Berättelserna om de Gathenhielmska sarkofagerna torde i stället kunna rubriceras som en typisk förklaringsägen. Tillvaron av två marmorsarkofager i en halländsk landskyrka här förvänat ortsbefolkningen, resenärer och historici. Tanken på den vita mar-

¹ »Konungens kapare». Historisk sjöroman från Karl XII:s tid. Sthlm 1891; senaste uppl., 1924. Oxenstierna utför utbytesteorien i detalj och låter G. först efter tvenne beskickningar från Fredrik IV återställa sarkofagerna, samtidigt med att de nya hämtas i Köpenhamn och föras till Onsala.

morns vanliga hemland, Italien,¹ i förbindelse med Gathenhielms kaparverksamhet har skapat en förklaring, vilken närts av Lagerbrings reflexion. Utan kritik har fantasien sedan under mer än ett sekel sömmat sägnens allt brokigare vävnad.

Helt nyligen har det nu visat sig möjligt beträffande Gathenhielmssarkofagerna att med arkivmaterials tillhjälp nå till en positiv uppgift, som den rena källkritiken icke kunde ge.² I Kammararkivet finnes i Göteborgs stads räkenskaper 1718 (fol. 227) »Göteborgs Stadz Inkommande Tolagz och Staapel Iournal för Iuly och följande Månader Pro Anno 1718.» Bland dessa räkenskaper förekommer (fol. 247 v, n:o 25) vid 12 sept. uppgift ang. skepparen »Petter Deügt hemma i Amsterdam, kommen derifrån medh dess skiepp Jungfru Catharina». Tolagsavgifter erlades för det gods han medförde, bl. a. 19 sept. av »Ingiela Gathenhielm» för »Een Allebaster Likkista inpackat uti 6. Brädekistor». Nu är »alabaster» en i äldre handlingar ofta använd beteckning för marmor. Då den i räkenskaperna nämnda likkistan varit »inpackat uti 6. Brädekistor» bör den ha bestått av sex delar. Då vidare Gathenhielm dött i april 1718 och hans änka i sept. s. å. importerar en marmorlikkista i sex delar samt den i Gathenhielmska gravkoret befintliga sarkofagen just är en sådan, torde icke den ringaste tvekan kunna råda om, att tolagsuppgiften i själva verket rör kaparhövdingens bekanta sarkofag i Onsala. Att i tolagsräkenskaperna efterleta, om den andra sarkofagen inkommit under fru Ingelas livstid eller först efter hennes död, skulle knappast löna mödan. Beviskedjan måste det förutan anses vara sluten. Av den Gathenhielmska sarkofagsägna kvarstår icke den ringaste »kärna». Med sarkofagerna kunna icke längre förknippas någon sjörövarbragd, men ingen fläck vidlåder heller denna del av den ryktbare kaparens minne. Gathenhielm, som gjort sitt land stora tjänster men var hårda hand både fiender och landsmän fått känna och som säkerligen haft åtskilligt på sitt samvete, borde vad sarkofagerna beträffar kunna vila lugn i sin grav: hans döda stofts vita marmorhölje är i varje fall ärligen infört i landet av en holländsk skeppare och åtkommet genom hederlig köpenskap.

¹ Det är naturligtvis mycket antagligt, att sarkofagernas marmor till sitt ursprung är italiensk. Men detta är en konsthistorisk fråga, som faller utanför ramen av denna uppsats.

² Förf. står i förbindelse till landsarkivarien C. G. Weibull för värdefullt uppslag i denna riktning och framför allt i största tacksamhetsskuld till riksarkivarien H. Almquist, som i sin excerptsamling ang. Göteborgs historia hade den i texten relaterade uppgiften ur tolagsräkenskaperna och älskvärt tillåtit mig få begagna den.

Till dateringen av en Karl XII-miniatyr.

Av Salomon Kraft.

En samling Karl XII-miniatyrer, som ursprungligen tillhört Ulrika Eleonora d. y. och som numera befinner sig i Statens historiska museum, innehåller bl. a. ett porträtt av hjältekonungen, vilket enligt prinsessans uppgift på en vid detsamma fastklistrad lapp utförts av konung Stanislaw Leszczyński; sist i anteckningen urskiljes årtalet 1711.

Den ende forskare, som veterligen undersökt den lilla målningen, N. Sjöberg,¹ anger den vara »från Bendertiden». Emellertid torde det ej, såsom Sjöberg synes förmoda,² vara tidpunkten för porträttets tillkomst, som det av prinsessan annoterade årtalet avser. Konung Stanislaw gjorde visserligen en resa till Turkiet i akt och syfte att råka kung Karl, men färden dit anträdde — från Stenbocks högkvarter i Schwan i Mecklenburg — först 29 november 1712,³ och då den polske titulärmonarken inträffade i Bender, hade kalabaliken redan ägt rum, med påföljd att han under sin c:a ett år långa vistelse i Turkiet ej sammanträffade med den svenske konungen.⁴ De båda furstarna hade sett varandra för sista gången redan ett decennium före Karl XII:s död, närmare bestämt i Rodoskowice i Lithauen 13 juni 1708.⁵ Från tiden närmast före detta datum torde det ifrågavarande porträttet härröra, därest det är gjort ex natura. Däremot har det 1711 kommit i Ulrika Eleonoras händer.

Stanislaw Leszczyński anlände på hösten 1711 till Sverige, sänd av den svenske monarken för att sätta fart på förberedelserna

¹ N. Sjöberg, Några Karl XII-porträtt, i denna tidskrift 1912, s. 121—123 jämte planscher.

² Under sin reproduktion av porträttet, vilket dessutom återgivits i den Bringska minnesskriften (s. 368), har Sjöberg orden: »Miniatyr av kung Stanislaus Leczinski 1711.»

³ C. Annerstedt, Fältmarskalken greve Magnus Stenbock, Sthlm 1906, s. 260.

⁴ Jfr Stanislaws brev till Mauritz Vellingk av 13 mars 1713 (Hist. Pol., Sv. saml., Kungl. Bibl.). Jag står i tacksamhetsskuld till Förste bibliotekarien O. Wieselgren för kännedomen härom.

⁵ H. Wieselgren, »Den välgörande filosofen», Karl XII:s vän, i Ord och bild 1892, s. 243.

till en »transport» till Pommern.¹ Den polske exkonungen, som landstigit i Karlskrona 16 september, begav sig efter att två dagar senare ha haft ett sammanträffande med Magnus Stenbock i Kristianstad, som utsetts till konungens residens, direkt till Stockholm, där han vistades 29 september— 6 oktober under livliga förhandlingar med senaten.² Huvudkällan för kännedom om de med anledning av konungens besök anordnade festligheterna o. d. är en av dåvarande hovmarskalken Nicodemus Tessin d. y. avfattad journal, vars original, vilket sänts till kung Karl, säkerligen gått till spillo, men som föreligger i en avskrift, gjord efter en avskrift av Karl Gustaf Tessin.³ I egenskap av den svenske enväldsmonarkens förtrogne röntte »Hans Majestät af Pählen» det bästa mottagande av änkedrottningen, prinsessan och hovet i övrigt. Hedvig Eleonora förmådde sin höge gäst, som inlogerats i kung Karls egen våning i »kungshuset» på Riddarholmen, att vid några tillfällen »sitta» för David von Krafft. Då den estetiserande kung Stanislaw under en visit hos prinsessan 3 oktober blev — i det följande citeras Tessin — »varse ett stycke måladt af min äldsta dotter,⁴ utfäste Hans Maj:t sig vilja sända Hennes Kongl: Höghet en mignature målning af dess egen hand». Stanislaw befann sig senast 13 oktober åter i Kristianstad och har omedelbart sänt prinsessan det utlovade porträttet. En Uppsala universitetsbibliotek tillhörig volym med brev från och till Ulrika Eleonora,⁵ innehåller konceptet⁶ till ett till konung Stanislaw ställt brev, daterat 28 oktober 1711. Det har följande lydelse:

Monsieur.

Je passe sous silence les compliments (trop) obligeants, que Vôtre Majesté me fait sur le contentement, qu'Elle témoigne avoir reçue pendant son séjour ici, pour Luy rendre grâce de la peinture, laquelle Vôtre Majesté a eu la bonté de m'envoyer. J'assure Vôtre Majesté, qu'elle m'a été (très) bien agréable, tant a cause que c'est le Portrait du Roy mon frère, que particulièrement, qu'il est fait de la main d'un Roy, qui a pour Luy une amitié si sincère.

¹ I en specialundersökning skall jag söka utreda Stanislaws politiska insatser och betydelse under uppehållet i Sverige (september 1711—september 1712).

² Samtliga data följa den äldre (svenska) stilen.

³ Sign. It 5, Kungl. Bibl.

⁴ Hedvig Charlotta Tessin (1690—1736), g. 1729 m. överstelöjtnanten Otto Fredrik von Schwerin af Spantekow.

⁵ Sign. F. 149 a., Uppsala univ.-bibl. — ⁶ Fol. 7.

Je le tiendra toujours en grandprix et suis, avec beaucoup de reconnaissance,

Monsieur

à Stockholm
l. 28 octobre
1711.

de Vôte Majesté
La très acquise (amie
et) cousine
V. Eleonoree.

Ingen tvekan kan råda om, att det är det numera i Statens historiska museum befintliga porträttet, som här är på tal. De av mig inom parentes ställda orden äro i konceptet överkorsade och ha alltså ej influtit i brevets renskrift. Överstrykningarna utgöra ett lustigt vittnesbörd om en önskan hos vederbörande att ej giva tacksamheten alltför starka uttryck.

Släkten Hasselhuhn.

Av Govert Indebetou.

Släkten torde vara av tyskt ursprung, ehuru dess första kända namnbärare i Sverige inflyttade från Riga. Det tyska ordet »Haselhuhn» betyder på svenska järpe.

Tab. 1.

Hans Hasselhouhen, »en främmande köpsvän ifrån Riga», avlade borgared i Stockholm 1655 $24/11$; han var död före 1696 $22/8$. — G. 1) 1656 $16/11$ i tyska församlingen i Stockholm m. *Anna van Schoting*, dotter av rådsherren i Göteborg Timon van Schoting och Clara du Rées; — 2) 1662 $24/8$ i tyska förs. i Stockholm m. *Gertrud Tobiasdotter von den Busch* (eller *Bursch*).

Barn:

1. *Hindrich Hansson*, handlande, † 1706. Tab. 2.
1. *Eva Helena*, döpt 1660 $14/11$ i tyska förs. i Stockholm.
1. *Johannes*, döpt 1661 $8/12$.
2. *Gustaf*, döpt 1663 $5/7$.
2. *Anna Maria*, döpt 1664 $1/8$, † 1732 $3/8$ änka och begr. i Österhaninge kyrka. — G. m. *Paul Dachendorf*, handelsman på Broby.
2. *Reinhold*, döpt 1665 $8/10$.
2. *Tobias*, döpt 1667 $25/1$.
2. *Adam*, döpt 1668 $7/3$; skomakaregesäll; bördsbrev i Stockholm 1696 $22/8$.
2. *Abraham och Isak*, döpta 1669 $1/8$.
2. *Peter*, döpt 1669 $2/8$.
2. *Sara*, döpt 1670 $18/8$.
2. *Jacob*, döpt 1672 $21/2$.
2. *Gertrud*, döpt 1674 $21/4$.
2. *Henrik*, döpt 1678 $9/5$.

Tab. 2.

Hindrich Hansson Hasselhuhn (son av Hans, tab. 1), först befallningsman, sedan handlande i Gävle; burskap 1686 $\frac{2}{8}$; † där 1706 $\frac{12}{12}$. — G. 1) m. — — — G. 2) m. *Catrina Groop*, † 1739 $\frac{28}{8}$, dotter av kopparslagaren Esaias Olofsson Groop och Cecilia Jonsdotter.

Barn:

1. *Christina Maria*, enl. bouppt. 1711 $\frac{30}{12}$ † för $3\frac{1}{2}$ år sedan. — G. m. *Gabriel Möller*, betjänt i stora kansliet i Stockholm, bouppt. 1718.

1. *Johan*, f. 1678 $\frac{1}{8}$ i Gävle, student i Uppsala (Gästr.) 1696 $\frac{19}{4}$, † 1697 $\frac{28}{5}$, begr. s. å. $\frac{80}{5}$ i Uppsala.

1. *Brita Cecilia*, f. 1681, † ogift 1755 $\frac{19}{1}$.

1. *Esaias*, f. 1683, kyrkoherde, † 1740. Tab. 3.

1. *Henrik*, kamrer, † 1742. Tab. 12.

1. *Margareta*, † 1717 $\frac{2}{4}$ i barnsäng i Ovanåker. — G. 1) m. en löjtnant; — 2) 1716 $\frac{18}{5}$ i Gävle m. *Hans Phaleen*, kapten vid Hälsinge regemente. Sannolikt den kapten Johan Phaléen, f. 1672 $\frac{4}{10}$, † 1769 $\frac{4}{8}$, som 1720 blev gift med Catharina von Strokirch, f. 1683 $\frac{10}{9}$, dotter av kamreraren Johan von Strokirch (adl. ätten n:r 1233) och Elisabeth Sabbel eller Zobel.

1. *Catharina*, f. 1692 $\frac{2}{11}$, † 1775 $\frac{81}{3}$, änka i Årsunda prästgård. — G. 1) 1707 $\frac{81}{7}$ i Gävle m. *Svante Forsell*, f. 1687, löjtnant vid Hälsinge tremännings inf.-bataljon, † 1709 $\frac{28}{8}$ vid Poltava. — 2) m. *Thomas Lundquist*, fältproviantmästare.

Tab. 3.

Esaias (son av Hindrich, tab. 2), f. 1683; student i Uppsala (Gästr.) 1701 $\frac{9}{8}$; magister 1710; huspredikant hos riksrådet greve Tessin 1713; stadskonsistorienotarie i Stockholm 1716; prästeståndets notarie vid riksdagen 1723; kyrkoherde i Bollnäs 1727; riksdagsman 1731; † hastigt 1740. »Hade ett vördigt skägg, det han ock med mycken omsorg bevarade i en skinnpung, då han reste eller sov. Borttog en silverljuskrona från Torsåkers kyrka, den hans svärmoder ditskänkt, varföre han råkade i process med Torsåkers församling. Av handlingarna synes nogsam, att han varit en trätgirig och orolig man.»¹ — G. 1) m. — — — *Jerler*, dotter av kyrkoherden i Torsåker Joannes Jo. Jerler och Margareta Is-

¹ J. E. Fant o. A. T. Låstbom, Upsala ärkestifts herdaminne, del. I, s. 158.

brandsdotter. — 2) m. *Maria Schütz*, i hennes 2 g. (g. 1. 1715 eller 1717 m. Lars Arrhenius, f. 1680, † 1730, professor), dotter av domprosten i Uppsala, teol. doktor Henrik Schütz och Maria Mackey. — 3) 1737 m. *Gunborg Thel*, i hennes 2. g. (g. 1. 1727 m. Johan Malmström, † 1730, professor i Uppsala), f. 1702 ⁸⁰/₁₀, dotter av handelsmannen i Stockholm Daniel Pedersson Thel och Gundborg Fredriksdotter Gedeur.

Barn:

1. *Maria*. — G. m. *Mathias Olai Smaræus*, f. 1699 i Ovansjö, lektor och rector scholæ i Gävle, † 1752 ⁹/₅ i Gävle.

1. *Catharina*, f. 17(17), † ogift 1751 ¹⁸/₄ i Gävle.

1. *Esaias*, student i Uppsala (Stockh.) 1727 ¹⁹/₇; sannolikt död före 1740.

1. *Hendric*, student i Uppsala (Stockh.) 1727 ¹⁹/₇, »där han vistades 16 år allt ifrån sin barndom; akademiskt testimonium 1744 ¹⁴/₄»; auskultant i bergskollegium s. å. ²²/₁₀; † 1747 ¹/₁₁.

1. *Isaac*, fänrik, † 1760. Tab. 4.

1. *Carl Gustaf*, student i Uppsala (Stockh.) 1735 ²⁸/₅; engagerades i kommerskollegium (?) och i kammarkollegium; sekreterare; † 1790 ²⁷/₆ på Viks sätesgård på Värmdön i dess 62:a år.

3. *Gunborg* ell. *Gunilla Ingeborg*, f. 1738. — G. 1767 före ¹⁸/₈ m. *Per Arrhenius*, i hans 1 gifte (g. 2 1770 m. Hedvig Hydrén), f. 1728 ²⁸/₈, fil. mag., teol. doktor, prost och kyrkoherde i Fundbo, † 1800 ⁴/₆.

3. *Esaias*, f. 1740 ²⁴/₈ i Stockholm, student i Uppsala (Stockh.) 1758 ²⁶/₄; student i Lund (Västerg.) 1760; rustmästare vid Upplands regemente 1761; fil. mag. i Greifswald 1762; fanjunkare s. å.; fänriks titel; »var några år språkmästare i Petersburg, men återvände hem».

3. *Anna*, † änka 1785 ¹⁰/₈ i dess 65:e år. — G. m. *Albrecht Theel*, brukspatron, handlande i Stockholm, f. 1704 ⁸⁰/₁₀, † 1758.

(?) *Catharina*, f. 172(6); † 1767 ⁸⁰/₈. — G. m. *Johan Nordenlöf*, i hans 2 g. (g. 1 1724 m. Gunilla Jerf, f. 1702, † 1751 ²⁸/₈, dotter av kyrkoherden i Enånger Michael Jerf och Dorothea Grundberg), stadssekreterare i Gävle, † 1767 ⁵/₆, 69 år gammal.

Tab. 4.

Isaac (son av Esaias, tab. 3), student i Uppsala (Stockh.) 1727 ¹⁹/₇; volontär vid livgardet 1741 ¹⁵/₁₁; rustmästare utan lön

1742 $\frac{20}{8}$ och bevistade åländska kampanjen; erhöll rustmästare-lön 1743 $\frac{3}{10}$; förare 1744 $\frac{27}{7}$; fältväbel 1749 $\frac{30}{3}$; regementsadjutant vid Västgöta-Dals regemente med fältväbels indelning vid majorens kompani 1758 $\frac{17}{7}$; deltog i kriget i Pommern till 1759 $\frac{22}{1}$, då han blev fången i Anklam och fick enligt kapitulationsvillkoren rätt att hemgå till Sverige med förbindelse att ej vidare göra tjänst under detta krig; fänrik vid Kållands kompani 1760 $\frac{23}{1}$; † s. å. $\frac{22}{4}$. Stärbhuset erhöll 1767 $\frac{31}{12}$ 240 dlr kmt i pen-
 $\frac{23}{1}$; † s. å. $\frac{22}{4}$. Stärbhuset erhöll 1767 $\frac{31}{12}$ 240 dlr kmt i pen-
 sion av militiestatens änke- och pupillkassa. — G. m. *Anna Elisabeth Pehmer*, † 1793 $\frac{26}{3}$ i Stockholm, i dess 71:a år, dotter av stadsmäklaren Johan Pehmer och Anna Ekerot. Hon kallas i houppteckningen Tesman, antagligen felskrivning för Pehmer.

Barn:

Nils, f. 1753, järnkrämare, † 1822. Tab. 5.

Anna, f. 1757, levde ogift 1793.

Margareta, f. 1763, levde ogift 1793.

Tab. 5.

Nils (son av Isaac, tab. 4), f. 1753, järnkramhandlare i Stockholm; ägde flera fastigheter där; † 1822 $\frac{10}{6}$ i Stockholm. — G. 1782 före $\frac{9}{5}$ i Stockholm m. *Anna Elisabeth Sasse*, f. 1758, † 1802 $\frac{1}{3}$, dotter av bagaren Joachim Sasse och Elisabeth Lindgren.

Barn:

Isaac Joachim, f. 1783 $\frac{3}{2}$ i Katarina förs.; burskap 1808 $\frac{10}{3}$, som järnkramhandlare; efter ansökan entledigad från burskap 1824 $\frac{12}{11}$ enligt Stockholms magistrats utslag; levde 1839; levnadsförhållanden i övrigt okända. Han var sannolikt gift med *Constance Sabén*, f. 1795, † 1870 $\frac{18}{1}$ i Uppsala, och far till *Anna Josefine*, f. 1827 $\frac{21}{9}$ i Stockholm, † 1890 $\frac{29}{10}$ i Uppsala, g. m. *Henrik Wilhelm Söderman*, f. 1829, † 1901 $\frac{13}{4}$ i Uppsala, grosshandlare och industriidkare.

Anna Elisabeth, f. 1784 $\frac{13}{3}$ i Katarina förs.; levde 1839; — G. 1) (före 1822) m. *Carl Petter Wikström*, f. d. kofferdikapten i Sala); — 2) m. *Sven Johan Svensson*, viktualiehandlande.

Nils, f. 1785, järnkrämare, † 18. . Tab. 6.

Hedvig Catharina, f. 1786, † 1856 $\frac{20}{3}$. — G. (före 1822) m. *Johan Anders Medin*, f. 1774, † 1829 $\frac{19}{11}$, järnkramhandlare.

Margareta Lovisa, f. 1790, levde 1839. — G. (före 1822) m. *Gustaf Adolf Meijer*, f. 1781, † 1838 ¹⁰/₈, lärftskrämare i Stockholm.

Carl Gustaf, f. 1793; burskap 1818 ⁷/₇ såsom bryggare, † 1839 ²¹/₈ i Stockholm, barnlös. — G. m. *Anna Lovisa Baumgarten*, † 1837 ¹¹/₄ i Stockholm, 50 år gammal.

Mårten, f. 1795 ⁸/₁; burskap 1823 ⁸/₆ såsom lärftskrämare; husägare; † 1834 ²⁵/₅ i Stockholm, barnlös. — G. 1823 ²¹/₁₂ i Storkyrkoförsamlingen, Stockholm, m. *Maria Christina Linström*, f. 1802 ²⁶/₅, levde 1834.

Tab. 6.

Nils (son av Nils, tab. 5), f. 1785; burskap 1808 ²²/₈ såsom järnkrämare i Stockholm; kallas 1822 f. d. järnkrämare; var 1829 och ännu 1839 statdräng vid Rocksta i Spånga socken, Stockholms län. — G. m. *Christina Catharina Edbom*, f. 1791 ²¹/₁₀, † 1853 ³⁰/₁, begr. å Spånga kyrkogård.

Barn:

Wilhelmina Christina, f. 1814 ¹⁰/₁₂.

Nils Otto, f. 1817 ⁸/₆, † 1838 ⁵/₁, begr. å Spånga kyrkogård.

Mathilda Elisabeth, f. 1819.

Carl Wilhelm, f. 1821, kronolänsman, † 1882. Tab. 7.

Tab 7.

Carl Wilhelm (son av Nils, tab. 6), f. 1821 ²²/₅; kallas 1850 arrendator; inträdde i statens tjänst 1851; kronolänsman i Sollen-tuna härad 1852 ²⁶/₁₁; † 1882 ²⁹/₁ på Lundby i Långhundra socken. — G. 1) m. *Wilhelmina Hoberger* (?). — 2) 1860 ²⁸/₁₀ m. *Fredrika Josefina Wilhelmina Hansson*, f. 1841 ⁷/₇ i Stockholm.

Barn:

1. *Carl Ivar Isedor*, f. 1853, kronolänsman, † 1908. Tab. 8.

1. *Anna Wilhelmina Hildegard*, f. 1855 ²/₂.

2. *Alma Josefina*, f. 1861 ¹⁰/₁.

2. *Axel William*, f. 1868, handlande. Tab. 10.

2. *Arvid Napoleon*, f. 1870, källarmästare. Tab. 11.

Tab. 8.

Carl Ivar Isedor (son av Carl Wilhelm, tab. 7), f. 1853 ¹⁷/₁ i Spånga s:n, Stockholms län; kronolänsmansex. i Uppsala 1877

$\frac{6}{10}$; kronolänsman i Vendels distrikt s. å.; transport till Stockholms läns västra fögderis södra distrikt 1879 $\frac{17}{9}$; bodde på Hassla i Vallentuna socken; † 1908 $\frac{9}{9}$ i Stockholm. — G. 1875 $\frac{17}{12}$ m. *Albertina Christina Ohlson (Ahlson)*, f. 1854 $\frac{2}{5}$, dotter av lantbrukaren Fredrik Ohlson och Albertina Hultberg.

Barn:

Gunhild, f. 1876. — G. 1904 $\frac{22}{10}$ i Vallentuna m. *Oskar Hjertquist*.

Edith Ingegerd Hilma, f. 1878 $\frac{2}{10}$; sjuksköterska.

Karl Gustaf Fredrik Gunnar, f. 1877, landsfiskal. Tab. 9.

Signe Maria, f. 1880 $\frac{12}{5}$, † 1927. — G. 1) 1908 $\frac{21}{12}$ m. *Erik August Elias Swenson*, f. 1880 $\frac{5}{4}$, underlöjtnant i kungl. Svea trängkårs reserv, † 1910 $\frac{14}{9}$. — 2) 1919 m. sin kusin *Claes Daniel Lagerström*, f. 1889 $\frac{11}{12}$ i Skinnskatteberg, med. kand.; skilsmässa 1923 $\frac{23}{5}$.

Knut Ivar, f. 1881 $\frac{12}{12}$; handlande i Stockholm 1907 $\frac{11}{12}$ under firma Ivar Hasselhuhn, i Västerås 1921 $\frac{23}{2}$. — G. 1) 1915 $\frac{1}{10}$ i Stockholm (Maria) m. *Dagmar Charlotta Cronström*, f. 1887 $\frac{11}{1}$; skilsmässa 1921 $\frac{15}{12}$. — 2) m. *Gerda Ekström*, handlande i Västerås 1927 $\frac{24}{3}$ och i Uppsala 1928 $\frac{18}{4}$ under firma Gerda Hasselhuhn.

Tjelwar, f. 1883 $\frac{4}{2}$, tjänsteman i Västerås. — G. 1914 $\frac{1}{11}$ m. *Walborg Lovisa Maria Pettersson*. (En son f. 1916 $\frac{3}{3}$; en son f. 1920 $\frac{17}{3}$.)

Gustaf Birger, f. 1886, † 1887 $\frac{15}{1}$.

Adolf, f. 1890 $\frac{23}{6}$.

Greta Elisabeth, f. 1895 $\frac{30}{5}$. — G. 1919 $\frac{9}{10}$ m. sin kusin *Karl Birger Anshelm Lagerström*, f. 1888 $\frac{14}{2}$ i Skinnskatteberg, postassistent i Västerås.

Tab. 9.

Karl Gustaf Fredrik Gunnar (son av Carl Ivar Isedor, tab. 8), f. 1877 $\frac{13}{9}$ i Vendel; e. o. landskanslist; kronolänsman i Stockholms läns södra distrikt 1909 $\frac{24}{11}$; landsfiskal 1918 $\frac{1}{1}$, i Ärlinghundra distrikt 1918 i febr. — G. 1) 1905 $\frac{18}{5}$ m. *Alma Vilhelmina Lindgren*, f. 1877 $\frac{25}{6}$, † 1919 $\frac{5}{1}$ i Stockholm, dotter av godsägaren Johan Lindgren och Edla Kristina Mattsson. — 2) 1920 $\frac{11}{8}$ i Borgholm m. *Gulli Martha Elice Paulsson*, f. 1892 $\frac{22}{10}$ dotter av källarmästaren Lars Johan Paulsson och Amanda Vilhelmina Henriksdotter.

Barn:

1. *Erik Gunnar Ivar*, f. 1907 ²⁸/₈ i Sundbyberg.
1. *Alma Frida Kristina (Stina)*, f. 1909 ¹⁵/₂.
1. *Olof Gunnar*, f. 1912 ²⁸/₇.
1. *Paul Torsten Gunnar*, f. 1917 ²¹/₁₀.
1. *Mary Gunvor*, f. 1918 ²¹/₁₀.
2. *Lars Gösta Vilhelm*, f. 1921 ¹¹/₇ i Väsby.
2. *Elisabeth*, f. 1923 ²⁷/₈.

Tab. 10.

Axel William (son av Carl Wilhelm, tab. 7), f. 1868 ¹/₁; handlande i Torps socken (Västernorr.) 1891 ⁶/₅, i Hammaren i Ragunda socken under firma Ragunda sängklädesfabrik 1895 ¹⁹/₈, i Solna 1909 ¹⁰/₇; äger Vasalund n:r 3 och 23 i Solna. — G. 1893 ⁹/₉ m. *Hilda Charlotta Carolina Winsneus*, f. 1863 ³¹/₁₀.

Barn:

Karl Axel, f. 1894 ²/₈; järnvägstjänsteman i Hagalund. — G. m. *Ada Serafia Elisabet Jonsson*; skilsmässa 1924 ¹⁰/₆.

Bror Hilding, f. 1895 ¹⁶/₂; tjänsteman i sjöförsäkringsaktiebolaget Ägir i Stockholm.

Knut Gunnar, f. 1897 ¹³/₁₁. — G. 1922 ¹⁸/₆ i Stockholm.
Dagmar Forsberg. (Ett barn.)

Nils Ivar, f. 1900 ²⁵/₁; handlande i Råsunda 1924 ³¹/₁₀.

Tab. 11.

Arvid Napoleon (son av Carl Wilhelm, tab. 7), f. 1870 ¹⁷/₁₁ i Husby Långhundra; innehavare av Sandvikens järnvägshotell omkring 1902; källarmästare å stora hotellet i Köping till 1920, å Centralhotellet i Stockholm 1920, sedan å Zum Franziskaner i Stockholm. — G. m. *Emma Vilhelmina Andersson*, f. 1858 ²²/₁₀ i Odensvi.

Barn:

Märtha Vilhelmina, f. 1892 ¹/₈. — G. 1916 ¹¹/₁₁ m. *Otto Walin*, f. 1891 ¹⁵/₁₀ i Enköping, löjtnant vid Vaxholms grenadjärregemente.

Ivar Napoleon, f. 1893 ¹/₁₀ i Uppsala; banktjänsteman i Stockholm.

Maja Elisabeth, f. 1895 ¹/₅, bankbiträde. — G. 1922 ¹³/₅ i Stockholm m. *Harry Fredrik Eugén Johanson Hagenius*, f. 1891 ³/₁₁ i Stockholm, kamrer i A. B. Svenska Handelsbanken.

Tab. 12.

Henrik (son av Hindrich, tab. 2), fältproviantmästare vid staten i Jämtland och Härjedalen, sedermera kamrer vid Leufsta, Åkerby, Strömsholms och Karlholms bruk i Uppland, † 1742 $\frac{11}{1}$ och begr. s. å. $\frac{24}{1}$. — G. m. *Margareta Huss*, f. 1700, † 1779 $\frac{28}{2}$ å Nordvik i Nora socken (Västernorr.), dotter av kyrkoherden i Berg Erik Ol. Huss och Anna Johansdotter Drake.

Barn:

Henrik, kronobefallningsman, † 1802. Tab. 13.

Erik, f. 1724, † 1728.

Esaias, f. 1730, kontorsskrivare i Gävle, † 1750 $\frac{28}{4}$.

Johan Samuel, f. 1732, † 1733.

Charlotta, f. 1733.

Abraham, f. 1735 vid Leufsta, inskrevs i Gävle skola 1745; gick i Frösö skola 1748—1754; student i Uppsala (Jämtl.) 1755 $\frac{3}{2}$; gränssidare; mönsterskrivare vid blå husarregementet 1762 $\frac{29}{12}$.

Margareta, f. 17(38), † 1799 $\frac{10}{5}$, ogift, på hospitalet i Härnösand.

? *Catharina*, † 1744 $\frac{28}{2}$ och begr. s. å. $\frac{4}{3}$ i Ö. Leufsta kyrka. — G. 1743 m. *Anders de Jonge*, † 1782 $\frac{18}{4}$ i dess 64:e år, bokhållare i 48 år vid Leufsta bruk.

Tab. 13.

Henrik (son av Henrik, tab. 12), inskrevs i Gävle skola 1733; »1764 den 15 nov. yppades eldsvåda i häradsskr. Hasselhuns gård» (Hülphers, Medelpad, sid. 11, om Sundsvall); vice landskamrer H. Hasselhuhn utnämndes 1768 $\frac{4}{3}$ till häradsfogde i Ångermanlands södra fögderi; kronobefallningsman; † 1802 $\frac{15}{6}$ på sin gård Nordvik. — G. 1745 m. *Hedvig Busk*, † 1802 $\frac{5}{10}$ på Nordvik i dess 74:e år, dotter av rådmannen i Sundsvall Anders Busk och Anna Qvist (Svinhufvud). De firade guldbryllöp 1795, då 5 barn närvaro.

Barn:

Anders, f. 1747, var 8 år 1755.

Henrik, f. 1751, kyrkoherde, † 1806. Tab. 14.

Fredrik Esaias, f. 1753, kronobefallningsman, † 1798. Tab. 17.

Erik Daniel, f. 1755 $\frac{28}{2}$ i Sundsvall; student i Uppsala (Ångerm.) 1755; prästvigd 1780 $\frac{24}{6}$ till adjunkt i Gudmundrå;

nådärspredikant därst. 1797; v. pastor i Nora 1800 $24/1$; komminister i Högsjö 1801 $24/1$; † 1814 $17/10$ barnlös. — G. 1796 $15/10$ i Gudmundrå m. *Christina Margareta Svedbom*, f. 1762, † 1850 $11/8$ i Härnösand, dotter av kyrkoherden i Sveg Erik Svedbom. Komminister Hasselhuhs och hans makas i olja målade porträtt finnas i Högsjö kyrkas sakristia.

Anna Elisabeth, f. 1761 $29/8$, † efter 1816. — G. 1791 $18/1$ på Nordvik m. *Nils Bergquist*, f. 1758 $29/10$, † 1825 $2/8$ på Nordvik, kronobefallningsman i Ångermanlands södra fögderi, landskamrers namn.

Germund Abraham, f. 1771, stadsfiskal, † 1809. Tab. 18.

Gustaf, f. 1772 $18/8$, † s. å. $30/8$ på Nordvik.

Tab. 14.

Henrik (son av Henrik, tab. 13), f. 1751; student i Uppsala (Medelp.) 1769 $1/10$; prästvigd 1774 $18/2$, men avlade senare fil. kand.ex. 1776 $17/12$; prom. fil. mag. 1777; efter att med utmärkt skicklighet i 3 år tjänstgjort som vice konsistorienotarie i Härnösand vald till ordinarie 1781 $4/4$; kyrkoherde i Sollefteå 1787; tillträdde 1789; vice kontraktsprost 1795 $28/8$ och ordinarie 1797; teologie doktor 1800 och stiftsdeputerad vid riksdagen i Norrköping s. å.; † 1806 $18/8$. — G. 1779 $9/8$ m. *Elisabeth Maria Sebrelus*, f. 1754 $22/2$ i Föllinge, † 1827 $8/8$, dotter av kontraktsprosten och kyrkoherden i Gudmundrå Olof Er. Sebrelus och Anna Elisabeth Funck de Tollbom.

Barn:

Hedvig Maria, f. 1780 $14/10$ i Gudmundrå, † 1781 $9/1$.

Olof, f. 1781, kyrkoherde, † 1828. Tab. 15.

Henrik, f. 1783 $5/1$, † s. å.

Henrik, f. 1784 $28/1$; student i Uppsala (Bottn.) 1802; jur. kand. 1807; auskultant i Svea hovrätt 1808 $4/11$; fil. mag. 1809; e. o. notarie 1809 $31/1$; vice notarie 1811 $2/10$; notarie 1819; † 1832 $14/9$ i Stockholm, ogift.

Erik, f. 1787 $9/11$ i Gudmundrå; student i Uppsala (Bottn.) 1806; responderade 1810 för tesar bifogade del. XVIII av prof. Thunbergs Museum naturalium academiae upsaliensis; med. kand. 1811; med lic. 1812; kir. mag. 1813 $28/4$; sjukhusläkare vid armén i Tyskland och Norge, promoverad (frånvarande) med. doktor i Uppsala 1813 $8/6$; provincialmedikus i Västernorrland 1815 $28/4$ och fick 1818 station i Nätra vid distriktets delning; ledamot av

svenska läkaresällskapet 1822; dömdes av Nätra häradsrätt 1834 $\frac{7}{6}$ förlustig sin tjänst för efterlåtenhet och fel; † 1835 $\frac{21}{9}$ i Grund-sunda.

Anna Maria, f. 1789 $\frac{24}{3}$ i Sollefteå, † s. å. $\frac{2}{4}$.

Elisabeth Maria, f. 1791 $\frac{20}{3}$, † 1864 $\frac{22}{8}$. — G. 1815 $\frac{15}{10}$ m.

Jonas Magnus Huss, f. 1777 $\frac{21}{3}$ i Sundsvall, † 1846 $\frac{5}{5}$, kronofogde i Ångermanlands norra fögderi.

Tab. 15.

Olof (son av Henrik, tab. 14), f. 1781 $\frac{3}{11}$ i Härnösand; student i Uppsala (Bottn.) 1802; prästvigd 1807 $\frac{17}{2}$; promov. fil. mag. i Uppsala 1809; kapellpredikant i Gideå s. å.; andre komminister i Arnäs 1811; kyrkoherde i Gideå 1822 $\frac{3}{10}$ vid dess utbrytning till eget pastorat. »Han hade sålunda fått följa sin församling ända från begynnelsen och verksamt bidragit till dess utveckling. För prästbordets tillökning hembjöd han socknen på goda betalningsvillkor en del av sitt hemman i Norrgissjö 1825. Han gjorde sig mycket förtjänt om den nya kyrkans prydnad och planterade en dit ledande allé. Intresserad av ekonomiska försök, slog han sig bl. a. på duvskötsel.»¹ † 1828 $\frac{7}{9}$. — G. 1807 $\frac{29}{7}$ i Sollefteå m. *Lovisa Henriette Lönnbom* (fr. Stockholm), f. 1780 $\frac{7}{4}$, † 1835 $\frac{24}{6}$ i Gideå.

Barn:

Henrik Otto, f. 1808 $\frac{29}{4}$; student i Uppsala 1828 (Norrl.); med. fil. kand. 1845; tjänstgjorde såsom underläkare vid allmänna garnissonssjukhuset 1845 $\frac{1}{10}$ —1846 $\frac{31}{3}$; underläkare vid Stockholms stads provisoriska sjukhus 1846 $\frac{1}{4}$; † 1856 $\frac{19}{2}$ i Stockholm. Företog under sin studietid vidsträckt botaniska resor inom norra och mellersta Sverige.

Fredrik August, f. 1809, komminister, † 1863. Tab. 16.

Erik Oskar, f. 1811 $\frac{12}{10}$, bokhållare vid Gideå bruk; † före 1856 $\frac{4}{4}$ utan barn.

Henrika Maria, f. 1813 $\frac{2}{11}$, † s. å. $\frac{6}{11}$.

Carl Abraham, f. 1814 $\frac{17}{9}$; vistelseorten okänd 1856 $\frac{4}{4}$.

Adolf Richard, f. 1816 $\frac{14}{9}$; länsman; vistelseorten okänd 1856 $\frac{4}{4}$.

Maria Henrika Florentina, f. 1818 $\frac{14}{4}$, † 1882 $\frac{7}{8}$ å Blommensberg nära Stockholm. — G. m. *Pehr Bjurholm*, f. 1814

¹ L. Bygdén, Hernösands stifts herdaminne, del I, s. 253.

$14/12$ i Österhaninge socken (Stockh.), † 1891 $10/12$ i Stockholm; bryggare; R. V. O.

Olof, f. 1820 $15/8$; bruksbokhållare å Västanå pappersbruk i Njurunda; † 1861 $23/10$ i Granvåg, Sollefteå.

Johan Wilhelm, f. 1822 $8/12$; vistelseorten okänd 1856 $4/4$.

Tab. 16.

Fredrik August (son av Olof, tab. 15), f. 1809 $21/10$ i Gideå; student i Uppsala (Norrl.) 1830; prästvigd 1835 $9/12$; infödingsrätt i ärkestiftet 1838 $19/11$; skolmästare i Gamla Uppsala 1840 $29/5$; komminister i Tegelsmora 1847 $18/1$, i Gräsö 1854 $13/2$, i Norrbo och Bjuråker 1861 $22/7$; pastorexamen 1862 $30/4$; † 1863 $28/8$. — G. 1) 1841 i Ekeby m. *Johanna Wilhelmina Regnell*, f. 1813, † 1851, dotter av kyrkoherden i Ekeby Pehr Regnell och Johanna Gustafva Hult. — G. 2) 1853 $9/11$ m. *Theckla Amalia Mossberg*, f. 1825 $12/7$, † 1906 $12/6$ å Mossberga, Södertörns Villastad, dotter av kamreraren Adolf Kristian Mossberg och Anna Sofia Lundborg.

Barn:

1. *Fredrik Wilhelm*, f. 1844; pianofabrikör i Berlin; † 1887. Var gift och hade en dotter och två söner.

1. *Hildur Augusta*, f. 1847, † 1897 $24/6$ i Lannaskede. — G. 1868 $18/8$ m. *Johan Axel Lindroth*, f. 1835 $22/12$ i Stockholm, † där 1899 $19/5$; grosshandlare.

2. *Carl Adolf Henrik*, f. 1854 $2/10$; snickare i New York, † där 1923 $2/9$. Hans maka *Hertha* efterlevde.

2. *Olof Leonard August*, f. 1856 $8/6$, mekaniker, † 1877 $28/2$.

2. *Erik Otto*, f. 1857 $14/12$, † 1894 $24/6$ på Rickomberga, ogift.

2. *Johan Abel Teodor*, f. 1859 $30/11$ i Gräsö; brädgårdsinspektör i Stockholm.

2. *Tekla Maria Lovisa (Louise)*, f. 1862 $23/6$ i Bjuråker; anställd i A.-B. Stockholms handelsbank 1882; kassör vid huvudkontoret 1905; pensionerad.

Tab. 17.

Fredrik Esaias (son av Henrik, tab. 13), f. 1753, kammar-skrivare i kammarkollegium; kronobefallningsman över norra fögderiet i Vasa län; slutligen kronofogde i Västerbottens södra lappmarker; ekonomidirektörs karaktär. † 1798 $12/9$ ($19/8$?) på Nordvik i Nora socken. — G. 1782 $14/11$ i Jakobstad m. *Anna Thalena*

Toutin, f. 1761, † efter 1827, dotter av handlanden i Göteborg Fredrik Isacsson Toutin och Johanna Thalena Busck.¹

Barn:

Adolf Fredrik, † 1798 ¹⁷/₁₀ (²⁰/₉ ?) i dess 12:te år på faderns gård.

Hedvig Elisabeth, f. 1790, † 18.. — G. 1817 ⁴/₁₁ på Nordvik m. *Jonas Borgström*, f. 1789, † 1837, kommissionslantmätare i Västernorrlands län med lantmäteridirektörs titel.

Tab. 18.

Germund Abraham (son av Henrik, tab. 13), f. 1771 ¹⁹/₈ i Nora socken; student i Uppsala (Ångerm.) 1790; kallas 1798 kommissarie; stadsfiskal i Sundsvall; kungl. fältsjukhusdirektör; † 1809 ¹⁸/₁ i Sundsvall (annan uppgift 1808). — G. m. *Anna Märta Bill*, f. 1771 ²⁴/₄, † 18.., fabriksdotter från Sundsvall.

Barn:

Henrik Abraham, f. 1793, kyrkoherde, † 1869. Tab. 19.

Erik Daniel, f. 1795, kyrkoherde, † 1876. Tab. 20.

Fredrik, f. 179(7); källarmästare; burskap 1823 ³⁰/₉ som vinskänk i Stockholm; † där 1824 ²/₈ barnlös. — G. 1823 ²¹/₁₂ på Staby sätesgård i Uppland m. *Gustava Charlotta Edman*, som efterlevde.

Germund Gustaf, f. 1803, färgerifabrikör, † 1849. Tab. 21.

Tab. 19.

Henrik Abraham (son av Germund Abraham, tab. 18), f. 1793 ²¹/₁₁ i Sundsvall; student i Uppsala (Medelp.) 1813; prästvigd i Härnösand 1820 ²⁰/₂ till huspredikant hos översten, sedermera generalmajoren G. A. Hjerta på Mellingeholm i Roslagen; förste kyrkoherde i Norsjö vid denna församlings avskiljande från Skellefteå 1834 ⁷/₈; kyrkoherde i Degerfors 1840 ⁸/₂; prost s. å.; † 1869 ¹⁴/₆. »Den tid han vistades i Norsjö kunde sockneborna ej förlika sig att kalla honom vid hans rätta namn, ty hund uttalas som huhn där i socknen, och deras aktning för den omtyckte själsörjaren gjorde, att de begagnade sig av många omskrivningar för att beteckna honom. En mycket vanlig var Hasselprästen vånn².»³ — G. 1823 ⁹/₇ m. *Agnetta Juliana Ferlin*, f. 1792 ¹²/₇ i Norrtälje,

¹ Hennes mor, Anna Thalena Gathe, var syster till bröderna Gathenhielm, jfr ovan s. 3, not 3.

² Vänn (dial.) = vår.

³ L. Bygdén, a. a., del I, s. 218.

† 1866 $^{11}/_{12}$, dotter av kontraktsprosten, kyrkoherden i Estuna Olof Ferlin och Agneta Elisabeth Martin.

Barn:

Henrik Olof, f. 1824 $^{13}/_4$ i Norsjö, köpman i Bjurholm, flyttade 1879 $^7/_{11}$ till Söderhamn. — G. 1855 $^{27}/_9$ m. *Lovisa Augusta Unander*, f. 1824 $^{28}/_1$ i Nordmaling, † 1910 $^{28}/_{10}$ i Umeå, dotter av handlanden Fredrik August Unander och Brita Lovisa Hammarberg. De hade 2 döttrar: *Agnes Augusta* f. 1860 $^3/2$ i Bjurholm, flyttade 1920 $^{17}/_{11}$ till Umeå landsförsamling, † 1923 $^{18}/_{10}$, och *Fanny Henrika Natalia*, f. 1865 $^{16}/_7$ i Bjurholm, † 1882 $^{20}/_{10}$.

Abraham Roland, f. 1826 $^{12}/_{11}$; student i Uppsala (Norrl.) 1845; fil. mag. 1851; † 1852 $^3/_{10}$ på Vivsta varv.

Anna Agneta Henrika, f. 1828 $^9/8$, † 1912 $^{23}/_2$ i Vindeln. — G. 1848 $^9/7$ m. *Carl Oskar Sædén*, f. 1821 $^{12}/_{11}$, † 1861 $^{10}/_4$, kronolänsman i Degerfors.

Hedvig Augusta Charlotta, f. 1830 $^{18}/_1$, † 1880 $^{16}/_5$. — G. 1851 $^4/7$ m. *Anders Jacobsson Nordenstam*, f. 1812 $^{25}/_{11}$ i Lycksele, † 1891 $^3/5$, fil. mag., kontraktsprost och kyrkoherde i Nysätra.

Paulina Elisabeth Sofia, f. 1834 $^{18}/_1$, † 1909 $^7/_{12}$ i Fredrika. — G. m. *Pehr Olof Öhman*, f. 1831, † 1881 $^{16}/_3$, kronolänsman i Bjurholm 1853 och i Fredrika 1871.

Tab. 20.

Erik Daniel (son av Germund Abraham, tab. 18), f. 1795 $^1/2$ i Skullersta i Nora socken; student i Uppsala (Bottn.) 1816; prästvigd 1818 $^{30}/_8$; brukspredikant vid Galtström febr. 1820; socknepredikant i Ragunda-Fors mars 1833; komminister i Sidensjö-Skorped 1848; pastorexamen 1856; kyrkoherde i Bodum 1857 $^3/5$; tillträdde 1858 $^1/5$; † 1876 $^{26}/_5$, »efterlämnande minnet av en stilla och fridsam man, vilkens pastorala verksamhet dock mycket hämmades av sjuklighet». ¹ — G. 1824 $^{21}/_{10}$ på Åbord i Högsjö socken m. *Ulrika Magdalena Geting*, f. 1800 $^{22}/_4$ i Sundsvall, † 1867, dotter av kyrkbyggmästaren, ekonomidirektören Simon Geting och Anna Hultström.

Barn:

Simon Fredrik, f. 1827 $^{26}/_2$ vid Galtström; en tid torpare på prästbordet; drunknade i en vak vid fiske i Bodumsjön 1877 $^{12}/_5$.

Hedvig, f. 1829 $^6/_{11}$, † 1885 $^4/9$ i Bodum, ogift.

¹ Erik Modin, Gamla Tåsjö, s. 389.

Christina Ulrika, f. 1832 $21/3$ † 1878 $14/1$ i Härnösand.

Anna Erika, f. 1835 $27/8$ i Fors. — G. 1872 $1/10$ m. *Dan. Peter Edlund*, skraddare i Bodum.

Catharina, f. 1837 $9/9$. — G. 1862 $5/8$ m. *Johan Nordin*, f. 1837 $15/8$, folkskollärare i Hammerdal.

Charlotta, f. 1839 $11/2$, † 1906 $22/11$ i Bodum, ogift.

Maria Magdalena, f. 1841 $18/4$, ogift, i Bodum.

Tab. 21.

Germund Gustaf (son av *Germund Abraham*, tab. 18), f. 1803 $8/2$; färgerifabrikör i Sundsvall och sedan i Härnösand, † där 1849 $24/11$. — G. 1828 $28/12$ i Härnösand m. *Christina Charlotta Bäckström*, f. 1807 $8/10$, † 1894 $27/1$ i Härnösand.

Barn:

Abraham Gustaf Bernhard, f. 1830, färgerifabrikör, † 1888. Tab. 22.

Anna Christina, f. 1831 $11/6$ i Härnösand, † 1898 $25/9$ i Ulricehamn, ogift.

Tab. 22.

Abraham Gustaf Bernhard (son av *Germund Gustaf*, tab. 21), f. 1830 $10/3$ i Härnösand; färgerifabrikör i Härnösand; ägde fastighet i Säbrå; † 1888 $25/4$ i Härnösand. — G. m. *Octava Agneta Regnander*, f. 1832 $21/11$, † 1891 $5/9$. Innehade efter mannens död det Hasseluhnska färgeriet.

Barn:

Eric Gustaf, f. 1855, ingenjör, † 1910. Tab. 23.

Charlotta Carolina, f. 1857 $30/7$, † före 1912.

Agnes Christina, f. 1859 $29/6$, † 1920 $19/10$ i Stockholm. — G. m. *Oscar Malmström*, f. 1849 $5/10$, † 1906 $12/11$ i Härnösand; skeppsklarerare.

Erland Bernhard, f. 1861 $29/4$, † före 1888.

Johan Fredrik, f. 1863 $22/6$; farmacie studiosi-examen 1885 $22/5$; apotekarexamen 1891 $28/6$; privilegium å apoteket i Mörtfors, Kalmar län, 1907 $9/12$; † 1913 $28/7$ i Mörtfors, barnlös. — G. 1897 $31/7$ i Sundsvall m. *Josefina Lovisa Carlson*, f. 1861 $22/12$, dotter av byggmästaren Carl Johan Carlson och Anna Lovisa Cederholm.

Erland Bernhard, f. 1865 $29/10$, † före 1888.

Carl Julius, f. 1868 $9/1$, † före 1888.

Carl Thiodolf, f. 1869 $^{26}/_{12}$, † före 1888.

Knut Thiodolf, f. 1873, verkmästare. Tab. 24.

Tab. 23.

Eric Gustaf (son av Abraham Gustaf Bernhard, tab. 22), f. 1855 $^{29}/_{8}$ i Säbrå; examinerad från tekniska elementarskolan i Örebro 1879; ritare vid Härnösands mekan. verkstad 1880—1882; anst. såsom konstruktör vid Nordenfelts etablissement i London 1882—1888 och såsom ingenjör vid Nordenfelt Guns and ammunition C:o i Erith, England, från 1888; etsare; kanonkonstruktör hos firman, Vickers, Sons & Maxim, Ltd. † 1910 $^{2}/_{10}$ i Erith, Kent, England. — G. m. *Ada Thaleen*, f. 1860 $^{11}/_{6}$.

Barn:

Ebba, f. 1889 $^{12}/_{5}$. — G. m. *Harold Beevers*.

Eric Thaleen, f. 1891 $^{14}/_{7}$; ingenjör, Port Dickson, Malacka. — G. 1922 $^{5}/_{7}$ i Singapore m. *Ellen Abramson*, f. 1898 $^{10}/_{10}$, dotter av grosshandlaren Axel Nathanael Abramson och Elin Amalia Charlotta Fris.

George Regnander, f. 1900 $^{21}/_{3}$.

Tab. 24.

Knut Thiodolf (son av Abraham Gustaf Bernhard, tab. 22), f. 1873 $^{30}/_{12}$ i Härnösand; resande för firman Kihlbaum i Sundsvall omkring 1899; handlande i Luleå 1898 $^{21}/_{6}$; var 1912 verkmästare vid mineralvattenfabriken Gevalia i Gävle. — G. 1900 $^{14}/_{10}$ m. *Sigrid Elisabet Rabén*, f. 1871 $^{20}/_{3}$; anmälde 1908 $^{28}/_{5}$ firman Hasseluhns mineralvattenfabrik i Luleå och 1920 $^{5}/_{7}$ firman Gefle foderinköpsaffär A. Jansson & C:o; utträdde 1922 $^{13}/_{2}$.

Barn:

Karin Wilhelmina, f. 1905 $^{3}/_{6}$.

Källor:

a) Riksarkivet: Biographica. — Kammararkivet: Mantalslängder. — Krigsarkivet: Biographica. — Stockholms rådhusarkiv: bouppteckningar och burskapslängder. — Kungl. Biblioteket: Klerckerska saml.; Kugelbergiska saml.; frih. Elias Lagerheims register till Inrikes Tidningar; (tryckta) Verser över enskilda. — Tyska församlingens i Stockholm kyrkböcker. — Gävle h. a. läroverks bibliotek: J. Selggrens »Anteckningar om Gefle och dess släkter under 1600- och 1700-talet». — Meddelanden av överbibliotekarien L. Bygdén och flera släktmedlemmar.

b) Herdaminen och matriklar; Uppsala univ:s matr., utg. av A. B. Carlsson; Sveriges läkarehistoria; Sveriges apotekarehistoria; Svenskt porträttgalleri; Joh. Ax. Almquist, Bergskollegium och bergslagsstaterna 1637—1857; A. Anjou, Kongl. Svea hofrätts presidenter samt embets- o. tjänstemän 1614—1898; V. Ekstrand, Svenska lantmätare 1628—1900; A. Noreen, Anteckningar om Kungl. Hallands regemente åren 1625—1910; C. Sjöström, Vestgöta nation i Lund 1683—1910; Saml. av anmälningar till aktiebolagsregistret . . . handelsregistret; Saml. av uppgifter till äktenskapsregistret; m. fl.

Ett bidrag till Lunds stifts herdaminne.

Anders Roos' anteckningar om ordinarie amiralitetspredikanter
i Karlskrona från omkr. 1680 till omkr. 1770.

Utgivna och kommenterade av **Johan Feuk**.

I landsarkivet i Lund förvaras bland amiralitetskonsistoriets i Karlskrona handlingar en häftad handskrift, som har titeln: »Biographiska anteckningar om ordinarie predikanterna vid kongl. am:ts församlingen i Carlskrona ifrån stadens första grundläggning till åren emellan 1760 och 1770». Den är författad av *Anders Roos*, som daterat den »Carlskrona år 1816». Författaren, som var född den 14 dec. 1775 och dog den 29 sept. 1824, hade, efter magistergradens förvärvande i Lund 1796 och prästvigning 1800, blivit rektor vid Karlskrona skola 1804, från vilken befattning han två år senare övergick till amiralitetsförsamlingen såsom amiralitetspredikant. I tio år verkade han som sådan, erhöll under tiden (1813) fältprosts titel och blev 1816 kyrkoherde i Ö. Ljungby i Skåne, vilket pastorat han 1821 utbytte mot Önnestads. Under sin vistelse i Karlskrona synes han ha flitigt samlat uppgifter till amiralitetsförsamlingens historia, och en frukt härav föreligger i dessa biografiska anteckningar om det ordinarie prästerskapet vid amiralitetet, vilka anteckningar utgöra ett värdefullt bidrag till Lunds stifts herdaminne, så mycket mera att fästa avseende vid, som de icke torde ha varit kända av Cavallin, då han utarbetade sitt stora verk »Lunds stifts herdaminne». Detta står tämligen klart redan av det förhållandet, att fullt riktiga årsuppgifter i Roos' anteckningar helt saknas för motsvarande personer hos Cavallin. Att en och annan vändning i biografierna är densamma hos båda, har sin naturliga förklaring däri, att de öst ur samma källor.

Enligt de uppgifter förf. lämnar i början av sin skrift, äro hans flesta underrättelser hämtade ur amiralitetskonsistoriets handlingar, ur tryckta personalier, ur kyrkorådsprotokoll och ur det stora sommeliuska samlingsverket »Lexicon Eruditorum Scanensium». Därutöver ha tidningar, matriklar och muntliga uppgifter av trovärdiga

personer bidragit till fullständigandet av arbetet. Roos' uppgifter äro i stort sett riktiga. En och annan felaktighet kan dock konstateras, varjämte givetvis en ofullständighet, i följd av bristen på kyrkoböcker för långa perioder för den berörda församlingen, vidlåder anteckningarna. Men detta är något som förf. icke kan hjälpa. Även för den, som nu vill forska i församlingens historia, resa sig oöverstigligen hinder genom saknaden av en hel del av kyrkoböckerna, och när förf. omnämmer personer tillhörande stadens övriga församlingar, blir svårigheten att identifiera dessa av samma anledning ännu större. De luckor, som förefinnas i kommentaren, äro följaktligen huvudsakligen beroende av en i de flesta fall absolut omöjlighet att nå fram till ett resultat. Ur de synnerligen omfattande samlingar av biografica till amiralitetsförsamlingens historia, som nuv. amiralitetspastorn Ernst Holmberg gjort, har denne älskvärt lämnat utg. en del eljest svåråtkomliga uppgifter, liksom det av Holmberg utgivna arbetet: »Karlskrona Kungliga Amiralitetsförsamling, en historik (1680—1880)» (Stockholm 1914) lämnat kompletterande upplysningar till de av Roos nedskrivna biografierna.

Den kungl. amiralitetsförsamlingens i Karlskrona historia går tillbaka till anläggandet av den viktiga örlogshamnen i den blekingska skärgården. Förf. fixerar församlingens tillkomstår till 1681, men någon absolut säkerhet för riktigheten av denna uppgift finnes icke. Vad som emellertid torde vara ovedersägligt är, att detta år Eric Schottenius och Nicolaus Aschlovius började sin prästerliga tjänstgöring vid den nya församlingen, samt att redan 1685 en kyrka stod färdig att invigas. Den högtidliga akten ägde rum den 20 sept.¹ och förrättades av f. konrektorn i Kalmar, Canutus Chorælius, som 1682 på generalamiralen Hans Wachtmeisters förslag av Karl XI blev utnämnd till den förste innehavaren av superintendentbefattningen i Karlskrona. Om hans och hans efterträdares ställning såväl till domkapitlet i Lund som till prästerna vid amiralitetet är redogjort i Holmbergs anförda arbete.

Den ständiga ökningen av församlingens numerär gjorde det till en nödvändighet att även utöka prästernas antal. Redan 1683 utgjorde de fyra och efter 1687 fem, därav en finsk. Då sjökastellen år 1702 fingo egen präst, blev antalet fyra, men vid sidan om dessa tjänstgjorde tillfälligt engagerade e. o. skeppspredikanter. Några av dessa äro i förbigående nämnda i Roos' arbete. I tider av farsoter anställdes därjämte tillfälliga »barackpredikanter», och först 1767 blev en särskild sjukhuspredikant förordnad.

¹ Enl. amiralitetskollegii protokoll.

De ordinarie predikanterna hade samma rang och delade mellan sig arbetet, lönen och ansvaret. Så var förhållandet ända fram till 1792, då en särskild s. k. amiralitetspastor förordnades, och vid hans sida ställdes tre amiralitetspredikanter. Anordningen visade sig icke motsvara förhoppningarna om en bättre ordning av de pastorala förhållandena, och redan 1805 återställdes genom ett kungligt brev det gamla systemet. Titeln amiralitetspastor fingo alla predikanterna 1810. Några år senare (1819) reglerade Kungl. Maj:t kyrkoväsendet därhän, att åt superintendenten (amiralitetskonsistoriets ordf.) i egenkap av pastor primarius uppdrogs att handhava pastorälvarden vid amiralitetet. Men de försök, som gjordes, att sammanslå amiralitets- och stadsförsamlingarna strandade alla på amiralitetsförsamlingens energiska motstånd, och ännu i dag är den en självständig församling. Däremot upphävde Kungl. Maj:t den 24 febr. 1826 superintendentsämbetet. Det hade då ägt bestånd i 144 år.

Att åtskilliga av de här i serien omnämnda amiralitetspräster varit betydande män, torde vara otvivelaktigt. De ha icke endast kunnat uppvisa bildning och kunskaper, utan även eljest i en rå och sedeslös tid höjt sig över mängden och genom sitt exempel och sin själavärdande gärning utövat ett välsignelserikt inflytande. Två av dem upphöjdes till superintendenter, och en stor mängd av dem förflyttades till goda pastorat i och utom stiftet. Bland de tidigare prästerna funnos dock några, vilkas levnad och gärning ge anledning till reflexioner av annat slag, och en av dem, finländaren Henrik Florin, slutade i sitt eget hemland sitt oroliga liv på stupstocken. Han är en av de förvildade representanterna för det finska prästerskap, av vilket professor Gunnar Suolahti i en nyligen till svenska översatt bok¹ lämnat en levande skildring.

Manuskriptet återgives här i huvudsak med författarens egen stavning, vars många inkonsekvenser endast delvis undvikits genom mindre normaliseringar, bl. a. ifråga om bruket av stora bokstäver samt skrivningen av bokstaven v (w) och genom modernare kommativering. Författarens noter äro av honom själv markerade (a); under-tecknade noter äro numrerade. Där en förklaring fogats till en av manuskriptets noter, har detta skett inom klammer och inlett med orden *Utg:s anm.*

¹ Anmäld i denna tidskrift, årg. 1927, s. 168.

Biographiska anteckningar om am:tsförsamlingens predikanter. (a)

Inledning.

Mot slutet af det 17:de århundrade beslöt konung Carl XI, att, till svenska flottans större bekvämlighet, anlägga en stad på Trossö. Under generalamiralen grefve Hans Wachtmeisters¹ överinseende fortskyndades arbetet med största drift. Många hushåll från närgränsande soknar och i synnerhet från Runneby började efter hand der nedsätta sig, dels frivilligt, dels enligt kongl. befallning. Hela flottan ditflyttades från Stockholm år 1680, och samma år förseddes den nya staden med privilegier och kallades Carlskrona.

Canutus Chorælius utnämndes att vara superintendent och förman för de präster, som provisoriskt blifvit förordnade att hålla gudstjänst för sjöfolket, hvarjämte han blef pastor för stadens borgerskap (a). År 1681, då Carl XI vistades på Afvelsgårde i Lyckeby socken, inrättades en ordentelig am:tsförsamling, hvars första ordinarie predikanter blefvo Schottenius och Aschlovius.² De finska sjömän, som under de första åren voro stationerade derstädes, fingo sin egen präst, hvilken dock ansågs hörande till am:tsförsamlingen. Men antalet af tyskar, som bosatte sig i staden, ökades i den mån att kongl.

(a) Detta arbete skulle hafva fått en onödig tillökning, om jag bestyrkt hvarje historisk uppgift med citationer. Jag vill därför blott i allmenhet nämna, att de flesta och viktigaste underrättelser äro hämtade ur am:tsconsistorii handlingar, tryckta personalier, Sommeli Lex. Erud. Scan., am:tskyrkorådets protocoller och historiska disputationer. Några strödda upplysningar har jag äfven funnit i matriklar, beskrifningar öfver åtskilliga rikets landskaper och städer, stiftstidningar m. m. samt slutligen äfven af muntliga berättelser af gamla trovärdiga personer. Carlskrona år 1816.

A. Roos.

(a) Förteckning på superintendenterna i Carlskrona. 1:o Canutus Chorælius från 1680 till 1690. — 2:o Berge Folcher från 1691 till 1709. — 3:o Johan Pettersen från 1710 till 1717. — 4:o Carl Sternell från 1718 till 1719. — 5:o Gustaf Ad. Humble från 1719 till 1730. — 6:o Nils Wallerius från 1731 till 1740. — 7:o Lars Muhrbeck från 1740 till 1769. — 8:o Lars Pettersen från 1770 till 1784. — 9:o L. A. Fahnehjelm från 1784 till 1807. — 10:o Nils Hallström från 1808 till 1818. — 11:o [Carl Thyselius från 1818—1826.] [*Utg:s anm.* Här följa uppgifter om födelse- och dödsår för samtliga superintendenter. — Canutus Matthiæ Chorælius (1620?—1690); Bergerus Folcher (1646?—1709); Johan Petersen (1655—1717); Carl Sternell (1670—1719), som var superint. blott cirka 1/2 år; Gustaf Adolf Humble (1647—1741), superint. 1719—30, därefter biskop i Växjö; Nils Wallerius (1668—1740); Lorentz Muhrbeck (1700—1769); Lars Pettersen (1723—1784); Anders Lars Fahnehjelm (1751—1807); Nils Hallström (1760—1830), som var superint. från 1808 till 1816 (ej 1818), då han blev kyrkoherde i Nyköpings västra förs., tilltr. 1817. Förf. har utskrivit numret för den följande och siste superint., men ej namnet: Carl Thyselius (1767—1833), superint. 1818—1826.]

¹ Hans Wachtmeister (1641—1714), greve, generalamiral.

² Rörande dessa se längre fram.

maj:t genom nådig resolution af den 17 oktober 1689 tillstodde dem utgjöra en särskildt församling, hvars första pastor blef en infödd tysk, hette Justus Chr. Hauswolff. (a)¹

År 1683^a inrättades ett am:consistorium, hvars åtgärd väl egentligen endast skulle sträcka sig till kyrkodisciplinen och andra ecclesiastique mål vid amiralitetet, men som derjämte fick lika makt med andra consistorier i riket att taga befattning med alla förekommande äktenskaps tvister samt att besörja om uniformiteten vid gudstjenstens förrättande äfven inom stadens öfriga församlingar. Superintendenten skulle vara ordinarie ordförande i detta consistorio och hafva till assessorer de 4 am:tspredikanterna. Ledamöternas antal var således i början blott 5, men år 1689 beviljades äfven åt tyska församlingens pastor säte och stämma i consistorio.

1. *Eric Schottenius.*

Eric Schottenius eller herr Eric, som han vanligen kallades, var amts:församlingens första predikant.² Han tillträdde år 1681 och höll i början, då ännu ingen am:tskyrka hunnit blifva färdig, sina predikningar i en af kronans publique byggnader, som kallades amts:huset. Tvenne år efter sitt tillträde, eller år 1683, befordrades han till kyrkoherde vid Thorhamns och Sturkö församlingar i Blekinge, men fick tillika tillstånd att behålla am:tspredikantssyslan. Om han under loppet af de första åren haft någon medhjelpare, som skiftevis varit i Carlskrona och Thorhamn, eller om han öfverenskommit med sina ämbetsbröder om sådana utbyten af tienstförrättningar, att han kunnat ansvara för ämbetsgjöromålen på bägge ställen, derom finnes ingenting antecknad i consistorii handlingar. Men så mycket är visst

(a) Följande hava varit tyska församlingens pastorer. 1:o) Justus Christoffer Hauswolff från 1691 till 1722. — 2:o) Johan Friederic Franck från 1724 till 1746. — 3:o) Johan Gottfried Michaelis från 1746 till 1755. — 4:o) Bernhard Christoffer Kukelelntz från 1758 till 1761. — 5:o) Claes Didrich Wiebe från 1761 till 1771. — 6:o) Johan Bernhard Wolff från 1772 till 18[21]. [*Utg:s anm.* Här följa uppgifter om födelse- och dödsår för pastorerna i tyska församlingen: Justus Christoffer Hauswolff (1666—1722); Johan Friederic Franck (1694—1782); Johan Gottfrid Michaelis (d. 1755); Bernhard Christoffer Kukelelntz (d. 1761), utnämndes till kyrkoherde 1756 men hans fullmakt uppvisades i amiralitetsconsistorium först 1758; Claes Didrik Wiebe (1720—1771); Johan Bernhard Wolff (1740—1821), blev 1789 kyrkoherde i Listerby men fick Kungl. Maj:ts tillstånd att tillika behålla tjänsten i tyska församlingen. — Genom kungl. brevet 21 juni 1839 stadgades, att tyska församlingen skulle indragas och förenas med stadsförsamlingen till ett pastorat men med bibehållande av tyska kyrkan. De sista kyrkoherdarna voro Jonas Lundqvist (1785—1828), pastor i förs. 1821—1828, samt Claes Johan Schaar (1788—1873), pastor i förs. 1828—1837].

¹ Se s. 51.

² Det riktiga årtalet är 1682, jfr ovan s. 40.

³ Erik Schottenius, d. 1699.

att han år 1689 lämnade en inlaga till consistorium, deruti han begärde, »att få kalla sig en comminister som upvacktade hemma i pastoratet med klockares lön enligt kongl. maj:ts resolution, på thet han sjelf så mycket bättre må här in loco som en am:tsbetjent upvackta». Hvarpå consistorium svarade, »att som kongl. maj:t sjelf hafver beviljat så skola ske, så blifver allenast hans excellence grefve Hans Wachtmeister påmint att thet må effecteras».

Sedan anläggningen af skantsen Kungsholmen blifvit under riksrådet grefve Dahlbergs¹ inseende börjad, anbefalltes am:tspredikanterna att derstädes skiftevis besörja om gudstjensten. Denna befallning blev värkställd i laga ordning, till dess den tredje bönedagen inträffade år 1687, då Schottenius, hvars tour det varit att predika, icke infann sig. Detta anmäldes straxt derefter på vederbörlig ort, och målet föredrogs i consistorio den 8 augusti sistnämnda år.

Herr Eric tillfrågades, hvem han betingat att predika på Kungsholmen sista stora bönedagen, då mässfall skedt. Herr Eric svarade, »att han talat med herr Coccio² att förrätta hans vices och derpå sig förlitat». Herr Coccius invände, att han tänckt det att göra, men efter han intet vidare besked derom fått från herr Eric, hade han trott sig icke böra taga sig deraf. Consistorium fattade derpå denna lika besynnerliga som beqväma resolution, »att herr Schottenius och herr Coccius må dragas therom, som the bäst kunna».

Då svenska flottan, bestående af 30 rangskepp utom fregatter, under anförande af generalamiralen grefve Hans Wachtmeister, skulle afsegla från Carlskrona år 1689 i afsigt att beskydda hertigen af Holstein, commenderades herr Eric att vara den följaktig. Men som han hade ingen böjelse att denna gång gå till sjös, gjorde han ett provisoriskt aftal med magister Blekingdahl,³ hvarefter han genom inlaga till generalamiralen begärde tillstånd att sjelf få bli hemma och deremot magister Blekingdahl antagas i hans ställe. Denna ansökning beviljades.

Emedlertid fortfor herr Eric med den vanliga tjenstgöringen vid am:tsförsamlingen till år 1691, då han öfverenskom med sina ämbetsbröder att ensam ansvara för skantstjensten. Härmed fortfor han till år 1694, då han tog afsked från amiralitetet och stannade kvar i Thorhamn för sin övriga lifstid. Han har förmodligen dött ett par år derefter, emedan Erland Hallengren⁴ nämnes som kyrkoherde i Thorhamn redan år 1700..

¹ Erik Dahlberg (1625—1703), greve, riksråd, fältherre.

² Se nedan s. 49.

³ Daniel Blekingdahl (d. 1692), kapellan i Ronneby.

⁴ Erland Hallengren (d. 1702), kyrkoherde i Torhamn.

2. *Johan Aschlovius.*

Aschlovius tillträdde syslan år 1681.¹ De 4 första åren höll han sina predikningar i det så kallade am:tsuset, men år 1685 hade am:tskyrkan hunnit blifva färdig och fått namn af Ulrica Pia. Den 27 julii sistnämnda år förrättades den första döpelseact i bemälda kyrka. Den som döptes var en 25 års gammal yngling och under-skeppsbyggmästare af den engelska Sheldonska² familjen, som bekände sig till mennonistiska secten. Ynglingen blef i dopet kallad Frans Johan, och ehuru han sjelf besvarade frågorna, hade han likväl för ordningens skull åtskilliga faddrar, bland hvilka nämnas generalgouverneuren Wachtmeister,³ amiralen och landshöfdingen Sjöblad,⁴ vice amiralen Rosenfeldt⁵ och vice amiralen Ankarstjerna⁶ utom fruar och fröknar.

Am:tscollegium, som ifrån april till augusti månad år 1683 haft sitt säte i Calmar, hade med biträde af generalamiralen Hans Wachtmeister låtit iständsätta ett skepsbyggeri och en hamn nära denna stad på ett ställe kalladt Skeppsholmen. Då en del af flottan under amiralen och landshöfdingen Hans Hansson Clercks⁷ befäl derstädes blifvit stationerad år 1686, förordnades Aschlovius att biträda Daniel Brusenius⁸ i de prästerliga förrättningar, som fordrades på nämnda flotta, och har han ömsom varit tjenstgörande på Skeppsholmen och ömsom i Carlskrona. Han har derföre i gamla handlingar fått benämning af pastor på Skeppsholmen.

Aschlovius var ledamot i det extraordinarie consistorium, som superintendeten Chorælius höll i Carlskrona den 13 october 1683 angående de klagomål, som inkommit emot vice pastoren i Ramdala Nils Lithovius⁹. Utom am:tspredikanterna Aschlovius och Karræus¹⁰ voro äfven kallade till assessorer kyrkoherdarna Erasmus

¹ Johan Nikolaus Aschlovius, f. i Ask i Småland 1659, d. 1689, var tidigare kastellpredikant i Karlshamn.

² Släkten Sheldon inkom till Sverige 1655. Francis S. gick i Karl X Gustafs tjänst som skeppsbyggmästare. Frans Johan S. efterträdde fadern som skeppsbyggmästare 1685 och dog 1692, 32 år gammal. Se härom Peter Sheldon, Tal om Sheldonska ätten i Sverige. Hållet i Carlsrona den 10 Augusti 1755. Uppsala 1757. — I södra flygeln av amiralitetskyrkan ligger Sheldonska gravstället.

³ Hans Wachtmeister (se ovan s. 42).

⁴ Erik Carlsson Sjöblad (1647—1725), friherre, amiral, landshövding.

⁵ Verner von Rosenfeldt (1639—1710) amiral, vitterlekare.

⁶ Cornelius Thijsen Ankarstierna (1655—1714), friherre, v. amiral.

⁷ Hans Clerck (1639—1711) friherre, amiral, landshövding, president i Göta hovrätt.

⁸ Se s. 49.

⁹ Nicolaus Littovius (födelse- och dödsår obekanta), prästvigd 1668, v. pastor i Ramdala, apologist i Kalmar 1674.

¹⁰ Se s. 47.

Laurentii¹ i Lyckeby, Daniel Jacobæus² i Lösen, herr Georg³ i Thorhamn och stadscommministern i Carlskrona Nils Gerdslövius.⁴ 1:o) Tillfrågades herr Lithovius hvad han hade att svara på de klagomål Ramdala-bönder å deras hustrurs och döttrars vägnar anført emot honom, att han nemligen i ett bondbröllopp vändt sig till qvinfolken och druckit alla ärliga horors skål. Lithovius svarade: »att han väl under skämt och dryckom kommit i hastighet att göra denna tillönskan, men att dervid kommit honom i sinnet huru en öfverste på Helsingborgs slott skall hafva brukat samma formulaire och så explicerat det, att hvilken som ser på ena qvinno till att begära henne, han hafver allaredo gjordt hor med henne i sitt hjerta». Slutligen beklagade sig herr Lithovius, »att han icke så snart hade druckit den nämnde skålen, förr än alla qvinfolken ropade, att han skulle vara en evig skäl, till dess han det bevisa kunde. 2:o) Togs i öfvervägande det andra klagomålet emot Lithovius, att han på 2:ne år varit till Herrans nattvard. Härpå svarade han, att han under denna tiden varit 3:ne gånger till nattvarden, först år 1681 hos militiäprästen herr Erland⁵ i Carlskrona, andra gången på Aspö hos samma Erland år 1682 och tredje gången för 6 veckor sedan hos herr Olof i Christianopel, men att han ej kunnat det oftare, då han var ensam präst i Ramdala och icke vågade besvara herrar pastores i granskapet». Då consistorium skulle fatta resolution i målet, afträdde herr superintendenten, för särdeles orsaker skull, hvarefter ledamöterna stannade i följande beslut: »Ändock herr Lithovius genom ett för en präst ovärdigt uppförande i ett bröllopp under för mycket drickande gjort sig förtjent till suspension, likväl vill man denna gång med honom öfverse, hälst han låfvar bättring, och bönderna sjelfva bedja för honom. Det andra, att han, som blott 3:ne gånger varit till nattvarden på 2:ne år, gifvit ett förgeligt exempel, vill man ock under löfte om bättring förlåta. Dock skall han offentligen från predikstolarne deprecera och afbedja bägge sina förseelser.» — Derefter fick han varningar af samtel. consistorii ledamöter, och dermed slutades saken.

Efter år 1689 nämnes icke Aschlovius bland am:tspredikanterna. Men om han detta år dödt eller blifvit befordrad till pastorat, derom har jag icke kunnat få någon säker underrättelse.

¹ Rasmus Larsson (Erasmus Laurentii), d. 1692, kyrkoherde i Lyckeby och Sturkö.

² Daniel Jacobsson (Jacobæus) (1620—1690), kyrkoherde i Lösen och Augerum.

³ Jöran Kock (d. 1703), kyrkoherde i Torhamn, senare i Mjellby.

⁴ Nicolaus Gjerdslovius (1650—1713), stadskommminister i Carlskrona 1683—1693, kyrkoherde i Söderåkra.

⁵ Det torde icke vara möjligt att identifiera herr Erland i Carlskrona eller den omedelbart härefter omnämnde herr Olof i Kristianopel.

3. *Michael Karræus.*

Generalamiralen greve Hans Wachtmeister, som alltid var mån om religionens hälgd, och som insett behofvet af en präst, som kunde predika för de till Carlskrona commenderade finska sjömän, hade hos kongl. maj:t anhållit om tillstånd att få antaga en finsk predikant med lön på ordinarie stat. Sedan kongl. maj:t härtill gifvit sitt nådiga samtycke befullmäktigades herr Michael Karræus¹ att ensam besörja om finska gudstjensten men att tillika, såsom kunnig i svenska språket, gemensamt med de öfriga predikanterna deltaga i tjänstgöringen inom svenska am:tsförsamlingen. Karræus tillträdde år 1682 och hade i början lika lön med sina ämbetsbröder. Men i anseende dertill att han icke allenast måste hålla särskildt gudstjenst för finnarna utan äfven göra åtskilliga resor till närgränsande soknar, hvarest många finnar dels sjelfva bodde, dels hade sina hustrur och barn, beviljades honom af kongl. collegio en löntillökning af 120 daler silfvermynt, hvilken icke var obetydelig på den tiden. — Karræus hade med vederbörligt tillstånd antagit en finne, Jacob Henrikson Capman, att göra tjenst som klockare vid finska gudstjensten, men han nyttjade äfven samma Capman som betjent vid sina ämbetsförrättningar inom svenska församlingen. Capman kallades derföre herr Michels klockare.

Då en gång amiralerna Wachtmeister och Sjöblad lågo med flottan på Carlskrona redd, blef Karræus efterskickad. Så snart han kommit om bord, berättade Wachtmeister, att en af extraordinarie skeppspredikanterna underlåtit att läsa instiktelseorden, då han utdelade nattvarden, hvarefter Sjöblad frågade, »om någon ordning vore eller intet». Karræus tog fram handboken och visade, att instiktelseorden alltid borde läsas. För övrigt lät Karræus herrat amiralerna förstå, att han icke såsom frånvarande kunde ansvara för hvad som skedde på flottan. Likväl låfvade han att anmäla saken i consistorio, på det dylika oordningar måtte framdeles förekommas.

År 1687 den 27 maji besvarade sig Daniel Brusenius i consistorio deröfver, att Karræus hade i hans vecka döpt capitaine Krögers² barn, hvilket intrång Brusenius »tyckte vara så mycket värre, som han samma dag varit till Herrans nattvard». Herr Michel förklarade, att han först nekat capitainens begäran, men att då denne blifvit enträgen, hade han slutligen låtit öfvertala sig dertill. Herr Michel blef derefter tillsagd »att sig med sådant icke vidare befatta, och der

¹ Karræus var född i Finland, obekant när, och dog 1694 som kyrkoherde i Lösen och Augerum.

² Troligen Otto Kröger, 1693 adl. Sjöstierna, d. 1709, amiral.

det skulle ske, skulle andra medel brukas». Emedlertid borde de alla uppsätta hvar sina förslag, att deraf sedan göres ett helt, hvarefter de alla skola sig rätta. Ett sådant förslag blef ock väckeligen uppsatt, och enigheten mellan am:tsprästerne på intet sätt störd genom denna lilla tvist. Tvertom ärbödo sig herrarna Brusenius och Coccius frivilligt att bestrida Karræi tjenst, då han mot hösten samma år i egna angelägenheter gjorde en resa till Stockholm.

År 1688 fördes en process i consistorio emellan herr Karræus och compassmakaren Daniel Grandorff. Dessa herrar hade råkat i ordväxling, hvarvid Grandorff haft åtskilliga expressioner, för hvilka herr Karræus anklagade honom. Många vittnen inkallades och afhördes. Lieutenant Philip Probst,¹ byggmästaren Sheldon och monsieur Dames vittnade, att då herr Karræus förebrädde Grandorff, att han för längre tid afhållit sig ifrån nattvarden, hade Grandorff svarat, »om jag går en eller annan gång, så är det lika mycket, jag hoppas ändå blifva salig». Karræus hade dervid yttrat: »på den yttersta dagen lära intet edra compasser hjelpa eder till salighet», hvarpå Grandorff, som var rusig och stormande, haft en hop otidiga och plumpa expressioner. Andra vittnen berättade följande. Då herr Karræus tillika med några andra suto och åto frukost hos murmästaren Eric Lång,² inkom äfven Grandorff, som blef placerad näst intill herr Karræus. Då Grandorff begärde något att dricka, hade Karræus sagt: »Gif narren dricka, så blifver han klok, eller tillfyllest tok», hvarpå Grandorff svarat: »det var ett skott i vattugången». När sedan Karræus flyttade ölkannen på andra sidan, på det Grandorff icke skulle räcka den och dervid yttrat: »Mäster Daniel, edert upförande är sådant, att I icke är värdig att dricka med ärligt folk ur kanna», hade Grandorff blifvit förargad, gått ifrån bordet och satt sig ensam vid ett annat mindre bord. — Sedan consistorium öfvervägt sakens rätta sammanhang, författades följande resolution. »Mäster Daniels tankar vet blott Gud att dömma om, men som han i sin dryckenskap haft grofva expressioner, kan han icke frikallas från det straff Sjö-Art. § 3 utstakar; dock remitteras målet till am:tsrättens slutliga afgörande.»

År 1691 befordrades herr Karræus till kyrkoherde i Lösen, Lyckeby och Augerum och dog år 1694.

¹ Philip Probst, d. 1709, kapten vid Amiralitetet.

² Enl. församlingens begravningsbok begrovs den 13 april 1693 en murmästare Erik Lång. Antagligen är det denne, som här åsyftas. Hans av tegelsten murade grav fanns enl. en 1733 upprättad förteckning vid södra dörren till vänster i amiralitetskyrkan. Se härom Holmberg, a. a., s. 77.

PROSTEN DANIEL OLAI BRUSENIUS (1653—1711).

Amiralitetspredikant i Karlskrona 1682—1689.

Oljemålning i Runstens kyrka, Öland.

Foto: Sv. Porträttarkivet.

4. *Daniel Brusenius.*

Daniel Ol. Brusenius var född i Småland.¹ Efter fulländade akademiska studier prästvigdes han i Calmar af biskop Hemming Skytte² år 1682 och utnämndes samma år till fjerde am:tspredikant. I början af följande året anmältes i am:tsconsistorio klagomål emot honom att han haft för nära umgänge med pigan Malin. Saken fick i början en så farlig vändning, att fråga var om afsättning från ämbetet. Domen blef likväl i anseende till förekommande omständigheter sålunda mildrad, att han blott suspenderades på trenne månader, räknade från den 10 maji till den 10 derpå följande augusti 1683. De nämnde omständigheter, som bidrogo till domens mildrande, voro följande. Först var Brusenius ännu icke prästvigd, då lägersmålet skedde. För det andra intercederade församlingen för honom. Och för det tredje visade han säkra bättringsprof. Då consistorium sammanträdde om onsdagen näst före suspensionens slut, resolverades att Brusenius skulle få börja sin ämbetsutöfning och predika på den derpå följande 10:de söndagen efter trefaldighets söndag. Dock skulle han i sjelfva förberedelsen offentligent afbedja sin förseelse. Detta skedde äfven och på ett sätt, som väckte så mycket större rörelse inom församlingen, som han ägde ovanligt goda ämbetsgåfvor. Hans uppförande blef dessutom sedermera så exemplariskt, att han under allt sitt vistande i Carlskrona var alment både älskad och aktad.

År 1684 förordnades han att göra tjänst på Skeppsholmen vid Calmar och fortfor dermed till år 1686, då, som förut sagt är, herr Aschlovius anbefalltes att med honom dela tjänstgöringen derstädes, hvarefter han sedermera uppehållit sig än på Skeppsholmen och än i Carlskrona. Äfven Brusenius kallas i gamla handlingar pastor på Skeppsholmen.

År 1689 befordrades han till kyrkoherde i det stora Runstens pastorat, beleget i Ölands medel-contract och Calmare stift. Han dog i pesten år 1711.

5. *Matthias Coccius.*

Föddes i Christianopol.³ Hans föräldrar hafva förmodeligen varit af finsk eller annan utländsk härkomst, emedan unga Coccius ansågs år 1679 oskicklig att blifva präst såsom icke nog kunnig i svenska

¹ Daniel Olai Brusenius (1653—1711), slutl. kyrkoherde i Runsten på Öland och kontraktsprost. Han blev 1686 g. m. Anna Lippia, kyrkoherdedotter från Runsten.

² Henning (ej Hemming) Skytte (skrev sig själv Schütte) (1620—1707), biskop i Kalmar.

³ Mathias Coccius, d. 1695 som kyrkoherde i Fridlevstad och Rödeby. Släkten Coccius var förgrenad såväl i Sverige som i Finland.

språket. År 1684 hade han någon tid uppehållit sig i Carlskrona, då han ännu var student, och derstädes fått tillfälle att predika en gång. Consistorium, som blifvit härom underrättad, upstämde monsieur Coccius till den 25 juni samma år för att stå till ansvar för sin tilltagsenhet. Consistorium tillsporde honom, af hvars lof han understod sig att predika? Coccius svarade, att prosten i Runneby Knut Hahn¹ hade om hösten år 1678 gifvit honom denna tillåtelse, mundteligen med försäkran att framdeles utvärka för honom skrifteligt tillstånd från biskopen i Wexiö, under hvars jurisdiction Medelstads härad då för tiden var lagt, att han (Coccius) sedan skickat till biskopen i Calmar en skrifvelse härom men icke bekommit något svar, och slutligen att han enligt prostens i Listerby, herr Hans Bruuns,² inrådande, talat med biskop Hahn, då han var på Påtorp, och derpå fått till svar af biskopen, »att så i längden väl ske skulle, allenast han om det svenska språket sig vinlade». Derefter hade han i 2:ne års tid biträdt prosten Bruun med predikande. — Efter denna förklaring tog consistorium saken i öfvervägande och resolverade: »Monsieur Coccius må intet något med predikande sig befatta, förr än han hafver talat med hans högvördighet episcopo Hahn och af honom skaffat sig skriftelig tillåtelse. Gjør han thet icke, må han vara viss på att thet, som finnes i Svenska kyrkoordningen pag. 68, lærer honom öfvergå.»

År 1686 blef herr Coccius prästvigd i Lund af biskopen och pro-cancelleren³ C. Hahn. Följande året utnämndes han till am:tspredikant, och således medan ännu de 4 förstnämnde predikanterna voro tjenstgörande. Förmodeligen har man ansett äfven den femte predikanten behövas, dels i anseende dertill att alltid en af de öfrige uppehöll sig vid escadern i Calmar, dels ock derföre att tjenstgöringen på Kungsholmen skulle, enligt kongl: Collegii anordning, delas emellan am:tsprästerne. Dessutom utvidgades sjöstaten mer och mer, så att år 1689, då am:tscollegium flyttades från Stockholm till Carlskrona, bestod svenska örlogsflottan af 30 linieskepp och 10 fregatter.

Efter 6 års tjenstgöring vid amiralitetet ärhöll herr Coccius fullmakt på Fridlefsstads och Rödeby pastorat i Blekinge, der han ock dog 1695.

¹ Canutus Hahn (1633—1687), biskop i Lund. Utn. biskop i Växjö, avled före tillträdesdagen. Var kyrkoherde i Ronneby 1671—1680.

² Johan (Hans) Pedersen Bruun, (d. 1692), kyrkoherde i Listerby.

³ Hahn utövade prokansleriatet men var aldrig utnämnd till prokansler, troligtvis beroende af att universitetet var upplöst vid hans tillträde. (Se härom Weibull-Tegnér, Lunds Universitets historia, II, s. 23.)

6. *Sten Radier.*

Radier var förut comminister i Listerby hos häradsprosten Hans Pedersen Bruun och utnämndes till am:tspredikant år 1689. Ehuru han blef Aschlovii efterträdare, fick han dock sin beständiga tjänstgöring i Carlskrona, emedan ingen escader sedermera var stationerad i Calmar. Då fästningen Drottning skjär under riksrådet grefve Dahlbergs inseende började byggas år 1696, fick Radier äfvensom hans ämbetsbröder en betydlig tillökning af göromål, i det de måste skiftevis hålla gudstjenst äfven på denna fästning samt åtaga sig alla prästerliga förrättningar, som fordrades af arbetsfolket och besättningen derstädes. Men deremot hade am:tspredikanterna det nöjet att som consistoriales få utöfva en fruktansvärd myndighet inom stadens församlingar. Denna myndighet gick så långt, att consistorium år 1692 dömde kammarskrifvaren Hagman till vissa dagars fängelse, för det han visat sidovördnad för consistorium och icke infunnit sig enligt föregången stämning. Denna dom blef straxt värkställd.

Herr Radier dog i Carlskrona den 28 mars år 1697¹ och efterlämnade änkan Brita Krutmeier,² som på 7:de året efter mannens död gifte sig med magister Petrus Westelius.³

7. *Justus Christoffer Hauswolff.*

Hauswolff⁴ föddes den 2 februari 1666 i Wernigerode i Westphalen och höfdingedömet Harz. Han härstammade från en Christoffer Hauswolff, som innehaft ett domareämbete i Brandenburgiska landet och varit gift med en von Horst. Prästvigdes i Calmar af biskop Hemming Skytte till tjänst för de till 1689 års expedition antagna tyska matrosar, men blef samma år utnämnd till ordinarie am:tspredikant.

Under loppet af sistnämnde år hade tyska församlingen ärhållit sina privilegier, och som denna församling i början blott bestod af några och 20 hushåll, åtog sig Hauswolff vården äfven om denna lilla församling, som då hade sin gudstjenst i rådmannen Theodor Christoffers⁵ stenhus, hvarest inrättades en bönesal.⁶ Hauswolff höll der

¹ Uppgiften bestyrkes icke av begravningsboken. R. finns där icke upptagen.

² Brita Krutmeijer, d. 1749.

³ Petrus Westelius, se s. 64. Vigselboken för församlingen upptager den 3 april 1704 hans äktenskap med Radiers änka.

⁴ Portr. av H., se Henning Johnsson, »Karlskrona tyska församling, en historik» (1909), s. 32.

⁵ Theodor Christoffers (1655—1710), rådmän. Från honom härstammar adl. ätten Ankarcrona.

⁶ Se härom Johnsson, a. a., s. 7 ff.

sin första tyska predikan på 1:a söndagen i advent 1689. Tvenne år derefter lämnade han amiralitetet och blef tyska församlingens första ordinarié pastor. Gudstjensten förrättades alt framgent i nämnda bönesal ända till år 1709, då nya kyrkan blifvit fullbordad. Generalamiralen Hans Wachtmeister, som genom sammanskott dels från Sverige, dels från tyska orterna skaffat fonden till kyrkobygg- naden, lade första grundstenen den 3 junii 1697. Men Hauswolff hade äfven med största nit och värksamhet bidragit till församlingensorgani- sation, kyrkobyggnadens fortsättning och scholans inrättning, hvar- före han ock af biskopen i Lund, doctor Matthias Steuchius¹ hedrades med det förtroendet att sjelf inviga sin kyrka, som fick namn af Trinitatiskyrkan. På den till invigningen utsatta dagen, den 27 junii 1709, sammanträdde församlingens ledamöter i sitt gamla böne- hus, och när hela processionen med hans excellence Wachtmeister i spetsen anländt till kyrkan, framträdde pastor Hauswolff för altaret och höll ett tal i anledning af ps. 66:5. »Kommer och ser på Guds värk, den så underlig är i sina gärningar bland människors barn.»

Pastor Hauswolff var en man med mycken ambition och kunde därför [icke] fördraga superintendentens förmanskap. När super- intendenten Pettersen skickade bud till honom angående kundgö- relsens upläsande, collectors pålysning etc., svarade Hauswolff: »det är tid nog till dess jag får befallning från min biskop». När super- intendenten kallade honom att bevista consistorii sessioner, behagade han uteblifva utan att anmäla några hinder. Slutligen skref han år 1711 till biskop Steuchius i Lund ett memorial, hvaruti han besvä- rar sig öfver att superintendenten vill utöfva en sjelftagen myndighet och förklarar sig häldre vilja med sin församling stå under Lunds consistorium. Af denna anledning förfrågade sig biskop Steuchius hos kongl. maj:t, huruvida superintendentens makt sträckte sig längre än till præsidium i am:tsconsistorio. Kongl. maj:t remitterade saken till superintendentens yttrande, hvilken ock skickade till Stockholm en underdånig förklaring, hvaruti han visar, att kongl. maj:t sjelf tillagt am:tsconsistorium vården om uniformiteten inom alla stadens församlingar. Superintendenten bifogade härtill consistorii berättelse om Hauswolffs »förgripeliga utlåtelse emot kongl. maj:ts egen reso- lution af den 10 november 1690, den han sagt sig icke vilja attendera utan allenast den senare af år 1691, utbristandes med sådana expres- sioner, att han icke ville hafva någon dependence af superintendenten, och att han intet hade der i consistorio att göra», med hvad mera som det deröfver hållna protocoll förmäler. — Hvad beträffar Hauswolffs

¹ Mathias Steuchius (1644—1730), biskop i Lund till 1714, sedan ärkebiskop.

vägrande att följa kongl. maj:ts resolution af år 1690, ansåg kongl. maj:t detta mera härläda sig från den tanke han hade, att superintendenten gjort en oriktig tillämpning af nämnda resolution, än af någon olydnad emot öfverheten, hvarföre ock kongl. maj:t endast anbefallte biskop Steuchius att varna Hauswolff att framdeles visa mera höflighet emot superintendenten, infinna sig som ledamot i consistorio och i öfrigt rätta sig efter am:tsconsistorii förordnanden angående uniformiteten inom Carlskrona församlingar.

År 1718 den 29 januari utnämndes Hauswolff till prost öfver egen församling av biskopen i Lund doctor J. Linnerius¹ och dog i Carlskrona den 22 april 1722.

Han var gift med Margaretha Clerck,² dotter af justitiæborgmästaren i Örebro och lagmannen öfver Nerike, Thomas Wilhelmson Clerck³ och Anna Geijer. Med Margaretha Clerck hade han en son Justus Christoffer,⁴ som gjorde åtskilliga lärda resor till Rostock, Wittenberg, Halle, Jena, Leipzig, Dresden, Wien, Prag, Berlin, Amsterdam, Haag, Leijden, Marburg, Giesen, Greifswald etc., och blef slutligen theologiæ doctor och kyrkoherde i Clara. Dennes barn adlades år 1756. Vår Hauswolff blef således genom sina söner stamfader för svenska Hauswolffska ätten.

8. Johan Hargelius.

Föddes i Östergötland år 1660. Fadern var kyrkoherden i Östra Harg, Andreas Lincopensis.⁵ Blef intagen i Linköpings schola år 1669 och frequenterade gymnasium till år 1681, då han blef student i Uppsala. Disputerade derstädes första gång år 1691 under Johan Billbergs⁶ præsidio för en fysisk afhandling Om den underjordiska elden. Prästvigdes samma år på hans excellence grefve Hans Wachtmeisters kallelse. Prästvigningen skedde af biskop Samuel Wirænius⁷ i Vexjö i anseende till biskopens i Linköping Magnus Pontins⁸ sjuklighet. Mot slutet af samma år ärhöll han fullmakt att vara am:tspredikant. Men han ville icke därföre försumma att aflägga de ännu återstående academiska lärdomsprof. Antog därföre med kongl. collegii sam-

¹ Jonas Linnerius (1653—1734), biskop i Lund.

² Margaretha Clerck (1668—1748).

³ Thomas Clerck (1614—1682), justitiæborgmästare i Örebro 1649, häradshövding i Valkebo härad 1653. Hans andra hustru var Anna Geijer (1636—1673), i hennes andra gifte.

⁴ Justus Christoffer Hauswolff (1708—1773), teol. d:r, hovpredikant, kyrkoherde i St. Clara.

⁵ Andreas Johannis Lincopensis, (d. 1678), kyrkoherde i Ö. Harg.

⁶ Johan Bilberg (1646—1717), professor i Uppsala, biskop i Strängnäs.

⁷ Samuel Virenius (1647—1703), biskop i Växjö.

⁸ Magnus Johannis Pontinus (1623—1691), biskop i Linköping.

tycke en vicarius vid am:tsförsamlingen och reste sjelf till Upsala. Sedan han genomgått examen rigorosum, försvarade han år 1694 under professor Harald Vallerii¹ præsidio sin gradualdisputation Om navigationens nytta, och gjorde detta alt med sådan heder, att han blef primus bland de 45 candidater, som af professor Lilljeblad² promoverades till philosophiæ magistrar den 11 december sistnämnde år. Befordrades till kyrkoherde i Vestervik och prost öfver Tjust år 1697. Præsiderade år 1712 på prästmötet i Linköping för en theologisk afhandling Om verdens ände. Dog den 31 mars 1716 i sitt 56:e ålders år.

Gift med Christina Valleria,³ änka efter magister Nathanael Rydelius⁴ som var director cantus i Linköping. Med henne hade han många barn bland hvilka märkes följande. 1:o Anders, coopvaerdie capitaine, bodde i Amsterdam. 2:o Johan⁵, som blef magister i Lund 1726 och dog som adjunct i Norrköping, sedan han förut gift sig med kyrkoherdens i Östra Ryd, Petri Rydelii⁶, dotter Gertrud Maria Rydelia.⁷ 3:o Rebecka, gift år 1716 med capellanen vid stadsförsamlingen i Vestervik, Olavus Nicolai Trysén.⁸

9. *Henric Florinus.*

Var finne till nationen.⁹ Fadren var kyrkoherden i Kimitho Henric Florinus.¹⁰ Han studerade vid academien i Åbo. Disputerade derstädes första gång år 1690, under Andreas Wanochs¹¹ præsidio för en academisk afhandling, hvaruti undersökes Huruvida hedersbelöningar och värdigheter vid universiteter äro tillåtna och böra eftersträfvast. För graden disputerade han följande året under professor Daniel Achrelii¹² præsidio för en moralisk-politisk afhandling Om förbund nationer emellan. Derefter blef han sistnämnde år promoverad till philosophiæ magister.

¹ Harald Vallerius (1646—1716), professor i Uppsala.

² Gustaf Peringer, adl. Lilljeblad (1651—1710), professor i Uppsala.

³ Christina Walleria (1668—1724).

⁴ Nathanael Rydelius (1662—1693), utn. skolkonrektor i Linköping.

⁵ Johan Hargelius (1702—1730), fil. mag., adjunkt i Norrköping.

⁶ Petrus Magni Rydelius (1631—1707), kyrkoherde i Ö. Ryd.

⁷ Gertrud Maria Rydelia, f. 1706, omg. m. Petrus Alfving (1697—1749), kyrkoherde i Skällvik.

⁸ Olavus Nicolai Trysén (1687—1725), komminister i Västervik. Hustrun Rebecka Hargelia (d. 1766), omg. 1727 m. Ericus Kinström (1688—1760), kyrkoherde i Ed.

⁹ Henric Florinus (d. 1706, ej såsom här angives 1721), fil. mag., kyrkoherde i Kimito 1698. Dömdes för äktenskapsbrott och lönnmord att halshuggas och steglas, vilket straff gick i fullbordan 28 maj 1706. G. m. Maria Eriksdotter Pihl. Jfr Suolahti, Finlands prästerskap, s. 390, och A. Wilksman, Släktbok, II: 392—394.

¹⁰ Henric Florinus d. ä. (d. 1705), kyrkoherde i Pemar, sedermera i Kimito.

¹¹ Andreas Wanochius (1631—1700), professor i Åbo.

¹² Daniel Achrelius (1644—1692), professor i Åbo.

Han utnämndes till am:tspredikant år 1692 i Michael Karræi ställe. Efterträdde sin far i Kimitho pastorat år 1698 och dog derstädes år 1721.

Mot slutet af 17:de århundradet måtte det ännu icke varit något allment vedertagit bruk att hålla inträdestal, emedan då magister Florinus aflade sin ämbetsed i am:tsconsistorio den 31 augusti 1692 ansågs nödigt gifva honom den ärinran, »att han vid sin första predikan borde med en sermon anmäla sig för församlingen».

I Florini tid skedde ett oväntadt buller i consistorio. Petter Hiller och qvinspersonen Margaretha Skytt voro upstämde som parter. De började först träta med hvarandra under eder och skällsord. Men slutligen angrep Margaretha Skytt sin motpart Petter Hiller med en mängd örfilar, hvilka Hiller naturligtvis sökte afvärja. Huru detta buller slutades, derom finnes ingen uplysning i consistorii handlingar. Dock är troligt, att det då för tiden ganska myndiga consistorium icke låtit en sådan sidovördnad blifva ostraffad.

10. *Marcus Munck.*

Marcus Munck ärhöll am:tspredikants syslan efter Coccius och aflade sin ed som assessor consistorii den 3 maji år 1693.¹ År 1694 den 20 april sammanträdde herr Munck med sina ämbetsbröder i superintendenten Folchers hus, hvarest anställdes val till biskop efter aflidne Christian Papke² i Lund. Hurudant rätta beskaffenheten med detta val varit — om alla consistorialium röster samlades och afsändes till Lund, på samma sätt som det sker ifrån häraderna inom stiftet, eller om hela consistorium blott afgifvit en enda röst, liksom då rikets consistorier rösta till ärkebiskop, är en fråga, som icke kan uplysas af sistnämnde dags protocoll. — Marcus Munck dog i Carlskrona den 7 februari 1697, sedan han tjent vid församlingen icke längre än trenne år och nio månader.

11. *Benedictus Ullholm.*

Var född på Holmgård i Småland.³ Fadren var lieutenanten vid Smålands infanteri Jöns Torstenson⁴ och modren Brita Amundsdotter. Han var icke årsgammal, då döden hädankallade bägge hans föräldrar. Men hans mormoder uptog honom som eget barn och satte

¹ Marcus Munck, (1656—1697), g. m. Margareta Rönnow.

² Christian Papke (1634—1694), biskop i Lund.

³ Benediktus Ullholm, d. 1702 enligt uppgift här och hos Cavallin. Församlingens begravningsbok nämner intet därom.

⁴ Jöns Torstensson (d. 1669), löjtnant vid Kronobergs regemente.

honom i tillfälle att studera. År 1672¹ kom han till Vexjö schola, och sedan han genomgått alla klasserna och någon tid frequenterat gymnasium, reste han till academien i Åbo. Orsaken hvarföre Åbo academie valdes var den, att en smålänning vid namn Petrus Hahn² var derstädes professor. Ullholm disputerade första gång under nyssnämnde Hahns præsidio år 1689. Om stilen hela disputationen igenom är lika scholastisk som sjelfva titeln, måtte den icke vara synnerligen behaglig att läsa. Titeln är Panspermia rerum, hvilket skall förmodligen betyda Allmenna grundämnet till allting. Hans gradual disputation, som försvarades år 1690 under professor Andreas Wanochs præsidio, lärer icke innehålla annat än metaphysiska hårklyfverier. Ämnet är: En undersökning hvarföre hvarje ting i naturen är just detta och icke något annat ting. År 1691 promoverades han till philosophiæ magister såsom frånvarande, emedan han året förut, eller så snart han skiljt sig ifrån sin gradual-disputation, lämnat academien och antagit condition i Stockholm hos kammar-directeuren Silfvercrantz.³ År 1694 blef han på generalamiralen grefve Hans Wachtmeisters kallelse förordnad att vara am:tspredikant i Eric Schottenii ställe och tillträdde den 4 maji samma år. Han dog i Carlskrona den 19 april år 1702, ganska mycket saknad af am:tsförsamlingen. Om hans lyckliga ämbetsgåfvor och exemplariska lefverne gifves det mäst smickrande vittnesbörd i consistorii handlingar.

12. Jonas Hahn.

Smålänning.⁴ Tillträdde am:tspredikantssyslan år 1697 i Hargellii ställe och dog i Carlskrona år 1712. Han har varit en man, som utan buller och med noggranhet förvaltadt sitt ämbete. Hans predikogåfvor hafva hvarken blifvit berömde eller tadelade. Hans saktmodiga lynne har aldrig gifvit anledning till några anecdoter inom sällskaps kretsarna. I consistorio har han varit tyst och fåordig och merendels syslosatt sig med protocollets förande. Således ehuru hans namn nästan hvarje gång står i förteckningen på de närvarande ledamöter i consistorio, finnes han likväl blott en enda gång hafva afgifvit ett särskildt vorum, då nemligen när han för sin del frikallade ifrån döds-

¹ 1675 4/8, inskrevs i Växjö skola „Benedictus Johannis fil. præfecti militum, par. Nobbelöf in cl. inf.“ (L. Larsson, „Växjö skolas matrikel 1651—1751“, 1912—21). För delgivande av denna och flera andra uppgifter står utg. i förbindelse till direktören G. Indebetou, vilken bl. a. hämtat sådana ur det honom tillhöriga interfolierade ex. av Cavallins herdaminne, som framl. bibliotekarien Aug. Palm försett med tillägg och rättelser.

² Petter Hahn (d. 1718), professor i Åbo.

³ Johan Andersson Hyltén, adl. Silfvercrantz (1645—1717), kammarråd.

⁴ Jonas Hahn (d. 1712), son av rådmannen Måns Hahn i Växjö, blev 1682 student i Lund.

straffet den för trålldom anklagade baron von Lützwow (hvarom mera framdeles).

Emedan nu så litet är att säga om honom sjelf, torde det kanske icke anses olämpligt att här anteckna ett par händelser som tilldragit sig under hans ämbetstid.

År 1698, då den unga konungen Carl XII var i Carlskrona, hände en dag, att konungen red ut tillika med hertigen af Holstein och andra herrar. Då de kommo till en stor timmerhög, ville hertigen, att de skulle försöka sina hästar och rida öfver. Konungen var straxt färdig och ville sjelf göra första försöket. Men då han skulle gifva hästen sporrarna, fattade generalamiralen Hans Wachtmeister i tygelen o[ch] sade: »Nej, herren skall intet rida dit.» Hertigen blef misslynt och sade: »Hvart nu? Skolen I understå eder att neka eder konung, hvad han vill göra?» Wachtmeister svarade: »Eders durchleuchtighet kan sjelf rida dit, om honom behagar, men min konung skall intet görat efter eder vilja.» Hertigen yttrade derpå: »Veten I med hvem I talen?» — »Ja», svarade Wachtmeister, »jag vet att jag talar med hertigen af Holstein, men eders durchleuchtighet påminner sig ock, att han talar med kongl. rådet greve Wachtmeister. Min konung kan rida så att han bryter halsen af sig, och kanske I tänken då blifva konung i Sverige, men det skall aldrig ske, så länge jag heter Hans och denne sitter här» (hvarvid han slog på sin hirtzfångare). Hans maj:t kastade om hästen och klappade Wachtmeister på axeln sågande: »Nej, nej, kära gubbe, var intet ond, jag skall intet rida dit.» — Denna anecdot bevisar mycket om Wachtmeisters lika redeliga som martialiska caractere, och det måtte varit tillfredsställande icke mindre för am:tsprästerne än de öfrige staterna att lyda under en sådan befälhafvare.

I en session, som hölls i consistorio den 15 november 1711, då magister Hahn var närvarande, föreföll ett löjligt uptråde. Lieutenant Utters¹ fru inkom och angaf lieutenantskan Appelbom,² att hon sistledne söndag under aftonsångsgudstjensten skuffat henne i bänken tvenne gånger, ehuru godt rum varit i bänken. Hon beklagade sig äfven att fru Appelbom tillföre en och annan gång skuffat henne i am:tskyrkan. — Då fru Appelbom tillfrågades i consistorio, om detta så passerat, svarade hon: »Jag har intet annat sagt än att de måtte väl vara härifrån som intet göra här, och dermed mente jag lieutenant Ströms³ fru.» Men till gärningen, att hon skuffat henne, nekade hon

¹ Anders Utter, överlöjtnant vid amiralitetet, erhöll avsked 1717. Hans hustru hette Margareta.

² Paul Appelbom (d. före 1735), överlöjtnant 1713 vid amiralitetet.

³ Johan Mattsson Ström (d. 1731), skeppskapten, g. m. Magdalena Tunelia (d. 1757).

aldeles. Tillägger dock, att det väl kan hafva händt, att hon råkat snafva litet, då hon var nära intill fru Utter. — Lieutenant Ruths¹ änka och lieutenantskan Ström, hvilka vid samma tillfälle inställt sig i consistorio som vittnen, intygade, att de ingenting sedt men väl hört fru Utter klaga öfver att Appelbomskan stött henne. — Sedan bemälte lieutenants-fruar blifvit förmanade till förlikning, men detta oaktadt fortforo att träta, beslöt consistorium att remittera målet till verldslig domstol.

13. *Arvid Grund.*

Århöll fullmakt som am:tspredikant efter Marcus Munck år 1697. Men han tillträdde aldrig denna sysla, emedan han kort tid derefter befordrades till annan lägenhet.² Om honom känner man ingenting annat än det att han i en inlaga till kongl. collegium begärde att få upbära lönen från fullmaktens datum, nemligen från maji till julii månad sistnämnde år. Så snart de öfrige am:tspredikanterna, herrar Florinus, Ullholm och Hahn, fått underrättelse derom, inkommo de med en annan inlaga till kongl. collegium, hvaruti de anhöllo, »att de måtte få lönen, emedan de gjort tjensten och arbetat för magister Grund, fast han icke ens varit så höflig och anlitat dem derom.» — Collegium fann de af bemälte herrar predikanter anförda skäl så giltiga, att magister Grunds ansökning blef helt och hållet afslagen.

14. *Samuel Lyckovius.*

Var född i Lyckeby, $\frac{3}{4}$ mil från Carlskrona³. Studerade vid academien i Lund. Hans första disputation, som trycktes i Köpenhamn, försvarades år 1693 under professor Andreas Riddermarks⁴ præsidio. Ämnet var: Om ljudens förhöjande genom språkrör till gagn i synnerhet för sjömän. Disputerade för graden år 1698 under professor Håkan Stridsbergs⁵ præsidio: Om människans hälsa, och belöntes med magisterkransen vid 1699 års promotion. Redan tvenne år förut, eller år 1697, hade han blifvit förordnad att vara am:tspredikant i herr Raders ställe, efter föregången prästvigning af biskop Matthias Steuchius i Lund. Efter 9 års tjenstgöring vid am:tsförsamlingen beford-

¹ Anders Ruuth (d. 1711), överlöjtnant vid amiralitetet, g. m. Eva Margareta Schröder.

² Arvid Grund (1667—1730), fänrik, lämnade militären och blev 1693 magister i Dorpat, prästvigd 1694, amiralitetspräst, pastor vid Dalregementet, kyrkoherde i Örs pastorat i Karlstads stift, riksdagsman 1720.

³ Samuel Lyckovius (1669—1736).

⁴ Andreas Wetterhamn, adl. Riddermark (1651—1707), professor i Lund.

⁵ Hakvin Stridsberg (1660—1718), professor i Lund, domprost.

rades han till kyrkoherde i Christianopel efter Gabriel Roselius¹ år 1706. Fick år 1713 transport derifrån till Tving i aflidne Matthias Kocks² ställe, och förordnades år 1719 af biskopen i Lund, doctor Jonas Linnerius, att vara prost öfver Medelstads härad, sedan häradsprosten och kyrkoherden i Hjortsberga herr Nicolaus Petri Albin³ vid början av sistnämnde år med döden afgått. — Han dog i Tving den 17 october 1736 och fick till efterträdare i pastoratet herr Pehr Hægerman.⁴

Då Lyckovius ännu var kyrkoherde i Christianopel, opponerade han på det prästmöte, som biskop Steuchius sammankallat till Lund den 22 och 23 october 1704. Präses var prosten i Christianstad Thure Liebman,⁵ som försvarade en theologisk afhandling Om de dödas uppståndelse, yttersta domen och världens ände, och hade till respondenter kyrkoherden Lars Tengvall⁶ i Quidinge och garnisonspastorn i Malmö Johan Torslovius.⁷

Magister Lyckovius gifte sig år 1703 med Hedvig Margaretha Möller,⁸ dotter af handelsmannen i Carlskrona Jeronimus Möller och Maria Schoting, och hade med henne 7 söner och 4 döttrar. År 1738 ingick änkan nytt äktenskap med Gustaf Adolph Fult,⁹ som i trenne afseenden blifvit Lyckovii efterträdare: först i am:tspredikants system år 1706, sedan i prostesystemen öfver Medelstads härad år 1736, och slutligen äfven i äktenskapet med Margaretha Möller år 1738.

Hans tryckta arbete: Likpredikan öfver fru Christina Albin,¹⁰ dotter af kyrkoherden i Hjortzberga Nicolaus Albin och gift med prosten Gustaf Adolf Fult. Ämnet var följande: »Jag, säger Syrach, hafver en liten tid haft mödo och arbete och hafver funnit en stor hugnad; i anledning af hvilka ord jag eders kärligheter skall 2:ne ting föreställa: 1) Guds barnas jämmer och vedermödo i detta lifvet, och 2) Guds barnas hugnad och lycksalighet i thet tillkommande lifvet.»

¹ Gabriel Roselius (d. 1705), kyrkoherde i Kristianopel. (Jfr Leijonhufvud, Ny svensk släktbok, s. 219.)

² Härmed torde menas Henrik Matthisson Kock (d. 1711), kyrkoherde i Tving.

³ Niels Persön Huid eller Nils Albin (1653—1714), kyrkoherde i Hjortsberga. Uppgiften här, att prosten Albin dog 1719, är felaktig. Lyckovius blev häradsprost först 1724, då Albins efterträdare i prostämötet, kyrkoherden Thomas Youngh i Fridlevstad, avled.

⁴ Pehr Hægerman (1675—1744), kyrkoherde i Tving.

⁵ Ture Liebman (1660—1718), kyrkoherde i Kristianstad, prost. Om hans släkt se Fr. Meidell, »En skaansk-dansk Familiehistorie» (i Dansk Tidsskr. 1900, s. 471—487, 609—629).

⁶ Lars Tengvall (1671—1731), kyrkoherde i Kviinge och Gryt (ej Kvidinge).

⁷ Hans (Johannes) Henrik Torslovius, f. omkr. 1675, d. 1722, garnisonspastor, sedermera kyrkoherde i Tygelsjö.

⁸ Hedvig Margaretha Möller (1635—1744), se vidare s. 74 f.

⁹ Se nedan s. 41.

¹⁰ Christina Albin (1689—1734).

15. *Johan Adlercrantz.*

Var född i Götheborg.¹ Fadren Johan Adlercrantz,² som förut hette Schuman, var proviantmästare och commissarius vid amiralitetet. — År 1697 förordnades han att vara am:tspredikant efter Arvid Grund, och har han under sin tjenstetid väckt mycket upseende genom sina processer. Onkeligt är att Adlercrantz haft ett häftigt temperament, men vill man dömma opartiskt, finner man, att hans ovänner ofta betjenat sig af hans heftiga humeur och retat honom att säga och göra mycket, som kanske aldrig fallit honom in, om han blifvit lämnad åt sig sjelf eller blifvit bemött med vänlighet. Sjelf har han beklagat sig att en lieutenant Asp³ och superintendenten Folcher varit förnämsta uphofsmännen till alla hans vidrigheter.

Då svenska flottan bestående af 12 linieskepp och 6 fregatter afseglade från Carlskrona i october månad år 1699 under amiral Cornelius Ankarstjernas befäl, var Adlercrantz densamma följaktig och hade sin station på chef-skeppet Westmanland. Flottan lade sig under Rügen, färdig att undsätta hertigen af Holstein, om så påfordrades. Danska flottan var tvenne gånger ute i sjön i tanke att träffa den svenska, men blef genom svåra stormar tillbakadrifven. Slutligen då danska flottan ankrade vid Köpenhamn, gick äfven den svenska sent om hösten till vinterlag i Carlskrona. Efter hemkomsten anklagades Adlercrantz af amiral Ankarstjerna för sitt djärfva uppförande under påstående expedition. Men Adlercrantz inlämnade en försvarsskrift som förmodligen blifvit godkänd, emedan denna sak icke vidare omtalas.

År 1701 anklagades han i consistorio för det han gifvit örfilar åt svärdfjaren Michel Fischer, hvilken han mött på vägen öfver Vämö. Flera vittnen intygade, att de sett herr Adlercrantz gifva svärdfjaren hugg, men att de ingen ting hört af den ordväxling, som föregått. Adlercrantz deremot bedyrade på heder och samvete, att Fischer först angripit honom med otidiga utlätelser, hvarigenom han blifvit retad till vrede. Någon förlikning har förmodligen kort efter ägt rum dem emellan, emedan inga vidare följder af detta upträde omtalas i handlingarna.

År 1703 anmälte Adlercrantz inför am:tskollegium klagomål emot superintendenten Folcher, för det han på längre tid underlåtit att kalla honom till consistorii sessioner. Då detta mål blifvit från

¹ Johan Adlercrantz, d. 1705, såsom Roos nedan anger. Cavallins förmodan, att A. dött 1704, är oriktig.

² Johan Schuman, adl. Adlercrantz (1651—1693), amiralitetskommissarie.

³ Jonas Asp (d. i Amsterdam, trol. 1726), kapten vid amiralitetet, avsked 1720.

kongl. collegium remitterat till consistorii utlåtande, förklarade herrar consistoriales Hauswolff, Hahn och Lyckovius, att de icke ville dermed befatta sig såsom det icke berodde af dem utan af superintendenten att kalla ledamöter till consistorii sessioner. Härigenom stannade all skulden på superintendenten ensam, hvilket förmådde denne senare att foga sig efter omständigheterna och sedan ordenteligen kalla Adlercrants hvarje gång consistorium skulle hållas. Men superintendenten kunde icke så lätt glömma, att Adlercrants vågat klaga öfver honom inför collegium, utan sökte tillfälle att komma åt honom. I en session, som hölls den 18 mars 1703, begärde superintendenten consistorialium skriftliga berättelse om något som förut blifvit talat i consistorio men icke infört i protocollet, nemligen »I:o att Adlercrants hade sagt, att han skulle tvinga superintendenten att klockan 8 gå i consistorium, 2:o att han yttrat, att man väl kunde få en annan præses i consistorio och att am:tsprästerne hade mera rätt att präsidera i ett consistorio, som tillhörde amiralitetet, etc.» Detta allt ville superintendenten hafva infördt i det protocolsutdrag, han ämnade låta afgå till kongl. collegium. Men Adlercrants invände, att hvad som icke straxt blifvit inryckt, kunde icke ditsättas, sedan protocollet en gång var justeradt, och denna anmärkning ansågs af alla öfriga consistoriales vara väl grundad. Superintendenten blef således nödsakad att äfven denna gång afstå från sin plan. — Men icke lång tid derefter, sedan superintendenten hunnit förbereda höga vederbörande, anklagade han Adlercrants inför kongl. collegium för det han, som orden lyda, »yttrat injurieuse beskyllningar och hädeord emot superintendenten, samt att han tvert emot superintendentens förbud mässat i am:tskyrkan». Saken gick så långt, att am:tsöfverrätten genom utslag af den 23 mars 1704 dömde Adlercrants att böta 40 daler silfvermynt samt att mista tjensten. — Detta var väl en svår stöt för Adlercrants. Men han lät icke modet falla. Han reste sjelf till Stockholm, der han försvarade sin sak så väl, att kongl. revisionen genom utslag af den 26 april 1705 uphäfde am:tsrättens dom. Adlercrants kom likväl aldrig att åter tillträda sin sysla, emedan han på nedresan från Stockholm föll i en svår sjukdom, som slutade hans lefnad år 1705.

16. *Henric Forbus.*

Var född i Uleå.¹ Studerade vid academien i Åbo. Utgaf der sin första disputation år 1694 under professor David Lunds² præsidio,

¹ Henric Forbus (1674—1737), am:tspastor, kyrkoherde i Neder Torneå 1706, sedermera i Limingo, prost.

² David Lund (1657—1729), professor i Åbo, biskop i Viborg och senare i Växjö.

Om rätta beskaffenheten af den vedergällningsrätt som omtalas i 2 Mose. Bok 21 cap. 22 v. »Om män kifva tillhopa, och någondera stöter någon qvinna som hafvande är, så att henne förgås barn och henne dock eljes intet skadar, så skall man nåpsa honom till penningar så mycket som qvinnones man honom pålägger och skall det utgifva efter mäklares känning.» — Andra gång disputerade han samma år och under samme professors præsidio, Om ostracismen, hvarefter han erhöill magistergraden. Fyra år derefter eller 1698 utnämndes han till am:tspredikant efter Florinus. — Under sin tjenstetid vid amiralitetet var han en gång anklagad för det han hyst så litet förtroende till superintendenten, att han i åtskilliga viktiga mål rådfrågat consistorium i Åbo. Denna sak, som i sig sjelf icke var synnerligen farlig, blef ej heller vidare omtalad.

År 1706 sedan han efter ärhållen befordran till kyrkoherde i Torneå hållit sin afskedspredikan i am:tskyrkan, anmältes klagomål emot honom för några utlåtelse han fällt i sjelfva afskedstalet, hvarigenom collegii ledamöter trott sig vara förolämpade. Då Forbus upkallades till consistorii session den 4 april, hade han redan förutsett, att fråga skulle blifva om bemälte afskedstal. Derföre så snart kongl. collegii skrifvelse blifvit honom föreläst, inlämnade han en skrift till consistorium, hvaruti han anförde, »att han icke förr fått veta att hans valedictoria blifvit illa uttydd, än han ställt den samma till vederbörlig censur och saken hos kongl. maj:t underdånigst refererat samt gjort sina laga exceptioner emot herr superintendenten och consistorii ledamöter in genere och in specie, sökte derföre ärhålla, det saken måtte emedlertid dervid bero, till dess hans maj:t nådigst behagar resolvera de legitimo iudice et foro». — Consistorium fannt: »att ehuru väl herr magistern i sin skrift anført, sig hos hans maj:t den saken underdånigst refererat, samt sin valedictoriam under censur ställt och sina exceptioner gjort, kan dock consistorium, i anledning af kongl. maj:ts förordning om rättegång i domcapitlen, § 4, intet ärkänna denna declinationem fore et iudicio för laga, förr än herr magister Forbus specificerar och ingifver de skäl, för hvilka han gjort exceptionem, hälst han uti denna sin skrift icke visar någon grund af någon hans kongl. maj:ts stadga och resolution till exception emot consistorium uti sådana mål, som de herr magistrern är här angifven för.» — I sessionen den 6 april ingaf Forbus en skrift, hvaruti han grundade sin rätt till exceptionem iudicis in genere et in specie på kongl. rättegångsordn. § 24. Men consistorium »förklarade denna § icke kunna lämpas till detta mål utan ålade honom att här in loco et foro svara till det mål, som kongl. collegium honom anklagat för, och

det till nästkommande onsdag». Men då onsdagssessionen den 11 tog sin början, ville icke Forbus meddela något annat svar än förut. — Derpå beslöt consistorium att skrifteligen stämma honom till session den 18 i samma månad och dervid ålägga honom att taga med sig conceptet till oftabemälte predikan. Klockaren skickades till honom dagen förut, men som Forbus då icke fanns hemma, öfverlämnade klockaren den skrifteliga stämningen åt en hustru, som bodde i huset. Emedlertid instundade rättegångstimman, men ingen Forbus kom. Och då consistorium gemensamt med collegii ledamöter, som ifrigast öfverlade om sättet att förmå Forbus till mera undergifvenhet, fingode till sin surprise höra, att Forbus redan flyttat ifrån staden. Han liknade således Angelica hos Ariosto. När de bägge modiga kämparna som bäst stridde om henne, flydde hon med spottskhet ifrån dem. — Forbus gjorde kanske icke så aldeles rätt. Likväl ursäktar man honom gärna, då man eftersinnar följande omständigheter. 1:o) Hade han i sitt afskedstal intet annat sagt än han tilltrödde sig med säkerhet kunna försvara, vilket ock utgången visade. 2:o) Hade det varit svårt för honom att i Carlskrona afvakta slutet på långsamma undersökningar och öfverläggningar, då tiden snart instundade att han skulle tillträda et pastorat, som var beläget mer än 100:de mil derifrån. 3:o) Hade hvarken kongl. collegium eller consistorium egentligen någon makt öfver honom, sedan han lämnat all tjenstbefattning med am:tsförsamlingen, och 4:o) Hade han redan hänskjutit hela saken till kongl. maj:ts afgörande.

Emedlertid fortsatte magister Forbus sin resa utan att bekymra sig om herrarna i Carlskrona och anlände lyckligen till Torneå. Detta pastorat förestod han i 18 år. Befordrades sedan till prost och kyrkoherde i Limingo i Österbotten och dog år 1737.

Hans tryckta arbeten. 1:o) »Glädje ljud, med skyldigast vördnad och tacksäjelse öfver kongl. maj:ts af Sverige stora lycka och the härliga victorier som then himelske konungen hans maj:t vid Poul-tousk och äröfringen af staden Torn välsignat med.» Predikan hållen på tacksäjelsedagen den 12 februari 1703 uti kongl. am:ts kyrkan. Predikan hölls på finska språket och öfversattes sedan på svenska, hvarefter den trycktes i Stockholm 1703. 2:o) »Välsignelse eller berömmelig önskan till ett lycksaligt och frögdefullt nytt år vid slutet af en predikan på nyårsdagen 1702, förkunnad uti am:ts kyrkan Ulrica Pia,» tryckt i Stockholm 1705.

17. *Petrus Westelius.*

Föddes i Vestervik år 1670. Hans far var skräddare och följde drottning Christina ur Sverige. Men då drottningen hade i Innsbruck afsagt sig lutherska religionen, begärde skräddaren sitt afsked ur tjensten, emedan han fruktade att falla i catholikernas snaror. Sedan han derefter idkat handtvärket i Paris, London, Antwerpen, Amsterdam och flera ställen och skulle resa hem igen, blef han plundrad och tillfångatagen af Dünkirkerne. Snart blef han likväl frigifven, återkom till fäderneslandet och satte sig ned i Vestervik.

Petrus Westelius arbetade först i faderns värkstad. Men då han snart ledsnade vid detta yrke, anförtroddes han åt rector Olof Brandts¹ vård, och denne hederlige rector upmuntrade på allt sätt gossens snille, äfven som han understödde honom i sin fattigdom. År 1689 kom han till Linköpings gymnasium, der han i synnerhet gynnades af lector Langelius², i hvars hus han antogs som informator. År 1697 blef han student i Upsala och tvenne år derefter blef han informator för tygmästaren Leijonfeldts son, Magnus.³ Med denna discipel följde han till Carlskrona, der han fick tillfälle att studera de matematiska vettenskaperna. År 1699 frequenterade han academien i Lund och disputerade der första gång under professor Andreas Riddermarks præsidio. Prästvigdes i Linköping år 1702 af biskopen och sedermera ärkebiskopen och procancelleren doctor Håkan Spegel.⁴ Århöll år 1703 am:tscollegii fullmakt att vara am:tspredikant. Reste trenne år derefter andra gången till Lund, der han, efter att hafva undergått kandidatsexamen och disputerat pro gradu hedrades med magistergraden vid 1706 års promotion.

Samma år som han blifvit 5:te am:tspredikant i Ullholms ställe, fastställdes den förändring, att skantsarna skulle hafva en egen präst, och Westelius blef dertill förordnad. Westelius anhöll då genom inlaga till am:tscollegium att ändå få bo i Carlskrona. Men denna begäran afslogs. Derefter sökte han att åtminstone få behålla rättigheten att som ledamot bevista consistorii sessioner. Men äfven detta vägrades. Han måste således finna sig i sitt öde och flyttade till skantsarna, så snart rum för honom hunnit blifva inredde. Efter Westelii flyttning

¹ Olavus Andreæ Brandt (1643—1692), rector i Västervik, sed. kyrkoherde i Ed, riksdagsman.

² Nicolaus Langelius (1615—1685), lektor i Linköping, sedermera kyrkoherde i Ö. Husby, prost.

³ Johan Wilhelm Leijonfelt (1655—1707), tygmästare. Sonen Magnus dog före fadern, obekant när.

⁴ Hakvin Spegel (1645—1714), ärkebiskop.

inskränktes am:tspredikanternes antal till 4, hvarvid det sedan förblifvit. (a).

Den olyckliga pesten, som kommit till Sverige ifrån Liffland och som under åren 1710 och 1711 medtagit nästan hälften af Blekinges invånare, började äfven utbreda sina förödelse bland folket på skantsarna. Härvid ådagalade magister Westelius ett sådant nit i sitt ämbete, att han, oaktadt sjelf angripen af sjukdomen, likväl aldrig försumade vården om de sjuka, och då han icke längre förmådde gå, lät han bära sig till dem i en ländstol. Omsider år 1713 ankom konung Carl XII:s nådiga fullmakt, daterad Bender den 23 november 1712, hvarigenom han förordnades till kyrkoherde i Gamla Vestervik.¹ Han tillträdde år 1714 och dog år 1722 i sitt 51 ålders år.

Han hade ingått äktenskap år 1704 med am:tspredikanten Sten Radiers änka Brita Krutmeier² och hade med henne 2:ne barn, en dotter, som dog af pesten, och en son, Petrus Petri³, som blef theologiae doctor och kyrkoherde i Östra Ryd i Linköpings stift.

18. Johan Pettersen.

Var född i Aalborg på Jutland⁴ men härstammade från en släkt, som bodde i Blekinge på den tiden, då nyssnämnde province lydte under danska väldet. Det är obekant af hvilken anledning han flyttat från Dannemark, men af am:tsconsistorii handlingar ses, att han icke långt efter sin ankomst till Sverige blifvit befordrad till kyrkoherde i Ryssby pastorat, beläget i Norra Möre contract och Calmare stift. Det är märkligt, att han från detta goda pastorat sökte transport till am:tspredikantssyslan i Carlskrona. Men han hade förmodligen

(a.) Följande hafva varit Westelii efterträdare på Sjöcastellerna, nemligen Lars Lyrstedt, från 1713 till 1732. — Gabriel Dreyander från 1733 till 1747. — Anders Litzon från 1747 till 1748. — Johan G. Thiman från 1748 till 1755. — Nils Adolf Wadman från 1755 till 1778. — von Sydow från 1778 till 1783. — Jonas Hahn från 1783 till 1801. — Jonas Wirgander från 1801 till 1808.

[*Utg:s anm.*] Lars Lyrstedt (d. 29/7, 1733), fick på egen begäran avsked 1732.

Gabriel Dryander (1703—1757), kyrkoherde i Gällared. Lämnade Carlskrona 1744.

Anders Litzon, d. 1748.

Johan Gustaf Thiman (omkr. 1718—1785), kyrkoherde i Finja.

Nils Adolf Wadman (1739—1795), kyrkoherde i Tving.

Johan Peter v. Sydow (1747—1827), kyrkoherde i Högsby, prost, riksdagsman.

Jonas Hahn (1732—1808), kyrkoherde i Lösen, prost.

Jonas Wirgander (1765—1851), kyrkoherde i Virestad, prost.

Beträffande förhållandena efter 1808 se Holmberg, a. a., s. 149 f.]

¹ Gamla Västervik = Gamlebyn.

² Se ovan s. 51.

³ Petrus Västelius (1708—1783), magister, teol. d:r, prost, kyrkoherde i Ö. Ryd.

⁴ Johan Petersen (1655—1717), blev superintendent 1710. Fadern var kämnär i Aalborg. Namnet stavas omväxlande med ett och två t samt med ändelsen son och sen. Epitafium öfver P. finnes avbildat i »Sveriges kyrkor», Blekinge, I, s. 81. Den latinska inskriptionen återfinnes å s. 78 därstädes.

redan då den planen i hufvudet att blifva superintendent. Han tillträdde am:tspredikantssyslan år 1704 och ärhöll genom en kongl. resolution af sistn. år tillstånd att taga rummet framför de äldre am:tspredikanterna och att, som orden lyda, vara primus inter pares. År 1710 blef han superintendent efter Berge Folcher och dog år 1717.

Denne man har under sitt vistande i Carlskrona varit blottställd för många vidrigheter. Att dessa till en del härledde sig från de fördomar svenska nationen hyste mot alla infödda danskar, tyckes följande exempel bevisa. — I consistorii protocoll för den 26 october 1710 läses följande: »Inkallades hans ärevördighet Eric Sundelius,¹ som af superintendenten Pettersen blifvit anklagad för sidovörndnad och att han kallat superintendenten i ett stort sällskap för en juteskälm. Superintendenten upviste tvenne attestata, den ena af Carl Falck och den andra af Märten Lund, contesterandes herr superintendenten, att det gör honom ondt af hjärtat, att han skall blifva så handterad af en person, som står under hans lydno, hvilken han aldrig med ord eller gärningar vet sig hafva skadt.» Då Sundelius härtill svarat, att han väl kan hafva nämnt det ordet juteskälm, men att deraf icke följde, att han menat superintendenten, fortfor Pettersen: »att så framt herr Sundelius vill godvilligen och förutan vidlyftig process tillstå detta sitt förseende och derföre gifva mig behörig satisfaction inför consistorio med nöjaktig deprecation, vill jag af christelig kärlek och till att visa den ömhet jag har om herr Sundelii välfärd honom detta sitt brått tilgifva.» Superintendenten gaf derefter Sundelius betänkningsstid till nästa consistoriidag. — Men Sundelius, som blifvit rörd af superintendentens fogeliga bemötande, tillstod straxt, »att han i hastighet och obetänksamhet samt dryckesmål dessa ord framfört hafver och nu derföre inför consistorio det deprecerar och låfvar härefter högvördige herr superintendenten såsom sin förman med all heder och vörndnad städse skola bemöta.»

Pettersens befordran till superintendent hade äfven väckt afvund emot honom, icke af am:tspredikanterna, hvilka tyckte väl om att deras äldre kamerat blifvit superintendent, men af tyska pastorn Hauswolff, som icke kunde fördraga, att en man, som fört sutit under honom i consistorio, nu blifvit hans förman. Hauswolff gjorde till och med försök att helt och hållet undandraga sig superintendentens och consistorii jurisdiction, som tillföre nämnt är. Men år 1711 gjorde stadscomministeren Sven Sylvius² ett dylikt försök. Tvenne gånger

¹ Erik Sundelius (1668—1728), e. o. amiralitetspredikant, lärare vid skeppsgosseskolan i Karlskrona, kyrkoherde i Kastlösa på Öland.

² Sven Sylvius (d. 1713), stadskomminister i Karlskrona, utn. kyrkoherde i Bösarp 1713.

vägrade han att hörsamma consistorii kallelse. Då han ändteligen efter 3:e stämningen infann sig och tillfrågades, hvarföre han vägrat att lyda consistorium, svarade han: »1:o) Känner jag det icke vara min plikt att stå under amt:sconsistorio och har derföre förfrågat mig derom hos biskopen. 2:o) Har jag ej kunnat comparera consistorii första citation, emedan den lämnades mig af superintendenten. 3:o) Böra citationer vara underskrifna af alla consistoriales, hvilket icke skedd, och 4:o) vet jag mig ingen ting hafva brutit.» — Sylvius fick emedlertid svar från biskopen och måste slutligen liksom Hauswolff ärkänna consistorii förmanskap.

År 1711 fick Pettersen ett bref från biskopen i Lund angående regementsprästen Bergius,¹ som besvärat sig öfver superintendenten, att han förvägrat honom att viga sådana personer, som togo sina brudar ifrån stadsförsamlingen. Sedan superintendenten upläst detta bref i consistorio, anmärkte han, att Bergius, så länge han ligger med sitt regemente i garnison i Carlskrona, lyder han under amt:sconsistorium och superintendenten såsom förman. Han frågade derföre consistorium, om han kan vara förbunden att förklara sig för biskopen i detta mål, emedan han förmenar biskopen icke äga någon jurisdiction öfver amt:sconsistorium. De flesta assessorerna voro af den tanke, att superintendenten väl kunde svara biskopen på sitt bref, dock så att han icke underkastade denna sak biskopens godfinnande. De trodde äfven, att superintendenten med rätta vägrat och framdeles vägrar sådana vigslar, till dess Bergius kan upvisa den af biskopen åberopade kongl. resolution angående en sådan casus. Emedlertid kommo alla deruti öfverens att andraga saken inför kongl. justitiärevisionen i Stockholm och under tiden skriva till Linköpings och Calmare consistorier med efterfrågan, om de kände någon sådan af biskopen i Lund åberopad kongl. resolution.

Johan Pettersen dog, som sagt är, år 1711² och efterlämnade³ en son Johan Otto⁴, som föddes 1704, blef förste casseur vid örlogsfloktan och [dog] 1759. Denne Johan Otto var gift med Hedvig Juliana Fult, och hade med henne trenne söner,⁵ som sedan blefvo ad-

¹ Laurentius Andreae Bergius (1662—1751), krigspredikant 1700 vid öfverste v. Köhlers reg., skeppspredikant 1709. 1710 och 1713, kyrkoherde i Slöta 1714.

² Oriktigt, P. dog 1717. Se föreg. sida.

³ Johan Petersen g. 1694 m. Sofia Engelholm (1676—18/1, 1712). I »Sveriges kyrkor», Blekinge, I, s. 78, uppgives dödsåret vara 1717, tydligen beroende på en fel-tolkning av den latinska inskriptionen å J. Petersens epitafium i Ramdala kyrka.

⁴ Johan Otto Petersen (1704—1759), förste kassör vid amiralitetet, g. m. Hedvig Juliana Fult (1716—1789).

⁵ I själva verket 5 söner samt 3 döttrar. Sönerna voro: Gustaf Adolf Petersén (1736—1794), aktuarie vid amiralitetsöverrätten i Karlskrona; C. R. P., se s. 67, n. 2; N. E. P., se s. 67, n. 3; Henrik Vilhelm Petersén, adl. och adopt. Rosensvärd (1748—1826), öfverste; A. F. P., se s. 67, n. 1.

lade under namn af Rosensvärd. Adolph Fredric,¹ den äldste, blef amiral, Carl Reinhold² öfverste och Nils Elias³ contre amiral och commandant i Carlskrona. (a)

19. *Ericus Fleege.*

En finne till nationen.⁴ Studerade vid academien i Åbo. Responderade första gång år 1698 under professor Alanders⁵ præsidio för en grammaticalisk-philosophisk afhandling om Nomen. Gradualdisputationen, som försvarades år 1703 under professor Torsten Ruden,⁶ var en afhandling, som hade till titel: Resa genom den lärda verlden. Promoverades till philosophiæ magister sistnämnde år. Utnämndes till am:tspredikant den 5 october år 1706. Befordrades till kyrkoherde i Kimitho år 1722. Förordnades till härads prost år 1730. Vid det prästmöte, som biskopen och pro-cancelleren doctor Laurentius Gabriel Tammelin⁸ höll i Åbo den 4 och 5 september 1730, var härads prosten Fleege præses. Han hade till ämne en theologisk afhandling: Om Christi ämbeten och stånd. Respondenterna voro capellanen i Kuhmo Andreas Polviander⁹ och vice pastorn i Wehmo Nils Bursman.¹⁰ — Prosten Fleege dog år 1745, känd och berömd som en ganska lärd man.

Under hans 16 åriga tjenstetid vid amiralitetet hafva i consistorio förevarit åtskilliga ovanliga mål, hvarmed han såsom assessor tagit mer eller mindre befattning. Några skola här nedanför anföras.

År 1708 fick en blind man vid namn Hans von Tonnen det besynnerliga infall att vilja gifta sig med pigan Elin, som äfven var blind. Prästen, som anmodades att utfärda lysning, ville först inhämta consistorii yttrande, och consistorium resolverade, att contrahenternas blindhet icke kunde hindra deras äktenskap, då de för

(a) Superintendenten Petterson har från trycket utgivit följande:

1:o Likpredikan öfver landshöfdingen i Blekinge, Jöran Adlerstén, år 1713. Texten: 2 Sam. 3: 38. »Veten j icke att på denna dag är en förste och stor man fallen i Israel.» [Utg:s anm. Jöran Adlerstén, (omkr. 1640—1713).]

2:o Sermon hållen samma år öfver Jöran Adlersténs fru Margaretha Ehrenberg. [Utg:s anm. Margaretha Ehrenberg, d. 1713. I Elgenstierna, Svenska adelns ättartavlor, uppgives hustrun, som var Adlersténs andra hustru, heta Maria.] Texten: Ord. 22: 1. »Ryckte är kosteligare än stor rikedom och ynnest bättre än silfver eller guld.»

¹ Adolf Fredrik Pettersén, adl. Rosensvärd (1753—1799), konteramiral.

² Carl Reinhold Pettersén, adl. Rosensvärd (1739—1790), överstelöjtnant.

³ Nils Elias Pettersén, adl. och adopt. Rosensvärd (1743—1817), konteramiral.

⁴ Ericus Fleege (1677—1745). Strandberg, Åbo stifts herdaminne, uppper, att F. blev kyrkoherde i Kimito redan 1721 och prost 1728 (ej såsom här 1722 resp. 1730).

⁵ Christiernus Caroli Alander (1660—1704), professor i Åbo.

⁶ Torsten Rudeen (1661—1729), professor i Åbo, sedermera biskop i Linköping.

⁸ Lars Tammelin (1669—1733), biskop i Åbo.

⁹ Andreas Polviander (d. 1743), kaplan i Kumo.

¹⁰ Nils Bursman (d. 1732), kyrkoherde i Kjuulo.

öfrigt voro nöjde med hvarandra och dessutom tillkännagifvit, att de hade tillfälle att underhålla en person, som kunde vårda dem och förestå deras hushållning.

År 1709 höllos tvenne sessioner angående en hustru, som hotat att vilja fasta ifrån den ena Sanct Jörans fest till den andra.

År 1710 uplästes en skrifvelse från excellence Hans Wachtmeister, hvaruti han besvärar sig öfver magister Fleege, att han stundom underlåtit att göra förböner för flottan. Fleege var icke sjelf närvarande. Men consistoriinotarien Wennerdahl¹ anmälte, att han, som förrättade magister Fleeiges tjänst vid paraderna och i bönestunderna, aldrig försommatt att bedja för hans excellence, amiralerna och flottan. Consistorium resolverade, att denna förbön skulle alltid framdeles nyttjas vid gudstjensterna.

År 1713 anmälte timmermannen Måns Åman i consistorio, att när timmermannen Hans Eriksons hustru flyttade ur huset, hade hon sagt: »Jag lämnar djäfvulen i mitt ställe.» Hvarefter satan grufveligen grasserat i huset med allahanda slags spöken. Några vittnade, att Hans Eriksons hustru var känd för att kunna något mer än rätt fram, och ett vittne intygade, att han sett en stor svart hund med stora ögon gå in i Åmans hus. Detta mål förhades i 4 sessioner, hvarefter consistorium tog den vanliga utvägen att remittera det till verldslig rätt.

I april månad år 1714 hölls prästexamen i am:tsconsistorio. Examinandus var en student vid namn Olaus Eek,² som fått kongl. collegii kallelse att vara skeppspräst. Sedan han af am:tsprästerna och superintendenten blifvit examinerad i theologien samt latinska och græskiska språken, skickades han till Calmar, hvarest han prästvigdes af biskopen doctor Nicolaus Nicolai Braun.³

År 1715 höllos åtskilliga sessioner angående huspredikanten Johan Hillerström,⁴ licentiaten Isac Lauerbeck⁵ och studiosus Lüdell,⁶ hvilka voro anklagade för pietisme.⁷ Men sedan dessa personer i consistorio aflagt en trosbekännelse, enlig med våra symboliska böcker, och de dessutom skyddades af generallieutenanten von

¹ (Troligen) Nicolaus Wennerdahl (1672—1732), reg.pastor 1705, konsistorienotarie 1709, kyrkoherde i Kuddby 1717.

² Olaus Ek (1673—1726), komminister i Loftahammar.

³ Nicolaus Braun (1658—1729), biskop i Kalmar.

⁴ Andreas E. Hilleström (o. 1680—1754), domprost i Göteborg. Roos har misstagit sig ifråga om namnet. Någon Johan Hillerström finnes ej nämnd i protokollen.

⁵ Isaac Laurbeccius (Laurenbeck) (d. 1716), teol. lic., e. o. teol. adj. 1704. Avsatt för sina irrläror.

⁶ Johan Lütke, f. i Falkenburg i Neunmark, studerat i Leipzig o. Halle. Kallas i protokollen omväxlande Lütke och Lüdiike. Lüdell här ovan troligen felskrifning.

⁷ Se härom H. Pleijel, Herrnhutismen i Sydsverige. Akad. avh. Lund 1925, s. 7 ff.

Liewen,¹ inskränkte sig consistorii åtgärd för denna gång till faderliga varningar att icke söka utbreda sina villfarelser.

År 1717 hade en pastor Stobæus² i Vestergöthland blifvit anklagad inför Skara consistorium för den osed han hade att låta sitt vatten i sacristian. Till sin ursäkt hade Stobæus anfört, att sådant brukas af prästerna både i Carlskrona och i Stockholm. — Detta gaf anledning till brevväxling mellan consistorierna i Skara och Carlskrona.

Den 9 julii 1718 uplästes i consistorio am:tsöfverrättens bref, hvaruti am:tsrätten förhåller consistorium att hava öfverskridit gränsorna af sin domsrättighet, i det consistorium dömt trumslagaren Christian Abrahamson och dess hustru till kroppsstraff och fängelse. Consistorium ingaf sin förklaring häröfver och visade tillika, att am:tsrätten hade äfven öfverträdt sina gränsor, i det rätten hade förklarat corporalen Olof Hanson och qvinspersonen Kirstin Månsdotter för äcktafolck. — Följden blef den, att consistorium och am:tsrätten måste quitta med hvarandra.

Lieutenant Henric Otto von Schantz³ hade lägrat demoiselle Sophia Aquilonia⁴ under äktenskaps löfte och tillskrifvit henne så bindande bref, att hon enligt consistorii tillåtelse blifvit kyrkotagen som hans hustru. Men då Schantz sedan vägrade att fullborda äktenskapet, blef han tillika med sin fästmö upkallade till consistorium den 3 januari 1722. Lieutenanten tillspordes, om han skrifvit de bref, som i consistorio blifvit upvista, och i synnerhet om han skrifvit brefvet af den 20 sistledne december, hvaruti löftet om äktenskapet förnyas. Schantz svarade, att han skrifvit brefven för att hålla flickan vid godt mod, men att han varit tvungen att uphäfva äktenskapsförbindelsen för att ställa sina föräldrar och släktingar till frids. »Dock, tillade han, har jag gjort det mesta af desperation och hvad som är gjordt det är gjordt.» — Derefter föreställes honom följande fråga: »Menar då den herr lieutenanten att han är för stark, att han icke kan tucktas?» Hvarpå Schantz svarade: »Jag är redebogen att undergå hvad kyrkolagen föreskrifver, äfven väl till frids att äkta henne, om jag då äfven finge nyttja adeliga privilegierna till godo, emedan hon är ofrälse.» Consistorium gaf honom det råd att gå med underdånig böneskrift härom till kongl. maj:t, hvarjämte

¹ Hans Henrik von Liewen (1664—1733), greve, generallöjtnant och direktör vid amiralitetet.

² Arnold Georgius Stobæus (1675—1743), kyrkoherde i Åsaka.

³ Henric Otto v. Schantz (1695—1770), tygmästare vid artilleriet.

⁴ Sophia Aquilonia, dotter av prosten M. B. Aquilonius i Önnestad. Hennes födelse- och dödsår obekanta.

consistorium genom särskildt skrifvelse ville recommendera saken. Detta skedde och Sophia Aquilonia fick sin Schantz. (a)

20. Gustaf Adolf Fult.

§ 1.

Gustaf Adolf Fult föddes i Stockholm år 1674. Fadren var konungens kammartjenare Elias Fult¹ och modren Catharina Drakensschjöld.² Studerade vid academien i Upsala. Disputerade der första gång år 1696 under professor Jacob Arrhenii³ præsidio Om romerska republighens tillväxt. Disputerade andra gång år 1699 under professor Johan Esbergs⁴ præsidio Om de romares kunskap i sjövetenskapen. Promoverades till philosophiæ magister år 1700 och prästvigdes samma år af ärkebiskopen Eric Benzelius⁵ till amiralitetstjenst. År 1704 var han commenderad som skeppspredikant på lineskeppet Öland, som skickades under capitainen och sedermera amiralen och landshöfdingen i Calmar Gustaf v. Psilanders⁶ befäl att convoyera en från Portugal kommande svensk handelsflotta förbi engelska kusterna. Öland slogs den 7 augusti med en engelsk escadre bestående af 5 lineskepp af 50 till 52 kanoner under commodören sir William Wistons⁷ befäl. Escadern fordrade en för svenska nationen vanhederlig salut; och då Psilander vägrade detta, började escadern en häftig canonnade. Psilander försvarade sig med största tapperhet, och äfven sedan hans skepp förlorat sina stänger och låg som ett blockhus, försvarade han sig i 4 timmar och gjorde fienden ganska betydelig skada. Slutligen måste dock Öland gifva vika för öfvermakten. Det fördes till Engeland, reparerades på drottning Elisabeths⁸ bekostnad, och blef derefter med största hedersbetygelser för sjöfolket och i synnerhet för chefen återsändt. Men på hemresan förölyckades det på Skagerns ref. Folket blef likväl bärgadt och fördt

(a) Prosten Fleege har låtit trycka en likpredikan öfver lieutenant Tungenfeldt den 8 juli 1736. Text. var 2. Tim. 2: 3. »Lid och umgäll som en god Jesu Christi stridsman.» [*Uigs ann.* Marcus Tungelfeldt (1682—1736), överstelöjtnant.].

¹ Elias Fult (1641—1692), husgerådsmästare.

² Anna Catharina Drakensköld (1645—1739).

³ Jakob Arrhenius (1642—1725), professor i Uppsala.

⁴ Johan Esberg (1665—1734), professor i Uppsala, sedan superintendent på Gotland.

⁵ Erik Benzelius d. y. (1675—1743), ärkebiskop.

⁶ Gustaf von Psilander (1669—1738), friherre, amiral, landshöfding, president i amiralitetskollegium. — Relationen av striden med en engelsk eskader är i huvudsak riktig. Den engelska öfvermakten var dock något större än här anges, liksom striden ägde rum redan den 28 juli.

⁷ William Whetstone, d. 1711, engelsk amiral.

⁸ Förf. har här av misstag skrivit Elisabeth. Drottning i England var vid denna tid Anna, syster till Vilhelm av Oraniens gemål Maria, som avlidit före sin man, konungen.

i säkerhet på Jutland. Derifrån skickades magister Fult jämte hela besättningen till Göteborg, hvarifrån han sedan gick till fots hem igen till Carlskrona år 1705.

Följande året blef han ordinarie am:tspredikant efter Lyckovius och bevistade äfven sedan åtskilliga expeditioner under danska kriget. År 1719 var han i Stockholm som riksdagsman för amiralitetet. Tillträdde år 1721 kyrkoherdebeställningen vid Hjortzberga och Ederstads församlingar. Blef häradsprost 1736 och dog år 1756.¹

§ 2.

År 1712 den 21 februari uplästes i consistorio kongl. senatens bref angående en dansk krigsfånge lieutenanten baron Henning Otto von Lützwow,² som af kongl. Svea hofrätt var dömd att mista lifvet och steglas, för det han genom skrifteligt contract förbundit sig med djäfvulen, »befallandes kongl. senaten consistorium att skyndsammeligén inkomma med tydeligt utlåtande huru och i hvad tankar consistorium är om denna delinquents brott och dess afstraffande». Consistorium ansåg lämpeligast, att hvarje ledamot skulle egenhändig och hvar för sig upsätta sitt votum i protocollet, hvilket och skedde.

Först skref magister Magnus Frodell³ följande: »Jag sätter i anledning af then uplysning som Guds heliga ord och lag samt kongl. verldsliga förordningar vid handen gifva uti enfaldighet öfver thenna criminalsak thessa tankar: att Henning Otto von Lützwow med thetta sitt fördömeliga förehafvande hafver visat och begått en grof hädelse och försmädelse emot Gud, dock icke i högsta grade efter perseverantia finalis såsom ett accidens inseparabile till sådan blasphemiam in summo gradu hörer, hvilken icke finnes hos Lützwow, utan mer att han per dei gratiam sin synd ångrar som af ransakningen ses. Men likvist synes han det pådömda dödsstraffet icke kunna undvika, som är att halshuggas.»

Derefter skref magister Fult: »Jag, Gustaf Adolf Fult är i thenna oförgräpelig mening och tanka: 1:o Hvad delinquentens brått vidkommer, finner jag uti det a) en blasphemiam emot Gud, ithy han föraktat sin döpelse, uti hvilken han med Gud ingått förbund, m. m. som finnes i den hållna ransakningen; och har den blasphemiam icke varit passiva utan activa af en vetande och viljande, ty de tvenne requisita blasphemiam, såsom 1.) intentio finnes här, et quidem directa,

¹ F. dog 27/3 1755 (ej 1756).

² Henning Otto von Lützwow (1692—1724), sekundlöjtnant. Benåddes av Karl XII, men dräptes 1724 av auditör Michael Erhard Crane.

³ Se nedan s. 75.

ithy han, sponte och af ingen tvungen den begått. Hvad credito-
rernas ansträngande, som han föregifvit, angår, synes thet icke stort
betyda eller kunna attenderas i detta mål. Så finnes ock 2.) scientia,
hafvandes han vetat att sådant var blasphemium. Om i hans brått
också varit b) någon trålldom, kan jag intet se, emedan contractet
intet vardt slutadt med djäfvulen, än mindre deruppå följt den up-
tecknade tjenst till djäfvulen, och aldraminst någon skada på andra
menniskor deraf härflutit, ehuruval den vid galgen gjorda besvärj-
ning varit stor begynnelse thertill. — 2:o) Hvad delinquentens bråtts
afstraffande vidkommer, så a) i anseende till blasphemien hafva de
åtskilliga kongl. stadgar och resolutioner, som af kongl. hofrätten
i domen allegeras, den med lifsstraff belagt, och man derföre icke
understår sig deruti något discurrera. Men hvad b) trålldomen vid-
kommer, synes mig, att thet bör kongl. senaten hemställas, om icke
delinquenten ifrån steglande kan befrias, hälst emedan lagboken
l. c. talar om den trålldom, hvarigenom en annan dödas och dräpes.
Dock som den allegerade kongl. maj:ts stadga om eder och sabbaths-
brått bjuder, att then, som med förbindelse till satan skrift- eller
mundteligen sig försyndar, skall lika som för trålldom straffas till
lifvet, så bör äfvenval underdånigt lämnas kongl. senatens höga on-
pröfvande, om thermed är sedt på det allegerade rum af lagboken och
är ment lifsstraffets skärpande, särdeles som then paragraphens slut
säger, att hvars och ens ålder och förstånd bör anses, om han varit
förförd, och om han en eller flera gånger slika syndet bedrifvit, hvar-
efter straffet antingen lindras eller skärpes, hvilket conclusum, om
det till det första bråttet, som i paragrafen anföres, också skall exten-
deras, jag icke kan se.»

Eric Fleege: »Jag Eric Fleege finner oförgripeligen denna baron
Henning Otto von Lützows förskräckeliga gärning vara så svår, att
han omöjligen kan undgå det straff, som Guds och konungens lag
binder honom till, att han skall dö: Althenstund han aldeles för-
bundit sig med satan å sin sida, skjönt genom Guds nåd sjelfva full-
bordan var förhindrad.»

Hahn: »Jag Jonas Hahn finner denna baron Lützw begått en
grof och förskräckelig synd emot Gud; ja, en förskräckelig förargelse
inför hela den christeliga verlden, hvarföre han ock meriterar ett
svårt och hårdt straff. Men om det äfven kan blifva dödsstraff, står
mig icke till att determinera.»

Hauswolff röstade för dödsstraff, men hans dictamen på tyska
är så illa skrifvit, att det omöjligen kan ordagrant här införas.

Superintendenten Pettersen gaf, efter någon betänkningstid ett

votum af lika hufvudsakeliga innehåll som de andras, hvarefter hela protocollet skickades till kongl. senaten. (a)

§ 3.

Det i förra paragraphen afskrifna votum vittnar om magister Fults fallenhet att vara fullständig och systematisk. Men nedanstående fragmenter kunna gifva läsaren någon idee om hans skriftsätt, då han ville visa sig som mästare. Fragmenterna äro tagna ur ett äminnelsetal, som han hållit öfver sin fru Margaretha Möller.¹

»Det är billigt, säger han, att upresa christeliga ärestoder och ett vyrdsamt äreminne åt en, som visserligen var en dygdesol uti vårt land och vår församling, nemligen den i lifstiden dygdädla och förnäma prostinna och fru, härads prostens och kyrkoherdens i Hjortzberga magister Gustaf Adolph Fults allrakäraste maka, fru Hedvig Margaretha Möller. Den som understår sig sådant neka, är liker den, som nekar solens sken vid dess klart lysande strålar om ljusa midagen. Nu, likasom man vid den naturliga solen plägar akta 3 ting: 1) dess strålände upgång, 2) dess strålände fortgång, 3) dess strålände nedergång; altså blifva ock dessa 3 ting något närmare att beskåda vid vår saliga dygdesol och dygdädla fru prostinna.»

»Calenderskrifvare pläga som nogast uträkna och anteckna tiden af solens upgång. Till vår dygdesols upgång och uprinnelse var året 1685 den 25 martii. Och såsom den naturliga solen i sin upgång betygar både den stora Skaparens under, så ock dess egen glans, alltså ock vår dygdesol medelst de af Gud förlänta färdiga lemmar, som sammangjorde en dejelig och väl proportionerad kropp.»

Om hennes dygdestrålar under fortgången yttras: »1:o) var hon i den härliga musiquen en mästarinna. Till hennes försök deruti kommo de uti general-basen förfarnaste mästare att proba hennes konst, men alla måste med största förundran och applaus afgå, så att denna solen lika med den på Torneå höjder emot tvekan behöll sin höga pris. 2:o) Uti dansande som det ädla fruntimret mycket älskar och dem mycket pryder och recommenderar, var vår fru prostinna fullkomlig och skickelig, att de i den konsten förfarna admirerade henne. 3:o) Uti sin pennas förande var hon så färdig och galant, att hon ej alle-

(a) Några och 20 år förut hade äfven en trälldomssak förevarit i consistorio. Styrman Christian Trulson angafs, att han 1:o) kunde befalla en korp komma till sig och sätta sig på hans hand, eller hvarhålst han ville, och 2:o) att då båtsman Jacob Knap halsböggs vid Lyckeby hade Trulson lutat sig ner, uptagit blod blandat med sand och lagt det i sin näsduk för att dermed bruka trälldom. Flera sessioner höllos härom. Slutligen remitterades målet till verldslig rätt. [Utg:s anm. Se härom Holmberg, a. a., s. 168.]

¹ Hedvig Margaretha Möller (1685—1744) var hans andra hustru. Hon var änka efter prosten S. Lyckovius i Tving, se s. 59.

nast till bokstafven en skön stil förde utan ock till compositionen ett sinrikt förstånd. 4:o) den nyttiga destillerkonsten hade hon lärt af sin förrige prost, jämväl en god del af den medicinska vettenskapen etc.»

»Man vill nu beskåda de ljufva och dyrbara dygde-strålar, som vår dygdesol till sin dygdevandels prydnad låtit påskina uti hela sin lefnad. Man läser om de egyptier, att de en dygdesam jungfru beskrefvo och berömde af 4 ting: 1) att hon såsom turturdufvan älskar enslighet till dess hon skall begifva sig i äktenskapssumgänge, 2) att såsom dufvan älska kyskhet och ärbarhet, antingen hon lever i det ensliga eller äkta ståndet, 3) att hon såsom örnen alltid skall vara munter till sina syslor, och 4) att såsom lärkan sent och bittida sjunga, prisa Gud och utsjunga hans låf. Fru prostinnan, vår dygdesol strålade af dessa och långt flera dygdestrålar. Deraf skedde ock, att fru prostinnan såsom en dygdesol bestrålade och betog dåvarande pastoren vid kongl. am:tsförsamlingen i Carlskrona, magister Samuel Lyckovius, att han henne anmodade om ett kärligt äktenskap.»

»Emot sina kära männer och prostar har hon vist all kärlek, vördnad och huldskap. Såsom den naturliga solen alt upvärmmer, alltså hon ock dem med sin kärleksvärme. Då hon i sitt hus lyste som Syrachs sol, uti alt som största glans, är lätt att tänka, det hon dem makalöst bestrålade och betog. Liksom den naturliga solen gifver månen sitt sken och meddelar mycket af sina krafter altså ock hon fast mer åt sin kära afföda och stjufbarn. Liksom solen menes mycket contribuera till stjärnornas sköna glans, så beviste hon ock all kärlighet och heder mot sina anhöriga. Herrans präster höll hon uti stort värde, så att hon dem högeligen älskade, vördade, gärna hörde och med all vänskap bemötte, hvadan de ock henne på lika sätt unfägnade, så att här var en repercurtio radorum solis eller solens vinst af sin ljufva värkan etc. (a)

21. *Magnus Frodell.*

§. I.

Föddes den 23 januari 1682 i Vestra Nykyrka i Aska härad och Linköpings stift. Fadren var kyrkoherden derstädes Jonas Frode-

(a) Prosten Fult har låtit trycka, utom ofvanstående åminnelse tal'öfver Margaretha Möller, tvenne andra tal. 1:o) Lik-sermon öfver am:ts Casseur Nicolaus Lund,¹ år 1718. 2:o) Lik-sermon öfver Elisabeth Holm,² som var gift med inspector Sven Tall,³ tryckt år 1731. Text. Pred. B. 3: 11 »Han gör all ting väl i sinom tid, och låter deras hjärtan ängslas derom huru det gå skall i verldene; ty menniskan kan dock icke finna uppå det värk som Gud gör, hvarken begynnelse eller ända.» [*Utg:s anm.* ¹ Nicolaus Lund (1676(?)—1718). ² Elisabeth Holm (1694—1731). ³ Sven Tall, d. 1763, inspektor på Skunckenberg (Johannishus).]

lius¹ och modren Anna Mördt. Sedan han fått undervisning dels af sin far, dels af sina äldre bröder Samuel och David Frodell,² inskrefs han i Linköpings cathedral-schola år 1690. Flyttades till gymnasium 1698 och blef student i Upsala 1702. Prästvigdes i Linköping 6 år derefter af biskopen doctor Håkan Spegel. Kallades år 1710 af kongl. am:tscollegio till ordinarie am:tspredikant, och efter hållen profpredikan och anstaldt val befullmäktigades dertill den 4 maji sistnämnda år.

§ 2.

Under sin 14 åriga tjänstetid vid amiralitetet var Frodell 5 gånger commenderad till sjös med hufvudflottan, och alltid hade han blifvit bemött med aktning och vänskap af både höga och låga.

År 1710 den 21 september seglade generalamiralen grefve Hans Wachtmeister från Carlskrona med 21 örlogsskepp. Sedan flottan ankrat under Sandhamar och derifrån gått till segels, råkades den danska flottan, bestående af 30 lineskepp och fregatter utom transportfartyg. Frodell var om bord på svenska chef-skeppet Götha Leijon, som fördes af capitaine Grundel.³ I den blodiga bataille, som nu börjades, hade Frodell ett rysligt skådespel af danska 80-kanon-skeppet Dannebrog, som språng i luften med 800 mans besättning, och af 2:ne svenska örlogsskepp som efter att hafva råkat på grund, upbrändes af svenskarna sjelfva. Slutligen, då en häftig storm började öka den oordning, som redan upkommit genom Dannebrog's olycka, nödgades bägge flottorna sätta sig i säkerhet. Svenska flottan gick några dagar derefter åt skånska kusterna och ankrade utanför Ystad. Men då rapport inkommit, att danskarna med 5 redlösa skepp och en förlust af några och 20 transportfartyg afseglat till Köpenhamn, beslöt Wachtmeister att återgå till Carlskrona. Efter hemkomsten återtog Frodell sin vanliga tjänstgöring vid am:tsförsamlingen.

År 1711, då svenska flottan, bestående af 24 lineskepp, 4 fregatter och 2 brännare utom transportfartyg, afseglade för att öfverföra fältmarschalken grefve Magnus Stenbock med 13 000 man till Rügens och Stralsunds undsättning, var Frodell stationerad på amiralskeppet Carl Fredric med amiral Carl Ruth.⁴ Flottan anlände utan för Perth den 8 och återkom till Carlskrona den 18 december samma år.

¹ Jonas Martini Frodelius (1634—1697), kyrkoherde i V. Ny eller Nykyrka. Hans hustru Anna Mört (d. 1716), var dotter till företrädaren Magnus Mört (d. 1676).

² Samuel och David Frodell blevo båda militärer, den senare stupade i Polen.

³ Härmed torde åsyftas Daniel Grundell (d. 1716), artillerikapten vid amiralitet i Karlskrona, tygmästare.

⁴ Carl Ruuth (1662—1736), amiral.

År 1712 den 23 augusti började han sin tredje sjöresa, då hans excellence Hans Wachtmeister afseglade från Carlskrona med 19 rangskepp. Frodell var då ombord på generalamiralskeppet Konung Carl. Följande dagen kom danska flottan i sikt¹ anförd af Gyllenlöw² och liggande till ankars under Bornholm. Men denna flydde snart och jagades af svenskarna in uti Kögebugt. Svenska flottan gick sedan att kryssa emellan Ystad och Tyska vallen för att betäcka den transport af 7 000 man infanteri och 200 man cavalleri, som skickades Magnus Stenbock till undsättning. Ofta visade sig danska flottan på afstånd men kunde icke förmås till bataille. Ändteligen dels af brist på proviant, dels ock för sjukdomar skull, måste Wachtmeister segla hem och kom till ankars vid Carlskrona den 21. september samma år.

År 1715 utgick amiral Claës Sparre³ med en flotta af 20 rangskepp, 2 fregatter och några mindre krigsskepp. Frodell commenderades på chef skeppet Götha Leijon, som fördes af öfverstelieutenant Kräkel.⁴ Den 25 juli börjades en bataille, 2 1/2 mil från Rügen, med danska flottan, bestående af 21 lineskepp och 3 fregatter under amiral Rabe[n]s⁵ befäl. Bataillen börjades klockan 2 eftermiddagen och fortsattes utan uppehåll till kl. 8 om aftonen. De danske drogo sig då längre åt norr. Men de svenska blefvo kvar på stället till klockan 12 om natten, då man lyftade ankar. Alla svenska skeppen hade lidit af flera skott under vattnet, och chefskeppet, på hvilket Frodell var, hade fått 40 skott i vattugången och 60 döda och bleserade. I denna bataille bevarades Frodell från en olycka, som var nära för handen, i det en stor kanonkula dref in i vattugången fram om qvästelagen, der han stod, och dödade en karl vid hans högra sida, och många splintrer af ett brädeskott, der kulan gick igenom, flögo omkring honom på alla sidor. — Sedan danska flottan följande mår-
gonen seglat bort, beslöt amiral Sparre att med den illa skadade flottan sätta cours på Carlskrona, och efter några dagars förlopp ankrade han under Kjurkölandet.

År 1719 var Frodell för femte och sista gången tjenstgörande på flottan. Flottans chef var ofvannämde amiral Claës Sparre, som förenade sig med en engelsk flotta, anförd af amiral Norris⁵ i afsikt att förstöra eller bortjaga de ryska galerer, som härjade svenska

¹ Ulrik Christian Gyldenløve (1678—1719), dansk generalamiral.

² Claës Sparre (1673—1733), greve, riksråd, överamiral, president i amiralitetskollegium.

³ Jakob Kräkel, d. 1721, kommandör.

⁴ Peter Raben (o. 1661—1727), dansk amiral.

⁵ John Norris (o. 1660—1749), engelsk amiral.

kusterna. Om Frodell under förra expeditionen sväfvat i beständig lifsfara, så var han demma gång icke blottställd hvarken för svärd eller kulor, emedan engelska escadern så sent värkställde conjunctionen, att ryssarna redan farit öfver till Åland, innan flottorna hunno fram till bestämd ort.

§ 3.

År 1722, då konung Fredric I och drottning Ulrica Eleonora uppehöll sig 8 dagar i Carlskrona, hade pastor Frodell den nåden att på 11 söndagen efter tref:söndag predika för deras majestäter i amiral Örnfeldts¹ hus, der kongl. hofvet då var, öfver hvilken predikan deras majestäter förklarade sitt nådiga välbehag.— Han hade äfven en gång förut blifvit presenterad för konungen och drottningen, då de år 1719 voro om bord på chefskeppet vid Dalarön.

År 1723 efter slutad fred uppehöll sig pastor Frodell någon tid vid academien i Lund, der han med sådan heder fullbordade sina lärdomsprof, att han blef primus vid magisterpromotionen den 24 maji sistnämnda år.

Efter ärhållen fullmakt af den 15 november 1723, tillträdde han i maji 1724 Fridlefsstads och Rödeby pastorat i Blekinge. Förordnades år 1730 af biskopen doctor Linnerius att vara prost öfver Östra härad. Var riksdagsman år 1731. Förordnades år 1755 af biskopen, doctor Johan Engeström² att vara prost äfven öfver Medelstads härad. Han dog den 31 maji 1758, och superintendenten doctor Muhrbeck höll lik-predikan öfver honom. Ingångsspråket var 2 Tim. 2:19. »Den faste Guds grund blifver ståndande och hafver detta insegel: Herren känner sina.» Ämnet var: »Bekantskapen mellan den aldrahögste herren och en trogen ödmjuk tjenare.»

Prosten Frodell var alment berömd för grundelig lärdom och en exemplarisk vandel. Han var nitisk och outtröttelig i utöfningen af sitt ämbete, hvarpå han i synnerhet visade prof år 1711, då den olyckliga pästsmittan borttryckte från jorden nära 7 000 människor allena i Carlskrona stad. Under de sista åren af hans lefnad var han nästan beständigt sjuk, och han har sjelf många gånger förklarat, att näst religionen hade han ingen annan tröst än den, som bereddes honom af hans ömsinta och dygdiga maka, fru Hedvig Sophia von Bergen.³ Med henne hade han ingått äktenskap år 1713, och lefde tillsammans med henne i 45 år, men efterlämnade inga barn.

¹ Jonas Fredrik Örnfelt (1674—1733), friherre, amiral.

² Johan Engeström (1699—1777), biskop i Lund.

³ Hedvig Sophia v. Bergen, f. 1695, d. 1767 1/7, i Rödeby, gift (enligt vigselboken) 28 april 1713, dotter av amiralitetsöverkommissarien Johan von Bergen och syster till kyrkoherden Carl von Bergen.

22. *Georg Melin.*

Föddes inom Calmare stift år 16[88]. Studerade vid academien i Upsala. Disputerade der första gång år 1708 under professor Harald Wallerii praesidio Om Canarie öarna.¹ Disputerade andra gång år 1710 under professor Elvius² Om thermometrar, hvarefter han sistnämnde år emottog lager-kransen. Sedan han blifvit prästvigd i Calmar af biskopen doctor Nicolaus Nicolai Braun och någon tid gjort tjenst som vice pastor inom stiftet, ärhöll han fullmakt af den 3 maji 1714 att vara am:tspredikant i Jonas Hahns ställe.

I början af april 1715 då schoutbijnachten grefve Carl Hans Wachtmeister³ seglade från Carlskrona med 4 lineskepp och 2:ne fregatter, var Melin på chefskeppet Prinsessan Hedvig Sophia. Expeditionen gick först till Fehmern, som plundrades på spannemål och annat löst gods. Derefter, sedan Wachtmeister jagat 2:ne danska fregatter in uti hamnen vid Trawemünde, gick han med sina skepp till ankars under Wismar. Den 13 april klockan 2 eftermiddag börjades en bataille några mil öster om Fehmern med danska schoutbynachten Gabel⁴, som commenderade 7 lineskepp och 2 fregatter. Efter 7 timars häftig canonnade med denna öfverlägsna styrka, och då skeppen voro illa tilltygade å ömse sidor, uphörde Gabel att skjuta, sedan han bragt svenska skeppen i trängsel och dessutom viste, att svenska skeppen icke kunde komma undan för motvind. Men då Wachtmeister efter midnatten den 14 märkte, att vinden började blifva gynnande, gick han med svenska escadern till segels för att komma genom stora Bält. Den första timman gick alt lyckligt, så att de hunno några mil nära Fredriksort. Men då upkom en stark nordlig storm, som förorsakade, att de redan förut skadade svenska skeppen råkade på bankarna vid Blackerhamn. Wachtmeister, som förutsåg, att fienden i dagningen ämnade göra nytt anfall, beslöt nu att åtminstone göra sina skepp obrukbara för danskarna. Han lät derföre kapa masterna öfver bord och rulla en stor del kanoner i sjön. Man riktade äfven flera kanon-skott inombords, hvarigenom sjelfva chefskeppet sönk ner i bankarna. Emedlertid hade en af fiendens fregatter hunnit närmare. Straxt skickades derifrån den rycktbare Tordenschjöld⁵ med hotelse att fienden icke skulle lämna det ringaste quarter, i fall man ville fortfara att göra skeppen obruk-

¹ Melin hade gjort vidsträckta resor och bl. a. besökt Kanarieöarna. Se härom Löfgren, Tjenstemän vid Församlingarne och Lärowerken uti Kalmar Stift, I, s. 743.

² Pehr Elvius (1660—1718), professor i Uppsala.

³ Carl Hans Wachtmeister (1689—1736), greve, amiral.

⁴ Carl Christian Gabel (1679—1748), dansk amiral.

⁵ Peder Tordenskiöld (1691—1720), berömd sjöhjälte.

bara, eller, som värre var, bränna up dem. Wachtmeister kastade då sin värja i sjön, och när äfven de öfriga danska skeppen hunnit fram, gaf han sig sjelf jämte alla svenskarna till fångar. Pastor Melin tillika med 25 officerare och underofficerare samt 1850 gemena sattes i land vid Fredriksort. Derifrån fördes de till Rendsburg och sedan till Glückstadt. Melin blef likväl snart frigifven och återkom till Carlskrona några månader derefter. (a)

År 1720 befordrades Melin till kyrkoherde vid Fagerhults och Kråksmåla församlingar i Handbörds härad och Calmare stift. Detta pastorat var egenteligen icke att tillträda förr än i maji följande året. Men Melin, som var sjuklig och önskade ju förr desto hälldre komma i lugn på landet, accorderade sig till nådåret vid Fagerhult och ingaf (i mars 1720) till kongl. collegium en supplique, hvaruti han bland annat yttrar sig sålunda. Allt förthenskull hos kongl. collegium bönfaller jag eländige och sjuklige prästman, att varda befriad ifrån min ordinarie predikantsbeställning här vid amiralitetet nästkommande första maji innevarande år, om icke Gud emedertid sjelf kallar mig hädan. Detta gör jag mig så mycket försäkrad att vinna, som kongl. collegium mig all nåd i dessa förflutna 6 åren bevisat och äfven i mitt ställe kallat och med fullmakt försedt min svåger magister Carl Bäckstadius,¹ hvilken kongl. collegium täcktes vid ofvannämnde tid lön på staten upföra samt gifva befallning, den honom nådgunstigt anförtrodde ordinarie am:tspredikantsbeställningen väckeligen att tillträda, som han ock sjelf är dermed förnöjd.»

Kyrkoherden Melin dog 10 år derefter eller år 1730 och efterlämnade änkan N. N. Starbeck,² dotter af förrre kyrkoherden i Fagerhult, Israel Starbeck.³

23. *Petrus Bergström.*

Föddes i Sala den 10 juni 1685. Fadren var häradsskrifvaren Bergström⁴ och modren Catharina Zenia.⁵ — Studerade vid academien i Upsala. Disputerade der första gång år 1712 under pro-

(a) Under Melins vistande i Carlskrona tilldrog sig följande olyckshändelse. Då lineskeppet Riga fällt ankar vid det så kallade proviantberget den 16 november 1717, och folket höll på att störta krut, kom eld i krutet, hvarefter skeppet med besättning och allt språng i luften. Denna förfärliga explosion vållade att tak och fönster förstördes på många hus, och dörrarna sprungo upp från sina låsar på åtskilliga ställen i staden.

¹ Se s. 82.

² Catharina Starbeckia (1695—1737), omg. med kollegan vid Trivialskolan i Kalmar Gunnar Engström (1701—1737).

³ Israel Starbeckius (1646—1719), kyrkoherde i Fagerhult, prost, riksdagsman.

⁴ Johan Bergström (1652—1703), postmästare i Sala.

⁵ Catharina Zenia (1663—1743), omgift med konstmästaren Olof Trygg i Sala.

fessor Johan Upmarks¹ præsidio Om tingens värde. Disputerade för graden år 1716 under professor Johan Steuchius² Om andars inflytande på kroppsliga ting. Den 12 junii sistnämnda år promoverades han till philosophiæ magister. Prästvigdes i Vesterås den 18 maji 1718 af biskopen doctor Matthias Iser.³ Århöll konung Carl XII:s nådiga fullmakt af den 30 januarii 1718 att vara regemenspräst vid baronen och öfveraniralen Claës Sparres marineregemente och följde samma regemente i norska kriget. Då regementerna efter konungens död lämnade Norige, återkom magister Bergström till sin hemort. Här kvarstannade han likväl icke länge, emedan han genom fullmakt af den 12 augusti 1719 förordnades till am:tspredikant. Han aflade ämbetseden i am:tsconsistorio den 30 april 1720, hvarefter han tillträdde syslan.

Tyska pastoren magister Frank hade genom Wachtmeisterska familjen utvärkat en kongl: resolution af den 25 februari 1724, hvarigenom pastorn vid tyska församlingen skulle hafva säte i consistorio framföre am:tspredikanterna, och det kunde icke undgå att väcka någon förtrytelse hos älsta am:tspredikanten, magister Bergström, att magister Frank, ehuru mycket yngre, skulle icke allenast sitta framföre honom i consistorio utan äfven der vara vice ordförande. Bergström vågade väl icke sätta sig emot en kongl. resolution. Men i augusti månad sistnämnde år yppade sig en åtminstone skenbar anledning att sätta den högmodiga Franken i något bryderi. Superintendenten Humble hade vid sin afresa på landet öfverlämnat i magister Bergströms händer några ankomna consistorii bref, med begäran, att han ville foga anstalt, att de ifrågavarande mål måtte snart blifva afgjorde. Bergström sammankallade derpå consistorium till den 12 augusti, och Frank, som icke viste, att superintendenten var bortrest, instäldé sig äfven men hade dervid den surprise att höra magister Bergström i stöd af superintendentens förtroende upläsa handlingarna och gjöra propositionerna. Oaktadt den förargelse detta väckte hos Frank, var han likväl nog herre öfver sig själf att icke gjöra något buller utan nöjde sig med att hota med klagomål hos vederbörande. Denna lilla tvist blef likväl snart bilagd, sedan superintendenten Humble, som hade alla consistorialium aktning och kärlek, återkommit och medlat dem emellan. Såsom bevis om denne superintendents anseende kan anföras, att hela consistorium skref en ganska smickrande nyårsgratulation till honom, då han vid början af år 1727 vistades i Stockholm.

¹ Johan Upmark Rosenadler (1664—1743), skytteansk professor i Uppsala.

² Jöns Steuchius, adl. Steuch (1676—1742), ärkebiskop.

³ Matthias Iser (1645—1725), biskop i Västerås.

År 1737 befordrades Bergström till kyrkoherde i Husby och Stjernerunds pastorat i Hedemora contract och Vesterås stift. Förordnades år 1739 till prost af biskopen doctor Andreas Kalsenius.¹ Dog den 25 september 1743.

Bergström var först gift med Anna Elisabeth Alstrin,² dotter af kyrkoherden i Leksand³ och syster till biskopen i Strengnäs, doctor Eric Alstrin.⁴ Med henne hade han en son Carl Gustaf⁵ som föddes i Carlskrona år 1723, blef år 1766 professor vid cadett-corpsen och gifte sig år 1769 med Eleonora Wilhelmina Bergengren.⁶ — Andra gången gifte sig prosten Bergström med Christina Broström,⁷ dotter af borgmästaren Broström⁸ i Örebro.

24. Carl Bäckstadius.

Föddes i Calmar den 8 februari 1690. Fadren var cantor scholæ Nils Bäckstadius⁹ och modern Elisabeth Törning.¹⁰ Sedan han fått undervisning i scholan och gymnasium i Calmar, inskrefs han som student i Upsala den 19 maji 1706. Disputerade första gång 1713 under professor Johan Wallerii¹¹ præsidio Om natur-philosophiens öden, första delen. Andra delen försvarade han år 1716 under professor Petrus Elvius, hvarefter han den 12 junii sistnämnde år promoverades till philosophiæ magister. Sedan han den 15 augusti 1718 enligt Hans Wachtmeisters kallelse blifvit prästvigd i Calmar af biskopen doctor Nicolaus Nicolai Braun, ärhöll han kongl. maj:ts nådiga fullmakt, daterad Strömstad den 26 september sistnämnda år, att vara pastor vid Wachtmeisterska marine regementet. År 1719 den 16 november utnämndes han till am:tspredikant, upviste sin fullmakt i consistorio den 16 april 1720 och aflade ämbetseden den 3 maji 1721.

Bäckstadius gjorde 2:ne sjöresor. I augusti månad år 1719 commenderades han på schoutbijnachtskeppet Götha, som skulle gå åt Stockholm. Han hade under denna expedition ensam ämbetsvården för 9 lineskepp och var blottställd för många faror, i det ryssarna på det mäst barbariska sätt härjade Södermanlands och

¹ Andreas Kalsenius (1688—1750), biskop i Västerås.

² Anna Elisabeth Alstrin (1692—1734).

³ Laurentius Alstrin (1649—1702), kyrkoherde i Leksand, prost.

⁴ Eric Alstrin (1683—1762), biskop i Strängnäs.

⁵ Carl Gustaf Bergström (1723—1800), professor och direktör i Karlskrona.

⁶ Eleonora Wilhelmina Bergengren (1746—1809).

⁷ Christina Maria Broström (1717—1765).

⁸ Johan Broström (167.—1751), lantränkmästare i Örebro.

⁹ Nils Beckstadius (1656—1710), kantor vid skolan i Kalmar.

¹⁰ Maria (ej Elisabeth) Törning, d. 1710.

¹¹ Johannes Vallerius (1677—1718), professor i Uppsala.

Östergötlands kuster. — År 1720 commenderades han andra gång till sjös, hade sin station på öfveramiralskeppet Prins Carl Fredric, och bevistade hela detta årets expedition. Svenska flottan var då conjugerad med den engelska, som bestod af 18 rangskepp utom frëgatter.

Bäckstadius befordrades till kyrkoherde i Vissefjerda i Södra Möre contract och Calmare stift år 1729. Förordnades till prost år 1732 af biskopen doctor Herman Schröder.¹ Valdes till riksdagsman för stiftet år 1734. Præsiderade på prästmötet i Calmar år 1736 för en theologisk afhandling Om själens odödelighet. Fick transport till Madesjö pastorat beläget i samma härad som Vissefjerda, men fick icke tillträda detta stora pastorat, emedan döden hädankallade honom år 1739.

Hans tryckta skrifter: 1:o) Den adelige och lärde svenske sjöman. Stockholm 1734. Detta arbete innehåller korta biographier öfver adelsmän, hvilka utmärkt sig som sjö-officerare. — 2:o) Sermon, hållen 1738 den 28 augusti efter slutad söndags predikan, som första gång hölls vid det nyligen anlagda Lindefors järnbruk. Ämnet: »Ett lands härlighet af metallers ymnighet», tryckt i Carlskrona 1739.

25. Johan Salmén.

Johan Henric Salmén föddes i Helsingfors år 1693. Han hade studerat vid alla academierna i riket.² Om detta skedt af lärgirighet eller af någon slags ungdomsostadighet är svårt att afgjöra. År 1717 stannade han i Carlskrona, der han förvärfvade nödtorftigt underhåll genom barns undervisning. Den 16 mars 1719 antogs han till notarius i am:tsconsistorio, och var den första notarius som blef med fullmakt försedd och upförd på stat med lön, lika med am:tspredikanterna. (a) Reste år 1720 till Lund der han på superintendenten Humbles kallelse prästvigdes af biskop Jonas Linnerius. Sedan han i 2:ne års tid gjort tjenst som adjunct vid stadsförsamlingen i Carlskrona, befordrades han år 1722 till am:tspredikant. Reste efter ärhållen permission till academien i Lund, der han efter en med heder försvarad gradual-disputation under professor Andreas Rydelii³ præsidio: Om själens odödelighet, promoverades till philosophiæ magister

(a) Notarie tjensten förrättades förut af yngste am:tspredikanten. — Förste superintendenten Chorælius hade i sin tid sjelf fört protocollet. [*Utg:s anm.* Beträffande notariatet se Holmberg, a. a., s. 104.]

¹ Herman Schröder (1676—1744), biskop i Kalmar.

² Väl identisk med Joh. Salmenius, student i Åbo 1711, i Uppsala 1714. (W. Lagus, Åbo akademi studentmatrikel, s. 351).

³ Andreas Rydelius (1671—1738), professor i Lund, biskop.

den 24 maji 1723. Dog i Carlskrona den 10 juni 1736¹ efter 14 års tjenstgöring vid am:tsförsamlingen.

Salméns änka² fick, liksom förut Ullholms, Adlercrantz och Hahns änkor, nådår utom tjänståret. Han efterlämnade en dotter Elisabeth, som år 1768 blef gift med sjukhuspredikanten Jonas Björkander.³ Hon dog år 1770 och Björkander år 1782. Salmén har äfven efterlämnat en dotter, hvilken dog ogift och i en hög ålder år 1815.⁴

26. Lars Wikander.

Föddes i Vesterås år 1695. Studerade vid academien i Upsala, hvarest han disputerade första gång den 22 december 1720 under professor Laurentii Arrhenii⁵ præsidio om Vestmanlands hufvudstad Vesterås, första delen. Andra delen försvarade han år 1722 under professor Anders Grönwall,⁶ och sedan han hållit 2:ne offentliga föreläsningar i Gustavianska academiens läro-sal, blef han den 12 juni sistnämnda år promovrad till philosophiæ magister af professor Israel Nesselius.⁷ Prästvigdes i december månad år 1723 af biskopen i Vesterås, doctor Mathias Iser, sedan han förut af riksrådet och öfveramiralen Claës Sparre, för hvars söner han varit informator, blifvit kallad till convoypredikant på skeppet Verden. Men han kom ej [att] tillträda denna convoy-predikants beställning, emedan han år 1724 århöll am:tscollegii fullmakt att vara am:tspredikant i Frodells ställe, sedan han förut samma dag af am:tsförsamlingens ledamöter blifvit dertill kallad och vald. Han var den förste, som genom församlingens vota blef am:tspredikant,⁸ och intog sitt rum som consistorii assessor den 6 maji sistnämnda år. — År 1741 hade han förslag till Nora pastorat. Predikade prof derstädes samma år, men, ehuru han fick enhällig kallelse på valdagen, blef han dock bedragen i sitt hopp. Ändteligen efter 22 års beständig tjenstgöring vid amiralitetet befordrades han till kyrkoherde i Arboga år 1746.⁹

¹ I amiralitetsförsamlingens vigselbok är vid anteckningen om Salméns äktenskap senare tillfogad en notis, att han avled den 3 juni. Det här ovan angivna datum torde åsyfta begravningsdagen.

² Anna Elisabeth Lemwijk (1703 el. 1704—1777), gift $\frac{1}{8}$ 1723.

³ Jonas Björkander (1725—1782), magister, predikant vid amiralitetets sjukhus, g. $\frac{8}{5}$ 1768 m. Elisabeth Salmén (d. 1770).

⁴ Anna Maria (1724—1815). Se härom Arthur Stille, Anteckningar till Cavallin, Lunds stifts herdaminne (handskrift i Lunds univ.-bibl.)

⁵ Lars Arrhenius (1680—1730), professor i Uppsala.

⁶ Andreas Grönwall (1671—1758), professor i Uppsala.

⁷ Israel Jakob Nesselius (d. 1739), professor i Åbo och senare i Uppsala.

⁸ Rörande sättet för amiralitetsprästernas tillsättande se Holmberg, a. a., s. 110 f.

⁹ Uppgiften torde icke vara riktig. Det var 1744 han fick Arboga, tillträdde 1745 och blev prost 1746.

Han måtte denna gång haft någon betydande gynnare, som på förhand skaffat honom kongl: maj:ts löfte om pastoratet, emedan företrädarens¹ son, kongl. hofpredikanten Lampa, hade enhällig kallelse och var dessutom begärd hos kongl: maj:t genom en talrik deputation af Arboga stadsförsamlings ledamöter. Ett par år efter tillträdet förordnades han till prost af biskopen doctor Kallsenius, och dog år 1751.

Wikander var känd som en man med stadga i sitt upförande, grundeliga kunskaper och lyckliga ämbetsgåfvor. Han var nitisk och outtröttelig i sin tjenst ända till de sista åren af hans vistande i Carlskrona, då han var nästan beständigt sjuk och måste flera år å rad nyttja hälsobrunn.

Hans tryckta arbeten. 1:o Predikan på 13 söndagen efter Trinitatis år 1733. Ämnet: »Huru all ting i verlden öfvergifver oss i vår dödsångest o[ch] nöd, men att Jesus står dem trognom krafteligen bi, som, medan de väl må, se och höra honom.» — 2:o Högmässa Predikan, hållen på drottning Ulricæ Eleonoræ begrafningsdag den 1 december 1742. Ingångsspråket Es. 62:3. »Och då skall vara en skön krona uti Herrans hand, o[ch] en konungslig hatt uti din Guds hand.» Ämnet: »Guds barns ofelbara visshet om saligheten, emot allt det, som dem emotstå kan.»

27. Johan Billing.

Var född år 1697. Fadren var klockaren i Lyngby, H. Billing.² Huru många år han tillbragt vid academien i Lund är obekant. Men då han år 1726 beslutade att aflägga sina lärdomsprof för magistergraden, skiljde han dem alla ifrån sig med äfven så mycken heder som skyndsamhet. Den 10 september 1726 disputerade han första gång under professor Arvid Mollers³ præsidio, Om nödvändigheten at bibehålla religionens enhet inom staten. Kort derefter undergick han kandidat examen. Disputerade för graden den 21 derpå följande november under professor Carl Schulténs⁴ præsidio, Om skilnaden emellan präster och leviter. Höll derefter 2:ne offentliga föreläsningar i Carolinska academiens större lärosal och promoverades till philosophiæ magister i december månad samma år af professor Magnus

¹ Petrus Lampa (1667—1743), hovpredikant, prost i Arboga. Hans son var Per Lampa (1711—1768), teol. dr, fil. mag., hovpredikant, prost i Mariestad.

² Hans Billing (kallas i kyrkoböckerna regelbundet Hans B.; i Uggle-Ljungfors, Svenska släkter, s. 10: Johan B.) (1661—1735), klockare i Lyngby, Genarp och Göddelev.

³ Arvid Moller (1674—1758), professor i Lund.

⁴ Carl Schultén (1677—1730), professor i Lund i romersk vältalighet 1715, i österländska språk 1716 och i teologi 1728.

Rydelius.¹ År 1727 ärhöll han Lunds consistorii fullmakt att vara rector vid trivialscholan i Carlskrona efter rector Andreas Jansonius,² som blifvit kyrkoherde i Runneby. Johan Billing förestod rectorssyslan med ett nit och en värksamhet, som väckte upseende i staden. Men han befriades snart från detta ok. År 1730, då han ännu icke var präst, sökte han den efter Bäckstadius ledigblifna am:ts-predikantssyslan. Sedan han predikat prof och genom stor pluralitet blifvit kallad af församlingen, reste han till Lund, hvarest han prästvigdes af biskopen doctor Jonas Linnerius. Straxt derpå ärhöll han kongl. am:ts collegii fullmakt och tillträdde i maji månad samma år. Sedan han i 10 år gjort tjenst vid am:tsförsamlingen, befordrades han till kyrkoherde i Jämshög i Blekinge år 1746. Förordnades till prost år 1746 och dog 1764.

Han var gift med vice amiralen Thomas von Rajjalins³ dotter Anna Rajjalin.⁴ Med henne hade han följande barn. 1:o Olof,⁵ contre-amiral och riddare af svärdsorden, gift med Elisabeth Kulenberg och död år 1809. — 2:o Johan Gabriel,⁶ kongl. ordinarie hofpredikant. Han skref år 1779 på den af öfverhofpredikant Uno von Troil⁷ utfärdade predikotour med egen hand följande: »Jag hvarken bör eller vill eller skall denna predikotour hörsamma eller mig till efterrättelse tjena låta.» Konungen dömde honom att för detta subordinationsbrott mista ämbetet, hvarefter han sedan uppehöll sig genom en scholæ inrättning till år 1792, då han dog. — 3:o Thomas,⁸ capitaine vid örlogs flottan. — 4:o Petronella Cæcilia⁹ blef gift med kyrkoherden Kling¹⁰ i Thorhamn och dog år 1810. — 5:o Hedvig Botilla,¹¹ gift med am:tspredikanten Magnus Kock.¹²

Johan Billings tryckta arbete. Likpredikan öfver pastorskan Catharina Kemner,¹³ hållen i Mjällby kyrka den 2 mars 1742.¹⁴ Ämnet: »Guds barn i Christo, till deras upsåt och stadiga eftersträfvande här i lifvet och till deras frimodiga hopp uti Jesu tillkommelse.»

¹ Magnus Rydelius (1676—1742), professor i Lund.

² Andreas Jansonius (1695—1755), kyrkoherde i Runneby.

³ Thomas Rajalin, adl. von Rajalin (1673—1741), vice amiral.

⁴ Anna von Rajalin (1712—1787). — Utöver de redan nämnda barnen föddes i äktenskapet ytterligare tre, två söner och en dotter.

⁵ Olof Nathanael Billing (1742—1809), konteramiral, g. 1789 m. Elisabeth Kulenberg (1749—1821).

⁶ Johannes (Johan Gabriel) Billing (1739—1792), e. o. hovpredikant (avsatt 1782).

⁷ Uno von Troil (1746—1803), ärkebiskop.

⁸ Thomas Billing (1737—1790), amiralitetskapten.

⁹ Petronella Cecilia Billing (1735—1810).

¹⁰ Adam Julius Kling (1724—1788), fil. mag., kyrkoherde i Torhamn.

¹¹ Hedvig Wotelia (? Botilla) Billing (1733—1811).

¹² Magnus Kock (1728—1769), fil. mag., amiralitetspredikant, se nedan s. 120.

¹³ Catharina Håkansdotter Kemner (1699—1742).

¹⁴ Handskriften har felaktigt 1749.

28. *Carl Sebenius.*

En dalkarl till nationen.¹ Hade studerat vid academien i Upsala och derstädes disputerat år 1734 under professor Anders Winboms² præsidio. Ämnet var: »En moralisk fråga huruvida barnen äro plicktige att lyda sina föräldrar i valet af vitæ genus.» År 1738 förordnades han till am:tspredikant i Salméns ställe utan att dertill hafva blifvit kallad genom val af församlingens ledamöter. Efter att hafva gjort tjenst vid amiralitetet nära 3:ne år dog han i Carlskrona den 30 april 1741 och kongl. maj:t beviljade hans efterlämnade änka³ 2:ne nådår.

29. *Nils Wallerius.*

§ 1.

Föddes i Carlskrona år 1709. Ärhöll kongl. collegii fullmakt att vara am:tspredikant år 1738 och dog i Carlskrona 1748.

Den 20 september år 1738 framträdde inför consistorium advocatfiscalen Öhman,⁴ som å am:tskammarrådet von Langs⁵ vägnar beklagade sig öfver Wallerii sista högmässopredikan. Öhman fram-
 tedde en promemoria, hvaruti von Lang antecknat de ställen ur nämnde predikan, af hvilka han i synnerhet funnit sig stött, och begärde, att Wallerius måtte åläggas att utlämna conceptet. Då Wallerius tillfrågades häröm, svarade han, att han ville detta göra så mycket häldre, som han, enligt många åhörarens begäran, ämnade låta trycka bemälte predikan. Vid genomläsningen af conceptet fann kammarrådet ingenting, hvarföre författaren kunde lagligen tilltalas. Saken afstannade således af sig sjelf.

Wallerius har gjort sig namnkunnig i Carlskrona genom sina tvister med superintendenten Muhrbeck. Muhrbeck ville gärna vara en liten påfve och försökte ofta att utöfva en myndighet i anseende till am:tspresterna, liksom de varit hans adjuncter. De fleste am:tspräster voro derföre hans ovänner och omfattade med nöje hvarje tillfälle att sätta honom i bryderi.

I october månad år 1744 hade am:tspredikanterna enligt kongl. collegii begäran företagit sig att icke börja högmässorna förr än

¹ Carl Sebenius, f. 1706 i Torsång, d. 1741. Fadern Johannes Sebenius (1656—1737) och modern, dennes 3:dje hustru, Anna Wallman (1678—1731).

² Anders Winbom (1687—1745), professor i Uppsala.

³ Barbro Brandberg (1719—1762), omg. 1743 m. Johan Bergström (1688—1768), rådman i Falun.

⁴ Peter Öhman, gift i Carlskrona Am:tsförs. 1734, d. 1772.

⁵ Johan Lang, adl. von Lang (1679—1743), krigskommissarie.

klockan $\frac{1}{2}$ till 9 i anseende till den mörkare årstid, som instundade. Så snart Muhrbeck fått underrättelse härom, sammankallade han consistorium till den 7 november. På superintendentens fråga om orsaken hvarföre sammanringningen icke skedde vid vanlig tid, svarade Wallerius, att han trodde am:tspredikanterna vara skyldiga att rätta sig efter kongl. collegii vilja, att det under vintertiden ofta icke är dager förr än klockan 9, att många af församlingens ledamöter hafva lång väg till kyrkan m. m. Superintendenten deremot åberopade en författning, som innehöll, att högmässorna skulle börjas klockan 8 utan afseende på årstiderna, och förböd all ändring i den gamla ordningen. Superintendenten hade onekligen goda skäl på sin sida. Men hans despotiska sätt att uttrycka sina tankar väpnade alltid consistorii ledamöter emot honom. Således då superintendenten yttrade: »Jag befäller, att det skall ringas till högmässorna klockan 8», började Wallerius att med en försmädelig uppsyn och en ännu försmädeligare röst eftersäga de orden: jag befäller. Och då superintendenten, upbragt häröfver, hotade att vilja gå till kongl. maj:t med klagomål, steg Wallerius upp, slog knytnäfven i bordet och sade: »Så skall också jag skrifva med, och detta begär jag föres till protocoll.»

Följden af denna ordväxling blef den, att ovänskapen mellan Muhrbeck och Wallerius ökades, och att grunden lades till en länge fortfarande opposition inom consistorium. Inga försök kunde dessutom lyckas att återställa harmonien mellan kongl. collegium och consistorium, emedan man icke ville eftergifva sina påståenden å någondera sidan. Emedlertid beslöto am:tsprästerne i den välmenande affekt att tillfredsställa både kongl. collegium och consistorium att börja högmässorna klockan 8, då det var vacker och klar årstid, men icke förr än $\frac{1}{2}$ till 9, då dagarna voro korta och mulna. Härmed fortfors, oaktadt alla invändningar och små-tvister, till början af october månad år 1746, då superintendenten utfärdade en sträng publication, som innehöll, att högmässorna skulle börjas klockan 8 om mårgonen och aftonsångsgudstjensterna klockan 2 eftermiddagen. Denna publication uplästes på 21 söndagen efter Trinitatis, och för att vara så mycket säkrare om bemälda publications åtlydnad lät superintendenten i consistorii session den 24 october strängeligen påbjuda, att ingen kundgörelse vare sig från kongl. collegium eller am:tskyrkorådet, som innehöll något deremot stridande, skulle få upläsas i am:tskyrkan.

Herrar amiraler och collegii ledamöter, för hvilka dessa myndiga anstalter icke kunde vara behageliga, öfverenskommo med magister

Wallerius, som var på deras sida, och med amiral Stolt,¹ som var ordförande i kyrkorådet, att upsätta en annan publication, directe stridande emot superintendentens, hvilken publication derefter öfverlämnades åt Wallerius. Amiral Stolt skickade äfven bud efter kyrkovaktmästaren Rask och befalle honom i capitainerna Raabs² och Sneckenbergs³ samt magister Wallerii närvaro, att anstalta om första ringningen till högmässorna klockan $\frac{1}{2}$ till 8 och om sammanringningen klockan $\frac{1}{2}$ till nio. Då Rask förklarade, att han icke vågade detta, sade Wallerius: »Då må ni ock veta det ni blir tjenstlös, och ni har att tacka Gud, om ni kan komma dertill igen.» Och då Rask återopade superintendentens förbud, ropade Wallerius: »Det äro ju flera förmän, och superintendenten har intet er att befalla, utan ni måste lyda collegii befallning.»

Under nästföljande högmässopredikan befalle Wallerius klockaren Corvin⁴ att bära up kyrkorådets kundgörelse på predikstolen. Detta skedde, men magister Raab,⁵ som predikade, lämnade den oupläst tillbaka. Det samma gjorde magister Gyllenskepp⁶ i aftonsången. Men på Simons och Judæ dag blef kundgörelsen upläst af castell-predikanten magister Litzon.⁷

Så snart detta kommit till superintendentens kundskap, sammankallade han consistorium till den 29 october och lät till samma session upstämman magister Wallerius, magister Litzon och am:ts-cantorn Corvin. Wallerius, som först inkallades, frågade, om han fick intaga sitt säte i consistorio, hvartill Muhrbeck svarade: Nej. Då förklarade Wallerius, att superintendenten borde skrifteligen stämman honom och i stämningen enligt lag utsätta, hvarföre han var anklagad, samt att han i annan händelse icke ansåg sig skyldig att besvara någon enda fråga. Detta vägrade Muhrbeck, och som de bägge voro lika envisa i sina påståender, blef ingenting afgjort för denna gången, utan Wallerius tog afträde. Skantspredikanten Litzon, som derefter inkallades, skjöt skulden på klockaren, som upburit kyrkorådets kundgörelse, och klockaren Corvin skjöt skulden på magister Wallerius, som hotat honom med tjenstens förlust, om han försummade att framlämna nyssnämnde kundgörelse.

¹ Paul Stolt (d. 1748), schoutbynacht vid amiralitetet.

² Carl Raab (1699—1749), kaptan vid amiralitetet.

³ Carl Adolph Sneckenberg (1688—1781), överste vid amiralitetet.

⁴ Wilhelm Corvin, d. 1760.

⁵ Se s. 94.

⁶ Se s. 92.

⁷ Se s. 65.

I consistorii session den 26 november väckte superintendenten fråga om ytterligare mått och steg för att tillintetgjöra collegii anstalter om sammanringningen samt om ansvar för magister Wallerii genstörtighet, som orden lydde. Men då förklarade herrar am:tspredikanterna Gyllenskepp, Raab och Uglå,¹ att de voro ledsna vid dessa långvariga tvistigheter, och att de aldeles icke ville vidare befatta sig dermed för att icke ådraga sig församlingens hat och lefva i oenighet med en ämbetsbroder. Denna oväntade förklaring satte likväl icke superintendenten i förlägenhet, utan han förklarade, att han ensam ville utföra processen och ensam åtaga sig hela ansvaret. Dermed voro ock nyssnämnde am:tspredikanter ganska nöjda. Men Wallerius, som icke såg något slut på saken och ännu icke fick intaga sitt rum som consistoriiassessor, hade ingen orsak att vara nöjd. Han inlämnade derföre i december månad en skrift till am:tsöfverrätten af följande innehåll:

»Det procedere ven. consistorium amiralitatis emot mig såsom dess nu för tiden varande älsta ledamot brukat, lærer näppeligen hafva dess like. Hos högl. kongl. am:tsöfverrätten har jag väl, nödtvungen, deröfver andragit mina besvär, men ingen förklaring deröfver har hitintill blifvit ingifven. Emedlertid blifver jag icke allenast immerfort ansedd såsom en den der bör undergå ransakning och dom för något begånget svårt brott, utan det som ännu mer är, så blifver jag ock afstängd ifrån min ämbetsförrättning i consistorio, hvilket jag icke vet mig hafva förskyllt, lärandes en gång väl komma i högst rättvis consideration huruvida sådant med kongl. maj:ts dyra förklaring, den stadfästade regeringsformen samt allmen lag och kongl. förordningar är öfverensstämmande eller ej. — Har jag förbrutit mig, hvarföre uppskjutes då att lagligen med mig förfara? Har jag åter intet illa gjort, hvarföre skall jag då ställas under omilda omdömen och till min reputation och ämbete oskyldigt lida? — Jag begärer intet annat, än att lag och rättvisa må urskilja, om jag bör straffas eller befrias, men som sådant intet kan ske, innan ven. consistorium sig förklarar och saken fått thess lagliga gång, så lär högl. rätten så mycket mer finna, att ven. consistorii uteblifvande dermed intet annat är än et hinder för rättvisans obehindrade lopp. — Det är bedröfveligt och klagansvärdt att jag skall nödgas emot mina egna ämbetsbroder anropa rätten om hjälp och beskydd. Jag önskar derföre så mycket innerligare, att den sak man emot mig velat angifva, må blifva lagligen bepröfvad, så att en gång den oro och för-

¹ Se s. 97.

argelse, som derigenom i församlingen uppkommit, må kunna taga en ända. — Rycktet har eljest anført, som skulle herr superintendenten och præses doctor Muhrbeck af eget beråd, stämningen i consistorii namn på mig utfärdad, och att de öfriga consistorii ledamoter icke vilja taga någon del deruti; i fall nu saken så skulle förhålla sig, så lär den då vinna ett helt annat utseende, än man i början tänckt, och är det således högnödigt för mig att få veta, huru dermed är egenteligen beskaffadt. Alt detta kan likväl icke komma ur stället, så länge icke ven. consistorii förklaring inkomit, hvarföre jag nu härmed än ytterligare om all eftertryckelig anstalt derom i ödmjukhet anhåller, förblifver etc.»

Den som med upmärksamhet genomläser ofvanstående bref och tillika känner Muhrbecks högmodiga och hersklystna caractere, kan lätt falla på den tanken, att superintendenten uppskjutit med förklaringen öfver de emot Wallerius anförda klagomål, att han, säger jag uppskjutit dermed blott derföre att en så odrägeligt lång tidsutdrägt skulle antingen förleda Wallerius att i förtviflan företaga sig något, hvarigenom han kunde fullkomligen störtas eller göra honom så nedslagen, att [han] kunde förmås bedja superintendenten om nåd, och sålunda en hop saker blifva nedlagda, hvilka superintendenten icke gärna ville hafva fram i ljuset. Consistorii protocoll tyckes äfven på åtskilliga ställen gifva anledning till en sådan förmodan. Att Wallerius, tvert emot superintendentens förbud, gjort förändring med högmässornas början, var visserligen ett fel, men ett fel som kanske endast härledde sig från vördnad för kongl. am:tscollegium, hos hvilket kongl. maj:t nedlagt högsta makten öfver amiralitetet. Att Wallerius haft bittra utlätelser emot superintendenten var väl ock ett fel, men ett fel som härledde sig från hans häftiga temperament och som åtminstone icke borde kunna bereda hans fullkomliga undergång.

§ 3.

Emedlertid blef hela saken gjord anhängig på högre ort. Till kongl. maj:t hade inkommit tredubbla klagomål, nemligen collegii emot consistorium, consistorii emot collegium och emot Wallerius, samt Wallerius emot superintendenten Muhrbeck. Saken ansågs vara af den betydighet både i och för sig sjelf betraktad och i anseende till de möjliga följderna, att kongl. maj:t ingenting ville afgöra genom maktspråk, utan updrog åt ärkebiskopen doctor Henric Benzelius att resa till Carlskrona, der hålla consistorium och söka återställa ordning och enighet.

År 1748 anlände ärkebiskopen till Carlskrona, och det lyckades honom, dels genom sitt stora anseende, dels genom den rättvisa och klokhet, hvarmed han behandlade alla saker, att återställa friden mellan collegii och consistorii ledamöter. Öfverenskommelse skedde att högmässorna skulle börjas enligt gamla ordningen till dess kongl. maj:ts resolution om förändring kunde hinna att expedieras. Det dröjde ock icke länge, innan kongl. maj:ts tillåtelse ankom att med sammanringningen skulle få dröjas till och med till klockan 9.

Till det consistorium, som ärkebiskopen höll, voro endast superintendenten Muhrbeck samt am:tspredikanterna Raab och Ugla kallade. Wallerius deremot var upstämd att försvara sig emot de klagomål, som blifvit anförda emot honom. Sedan Wallerius afgifvit den äskade förklaringen och ärkebiskopen gjort sina mogna och faderliga föreställningar icke mindre till Wallerius än till superintendenten, fogade man sig å ömse sidor till inbördes enighet, hvar efter ärkebiskopen anviste magister Wallerius sitt rum såsom assessor consistorii.

Wallerius fick likväl icke länge deltaga i consistorial mål. De många bekymmer han haft under de sist förflutna åren hade så hunnit undergräfvat hans hälsa, att han dog några veckor derefter.

30. *Jacob Fabricius.*

Var dalkarl till nationen.¹ Studerade vid academien i Upsala. Prästvigdes i Westerås. Blef efter hållen profpredikan, på collegii kallelse, am:tspredikant år 1741. Aflade ämbets eden den 6 october och dog i december² månad samma år.

31. *Carl Gyllenskepp.*

Föddes i Båstad i Skåne den 25 september 1711. Fadren var amiralen och riddaren af kongl. Svärdsorden Wilhelm Gyllenskepp³ och modren Christina Mannerfeldt.⁴ Sedan han fått sin första undervisning hemma i fadrens hus blef han student i Lund den 30 october 1728. Han försvarade der år 1736 under professor Henric Benzeli præsidio sin första disputation, som innehöll: Försvaret för det allmenna nicenska kyrkomötet emot Novatorerna och i synnerhet emot

¹ Jacob Fabricius (1703—1741) var västmanlänning; g. maj 1741 m. skaldinnan Hedvig Charlotta Nordenflycht.

² Den i litteraturen vanligen förekommande uppgiften, att Fabricius avlidit 30 dec. torde vara oriktig. J. Kruse uppger i sin biogr. över Hedv. Charl Nordenflycht (akad. avh., Lund 1895), att F. dött 11 dec. och återoppar som källa utdrag ur kyrkoboken.

³ Wilhelm Gyllenskepp (1677—1755), v. amiral.

⁴ Uppgiften är oriktig; hon hette Ottiliana Paulin (1686—1746).

Arnold. För graden disputerade han år 1738 under professor Johan Engströms præsidio Om: Anakim eller de resar som omtalas i 1 Mos. 14:5 5, Mos. 2:10—11 och 5 Mos. 3:11, hvarefter han promoverades till philosophiæ magister. Året förut den 2 mars hade han blifvit prästvigd af biskopen och procantzleren doctor Andreas Rydelius. Han biträdde sedan prosten Frodell i Fridlefstad till år 1742, då han blef vicarius vid am:tsförsamlingen i Carlskrona. Efter aflagt prof och nästan enhällig kallelse utnämndes han till am:tspredikant år 1743 och tilträdde följande året, sedan han slutat en expedition i kriget med Ryssland.

Carl Gyllenskepp var ännu assessor consistorii, då den märkeliga processen företogs emot magistern och sedermera domprosten i Lund, doctor Samuel Lemchen,¹ som var tillika med många andra af alla stånd och kön, anklagad för herrnhutisme. Saken slutades på det sättet genom den myndiga superintendenten Muhrbecks åtgärd, att magister Lemchen nödgades inlämna till consistorium en egenhändig skriven och med sitt sigill bekräftad förklaring, hvaruti han mot slutet yttrar sig sålunda: »Jag har nu then äran att inför max. ven. consistorium betyga, att jag ingen del eller gemenskap, hvarken hafver haft, nu hafver eller framdeles vill hafva med de grufveliga villosatser, som nu gå under namn af de herrnhutiska, utan them såsom stridande med den i Guds heliga ord och alla våra symboliska böcker grundade och förklarade evangeliska trosbekännelsen aldeles förkastar och förbannar. Detta vill jag med liflig ed såsom inför Herrans ögon bekräfta.»

Gyllenskepp dog i Carlskrona den 20 februari 1759. Superintendenten Muhrbeck höll likpredikan öfver honom, och hade till ämne: »Thet med hastighet sitt lopp och fart fullbordande Gyllene skepp.» Han använde 1) en liknelse af en löpare, som är hastig uti sitt lopp, 2) ett skepp som är hastigt i sin fart, och 3) en örn som är hastig uti sin flyckt.

Gyllenskepp var gift med Anna Sophia Frodell,² och hade med henne 9 barn, bland hvilka sonen Wilhelm Magnus³ lefde längst; han blef theologiæ doctor, prost och kyrkoherde i Fridlefstads och Rödeby församlingar.

¹ Samuel Lemchen (1720—1807), professor och domprost i Lund. Rörande hans ställning till herrnhutismen se närmare H. Pleijel, a. a., s. 108 ff.

² Cavallin uppger hustruns namn vara Illström. Bröllopet stod enl. vigselboken 4 sept. 1739. Hon dog 1770 i Carlskrona, 50 år gammal.

³ Wilhelm Magnus Gyllenskepp (1740—1820), kyrkoherde i Fridlefstad, prost, teol. dr.

32. *Axel Raab.*

Axel Raab föddes den 23 september 1713,¹ i Brömsebro vid gränsen af Calmare län. Fadren var commendeurcapitainen och riddaren Werner Raab,² som härstammade från den hurtige ryttmästaren H. Raab,³ hvilken år 1632 stupade vid Lützen.

Axel Raab ämnade först ingå i militaire ståndet och blef underofficerare vid amiral Thomas von Raijalins compagnie, men han ledsnade snart vid detta yrke och började för alfvar att studera hos rectorn vid stadsscholan i Carlskrona, magister Billing.⁴ Kom år 1731 till gymnasium i Wexiö, der honom updrogs att handleda domprosten Osanders⁵ barn. Blef student i Lund år 1733 och predikade första gång i Christianopol på juhldagen samma år. Emottog följande året condition på Gottland hos major Sturtzenbecker,⁶ med hvars söner han i october månad 1736 reste till Upsala. Året derpå uppehöll han sig någon tid i Stockholm i änkefru Feiffs⁷ hus. Antogs år 1740 till informator för ryttmästaren Thomas Rudebecks⁸ söner, hvilka han följde till Lund. Disputerade derstädes första gång samma år under Kilian Stobæi⁹ præsidio: Om myntkundskapen. Försvarade år 1741 under professor Gustaf Harmens¹⁰ sin gradual-disputation: Om sympathiens värkningar, hvarefter han belöntes med lagerkransen den 29 junii samma år. Derefter begaf han sig till Wexiö, hvarest han prästvigdes af biskopen doctor Gustaf Adolf Humble.¹¹

År 1742 antogs han till expeditionspredikant på den flotta, som under amiral Aron Sjöstjernas¹² befäl gick åt Finland, och sjelf var han placerad på chefskeppet Ulrica Eleonora. Flottan, bestående af 20 rangskepp, lade sig i början af april vid Hangö udde för att hindra fienden, som låg vid Helsingfors, att utlöpa i Ålands skärgård. Icke långt derefter visade sig ryska flottan. Efter en häftig canonnade, fastän utan synnerlig skada å någondera sidan, måste

¹ I den öfver R. hållna, sedermera tryckta likpredikan, uppgives han vara född den 20 sept.

² Werner Raab (1688—1751), kommandör vid amiralitetet.

³ Hans Raab, ryttmästare vid Stålhandskes regemente, stupade vid Lützen 1632.

⁴ Johan Billing, se ovan s. 85.

⁵ Olaus Osander (1700—1787), domprost i Växjö, 1730, biskop där 1749.

⁶ Fredrik Sturtzenbecker (1684—1736), major.

⁷ Troligen äsyftas Anna Christina Feif, f. Lagerbielke (1693—1757), som 1736 blivvit änka.

⁸ Thomas Georg Rudebeck (f. 1695, dödsår okänt), ryttmästare.

⁹ Kilian Stobæus (1690—1742), professor i Lund.

¹⁰ Gustaf Harmens (1699—1774), professor i Lund.

¹¹ Gustaf Adolf Humble (1674—1741), biskop i Växjö.

¹² Aron Sjöstierna (1684—1746), v. amiral.

svenska flottan draga sig undan, och den ryska gick åter i hamn, sedan den vunnit sitt ändamål att skydda sina galerer. Som svenska flottan icke kunde hålla ryggen fri på galereflottan och dessutom 20.000 ryssar beredde sig att gå öfver till Sverige, drog den sig öfver Ålands haf till Capelskjär och sedan till Vaxholmen. Emedlertid ankom underrättelse om fredens afslutande, så att flottan icke vidare blef angripen af någon fiende.

Axel Raab har icke varit en man att narras med. År 1746 blef han upstämmd för am:tsrätten att svara till någrå emot honom anmälda klagomål. Men Raab vägrade att hörsamma ur det skäl, att rätten icke specificerat i sjelfva stämningen alla de anklagelsepunkter, man hade emot honom. Andra gång stämdes han till den 10 november vid 10 daler silfvermynts vite. Men som stämningen hade samma fel som förut, så lämnade ock magister Raab samma svar. Derefter anmälte han am:tsrättens olagliga procedure i consistorio, hvaraf följden blef den, att consistorium genom skrivelse till kongl. collegium tillkännagaf, att consistorium ännade nu vända sig till kongl. maj:t för att få beskydd.

Axel Raab och Magnus Ugla voro som sagt är kallade till den första ärkebiskopliga sessionen år 1748, då deremot Wallerius och Gyllenskepp voro upstämde som parter. Men vid den senare sessionen, som ärkebiskopen höll samma år, var förhållandet tvertoni. Am:tscollegium hade anklagat Axel Raab för det han en gång yttrat i consistorio: »att ingen församling i hela riket så föraktar och undertrycker sina präster som am:tsförsamlingen», hvilket yttrande äfven blifvit uptagit i protocollet. Ärkebiskopen upmanade Axel Raab att häröfver förklara sig, hvarpå han yttrade, »att detta gällde blott om de grofvaste syndare inom församlingen, att han nogsamst viste, att ganska många visade prästerna all tillbörlig heder, och att han aldräminst menat collegii ledamöter, hvilka ofta visat ynnest emot prästerskapet etc.» Ärkebiskopen förklarade derpå, att han trodde kongl. collegium böra låta sig nöja med detta Axel Raabs yttrande, hvilket ock skedde, så att den saken aldrig mer sattes i fråga. Magister Ugla, som bifallit Raabens förra yttrande om am:tsförsamlingen, instämde nu äfven med Raaben i den afgifna förklaringen.

År 1749 den 26 september, då storamiralen prins Carls födelsedag firades i Carlskrona, upläste Axel Raab ett af honom författadt poëme, kalladt Amiralskap. Om detta Poëme, som i Lärda tidn[ingar]¹ för år 1750 N: 39, recenserades, yttras följande: »Här kunna

¹ Lärda tidningar var en litteraturtidning, som 1745—73 utgavs i Stockholm av Lars Salvius.

i synnerhet de finna ett rörande nöje, som äro vana vid att regera dessa flytande slott på vilda hafvet, emedan auktorn med flit infört alt det som plägar iakttagas från första stund skeppen redas ut, till dess de efter fulländadt slag till sjös åter föras i sin förra hamn igen, och har i synnerhet dervid infört alla öfliga ordasätt och bruk hos sjömän. Vi vilja här införa 2:ne stropher, då auktorn beskriver ett sjöslag på följande sätt:

»När bägge flottor ä uppå ett lagom håll
Blodflaggan hissas up, med skarpa svenska lösen,
Ett tecken man nu skall ge fienden på hösen,
Och lära'n lyran ta af mången heter boll.
Slagssvärden dragas ut, och segren hemställd blifver
Uti den Högstes hand, som mod och lycka gifver.

Som tordön knota plä, som blixst med slagrägn far,
Så dundrar nu i sjön och tusen kulor rägn,
Med eld och rök och skarpt, de så hvarannan fägna,
Att när blott tanken det i föreställning tar,
Så resas håren up, ja, der är sådant gille,
Jag tror, att sjelfva Mars med dem ej vara ville.»

Axel Raab var den, som först angaf zinzendorffianerna, hvilka samlades i smeden Ekelunds hus.¹ Bland dem räknades äfven Samuel Lemchen, hvarom förr är talat. Consistorium var syslosatt med detta mål öfver helften af år 1751.

År 1758 gjorde Axel Raab sin andra sjörresa, då svenska flottan var conjungerad med den ryska. Denna sjörresa gaf sista stöten åt hans redan förut nog svaga hälsa. En bröstsjukdom, hvaraf han länge varit besvärad, ökades med hvarje dag och slutade omsider hans lefnad den 18 februari 1761. Superintendenten Muhrbeck höll likpredikan öfver honom och hade valt till ämne: »En upvaknad lärare, som genom gudomelig välsignelse fyllt sina prässar till andras nytto och undervisning.»

Axel Raab var gift med Ulrica Eleonora Richter,² dotter af tygmästaren och riddaren af kongl. Svärdsorden L. N. Richter.³ Bröllopet firades den 6 september år 1743, eller samna år som han utnämndes till am:tspredikant.

¹ Se härom Pleijel, a. a., s. 105 ff.

² Ulrica Eleonora Richter (1718—1786).

³ Laurentz Niclas Richter (d. 1755), fälttygmästare.

33. *Magnus Ugla.*

§ 1.

En dalkarl till nationen.¹ Härstammade från den gamla adeliga ätten Ugla. Studerade vid academien i Upsala. Förordnades till skeppspredikant, kort efter att han blifvit prästvigd. Ärhöll kongl. collegii fullmakt att vara am:tspredikant i Wikanders ställe den 26 februari 1745. Aflade sin ed som consistoriiassessor den 20 derpå följande mars och dog i Carlskrona den 18 mars 1748.

Denne man har varit en af de märkvärdigaste och namnkunnigaste bland alla både äldre och nyare am:tspredikanter, ehuru han blott i trenne år innehade syslan. Hans häftiga temperament och satiriska lynne gjorde honom i allmenhet mera fruktad än älskad. Han var begåfvad med ett sådant courage och tillika ett så godt hufvud, att han aldrig fruktade hvarken de förnämas hotelser eller de listigas intriguer. Hans predikogåfvor hafva varit sådana, att de skulle väckt upseende i hvilket tidevarf som hälst han lefvat. Men han hade lika öde med alla väldiga lagpredikanter, att han uphöjdes till skyarna af några och lika mycket tadlades af andra. Hvad hans caractere beträffar, har han varit rättvis, ärlig och värksam. Deremot kan man svårligen frikalla honom från den beskyllningen, att hafva varit altför djärf i sitt upförande, samt att han haft en stark böjelse att vilja imponera på sina vänner och tuckta sina ovänner. Men nog sagt härom. Den som läser nedanstående biographiska underrättelser kan sjelf afgöra, huru hans caractere rätteligen bör bedömas.

§ 2.

Magister Ugla hade en gång på am:tscollegii begäran utfärdat en ämbetsberättelse om en sak, hvaruti han väl kunnat men icke velat för sammanhangets skull undvika att tala om några collegii ledamöters upförande. Han blef af denna anledning upstämd inför

¹ Magnus Ugla (1715—1748) var (enl. Klerckerska o. Jungbeckska saml., kungl. Bibl.) son till kronobefallningsmannen Samuel Ugla (1678—1742) i Sundborn i Dalarne, och bror till prosten, teol. dr Petrus Ugla i Hedemora (1709—1785), den senare stamfar för ätten af Ugglas. Magnus U. äktade 1745 ²²/₈ Helena Christina Kock, d. 1748 ¹²/₁, efterl. 2 små barn. Vid deras bröllop trycktes verser (Kungl. Bibl., Verser öfver enskilda) bl. a. av Hedv. Charl. Nordenflycht, vars syster 1744 blifvit g. m. Magnus U:s bror Samuel Ugla (1712—1782), härads hövding i Bobergs domsaga, tit. lagman.

collegium. Men Ugla, som aldrig var blyg, aldraminst nu då han icke sagt annat än sanning och sådant, som han kunde bevisa, inställde sig modigt. Då præsidenten frågade honom, huru han vågat gifva en sådan berättelse, svarade han, att han icke skrivit annat än hvad som hörde till saken och som hans ämbetsplikt fordrade. Men då præsidenten och ledamöterna började tala till honom i en ton, liksom han varit dömd att taga emot skrapor, förändrade äfven magister Ugla tonen. »Han föreställte dem, att han, som public ämbetsman icke ansåg sig befogad att emottaga skrapor aldraminst af personer, som röjde okunnighet om det i fråga varande ämnet. För öfrigt borde de besinna, att han såsom consistorii assessor var ock ledamot af ett collegium såväl som de, och att de borde bättre veta, huru en sådan ledamot bör bemötas. För öfrigt, om det komme an på börd, så behöfde han icke gifva efter för dem, m. m.» Då collegii ledamöter hotade att skrifva till regeringen om hans tilltagsenhet, svarade han: »Ja, skrif, skrif!» Hvarefter han tog afträde. — Collegium besvarade sig ock värligen emot honom både inför consistorium och inför regeringen, men Ugla var en man, som förstod att reda sig ur labyrinth.

En dag beslöt consistorium, att någon af am:tsprästerne skulle gå till presidenten Löwen¹ och å ämbets vägnar förhålla honom hans ogudaktiga lefverne. Denna obehageliga commission ville gärna hvarken Wallerius, Gyllenskepp eller Raab åtaga sig, och hvad Ugla beträffar vågade icke consistorium updraga den åt honom af fruktan att han skulle gå för långt. Consistorium förordnade derföre en vicarierande am:tspredikant vid namn Alan² att uträtta ärendet. Denne Alan var en saktmodig och enfaldig man, men då han någon gång skulle gripa sig an, blef han häftigare än någon annan. Alan gick följande mårgonen till presidenten. Men som rummet var fullt af officerare, som bevistat paraden, och presidenten dessutom emottog honom ganska vänligt och undfägnade honom med en bouteille vin, så hade Alan icke hjerta att utdela några bestraffningar utan gick med oförrättadt ärende. När Alan berättade inför consistorium

¹ Här torde föreligga något misstag. Amiralen Carl Henric Löwen, president i amiralitetskollegium, avled 1741. Vid denna tid voro varken Ugla, Raab eller Gyllenskepp amiralitetspredikanter, men väl under Löwens efterträdare amiralen Gustaf Grubbe (1669—1759), som 1742 blev president i amiralitetskollegium.

² Jacob Alan, troligen identisk med Jacob Alanus (1717—1769), kaplan i Ingo i Finland, student i Uppsala, fil. magister. Någon annan präst Alan med dopnamnet Jakob är icke omtalad i stiftens herdaminne. Alan kallas ock i kyrkoböckerna magister, vilket ytterligare bestyrker antagandet.

förloppet af sin mission, ropade Uglä: »Så går det, när man skickar Alan. Han har tagit öl för ärende och icke brydt sig om hufvudsaken.» Consistorium ålade derpå Alan att andra gången gå till presidenten. Och nu föresatte han sig, kostade hvad det ville, att så utföra sin sak, att han kunde undvika consistorii och i synnerhet magister Ugłas förebräelse. Alan kom till presidenten, och ehuru han fann denne herre vid mindre godt lynne, grep han sig likväl an och började med största ifver bestraffa honom för sitt ogudaktiga lefverne. Löwen blef i högsta grade upbragt, fordrade husfred och fattade uti eldgaffeln, hvarmed han under grufveliga eder jagade Alan utom dörren. — När Alan aflade berättelse härom i consistorio, ropade Uglä: »Man kunde icke vänta sig annat, när man skickade Alan. Nu har han gått till en annan ytterlighet och varit otidig.» — Emedertid hade förargelsen så värkat på presidenten, att han föll i en sjukdom.

Om sommaren år 1746 hade presidenten och amiralerna von Stauden,¹ von Gerdtten,² Krusenstjerna och flera collegii ledamöter den vanan att tillbringa aftnarna under bar himmel omkring en brunn, som låg vid hörnet af Am:ts- och Drottninggatan. Här suto de och under mindre granlaga samtal drucko, till dess betjenterna måste ledsaga dem hem. Men presidenten var i synnerhet utmärkt för öfverflöd i dryckom, hvarjämte han lämnade sin kärlekspassion så fria tyglar, att alla vackra hustrur och flickor voro exponerade. Detta sjelfsväld ville magister Uglä vid lämpeligt tillfälle bestraffa och valde dertill en söndag, då han tagit till ämne för sin predikan, huru Jesus utdref ur templet dem, som sålde och köpte, etc. När Uglä en stund talat öfver detta ämne med sin vanliga skarpa ton, vände han sig till de bänkarna, der collegii ledamöter suto och sade: »Föreställen eder, att Frälsaren inträdde i detta Herrans hus för att utdrifva alla gudlösa syndare, och att han, begynnande på den främste och fortfarande intill den siste, ropade: »Här ut! du horkarl! (hvarvid han vände sig till presidenten), Här ut! du drinkare! (härvid såg han på Krusenstjerna), Här ut! du girigbuk! o. s. v. På detta sätt fortfor Uglä, till dess han genomgått alla närvarande collegii ledamöter. Man kan lätt föreställa sig, att presidenten och amiralerna icke tyckte om denna predikan. De kunde likväl icke för denna gång komma åt honom. Men snart yppade sig ett önskeligt tillfälle att

¹ Claudius von Stauden (1685—1753), schoutbynacht.

² Gustaf Wilhelm von Gerdtten (1679—1754), amiral.

åtminstone göra försök att få hämd, hvarom skall talas i nästföljande §.

§ 3.

År 1746 besvarade sig kongl. collegium deröfver, att magister Ugla i sin på 23 söndagen efter Trinitatis hållna högmässopredikan haft åtskilliga utlåtelse, som varit anstötliga för collegii ledamöter. Bland annat hade advocatfiscalen Sundwall¹ anmält, att Ugla yttrat: »att de, som borde befrämja klar och tydelig lags noga efterlefnad, icke allenast sådant underlåta utan ock sätta sig emot them, som det gjöra ville.» I anledning häraf skickade kongl. collegium till am:tsconsistorium ett protocolsutdrag, sålunda lydande: »Kongl. collegium kom att omtala, det vid närvarande omständigheter och i anseende till den questionen, som är med am:tsconsistorio angående sammanringningen i am:tskyrkan, berättas, att uti am:tspredikanten Ugla's i högmässan förledne söndag hållne predikan några sådana expressioner förekommit, hvarmed han på otjenligt sätt stött på denna saken till församlingens missnöje och kongl. collegii laesion, hafvandes man ock redan förmärkt, att ryktet härom ibland folket i anledning af denna predikan sig utbredt. — Herr advocatfiscal Sundwall inkom och gjorde äfven härvid för sin del anmärkning och hemställte, om icke kan requireras, att am:tspredikanten Ugla skall upvisa sitt concept till besagde predikan, hvaraf omständigheterna närmare kunna inhämtas! Kongl. collegium fant godt, att am:tsconsistorium skulle härom förståndigas, så att am:tspredikanten Ugla vid anfordran af herr advocatfiscal Sundvall måtte meddela conceptet till omrörd predikan.» Carlskrona den 4 november 1746. Ad mandatum, G. I. Mützw.²

Am:tsconsistorium lämnade derpå högbemälte kongl. collegio svar af följande innehåll: »Att consistorium har antydt bemälte am:tspredikant att samma predikan i consistorio inleverera, då consistorium henne genomläsa vill, och så framt något förgripeligit emot Guds ord och kyrkolagen deri finnes, skall consistorium efter lag med honom förfara. — Derefter, då conceptet genomlästes, befans thet vara rent och enfalldigt utan ringaste anstötelighet. På thet nu thet myckna oljud, som man öfver thenna predikan upväckt, måtte afstanna och hela vårt svenska Zion dömma om thess beskaffenhet,

¹ Alexander Magnus Sundwall (d. 1759), justitiarius vid amiralitetet.

² Georg Immanuel Mützw (1721—1790), amiralitetskammarråd.

thy beslöts att låta henne komma på trycket sådan, som hon utförsta författningen var, utan then ringaste ändring. I så måtto kuni de icke allenast herr advocatfiscalen utan ock andre, som behagade, få läsa henne. Gud förläne hvar och en nåd att anamma ordet med saktmodighet och theraf upbyggja sin själ.»

Derefter trycktes oftanämnde predikan, hvartill bifogades

1) nyss anförde utdrag af kongl. collegii och consistorji protocoller,

2) Uglas verser till am:tsförsamlingen:

Si Israel, hvad Herren skaffar:
De fromas rätt måst blifva rätt,
Fastän den arga rätten klaffar
Och vrida vill på tusend sätt.

Gif akt uppå den argas fjät,
Som flitigt sina garn upställer
Hur han ej froma deri fäller
Men snärjes sjelf af egna nät.

Så var då, Israel, orädder,
Och fatta mod i själ och bröst,
Skönt du af ondskan blefve smädder
Så är för dig en rotfast tröst,

Att Herren vet de klokes list
Och dem uti sin klokhet griper
Det läres här: Gud rätten skiper
Att ej den fromme lider sist

M. Uglä.

3) Et epigramme till magister Uglä, författadt af Elias S. Trägård.¹ Epigrammet är på latin och finnes infört i sista paragrafen.

Men härmed blef likväl processen icke slutad. Collegii ledamöter kunde icke så lätt glömma de skarpa bestraffningar, de trodde

¹ Elias Trägårdh (1717—1795), professor i Greifswald.

sig fått från predikstolen. Målet blef derföre hänvist till det consistorium, som år 1748 hölls af ärkebiskop Henric Benzelius. Magister Ugla, som förekallades, »försäkrade, att han icke menat någon viss person, men att han icke rådde för, att collegii ledamöter på sig tillämpade hans bestraffningar emot orättfärdighet och andra synder.»

Ärkebiskopen, som på förhand genomläst Uglas predikan och deruti icke funnit någon enda utlåtelse, hvarigenom han lagligen kunde fällas, förklarade, att denna sak borde lämnas åt glömskan. Likväl till förekomande af all anledning till misstydingar framdeles, och då superintendenten Muhrbeck anmärkt, »att am:tspredikanten Ugla naturel förde med sig ett skarpt predikosätt, hvilket af församlingen i allmenhet lärer kunna bestyrkas för all den tid, han vid församlingen varit», ansåg ärkebiskopen nödigt att gifva magister Ugla en faderlig varning att hädanefter bruka mera varsamhet i sina utlåtelse. Detta lofvade magister Ugla, och dermed slutades hela processen. (a)

§ 4.

Ugla hade valt till ämne för ofvanbemälte predikan: »Huru Gud skaffar dem gudfruktigom rätt, och låter de ogudaktige blifva besnärde uti sin egen arghet och falskhet.» — Att superintendenten Muhrbeck hade rätt, då han sagt, att Ugla predikosätt förde något skarpt med sig, kan slutas af nedanstående fragmenter.

I förberedelsen säger han: »Så länge den ogudaktige öfverhandena hafver, måste den elände lida. De hålla med hvarannan och uptänkja arga list. Ps. 10:2. — Olycksaligt rike, der många ogudaktiga undersätare äro, bedröfveligt tillstånd i Herrans församling, der gudlöst väsende tager öfverhanden; eländigt för Guds barn att bo ibland kärlekslösa menniskor och arga skalkar. Konung David, som genom ärfarenhet betraktar alt sådant, beklagar sig och alla rättsinniga Guds barn, som måste ibland sådant ogudaktigt partie vistas.» Så länge den ogudaktige öfverhandena hafver måste den elände lida. De hålla med hvarannan och uptänkja arga list. — När Jerobeam är konung i Israel, så blifva de frome och Herrans präster fördrifna, att the icke kunna bruka herranom prästerskapet. 2 Chrön. 11:17. När Zedekia är konung i Juda, så blifver den redelige profeten Je-

(a) Man roade sig länge i Carlskrona med följande anecdote. Ugla var en gång anmodad att förrätta en döpelseact hos skepparen Korp, hvarvid som faddrar voro närvarande 2:ne underofficerare, af hvilka den ene hette Falk och den andre Lärka. Detta gaf anledning till följande gåta: »Ugla döpte Korpens unge, och Falken och Lärkan stodo fadder.»

remia grepen och får höra: tu måste dö. Hvi djärfves tu prophetera i Herrans namn. Jer. 26:8, 9. När Isebel är en regerande drottning, så nödgas Elia i try år fördölja sig och med 50 Herrans tjenare här och 50 ther för hennes mordiska ansikte sig gömma. Ho törs uphäfva sitt hufvud emot then ogudaktige? Ho törs tilltala en mäktig gudlös dåre? Måste icke hans ord vara, såsom de voro talade af himelen, och alt hans väsende heta klokt och visligt? Skulle någon drista sig på Guds vägnar föreställa sanningen och vilja föra en sådan till gudaktighet, han råkar ej bättre ut än Micha, som derföre blef slagen vid kindbenet, ej bättre ut än profeten i 2. Chrön. 25, till hvilken det hette: Hafver man gjort dig till konungens råd? Vänd igen, hvi vill tu varda slagen? Hvad vill denne sqvalraren, mena the, ty tala the ock emellan sig och säga: Låt oss vackta efter then rättfärdiga, ty han gör oss mycken olust och sätter sig emot våra gärningar och straffar oss att vi synde emot lagen, och utropar vårt väsende för synd etc. Vishetsb. 2:12 och följ.»

»Det är väl drägeligt att blifva dödad och sålunda slippa all vedermödo; derföre sade ock Guds prophet Elia: så tag nu Herre mina själ, jag är icke bättre än mina fäder. 1 Kon. b. 19. Men att blifva af de ogudaktigas rote öfverfallen, angripen, ja ofta till lif och äro dömd, förtalad, falskeligen beljungen, hvad tyckes dig therom, min vän? Mången skulle så hålla det bäst vara, att i thet tillståndet få fara med sin ande i frid och häldre vara död än slita sina dagar med skam. Ty så vrång och arg är verlden, när hon begynner öfva sin list, att hon väl lämnar de onda bofvar och skalkar i fred, ja, utmålar och utropar them för beskedeliga, froma och ärbara menniskor. Deras grofva laster blifva behändigt betänkta, deras gudlösa förhållande med mycken flit ursäktadt, men the elände måste lida, säger David. De oskyldigaste blifva utropade för de största missdådare, de gudfruktigaste för argaste skrymtare och the käraste Guds barn för Beelzebubs husfolk. Det hjälper intet att med fullgiltiga skäl ådagalägga sin oskyldighet, ändock man svore ben och sten, som ordspråket lyder, så måste man likafullt varda lik aktad med the ogudaktiga, ty the hålla med hvarandra och uptänkja arga list.»

»Vill Potiphars äreförgätna hustru illa utställa den kyske Joseph, så finner hon nog medhållare. Vill Saul taga David lifvet bort, så finnas nog sådana, som hans onda upsåt gärna befrämja. Vilja the ogudaktige öfverfalla then rättfärdiga, som dock ofta på jordene intet försvar hafver, så behöfva the ej långt leta efter kamerater, hvilka på ett nätt och artigt sätt efter deras vis, sina onda stämplingar

så beskönja, som the hade idel sanning att fara med och är märkeligt, att då then elände måste lida, så hörer man sällan någon ibland mång tusend, som lägger sig ther ut före, utan alla ropa gärna med en mun: Korsfäst! Korsfäst! De skjuta efter med alla händer, och utan att veta sakens sammanhang skria: tag bort desso mennisko af jordena. Ja, så länge then ogudaktige öfverhandena hafver, måste then elände lida. The hålla med hvarandra, och uptänkjaarga list.»

I sjelfva afhandlingen yttrar han på ett ställe: »The ogudaktige, när the Guds barn öfverfalla, så vilja de icke alltid sjelfva derföre hafva namnet, att så mycken arghet och hämdgirighet skall bo i theras hjertan, the sittja i församlingen såsom Guds folk, de ställa sig utvärtes ärbart i borgerligt umgänge, kunna ock för skryt skull visa en och annan välgärning och äro altså af det släktet som i Esa. 58:2 nemnes: the sökja mig dageligen och vilja veta mina vägar såsom ett folk, det allaredo rättfärdighet gjort hade, och sins Guds rätt icke öfvergifvit hade. Men hvar the sjelfva icke äro, der hafva the sina illistiga lärjungar, hvilka the upamma att på theras vägnar befrämja onda saker, hvilka the sättja orden i munnen och lära huru de arglisteligen skola handla. Bedrägeri och lögn är i deras hjerta och hafva falska tungor i theras hals och sannas af Ps. 12:9. Thet varder allestädes fullt med ogudaktiga, ther sådana löst folk ibland menniskorna rådande är. The hafva ock sina Herodianer, skamlöst, säkert folk, sine vällusts eller ondskas bröder, hvilka löpa med limstängen nu till then ena, nu till then andra och snappa up något, som kan glädja theras principalers, af hvilka the sände äro, nygiriga sinnen, likasom Satan aldrig är gladare än tå han fått i syndene besnärja en själ, m. m.»

§ 5.

Epigramma

in concinnam orationem sacram pl. rev. et clar. Domini Magni Uglæ,
past. reg. am:tis et consist. ads:o.

Insidias Christo struxit gens improba Judæ,
Retibus at nocuis capta est ipsa suis.
Non puduit tentare boni verique magistrum
Et fraudes Domino nectere velle Deo.
Credidit: Aut sævam non vitet Caesaris iram,
Aut populi leges sit violasse reus.
Ecce viam veri monstras rectissime Rabbi
(Sic ait) et nullum te metuisse, liquet.

En vulpes cantos! faciunt quam dulcia verba,
 Cor tamen atque animus nil nisi bella capit.
 An solitum, quærunt, fas sit jam pendere censum,
 An deceat propriis consuluisse bonis?
 Debita sed stolidæ capiunt responsa loquela,
 Ut taciti cedant ad Dominosque vadant.
 Dixit: Mendaces, quæ vos dementia cepit,
 Fallere mortales num potuere Deum?
 Hos bene depictos tradit clarissimus auctor,
 Horreat quo tales quisque fovere dolos,
 Justas quis igitur non vult persolvere grates
 Illi, qui nostras corrigat apte vias.

El. S. Trägård.

34. *Axel Öller.*

De enda säkra underrättelser, man har om denne man, äro följande. Han bodde i Carlskrona redan år 1740 och var gift med en Sorbonn.¹ Var adjunct vid stadsförsamlingen år 1746, då han föreslogs till am:tspredikant efter Wikander. Denna sysla ärhöll han äfven genom kongl. collegii fullmakt af den 30 mars 1748, men han dog samma år. Några veckor derefter dog äfven hans fru och efterlämnade en son Jöran Johan,² som icke ärhöll det aldraminsta arf efter sina föräldrar. Till lycka för denne fader- och moderlöse gosse hade hans far varit förtrolig vän med rectorn vid stadsscholan i Carlskrona, Michael Abelin (a). Denne hederlige rector emottog gossen i sitt hus och gaf honom kläder, föda och undervisning, ända till år 1755, då han skickades till academien i Lund. Sedan arbetade sig denne yngling själf fram, och blef sluteligen theologiae doctor, prost och kyrkoherde i Jämshög i Listers och Bräkne contract och Lunds stift.

35. *Claës Didric Wiebe.*

Föddes i Carlskrona år 1720. Fadern var handlanden derstädes Carl Wiebe,³ och modren var en Sauer, dotter af borgmästaren Sauer⁴

(a) Michaël Abelin var son af kyrkoherden i Christianopol, Matthias Abelin. Blef student i Lund 1730. Philosophiæ magister 1741, rector i Carlskrona 1744. Kyrkoherde i Sallerup och Långaryd år 1756 och dog i Sallerup på sjelfva sin bröllopsdag år 1765. [*Utg:s anm.* Mats Hansson Abelin (1674—1729); sonen Michaël dog 1764 (ej som här angives 1765).]

¹ Axel Öller (1710—1748), var son av Georg Johan Öller (1677—1723), tullförvaltare i Karlskrona och hans 2:dra hustru Magdalena Sorbonius (1689—1728). Axel Öllers hustru, f. Sorbon, d. 1748.

² Jöran Johan Öller (1740—1811), teol. dr, kyrkoherde i Jämshög.

³ Carl Wiebe, d. 1768, hustrun f. Sauer, d. 1769.

⁴ Lars Sauer (d. 1732), borgmästare i Karlskrona.

i Carlskrona. Claës Didric studerade vid academien i Greifswald, hvarest han blef magister sedan han år 1739 under professor Balthasars præsidio disputerat: Om det lif, som består i den rättfärdiggörande tron, i anledning af Gal. 2:20. Sedan uppehöll han sig någon tid vid academien i Lund, hvarest han år 1742 præsiderade för ett filosofiskt ämne. Utnämndes år 1748 till amtspredikant efter Magnus Ugla. Valdes år 1761 till pastor vid tyska församlingen i Carlskrona och tillträdde följande året. Dog den 7 augusti 1771 och efterträddes af doctor Johan Bernhard Wolff¹ (a).

Pastor Wiebe var väl icke egenteligen högfärdig, ty han föraktade aldrig hvarken den låge eller den okunnige för låghetens och okunnighetens skull. Icke heller fordrade han hedersbetygelser, hvartill han icke sjelf trodde sig vara berättigad. Men han har varit i hög grade fåfäng. Vile gärna höra sig benämnas med alla sina titlar och talade alltid i en stält och afgörande ton, som ofta var stötande. Dessutom var hans gång så gravitetisk, att den nästan alltid syntes tilljord.

Hans temperament var häftigt, och emot hvar och en, som icke visade honom behörig aktning, kunde han blifva ytterst upbragt. Derpå gaf han ock bevis då han med eldgaffeln basade up den näsvis klockaren Flemming.²

Pastor Wiebe har varit en man med goda kundskaper. År 1742, då han vid academien i Lund præsiderade för en filosofisk afhandling: Om Guds frihet i sina beslut, har han visat mycken färdighet att tala en städad latin. År 1742 lät han från trycket utgifva en afhandling: Om Christna lärans visshet. I denna afhandling röjer han väl icke någon ovanlig styrka eller något ovanligt snille i sina betraktelser, men han faller icke heller i det platta. Stilen är ren och jämn. Man finner der inga af de på den tiden så vanliga löjeliga talesätt och liknelser. Tvertom äro stundom hans liknelser träffande: Såsom t. ex. när han talar om det inkast emot christna religionen, som fritänkarena hämta af de christnas ogudaktighet, frågar han: »Männe icke läran i sig sjelf icke desto mindre kan vara och är helig och härlig? Ho kan sluta af en mycket oordenteligen lefvande pati-

(a) I pastor Wiebes tid slog åskan ned i Tyska kyrkan. Men gjorde blott obetydelig skada, emedan dåvarande öfverstelieut. och ridd. Thomas Fust kom med så hastig och värksam hjälp att elden släcktes. — Omkring samma tid fick Tyska kyrkan af konstapeln Kolb ett testamente af den så kallade Kolbska gården i Carlskrona. [Utg. s. *ann.* Thomas Fust, adl. Nordenstierna (1731—1810), konteramiral. — Om arklämästaren Kristofer Kolbs (d. 1765) testamente, se Johnsson, a. a. s. 13.]

¹ Johan Berhhard Wolff (1740—1821), teol. dr, prost, kyrkoherde i Listerby.

² Dennes levnadsförhållanden okända. Släkten Flemming hade i Carlskrona många medlemmar, mestadels hantverkare.

ents beständiga opasslighet till läkedomens oduglighet och oriktighet? Kan icke vägvisarens anvisning vara riktig och likväl vandringssmannens egensinnighet vara orsaken, att han råkar på farliga villostigar? Vore det icke orimeligt tänkt, om man då ville söka i sjelfva anvisningen orsaken till villfarelsen? Äfven så orimeligt vore det att tillägna den christeliga läran skulden, att många christnas lefverne är så gudlöst och genom afvikelser utmärkt. Christi lära är viss, fastän somliga christnas fötter taga ganska ovissa steg, ja ock understundom vandra en farlig villoväg.» — Wiebe har äfven låtit trycka 1:o En högmässa predikan, hållen i am:ts kyrkan på Hel. Trefaldighets söndag år 1748. Ämnet var: »Tre för förnuftet fördälda och i sig sjelf härliga ting, som i Guds kyrka predikas.» 2:o) En högmässa predikan, hållen i Tyska kyrkan år 1768 på 19. söndagen efter Trefaldighets söndag. Ämnet var: »Den tröstande sanning att de botfärdiga kunna med visshet vänta sina synders förlåtelse.» (a)

Pastor Wiebe var gift med Ulrica Charlotta Schæve,¹ dotter af rådman Schæve² och dess maka, som var en Hauswolff. Han efterlämnade en son Carl Petter,³ som blef kyrkoherde i Billeberga och Tirups församlingar i Rönnebergs härad och Lunds stift år 1799, tillträdde år 1800 och blef prost år 1803.

36. Lars Petterson.

Föddes den 3 februari 1723. Fadren var bokhållaren vid Gusums mässingsbruk, herr Petter Jönsson, och modren Brita Wangel.⁴ Då unga Petterson hunnit till 6 år, upptäckte hans morbror, rectoren vid trivialscholan i Söderköping, magister Carl Wangel,⁵ gossens qvicka snille, tog honom till sig och åtog sig hans undervisning. Några år derefter kom han till Linköpings gymnasium, der han fortsatte sina studier till år 1741, då han blef student i Upsala. Efter 6 års idkade academiska studier prästvigdes han i Linköping af biskopen doctor A. Rhyzelius⁶ år 1746 och ärhöll samma år fullmakt som extraordi-

(a) Dass die Bussfertigen die Vergebung der Sünden gewiss erlangen wurde, als eine trostreiche Wahrheit.

¹ Ulrika Charlotta Schæve (1732—1799).

² Johan Henrik Schæve (födelse- och dödsår obekanta) rådman i Karlskrona, g. m. Margareta Hauswolff, d. 1753.

³ Carl Peter Wiebe (1751—1827), kyrkoherde i Billeberga, prost.

⁴ Brita Wangel (1685—1766); gift 1) med bokhållaren Peter Jönsson i Gusum, och 2) med mantalskommissarien Jöns Olin.

⁵ Carl Wangel (1689—1738), rektor i Söderköping, sedermera kyrkoherde i Kviltinge.

⁶ Andreas Rhyzelius (1677—1761), biskop i Linköping.

narie esquadrons predikant vid Smålands cavallerie regemente. Denna sysla uptog liten eller ingen tid. Han fick derföre utan svårighet tillstånd att besöka academien i Lund, der han efter aflagde lärdomsprof promoverades till philosophiæ magister år 1748.

Följande året kallades han till am:tspredikant i Carlskrona, der han genom sin raskhet och goda ämbetsgåfvor beredde sig allment bifall. År 1754, då vice amiralen grefve Eric Sparre¹ anförde exercitieescadern åt Finland, var magister Petterson commenderad på chefskeppet. Likaledes år 1757, då schoutbynachten och sedermera riksrådet baron Lagerbjelke² kryssade i Nordsjön med en escadre i förening med de danske. Och tredje gången år 1761 då schoutbijnachten, sedermera amiralen och commendanten, baron Psilanderskjöld³ var chef för svenska escadern, som kryssade i Östersjön och i förening med den ryska flottan blocquerade Collberg. Som fatiguerna på dessa sjöresor ganska mycket försvagat hans hälsa, började han mer och mer att eftersträfvä det lugn, som landsbyggden bjuder. Ringarums pastorat i Linköpings stift blef ledigt. Han sökte det och vann icke allenast förslaget utan ock enhälligt kallelse år 1762. Med mycken rörelse icke mindre hos läraren sjelf än alla församlingens medlemmar höll han sin afskeds predikan i am:tskyrkan och hade till ämne för sjelfva afskedstalet: »Mig har intet fattats när eder.» Härvid yttrar författaren till hans personalier: »Det kan knapt beskrifvas med hvad sorg och tårar han då skiljdes vid kongl. am:tsförsamlingen, och knapt var någon ibland hans talrika åhörare ifrån den högste till den lägste, som icke lämnade honom något vedermäle af sin kärlek. Hans hjerta var för känslofullt och ömt att icke en sådan skiljsmässa skulle gjort för svåra intryck på honom, om icke glädjetårar i hans födslobyggd hade läkt hans uprörda sinne, ty Ringarum var just den församling, i hvilken han var född. Han kom nu till den ort igen, der han hade tillbragt sina första lefnadsdagar i menlös ro. Här fortfor han med samma trohet och nit att arbäta i Herrans vingård, och det varade icke länge, förr än han ock här förvärfvade sig allas kärlek och högaktning.»

År 1768 emottog han biskop Filenii⁴ fullmakt att vara prost öfver egen församling. Valdes följande året till riksdagsman för stiftet. Kallades år 1770 till prost öfver Hammarkinds härad och benådades äfven samma år med kongl. maj:ts nådiga fullmakt att vara superintendent i Carlskrona efter doctor Muhrbeck. År 1772 vid Gustaf

¹ Eric Arvid Sparre (1707—1775), greve, amiral.

² Axel Lagerbjelke (1703—1782); frih., v. amiral, riksråd.

³ Nils Psilandersköld (1707—1783), frih., amiral.

⁴ Nils Filenius (1704—1780), biskop i Linköping.

III:s kröning promoverades han till theologiæ doctor i Upsala och dog i Carlskrona den 5 januari 1784.

Han var gift med Christina Margaretha Faxé,¹ dotter af kyrkoherden i Skabersjö, Wilhelm Faxé² och Anna Margaretha Moller. Med henne hade han 12 barn, af hvilka 5 öfverlefde honom. 1:o) Petter Wilhelm,³ fendrik vid armeens flotta. 2:o) Anna Margaretha,⁴ gift med magister Esaias Samuelson i Linderås. 3:o) Carl Arvid,⁵ underskeppsbyggmästare vid am:ts skepsvarfvet. 4:o) Gustaf Eric,⁶ auscultant. 5:o) Laurentia Christina.⁷

37. Andreas Bäckerström.

§ 1.

Bäckerström föddes år 1724 i Åby nära Calmar. Blef student i Upsala 1745. Disputerade år 1753 för en philosophisk teori om spöken under professor Nils Wallerii præsidio. Prästvigdes år 1754. Reste derefter till Greifswald, hvarest han blef philosophiæ magister år 1755. Am:tspredikant 1759. Prost 1765. Flyttade från Carlskrona år 1766 till Ljungby i Calmare stift, der han blifvit kyrkoherde. Kallades till ledamot af Sällskapet pro fide et christianismo år 1772. Var förordnad af biskop Schröder i Calmar att præsidera på prästmötet 1774. Men doctor Åman⁸ i Högsby anförde besvär deröfver hos konungen, anförandes som grund för sitt klagomål att han innehaft värdigare sysla och var äldre präst än Bäckerström, hvarföre han ock trodde sig böra hafva företrädet framför denne senare. Kongl. maj:t resolverade derpå, att doctor Åman skulle få præsidera på ifrågavarande prästmöte och deremot prosten Bäckerström vänta till en annan gång. År 1778 valdes prosten Bäckerström till riksdagsman för stiftet. Blef theologiæ doctor 1779. Præsiderade på prästmötet i Calmar 1781 och dog 1786. (a)

¹ Christina Margaretha Faxé (1732—1791).

² Wilhelm Faxé (1696—1743), kyrkoherde i Skabersjö. Hans hustru hette Anna Christina (ej Margaretha) Moller (1709—1750).

³ Peter Wilhelm Pettersson, f. 1753, fänrik.

⁴ Anna Margaretha (1755—1809), gift med Esaias Samuelsson (1736—1789), kyrkoherde i Linderås.

⁵ Carl Arvid (1757—1805), kapten.

⁶ Gustaf Erik (1766—1830), krigsråd.

⁷ Laurentia Christina, f. 1772, gift med handl. Nordblom i Göteborg.

⁸ Johan Åhman (1719—1782), teol. dr, kyrkoherde i Högsby.

(a) Doctor Bäckerströms tryckta arbeten äro följande. 1:o) En öfversättning af Pontoppidans Cateches. — 2:o) Högmässa predikan, hållen i am:ts kyrkan på 21 söndagen efter Trefaldighets söndag år 1764. Ämnet: »En christens skyldighet att bevisa barmhärtighet på andras barn.» — 3:o) Predikan på 2:a söndagen i Advent: »Om de ondas utrotande.» Öfver denna predikan anfördes klagomål, hvilka likväl snart blefvo bilagde. — 4:o) Bref till Calmare stifts prästerskap om privat communion 1770. — 5:o) Gen-

Doctor Bäckeström var tvenne gånger gift. Först år 1762 med Sara Björnstjerna,¹ dotter af ärkebiskop Beronius.² Andra gång år 1770 med Emerentia Brita Hoppenstedt,³ dotter af brukspatronen Baltzar Hoppenstedt⁴ och dess maka, fru Judit Helena Klint.

§ 2.

Under vistandet vid am:tet, hade Bäckeström nästan beständiga tvister med superintendenten Muhrbeck. Muhrbeck, som alltid ville vara myndig men icke kunde efter behag leda am:ts predikanterna Bäckeström, Santesson⁵ och Kock⁶, önskade skaffa sig någon motvigt emot sistnämnde herrar, derigenom att nya ledamöter tillkommo, hvilka kunde förmås att i allt förena sig med honom. Till den ändan hade han utvärkat en kongl. resolution för lector Gottmark⁷ att vara ordinarie assessor. I april månad år 1763 försökte han att äfven bereda åt en sin gode vän lector Hans Bergeström⁸ ett rum i consistorio, och gjorde proposition derom i sessionen den 27 i sistnämnde månad. Men härvid mötte honom ett kraftigt motstånd af Bäckeström, Santesson och Kock, som lätt kunde inse, hvilken afsigt superintendenten hade med detta förslag. De anförde som skäl för sitt motstånd, att blott de 4 am:tspredikanterna borde, enligt första inrättningen vara consistoriledamöter, och att således icke consistorium utan allenast kongl. maj:t ägde makt att deruti göra någon förändring såsom tilförene skedt med tyska pastorn och lector Gottmark. Det skred emedlertid till omröstning, hvarvid öfvervigten blef på superintendentens sida, som understöddes af pastor Wiebe, lector Gottmark och am:tspredikanten Trägård.⁹ Men de förstnämnde am:tspredikanterna protesterade ifrigt. De påstodo, att saken icke kunde afgöras, förr än dess behörighet blifvit närmare

svar på häradshöfding Johan Papkes' svar på förenämnde bref, Calmar 1771. — 6:o) Andelig undersökning, hvilka de äro som i närvarande hungersnöd kunna tacka Gud för sin själs bedröfvelse, framställd i en predikan i anledning af högmässa texten på fjerde bönedagen år 1772. — 7:o) Dissertatio theologica synodalis, de regeneratione aphorismo sistens. Calmar anno 1781. [*Utg:s anm.* Jonas Papke (1725—1785), häradshöfding i Möre.]

¹ Sara Sophia Beronia, adl. Björnstjerna (1735—1769).

² Magnus Beronius (1692—1775), biskop i Kalmar, sedermera ärkebiskop.

³ Emerentia Brita Maria Hoppenstedt (1745—1817).

⁴ Baltzar Georg Hoppenstedt (1718—1762), brukspatron. Hans hustru Judith Helena Klint (1726—1785).

⁵ Se s. 116.

⁶ Se s. 120.

⁷ Johan Gottmark (1726—1812), teol. lektor vid kadettkåren i Karlskrona, sedermera kyrkoherde i Badelunda, teol. dr, riksdagsman.

⁸ Hans Bergeström (1735—1784), lektor vid kadettskolan i Karlskrona 1762. Kyrkoherde i Hälsingborg 1774, prost.

⁹ Se s. 122.

granskad och de fått rådrum att förfråga sig på högre ort. Härpå gjorde likväl superintendenten icke det minsta afseende utan lät Bergeström aflägga den vanliga consistorialeden.

I anseende till ett mål, som rörde magister Trägård och som var gjordt anhängigt vid am:tsrätten, hade bemälte rätt genom skrifvelse af den 11 april begärt en consistorii fullmäktig. Målet skulle ofördrojeligen företagas och superintendenten var utrest på landet. Derföre när consistoriinotarien Eric Bäckstadius¹ om en söndag efter slutad predikan anmälte detta ärende för Bäckerström, Santesson och Kock, som qvarblifvit i sacristian, öfverenskommo dessa trenne herrar, att Kocken skulle åtaga sig fullmäktigskapet, och tillsade notarien att å consistorio vägnar upsätta fullmakt för honom. Notarien gjorde väl i början några svårigheter i anseende till ordinarie ordförandens frånvaro. Men då Bäckerström ärinrade, att här var *periculum in mora*, att superintendenten var på landet, att magister Trägård var jäfvig, och att således han (Bäckerström) jämte Santesson och Kock utgjorde pluralitet emot Wiebe och Gottmark, så lydde notarien och fullmakten expedierades. — Superintendenten, som efter återkomsten fick underrättelse härom, blef högst förbittrad emot bemälte am:tspredikanter, hvilka liksom velat gifva sig anseende af att utgjöra ett särskildt consistorium. Och när Muhrbeck i följande ordinarie sessionen frågade, huru de kunnat våga en sådan tilltagsenhet, svarade Santesson, att de omöjligen kunnat föreställa sig annat än att frågan om Kockens fullmäktigskap blifvit genom kringstickning meddelad äfven åt de öfrige consistorii ledamöter. Men Bäckerström, som blifvit stött öfver den myndiga ton, hvarmed superintendenten framställde frågan, steg up från stolen och ropade: »Vi lära nu förmodligen vara parter, och således behöfver consistorium tänka på andra ledamöter.» Lector Bergeström svarade: »att han nu vore introducerad, och att således icke så många nya ledamöter torde vara nödigt att påtänka.» Bäckerström yttrade då: »att han (Bergeström) hade intet dermed att sig befatta,» och när Bergeström tillade, »att honom ej borde förbjudas tala, sedan han var lagligen introducerad i consistorio», svarade Bäckerström: »Ni är der icke ännu.» — Ordväxlingen ökades, och som Bäckerström och Santesson, hvilka ansågo sig som parter, lämnat rumet, kunde ingenting vidare för denna gång afgjöras.

Emedlertid hade Bäckerström, Santesson och Kock inlämnat åtskilliga memorialer till kongl. collegium, i hvilka de besvarade sig

¹ Erik Bäckstadius (1729—1798), notarie vid amiralitetsconsistorium i Karlskrona 1757, kyrkoherde i Arby 1774, prost.

öfver consistorium och i synnerhet öfver superintendenten. De anmärkte, att superintendenten, tvertemot kongl. maj:ts anordning om ett am:tsconsistorium, hade af egen myndighet antagit en ny ordinarie ledamot. De anklagade superintendenten för det han försummade att hvarje onsdag hålla consistorium, hvarigenom händt, att flera angelägna saker till vederbörandes skada blifvit oafgjorda, och låto förstå, att det vore långt bättre att superintendenten sökte uppfylla denna sin plikt, än att han sträfvade att få antalet af assessorer ökad. De hemställte sluteligen, huruvida superintendenten och lector Gottmark kunde på en och samma gång få deltaga i consistorii öfverläggningar, då den senare var den förres svårer m. m. Efter många remisser och förklaringar vann slutligen Bäckerström seger. Den 15 februari 1764 ankom till kongl. collegium konungens befallning, att lector Bergeström skulle lämna sitt säte i consistorio, och lector Gottmark förklarades sitt ämbete förlustig genom öfverrättens dom af den 30 mars 1765. De af Bäckerström angifna olagligheter, som blifvit utöfvade af superintendenten och vissa consistorialer, gäfvo äfven anledning till det uptråde, som omtalas i nästföljande §.

§ 3.

Consistorii sammantråde den 31 augusti 1763. Förr än herrar consistoriales ännu väl hunnit sätta sig, och förr än notarien hunnit anteckna de närvarande ledamöters namn, inträdde i sällskap med herrar Bäckerström och Santesson utan förut skedt anmälände herr advocatfiscalen Furuskjöld,¹ som straxt tog en assessors stol från bordet, satte sig ned, tillkännagaf afsikten med sin närvaro samt försäkrade, att han oftare skulle hälsa på hädanefter, emedan hans ämbete fordrade, att lagen efterlefdes i consistorio så väl som annorstädes. Han åberopade sig straxt på sina förut till consistorium inlämnade memorialer, besvärade sig deröfver, att på dem ännu icke utfallit något svar och äskade consistorii skyndesamma utlåtande. — Doctor Muhrbeck föreställte advocatfiscalen, huru det vore tillbörligt och med consistorii värdighet öfverensstämmande att låta anmäla sig förr än man framträdde. Men Furuskjöld svarade, att hans ämbete berättigade honom att inför kongl. collegium och hvarje annan domstol i orten och följakteligen äfven inför consistorium oanmäld inställa sig, enär han behagade, och sina påståender yttra. Derefter befallte han med sjelftagen myndighet consistoriunotarien att fatta pennan och låta i protocollet inflyta allt hvad han, jämte

¹ Carl Gustaf Furuskjöld (1717—1766), advokatfiskal vid amiralitetskollegium.

2:ne skrifna memorialer, hade att anföra. — Pastor Wiebe och lector Gottmark, som nu ansågo sig befogade att understödja superintendenten, anmärkte, att förhållandet med ett consistorium var långt annorlunda än med andra domstolar, emedan i consistorio ofta förekomma samvetsmål, som icke kunna underkastas världsliga ämbetsmäns ompröfvande och bedömande. Men långt ifrån att göra afseende på dessa och dylika ärinringar, började Furuskjöld att i en snäsande ton antyda dem att på sina ämbetsrum annorlunda upföra sig. Derefter vände han sig till superintendenten, pastor Wiebe och lector Gottmark gemensamt och förklarade, att ehuru han vördade consistorium, trodde han icke vara sig tillständigt såsom konungens ämbetsman att emottaga några föreställningar. — Magister Bäckerström, som hittills tegat, utlät sig nu: »att consistorium i hans tycke icke borde undandraga sig att lyda de lagar och påståenden, som herr advocatfiscalen anfört.» Detta medhåll satte Furuskjöld i sådan ifver, att han stod up från stolen, slog sig med hand och käpp för bröstet, såg præses consistorii med hotande uppsyn i ansiktet, lutade sig fram öfver bordet och med ganska hög och häftig röst utbrast i dessa orden: »Consistorium må ej understå sig att sätta sig emot det jag säger. Hvad jag påstår måste ske, och protocoll skall notarien föra, ehvad præses det gillar eller ej.» — Consistorii ledamöter stodo härvid up från sina stolar och hemstälte, huruvida det vore med consistorii anseende och heder enligt att under sådant oljud fortsätta sessionen. Advocatfiscalen, som äfven fann att han gått för långt, började ursäkta sin bullrande stämman, under förevändning att han icke på annat sätt kunnat tysta dem, som ville falla honom i talet, och sedan han qvarlämnat sina bägge skrifna memorialer på bordet och yrkat på skyndosamt afgjörande, befriade han ändteligen consistorium från sin obehageliga närvaro.

Sedan dörrarna voro stängda, befallte doctor Muhrbeck notarien att upläsa en af Bäckerström, Santesson och Kock till am:tscollegium ingifven skrift, som sedan blifvit consistorio communicerad, hvaruti supplicanterna anhålla att ifrån sina säten i consistorio blifva endtledigade, till dess de assessorerna emellan upkomna tvistigheter blifvit bilagde och de således med mera lugn kunna deltaga i öfverläggningarna. Efter att denna skrift blifvit upläst, tillsporde superintendenten de närvarande herrar am:tspredikanter Bäckerström och Santesson, »om de nu hade besinnat sig och från deras anhållande ville afstå, eller om de ännu vid samma tänkesätt förblefvo?» Hvarpå Bäckerström svarade: »Ja, vi revocera intet af hvad vi skrifvit hafva.» Med anledning af detta svar förklarade superintendenten,

att de skulle nu gärna få åtnjuta den begärta friheten, och att de således nu allenast hade sina säten att lämna, till dess de kallade blefvo. — »Ja, hjerteligen gärna», svarade Bäckerström, »det gör jag med glädje.» Hvarpå han och Santesson reste sig up från sina stolar, i det de med häftighet förebrådde superintendenten hans olageliga förhållande emot dem under den förflutna och närvarande tiden. Men förr än de lämnade rumet, öppnade Bäckerström dörrarna till kyrkan, och ropade efter vittnen. En capitainelieutenant Ehrenpreus,¹ som var instämd angående en annan sak, var straxt färdig att inträda, likväl vände han lika hastigt tillbaka, då han förnam, att hans sak ännu icke kunde förekomma. Sedan dörrarna nu igen voro lyckta af notarien, blef notarien dragen derifrån af Bäckerström, som åter med häftighet öppnade dörrarna, ställde sig sjelf i öppningen och ropade andra gång på vittnen. Men som inga infunno sig, gjorde han tillika med Santesson afträde.

§ 4.

Furuskjölds upförande i consistorio hade varit altför tilltagset och röjt altför mycken sidovördnad emot dess ledamöter för att kunna lämnas opåtalt. Consistorium dröjde icke att anmäla besvär deröfver hos justitiæcantzleren och commendeuren von Stockenström,² och detta steg hade sin åsyftade värkan. I november månad ankom Stockenströms skrifvelse till kongl. collegium, hvaruti han begärte å ämbets vägnar, »att kongl. collegium måtte tillse och besörja, det consistorii värdighet ej må gås för när, utan consistorium njuta den heder och anseende, som thy i 5 § i kongl. förordningen om rättegång i domcapitlen är tillagd.»

Men i anseende till Bäckerström fick doctor Muhrbeck ingen revanche. Icke heller skedde någon vänlig öfverenskommelse. Et bref inhändigades väl från kongl. collegium, hvaruti superintendenten upmanades att hädanefter kalla Bäckerström till consistorii sessioner. Men som superintendenten fordrade en slags afbön jämte förbehåll af öppen talan emot Bäckerström framdeles, och Bäckerström icke ville till sådan grade förödmjuka sig, så deltog Bäckerström aldrig mer i consistorii gjöromål, och kunde han så mycket lättare undvika detta, som han icke långt derefter blef befordrad till kyrkoherde i Ljungby pastorat.

Efter den tiden blefvo väl consistorii sessioner mindre bullersamma, men fullkomlig enighet återställdes icke inom consistorium

¹ Johan Ehrenpreus (1728—1780), överstelöjtnant vid galärflottan.

² Erik von Stockenström (1703—1790), greve, justitiekansler, riksråd.

förr än efter år 1769, då doctor Muhrbeck slutade sitt lefnadslopp, som merendels varit utmärkt genom stormar.

§ 5.

Bäckerström var af de flästa omtyckt som sällskapsman, ehuru han var hvad man kallar en pågångare och en stor railleur. En gång då han från sitt öppna kammarfönster fick se en landtofficer, som enligt ordres följde cadetterna till sjön, der de skulle öfva sig i simmande, började han gapskratta. Landtofficeren frågade, hvarföre han skrattade. »Jo, svarade Bäckerström, detta förefaller mig liksom när jag ser en kalkonhöna, som legat ut gåsungar. Under det gåsungarna simma omkring i vattnet, går kalkonhönan vid stranden, trampar ibland stenar och nässlor och ropar: piå! piå! —» Landtofficeren, som annars var god vän med Bäckerström, ropade likväl i sin förbittring: »om herren icke stått i öfra våningen skulle, ta mig tusan d. r min värja afgjort saken.»

Då han en gång skulle följa en lik-procession till am:tskyrkan, hade officianten anvist honom sitt rum i eftersta ledet, ehuru några personer, som gingo förut, hade mindre rang än han. Bäckerström följde liket både till och från kyrkan utan att yttra något om den sidovördnad, man visat honom. Men efter återkomsten tillfrågades han, hvad han tyckte om att hafva fått anvisning på eftersta rumet i processionen. »Hå, svarade Bäckerström med en stämma, som hördes af alla, det är icke något ovanligt att herden går efter och drifver fäkreaturen framför sig.»

En gång, då han predikade i am:tskyrkan, hade han varit ovanligt sträng i sina uttryck. Efter slutad gudstjenst mötte honom på gatan tvenne amiraler, som varit i kyrkan. »Nå, sade den ene af dem, i dag har herr pastoren gifvit oss dugtigt på pelsen.» — »Jag beklagar, svarade Bäckerström, att mina bestraffningar endast hunnit till herrar amiralernas pelsar, jag hade väntat, att de skulle trängt in i hjertat.»

Bäckerström var en ifrig anhängare af det så kallade mössepartiet, hvarigenom han råkade i många småtvister, i synnerhet med en vid namn Aman, som var lika nitisk för hattpartiet. En dag då de voro tillsammans i ett sällskap och talet föll på politiska ämnen, yttrade Bäckerström: »Jag kan icke tåla de der hattarna, de sitta aldrig fast; vid minsta väderpust blåsas de bort.» Derpå svarade Aman: »När jag vakar och tänker, nyttjar jag hatt; men när jag såfver och drömer, brukar jag mössa.» Åt detta bitande svar måste till och med Bäckerström sjelf skratta.

Bäckerström tog sig åtskilliga friheter, som man påstår klädde

honom ganska väl, ehuru de kanske skulle anses stötande, om de följdes af någon annan. Således då han fick några skrifna kundgörelser att upläsa, hvilka i anseende till den dåliga stilen satte honom i nödvändighet att stamma och göra åtskilliga pauser, slutade han merendels med denna anmärkning: illa skrifvet, ganska illa skrifvet. — Under det han förrättade skriftermål, hade han den vanan att promenera fram och åter inom altarskranket, och under det han stod på predikstolen, tog han än ett steg åt högra sidan än ett steg åt den vänstra. — Då han skulle göra sin afskedspredikan i am:tskyrkan, tog han hatten med sig up på predikstolen, och i det han började sjelfva afskedstalet, höll han hatten uplyft med vänstra. Jag har hört många med en slags entousiasme tala om denna manœuvre.

38. *Jöns Berndt Santesson.*

§ 1.

Santesson föddes den 15 september 1727. Fadren var ryttmästaren Bernhard Santesson¹ och modren Benedicta Catharina Billberg.² Han undervistes först i Christianstads schola af rectorn, sedermera prosten doctor Anders Thomæus.³ Blef student i Lund år 1742 och begagnade i synnerhet Engeströms, Wählin's, Oelreich's, Lagerbrings, Nelanders och Stobæi⁴ föreläsningar. Hans fattigdom förmådde honom att år 1746 åtaga sig privat information, hvarmed han fortfor till dess han företog en resa till Greifswalds academie.

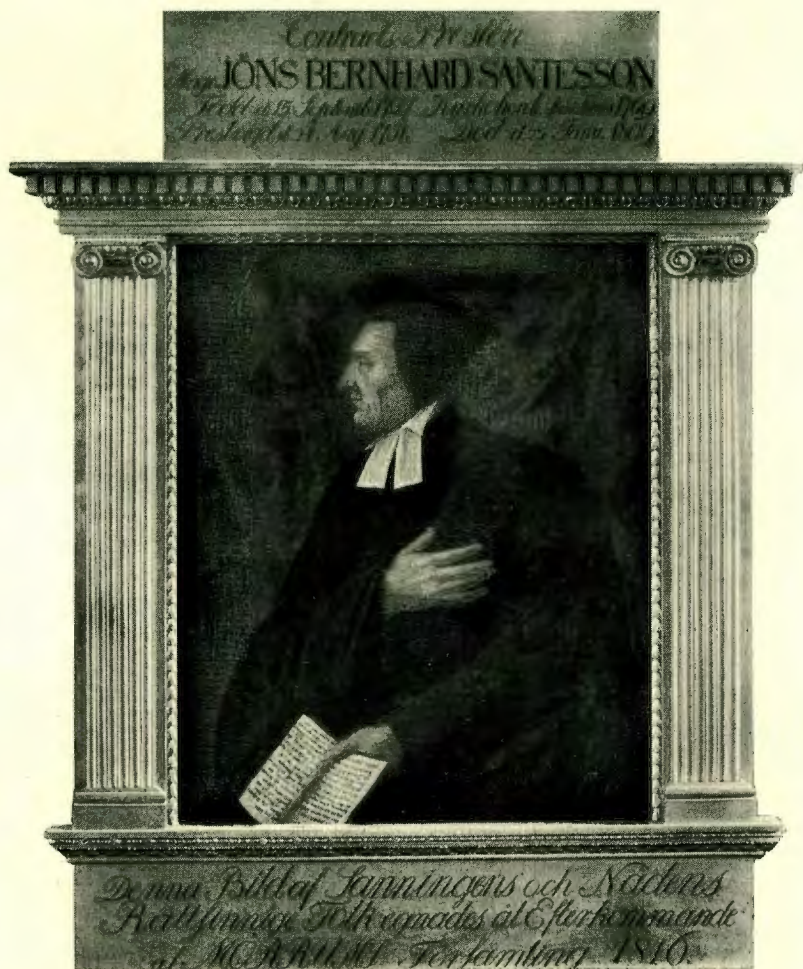
Sedan han derstädes blifvit magister och återkommit till Lund, fordrade professorerna af honom en ny examen i de philosophiska vettenskaperna, förr än de ville tillärkänna honom några rättigheter som magister. Denna nya pröfning, ehuru motbjudande, underkastade han sig likväl för att undvika gräl och visade sig med heder i den så kallade examen rigorosum. Men nu nekade theologerna honom att blifva präst, förr än han med tvenne särskildta bevis intygadt, att han ej genom nämnde examen brutit den ed han såsom philisophiæ candidat svurit i Greifswald. Dessa bevis förskaffade han sig och blef derefter utan vidare hinder admitterad till prästexamen och ordinerad af biskop Engeström år 1751. Han började sin tjenstgöring vid Ystads S:t Petri och annexeförsamlingar, hvilka han

¹ Berend Santesson (1682—1754), ryttmästare.

² Benedicta Catharina Billberg (1701—1759).

³ Anders Thomæus (1704—1777), teol. dr. rektor i Kristianstad, sedermera kyrkoherde i Raflunda, häradsprost.

⁴ Samtliga professorer i Lund: Johan Engeström (1699—1777), biskop; Jonas Wählin (1699—1777), domprost; Niklas von Oelreich (1699—1770), sedermera president i kommerskollegium; Sven Lagerbring (1707—1787); Johan Nelander (1709—1789); Kilian Stobæus d. ä. (1690—1742).

PROSTEN JÖNS BERNDT SANTESSON (1727—1809).

Amiralitetspredikant i Karlskrona 1761—1769.

Oljemålning i Mörrums kyrka.¹

¹ Skriften i den uppslagna bok Santesson håller i handen är ett utdrag ur S:s avskedspredikan i Mörrum (se texten).

nästan ensam vårdade i 10 års tid under ordinarie lärarens fortfarande sjuklighet. Derjämte förestod han i ett års tid rectors syslan vid dervarande trivial-schola.

År 1761 förordnades han att vara predikant vid kongl. am:tsförsamlingen¹ och gjorde tjenst derstädes i 8 år. Under denna tiden förvärfvade han sig aktning och bifall, icke mindre för sina predikogåfvor än sitt värdiga upförande. Han hade äfven ett lyckligt conversationssätt, som gjorde honom efterlängtd i alla sällskaper. (a)

År 1769 ärhöll han kongl. maj:ts nådiga fullmakt att vara kyrkoherde i Mörrum och Elleholm, der han i 40 år förvärfvade sig sina åhörare kärlek och förtroende. Han predikade sjelf de flesta hælgedagar, var skriftefader vid de flesta communioner och gjorde sjelf utan afseende på väderlek, vägelag eller afstånd de flesta sjukbesök. Ända till sitt lefnadsslut sammanskref han sina predikningar, hvilka af ingen hördes utan rörelse och upbyggelse. Sin största belöning sökte och fann han i medvetandet af upfyllda plikter, men han saknade icke heller belöning af sina samtida, hvilka alla bemötte honom med största vänskap och aktning. Äfven Sällskapet pro fide et christianismo hade fästet upmärksamhet på hans nit och värkamhet och kallat honom till sin medlem. Ungdomens undervisning hade varit en af hans angenämaste syslösättningar. Han var äfven dermed syslosatt i januari månad år 1809, då en häftig sjukdom så hastigt öfverföll honom, att han måste bäras bort från sina många nattvardsbarn och läggas på sin sotesäng, hvarest han slutade sin lefnad 6 dagar derefter. Superintendenten Hallström höll likpredikan öfver honom i anledning af Phil. 1:21: »Christus är mitt lif och döden är min vinning.»

§ 2.

När man föreställer sig en 80 årig gubbe, som i 40 år varit älskad och vördad af sina församlingar, när man föreställer sig honom för sista gång uptråda på predikstolen och då taga ett ömt och faderligt afsked af sina åhörare, är lätt att finna med hvilken rörelse, ett sådant afskedstal blifver afhört. Det torde äfven interessera läsaren af denna biographie att höra några ställen ur det afskedstal prosten (a) Santesson höll kort före sin död, då han predikade sista gång.

¹ S. tillträdde först på våren 1762.

[§ 1] (a) Vid samma tid som Santesson voro Trägård, Ruda¹ och Kock am:tspredikanter. Af denna anledning brukade man säga: »Den stolta Santesson går till den hyggeliga Trägården, hvarest han tager sig en frisk Ruda, som tillagas af den snälle Kocken». [*Utg:s anm.* David Ruda (1731—1803), amiralitetspredikant 1767, sedermera kyrkoherde i Linneryd, prost och teol. dr.]

[§ 2] (a) Santesson befullmäktigades af biskopen och procancelleren doctor Olof Celsius år 1792 att vara prost öfver Bräkne och Listers härader efter doctor Stricker i Carlshamn.

»Då ej allenast min ålder utan äfven säkra känningar, fast icke uppenbarelse, påminna mig om min skröpliga kroppshyddas förestående nederfall och min själs vandring ifrån denna Guds sköna värld, i hvilken, sedan jag fick ögonen någorlunda öppna att se och känna Skaparen, jag funnit mig af Herrans under omringad och af hans oändeliga godhet och barmhärtighet genom alla mina åldrar öfverskyggd och ledsagad, — och till den osynliga värld, der min här icke tillfyllest mättade odödliga ande hoppas blifva fullkomligen tillfridsställd, så vore mitt afsked härifrån mera lätt, om jag icke hade vidlyftigare räkning att göra inför all världens domare än för min egen personliga tro och vandel; ty jag förlitar mig på den nåd, som är lofvad, och jag har med min käraste Frälsare längesedan dagtingat, och än i denna stund ligger inför hans thron min fattiga och från all egen förtjenst och berömmelse blottade själ och tigger om hans blodiga förtjensts delaktighet till alla mina synders, fels och bristers skylande och borttagande. Dermed vill jag för Gud bestå, när jag för domen skall framgå etc. Men jag har icke varit en ibland de lycklige menniskor, som endast haft sin egen själ att sörja före; icke allenast varit ett lamb i Jesu hjord, utan han har behagat bruka mig ovärdigan uti sin herdetjenst, förkunnat mig så ofta mina plikter och deras vigt så väl som mitt ansvar, och ju närmare det lider, att jag skall nedlägga denna ämbetsstaf, ju starkare höres rösten i mitt samvete: Har du födt mina får? Huru har du då födt dem? Har du ledt dem på de gröna ängar och till Evangelii lefvande vattukällor? Har du varnat dem för ulfvarna? Troligen och flitigt lärt, tröstat, straffat och förmanat? Har du icke sjelf varit i din vandel dem en stötesten och ditt eget efterdöme mer förförande än din lära varit uppbyggande, så att ordet i din mun blifvit försvagadt eller kraftlöst genom dina gärningar? Är någon själ gången förlorad antingen derigenom, att du icke rätt delat sanningens ord eller genom ditt förförande exempel? Härvid må förskräkelse intaga min själ, och min svaga kropp skjälfa och benen darra. Herre, gack icke till doms med mig! Jag vet, jag ser och med ängslan bekänner, att jag icke till tusendedelen kunnat uppfylla min plikt.»

»Nu då min tid är borta och från mig tagen som en herdes hydda, och min Herre ser, att jag icke längre duger till denna tjenst, sedan själens värktyg äro nötta och förslappade, rörer sig likväl en lust

Denna sysla bestridde han till år 1807, då han, i anseende till sina kropsbräckligheter vid en ovanligt hög ålder, resignerade till förmån för doctor Morell i Carlshamn. [*Utg:s anm.* Olof Celsius (1716—1794), biskop i Lund. — Johan Christopher Stricker (1726—1792), teol. dr, kyrkoherde i Carlshamn, häradsprost. — Johan Carl Morell (1754—1818), teol. dr, kyrkoherde i Carlshamn, häradsprost, riksdagsman.]

att än upbygga, att upoffra sjelfva min svaghet och sista stunder till min Frälsares ära och mine älskade åhöreres tienst. O, att jag kunde, ännu innan jag slocknar, kasta från mig något litet uplysningssken för att uprätta något försummadt! Och de ord min själ nu med en tung hand kastar på papperet måtte såsom talade från dödssängen eller ur min stelnade och slutna mun hafva värkan, jag vil ej säga en aflidande faders, men en trogen väns sista ords genomträngande och hjertsmältande kraft på blödiga barn och ömsinte vänner och att de måtte som spjut och naglar tränga sig in i edra hjertan, då jag för sista gången minner eder på Evangelium, hvilket jag eder förkunnat hafver.»

Mot slutet af detta tal, yttrade han följande: »Min skilsmässa vore mer öm och skulle betaga mig styrka att tänka och skriva detta, om jag icke föreställte mig döden som en liten flyttning i förväg och att efter den tideräkning, som är i den saliga verlden, der allt är ett nu, skall jag innan kort se mig återigen omgifven af dem min själ älskar, hvilka jag lämnar efter mig; äfven som jag hoppas möta många, som gått för mig in i roligheten, med hvilka jag i tron satt möte, då jag vid deras sotesängar tagit afsked med dem. — Låten emedlertid mina ben, som ofta blifvit trötta, hvila, och skonen stoftet. Beröm och låford begär jag icke, ty jag har icke förtjent det, och det är ett ostadigt väder; och finner sig någon befogad att förklara min åminnelse, så oroar det icke den, som såfver södt, och skadar icke den, som ej mer söker lycka i verlden. Frid vare med eder! Amen.»

§ 3.

Prosten Santesson hade gift sig år 1755 med Petronella Widell.¹ Hon dog några veckor före mannens död, sedan de lefvat tillsammans något öfver 53 år. Doctor Morell i Carlshamn höll åminnelse tal öfver henne i Mörrums kyrka den 5 januari 1809. Med Petronella Widell hade prosten Santesson en enda dotter, Benedicta Lovisa,² som var tvenne gånger gift. Först med am:tsmajoren och riddaren Samuel Orrskjöld,³ och andra gång med am:tsöfverstelieutenanten och riddaren Gustaf von Castanje.⁴

Prosten Santesson har från trycket utgifvit följande skrifter. 1:o) Betraktelser öfver Christi lidande; på alexandrinska vers, tryckt 1766. — 2:o) Betraktelser öfver Christi upståndelse och himelsfärd, på

¹ Petronella Widell (1730—1808). Bröllopet var 1754 (ej 1755).

² Benedicta Lovisa Santesson (1756—1830).

³ Samuel Orre, adl. Orrsköld (1730—1787), major.

⁴ Gustaf von Castanié (1758—1808), överstelöjtnant i amiralitetet.

samma versslag. — 3:o) Predikan, hållen vid prästmötet i Lund, den 27 september 1780. Ämnet var: »Guds uppsikt och vård om äktenskapet. — 4:o) Likpredikan öfver prosten Johan Brock¹ i Hoby den 26 februari 1793. Texten var Rom. 14:8. »Lefve vi, så lefve vi Herranom; dö vi, så dö vi Herranom; ehvad vi nu lefva eller dö, så höra vi Herranom till.» Ämnet var: »En i nåden stadfäst christen, såsom en besegrad Herrans egendom.» — 5:o) Predikan, hållen på Jubel-dagen år 1793. Ämnet: »Svenska Christi församlings fröjd öfver att helfvetets portar icke blifvit henne öfvermäktige.»

39. *Magnus Kock.*

Föddes i Malmö år 1728. Fadren var kyrkoinspectoren och hospitalsföreståndaren Lars Kock,² och modren Anna Christina Furster. Knappt hade han fyllt 15 år, då fadren dog. Men modren, oakadt sin fattigdom, höll honom likväl i Malmö schola till år 1745, då han blef student i Lund. Kort derefter fick han condition hos kammarherren Palmcreutz³ på Bjäresjöholm, och vistades undertiden vid academien med sin discipel,⁴ som sedan äfven blef kammarherre. Han disputerade första gång år 1751 under professor Laurells⁵ præsido: Om grunderna till svenska språkets orthographie. År 1754 försvarade han sin gradual-disputation under professor Brings⁶ præsido: Om de gamla christnas religionsgrundsatser i afseende på de döda och deras begrafningar. Samma år promoverades han till philosophiæ magister och prästvigdes i Lunds domkyrka af biskopen och pro-cancelleren doctor Johan Engeström.

År 1757 kallades han af am:tscollegio till predikant på den då åt Nordsjön utgående örlogs escadern, som commenderades af då varande schoutbynachten, sedermera riksrådet och commendeuren Lagerbjelke. Sjelf var han på commendeurskeppet Friheten, som fördes af commendeur Mauritz von Krusenstjerna.⁷ — År 1758 commenderades han på chefsfregatten Svarta Örn, som tillika med fregatten Jägaren gick åt Medelhafvet att kryssa emot marockanske sjöröfvere. Under denna resa upptecknade han allt märkvärdigt han såg i Köpenhamn, Helsingöhr, Cadix, Mallaga, Gibraltar, Tanger, Carthagen, Lissabon, etc.

¹ Jöns (Johan) Brock (1716?—1793), kyrkoherde i Hoby (Blekinge).

² Hospitalsföreståndaren Lars Kocks och hans hustru Anna Christina Fursters födelse- och dödsår äro icke möjliga att uppäga. Kyrkoböckerna ifråga äro förstörda av brand.

³ Pehr Palmcreutz (1700—1743), kammarherre.

⁴ Pehr Palmcreutz (1742—1764), kammarjunkare.

⁵ Lars Laurel (1705—1793), professor i Lund.

⁶ Sven Bring-Lagerbring, se ovan s. 116, not 4.

⁷ Mauritz Adolph von Krusenstjerna (1707—1794), amiral.

I Köpenhamn på dervarande svenska envoyén Ungern von Sternbergs¹ anmodan förrättade han offentlig gudstjenst på Pingstdagen, hvarefter han bevistade en stor festin hos nyssnämnde herre. — I Lissabon fick han tillfälle att betrakta den af jordbäfningen förstörda staden. Kärnan deraf låg ännu efter 1755 års förödelse i en stenhop. Han besökte dessa ruiner tvenne gånger med största lifsfara, dels för de ofta ramlande murarna, dels för röfvere, som gömde sig i ruinerna och der sökte tillfälle att få plundra och mörda. — Af engelska och tyska invånarena i Lissabon anmodades han att i reformerta kyrkan tvenne gånger predika och förrätta offentlig communion, hvilket tillförene aldrig skedt af någon svensk präst. — Sedan fregatten enligt ordres convoyerat tvenne ostindiska skepp till Canarieöarna och hunnit tillbaka till Cadix, såg han alla inlösta fångar från Salée, hvilka med stor ceremonie infördes i staden. Bland dessa var äfven en svensk coopvaerdiecapitaine vid namn Inlander, som ett par år förut med skepp och gods blifvit tagen. Efter många stormar och andra faror återkom han lyckligen till Götheborg den 9 october 1759 och blef här kallad till broder af den stora Salomoniska logen.

Sedan fregatten i största hast blifvit reparerad, företog magister Kock sin tredje resa och fick bese Amsterdam, hvarest han blef ganska vänskapsfullt bemött af herrar Grill² och Dreijer. På återresan blef han så häftigt sjuk, att han måste föras i land till den lilla staden Mandal. Här åtnjöt han af sitt värdfolk så god skjötsel, att han någorlunda återställd kunde gå ombord och i sin vanliga beställning åtfölja fregatten, som lyckligen ankom till Carlskrona den 3 maji 1760.

Samma år fick han förordnande att följa den då utgående örlogscadern, och blef hans station på commendeur skeppet Enigheten, som fördes af öfversten von Rajalin.³ Året derpå 1761 var han i samma beställning den örlogscadere följaktig, som utgick till Collbergs blocquade och commenderades af schoutbynachten Psilander-skjöld. — Ändtligen ärhöll han kongl. am:tscollegii fullmakt af den 11 augusti 1762 att vara ordinarie am:tspredikant.

I all sin tid hade pastor Kock varit besvärad med ett tungt och svårt bröst. Denna passion tilltog mer och mer med åren och blef månaden förr än han dog så våldsam, att den gick till inflammation i lefvern och lade honom på dödssängen. Han dog den 11 november

¹ Carl Alexander von Ungern-Sternberg (1724—1760), envoyé vid danska hovet.

² Anthony Grill, f. 1705, grosshandlare i Amsterdam.

³ Johan von Rajalin (1715—1786), v. amiral, landshövding.

år 1769, och i Carlskrona Frimurareloge hölls ett ganska smickrande äreminne öfver honom.

Pastor Kock hade kort före sin befordran till am:tspredikant ingått äktenskap med Hedvig Botilla Billing¹ från Jämshög och hade med henne tvenne söner och tvenne döttrar.

40. *Johan Chr[istophe]r Trägård.*

§ 1.

J. Chr. Trägård föddes år 1732 och var son af prosten och kyrkoherden vid Carlshamnns och Asarums församlingar magister Erasmus Trägård.² Studerade vid academien i Lund. Prästvigdes derstädes år 1753 af biskopen och procancelleren doctor Engeström. Befordrades år 1761³ till am:tspredikant efter Axel Raab. Bestridde tjänstgöringen vid denna församling i 8 års tid, hvarefter han år 1770 enligt kallelse af ägaren till Näsbyholms Sätessgård ärhöll Lunds consistorii fullmakt på Gärdslöfs och Önnarps pastorat i Vemmenhögs härad och Lunds stift. Dog år 1782 den 22 april.⁴

Han berömmes för goda predikningar, men i synnerhet skall han hafva haft de utmärktaste gäfvor att bereda och förhöra nattvardsbarn.

Han var gift med en Olson,⁵ hvars fader var handlanden Olson i Carlskrona och modren en Elers,⁶ syster till borgmästaren Elers¹ i Carlskrona. Med denna sin maka hade han trenne barn. 1:o) C. E. Trägård,⁷ som blef commissions landtmätare i Blekinge län. 2:o) En dotter⁸ som blef gift med coopvaerdicapitainen Thysenius, och 3:o) en dotter som ingick äktenskap med en capellan i Småland.

§ 2.

År 1763 väcktes emot pastor Trägård en lika obehaglig som långvarig process, hvartill anledningen var följande. Superintendenten hade till den 9 mars låtit stämma för consistorium timmermannen Olof Håkanson, som häfdat Maria Magdalena Raab under äktenskapslöfte. Sedan Håkanson fått behöriga föreställningar, tillstod han väl, att han häfdat Maria Raab men nekade, att det skedd under äkten-

¹ Hedvig Wotelia (Botilla) Billing (1736—1811), g. 1762 ²²/₈ i Jämshög.

² Erasmus Trägårdh (1694—1767), kyrkoherde i Karlshamn, prost.

³ Oriktigt. Det var 1762.

⁴ Oriktigt. T. dog den 5 mars.

⁵ Ingrid Olsen (1740—1783), gift 1763 i Carlskrona.

⁶ Johan Elers (1694—1750), justitieborgmästare i Carlskrona. Systemen var möjligen Jakobina Maria.

⁷ Conrad Erasmus Trägårdh (1773—1828), kommissionslantmätare.

⁸ Margaretha Amalia, f. 1779.

skapslöfte. Dervid ärindrade pastor Trägård, att då han under Håkansons sista sjukdom besökt honom och gifvit honom Herrens nattvard, hade Håkanson fritt och utan att deraf göra någon hemlighet bekänt, att han låfvat och äfven i händelse han tillfrisknade ämnade [fullborda] äktenskapet med nyssnämnde qvinsperson. Håkanson invände, att han icke kunde påminna sig detta och att, om han yttrat något sådant, måtte det hafva skedd under yran. Men Trägård förklarade detta föregifvande för så mycket mera ogrundat, som han icke kunnat blifva delaktig af nattvarden, i fall han varit i någon oredig sinnesförfattning.

Huruvida Trägård hade rättighet att inför consistorium åberopa den af Håkanson på sjuksängen gjorda bekännelse, derom torde mycket kunna sägas både mot och med. De fleste samvetsgranna präster hade väl förteget detta eller åtminstone först emellan fyra ögon förhållit timmermannen dess bråttslighet, i det han nu nekade hvad han erkänt på sjuksängen. Likväl kan anföras till Trägårds urskuldande att Håkanson aldeles icke gjort nämnde berättelse under något slags förbehåll av hemlighet, och att således Trägård icke kunde anse denna bekännelse annorlunda än om den hade skedd vid något annat mindre viktigt tillfälle. Så mycket lärer åtminstone hvar och en medgifva, att om än Trägård felat, hade han dock icke handlat emot heder och samvete. — Emedlertid betjente sig någon listig advocat av detta tillfälle att komma åt Trägård och befria timmermannen från sin äktenskapsförbindelse. Advocaten hade till den ändan förmått timmermannen att låta stämma Trägård inför am:tsunderrätten, såsom hade han brutit sin tysthetsplikt; och det var med avseende på denna stämning som pastor Kock förordnades att infinna sig vid rätten som consistorii fullmäktig, hvarom förr är talat. Men Trägård anförde inför öfverrätten besvär öfver underrättens stämmings utslag; och då dessa besvär meddeltes consistorio, aflämnade consistorium ett yttrande, hvaruti bland annat läses följande:

»Så högt det smärtar consistorium att herr magister Trägård för oskyldig och välment föreställning till Olof Håkanson inom lyckta dörrar i consistorio blifvit oroad och inför rätta dragen, så gärna uppfyller consistorium tit. åstundan. — Consistorio tillhör det ostridigt att urskilja hvad hemligt skriftermål är eller icke, och finner consistorium så mycket mindre något hemligt skriftermål här hafva rum eller af magister Trägård vara upptäckt, som sjelfva målet icke angår någon grof samvetssynd utan ett lofligt löfte om äktenskap, om hvars fullbordan en åhörare af sin lärare och själesörgare med största fog

ärinras, hvilket Tit. Trägård på ett ömt sätt billigt iaktagit. Funne sig någon vara föranlåten öfver så beskaffad ärinran att anföra besvär, så borde han hos consistorium det anmäla. — Men nu är det som Olof Håkanson öfverklagat har passeradt inom lyckta dörrar i consistorio och af en consistorii ledamot på hans domsäte ärindradt. Derföre finner consistorium det vara emot allt skäl att för sådan ärinran draga honom inför verldslig rätt, innan käreande parten hos consistorium anmält, hvad han i samma ärinran förment vara brättsligt; ty med all lag är det enligt, att en consistorialis för sitt ämbete i consistorio icke är skyldig att visa redo för verldslig rätt.» etc.

Emedlertid fortsattes processen till år 1757, då Håkanson gjorde pastor Trägård skriftelig afbön. Trägård var benägen till försonlighet, gaf timmermannen förlåtelse, och han hoppades nu för alltid vara befriad från hela processen. Men år 1768¹ hade någon af Trägårds ovänner å nyo bragt samma obehageliga ämne på bana, och am:ts-rätten insände en skrifvelse härom till consistorium. När bemälte skrifvelse blifvit upläst i sessionen den 7 september, framgaf Trägård ett memorial, hvaruti han beklagar sig öfver de förföljelser, man tillställde emot honom, upmanar consistorium att påskynda sakens slut och anhåller, att Olof Håkanson måtte till nästföljande consistoriidag upstämmas. Detta skedde. Håkanson inställte sig, och då för honom uplästes den af honom sjelf tillförene gifna och egenhändig undertecknade förliknings- och afböns-skriften, ärkändes den utan minsta tvekan. Håkanson tillstod äfven: »att han varit förledd af advocat fiscalen Furuskjöld och cancellisten Sheldon,² som drifvit denna saken sins emellan.» — Dermed slutades ändtligen hela saken till Trägårds uprättelse och Furuskjölds blygd.

§ 3.

I pastor Trägårds tid tilldrog sig följande uptråde i consistorio. Lieutenant Thomas Fust, sedermera amiralen och riddaren Nordenstjerna, som hade värfvat till krigstjenst klockaresubstituten N. N. Coccius utan vederbörligt tillkännagifvande härom hos stadsförsamlingens prästerskap, kallades för consistorium till den 19 october 1763. Då han fick företräde, började han genast, utan att afvakta hvad præses consistorii ville tala, berätta, att han af consistorio fått en stämning, den han ej kunde förstå, och att han altså var föranlåten att deröfver begära explication. Superintendenten svarade honom, att consistorium har måst göra herr lieutenanten det besväret

¹ Manuskriftet har felaktigt 1668.

² Denne Sheldon var troligen son till överstelöjtnanten Gilbert Sheldon (1710—1794) och Katarina Helena Mauvert, f. 1716. De hade 14 barn.

att tråda up för att låta honom veta, huru otillbörligt det varit att värfva kyrkobetjenten Coccius, förr än hans förmän blifvit derom underrättade, att lag och privilegier fordrade ovillkorligen, att det måste gifvas prästerskapet tillkänna, när någon vill göra sådana anspråk på de betjenter, som stå under dess lydno. — Häruppå yttrade lieutenant Fust, att han ej inlät sig i något svarsmål utan hade skriftligen författat, hvad han inför consistorium ville anföra, emedan tiden nu var inne på hvilken han borde infinna sig hos värfningscommisorial-rätten. Han framgaf under sådant föregifvande nyssnämnde skrift, som innehöll åtskilliga djärfva utlätelser, men skyndade sig att afträda, förr än skriften vardt föreläst.

I sessionen den 16 november berättade pastor Trägård, som förra gången var absens, att han vid sin hemkomst fått höra, att lieutenant Fust skulle i consistorii namn varit stämd till gensvar i ett värfningsmål, och som han ansåg sådant för ett ogrundat rykte, frågade han nu till sin underrättelse, om en sådan stämning i värfningsmålet väckeligen blifvit Fusten tillställd. De öfrige assessorerna, som äfven varit frånvarande vid sista sammanträdet, förenade sig med Trägård och äskade superintendentens ytterligare förklaring häröfver, med tillägg, att det förtröt dem, att lieutenant Fust i sin skrift och sedan genom utspridd rykte i staden föregifvit, att consistorium befattade sig med värfningssaker. Superintendenten berättade då väckeliga sammanhanget och förklarade, att han ingalunda stämmt Fusten för någon värfningssak utan blott för att förehålla honom hans fel, i det han förbigått Coccii förmän. Efter denna inhämtade uplysning blefvo alla consistoriales eniga med superintendenten och beslöts, att lieutenant Fust skulle ytterligare före kallas för att stå till ansvar för den misstyndning han gjort af consistorii ändamål.

Lieutenanten inställte sig enligt kallelse till sessionen den 1 december. Här taltes nu i synnerhet om den af Fusten vid förra sessionen inlämnade skriften och frågades, om herr lieutenanten kunde försvara, hvad han deruti skrifvit, om han skrifvit den sjelf eller om han blifvit förledd af någon annan att inlämna den, samt slutligen om han ville den återkalla. — Fusten svarade, att han sjelf författat skriften utan att vara förledd af någon; ty när han var barn, kunde han låta förleda sig, men nu sedan han är myndig, kan det icke hända honom. Dessutom sade han sig intet hafva skrifvit annat än det han ville försvara på vederbörligt ställe, hvarföre han ock intet vill eller kan återtaga den. Utom detta allt förekom det honom besynnerligt, att han blifvit stämd för consistorium i en värfningssak. — Consistorium bad honom derefter göra skillnad mellan värf-

ningsmålet i och för sig sjelft och hans kallelse hit att svara, hvarföre han prästerskapet oåtsporadt gjort åtalan på Cocci person. »För öfrigt beklagade consistorium, att det så väl för ett dylikt ogrundadt ryktes utspridande som för hans sidovördnad och missfirmerliga skrifiart nödsakas på högvederbörlig ort anmäla honom till den näpst som lag förmår.»

Consistorium vände sig sedermera med klagomål emot lieutenant Fust inför kongl. collegium; det beslöts jämväl att consistorium skulle gå med en underdånig berättelse om förloppet till kongl. maj:t. Men detta senare beslut har förmodeligen icke kommit till värkställighet, emedan förlikning undertiden träffades, sedan sakens rätta sammanhang blifvit å alla sidor utredt och lieutenant Fust ursäktat sitt förhastade upförande i consistorio. (a)

(a) Här följer en förteckning på alla senare am:tspredikanter i den ordning de blifvid utnämnde. — Doctor David Ruda, den fyrattonde förste i ordningen var amtspredikant från år 1767 till 1775. — Kyrkoherden Magnus Strandmark från 1769 till 1779. — Kyrkoherden Pehr Björkman från 1770 till 1777. — Häradsprosten Elias Billberg från 1770 till 1774. — Biskopen doctor Carl Fredric Muhrbeck från 1775 till 1795. — Pastor Fredric Stenbeck från 1776 till 1789. — Fältprosten Johan Åberg från 1777 till 1791. — Prosten N. A. Wadman från 1779 till 1784. — Pastor H. Wulff från 1785 till 1793 [!]. — Prosten S. Wigelius från 1792 till 1803. — Kyrkoherden C. N. Stenstrand från 1792 till 1797 — Prosten W. P. Henschen från 1792 till 1808. — Häradsprosten I. P. Schrevelius från 1796 till 1805. — Prosten B. I. Carlsson från 1797 till 1802. — Prosten Magnus Ullstén från 1803 till 1806. — Fältprosten A. Roos från 1806 till 181[8]. — Pastor P. J. Lundegård från 1806 till 1808. — Pastor D. Skottsberg, från 1807 till 1809 [!]. — Doctor P. Nordin från 1808 till 18[21]. — Pastor P. S. Witt från 1810 till 18[49]. — Kongl. hofpredikanten Holm från 1810 till 18[24]. — [Utg:s anm. Här följa levnadsdata för de uppräknade pastorerna: David Ruda (1731—1803), sed. kyrkoherde i Linneryd, prost och teol. dr; Magnus Strandmark (1726—1784) sedermera kyrkoherde i Nottebäck, prost; Pehr Björkman (1742—1778), sed. kyrkoherde i Hvittaryd; Elias Billberg (1745—1785), sed. kyrkoherde i Bunkeflo; Carl Fredrik Muhrbeck (1737—1795), sed. utn. biskop i Visby; Fredrik Stenbeck (1743—1789); Johan Åberg (1742—1810), sed. kyrkoherde i Moheda, fältprost; Nils Adolf Wadman (1739—1795), sed. kyrkoherde i Tving, prost; Henrik Wulff (o. 1753—1791); Swen Wigelius (1756—1821), sed. kyrkoherde i Bolstad, häradsprost; Carl Nicolaus Stenstrand (1753—1837), sed. kyrkoherde i Urshult, prost; Wilhelm Peter Henschen (1766—1816), sed. kyrkoherde i Ronneby; Jöns Peter Schrevelius (1762—1829), sed. kyrkoherde i Jämshög, prost; Benedictus Jonas Carlsson (1768—1833), sed. kyrkoherde i Slöta, häradsprost; Magnus Ullstén (1761—1819), sed. kyrkoherde i Kila, prost; Anders Roos (1775—1824), sed. kyrkoherde i Önnestad; Pehr Ivar Lundegård (1772—1808), Dawid Skottsberg (1761—1809); Per Nordin (1771—1852), sed. kyrkoherde i Simris, prost; Peter Swanberg Witt (1776—1849); Carl Holm (1775—1849), sed. kyrkoherde i Lösen, häradsprost. — En fullständig förteckning fram till vår tid finnes hos Holmberg, a. a., s. 140 f.]

Recensioner.

— Gottfrid Billing. *Anteckningar från riksdagar och kyrkomöten 1893—1906*. Utgivna av Carl Hallendorff. Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1928.

Gottfrid Billing var ledamot av Första kammaren vid alla riksdagar 1889—1912 med undantag för året 1907 samt bevistade alla kyrkomöten under perioden 1878—1920. Om sitt deltagande i dessa politiska och kyrkopolitiska sammankomster nedskrev han anteckningar från och med 1893. Han förde ej förlöpande dagboksanteckningar, utan plägade några veckor eller månader efter förhandlingarnas avslutande samla sina intryck i en kortfattad relation, närmast väl — som utgivaren antager — för att fylla »behovet av självrannsakan» om sin egen insats, kanske ock för att samla material, i händelse han på ålderns dagar skulle få tid och lust att för framtida publicering nedskriwa sina levnadsminnen. De relationer prof. Hallendorff här utgivit torde sålunda ej i sin nuvarande form ha varit ämnade för publicering, vilket såväl ökar deras historiska värde som förklarar deras visserligen ej vårdslösa men stundom stilistiskt obearbetade form. Den historiskt intresserade allmänheten har stora skäl till tacksamhet för att dessa värdefulla och upplysande anteckningar offentliggjorts, innan ännu glömskans eller de inrotade missuppfattningarnas slöjor hunnit sänka sig över de skildrade händelserna. Ej minst tacknämligt är, att relationerna fått åtföljas av en serie högeligen intresseväckande brev och brevutdrag, bland vilka märkas livfulla riksdags- och kyrkomötesbrev från biskop Billing själv till hans maka samt politiska biljetter till biskopen från en mängd korrespondenter — nämnas må E. G. Boström, Chr. Lundeberg, Adolf Hedin, Gustaf Sparre, Hugo Tamm, Harald Hjärne och Lars Åkerhielm. Utg. har förtjänstfullt underlättat tillgodogörandet av relationer och brev genom små upplysande historiska inledningar om förhandlingarna vid varje riksdag. Av hans hand är även en inledande träffsäker teckning av Gottfrid Billing som parlamentariker.

Det är kanske icke så många uppseendeväckande nyheter om den omhandlade tidens historia de Billingska anteckningarna bjuda, men i flera avseenden kasta de ljus över spelet bakom kulisserna vid dessa riksdagar och ge den vetgirige stödet av ett verkligt initierat och verkligt vederhäftigt ögon- och öronvittnes vittnesbörd om vad sig i rikets styrelse tilldragit och vad som förekommit i riksdagsutskott och vid partimöten. Särskilt bör då framhållas, vad biskop

Billing har att meddela om unionskrisen 1895 och rådvillhetens övergång till målmedveten enighet sommaren 1905. Därvid bekräftas, huru stort inflytande just Gottfrid Billing hade på tillkomsten av den hårdvunna svenska enighetsståndpunkten vid unionens avveckling.

Naturligtvis ge dessa anteckningar många och värdefulla bidrag till Billings egen karakteristik. De visa bl. a., hurusom de kyrkliga intressena alltid lågo hans hjärta närmast, även om han genom omständigheterna och riksdagsarbetets art kom att syssla med så mångskiftande rent praktiska och politiska spörsmål, i fråga om vilka, som utg. anmärker, hans intressen »säkerligen voro mera mångsidiga än djupa». Hans stora medlande förmåga har ju blivit ett ordspråk, och många äro de stora och små kompromisser, som i anteckningarna och breven beröras, från Billings sida vanligen med en glad och i grunden ödmjuk tillfredsställelse över att ha kunnat vara till nytta. Bland personomdömena fäster man sig vid hans hårda men säkerligen välgrundade dom över A. P. Danielsson som politisk personlighet. Bland de många riksdagsepisoder Billing skildrar förtjänar uppmärksammas hans tillrättsläggande av en på sin tid rätt allmänt i pressen missuppfattad och vrängd historia om det s. k. »historiska skrattet» i Första kammaren 1906, vilket ej gällde statsminister Staaffs pläderande för allmän rösträtt utan dennes gravitetiska och verklighetsfrämmande rekommendation av rösträttsutvidgning såsom medel mot landsförrädisk agitation. »Hvarken skrattade eller hänskrattade kammaren och allraminst gällde löjet rösträttsfrågan.» Ett karakteristiskt uttryck för Staaffs brist på smidighet omtalar Billing i samband med 1906 års flagglag: ministären ville ej låta kungen få behålla tretungad flagga, och statsministern fann lämpligt att säga till den ålderige monarken, »att han, om han ville, ju kunde ha en grön eller röd flagga». Billings första intryck av Staaff i unionsutskottet 1905 ger honom från en förmånligare sida: »I honom lärde jag känna en mycket begåvad och skicklig man, som yttrade sig med stor klarhet och stillsamhet.» Av de kyrkliga frågor, som avhandlas i anteckningarna må till sist nämnas stiftssammanslagningen, om vilken Billing oftast skrev med en underton av känslans upprördhet, och striden om lekmanndopet, där biskopskonferensen 1898 och det av Billing åstadkomna medlingsresultatet ingående skildras.

Verner Söderberg.

— *Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling* utgifna af Kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Förra avdelningen. Sjunde bandet. Bref 1632. Sthlm 1926.

I dec. 1926 utkom ännu ett band av Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling, omfattande brev från rikskanslern under året 1632.

I företalet påpekas bl. a. de svårigheter som varit förbundna med brevens insamlande. Då rikskanslerns registratur för året (liksom för 1631) helt saknas och konceptens antal under tidernas lopp betydligt decimerats har man i stor utsträckning varit hänvisad till de arkiv i utlandet, mest Tyskland, där originalbreven råkat hamna. Sökandet har emellertid lämnat ett mycket gott resultat. De för 1632 hop-

bragta breven äro sålunda mer än dubbelt så talrika som för närmast föregående år. Volymen räknar i sin helhet 680 nummer plus trettio donationsbrev och liknande handlingar samt ett hundratal pass.

De över 700 breven (när donationsbreven medräknas) utgöra likväl blott en del, kanske ej ens den större delen, av den korrespondens, som utgått från rikskanslerns kansli. Mängder ha förkommit och åtskilliga ligga ännu dolda i arkivens gömmor. Särskilt fåtaliga äro dessvärre breven till konungen, blott 34 stycken. Enligt beräkning har hela antalet av kanslerns brev till konungen under året belöpt sig till 120 å 150 stycken.

Under 1632 var rikskanslerns verksamhet förlagd till Tyskland, där hans arbetsförmåga absorberades av de mest maktpåliggande uppdrag. Knappt hade han »efter 2 månaders kontinuerlige resande» från Preussen, varest han residerat alltsedan hösten 1626, den 23 januari ankommit till Frankfurt am Main, där konungen då vistades, förrän kinkiga diplomatiska underhandlingar anförtröddes honom. Och då konungen vid mitten av mars bröt upp mot Tilly, utnämndes kanslern till generalguvernör och legat i de rhenska och frankiska kretsarna med inseende jämväl över de vid Rhen opererande trupperna. Sedan kallades han till konungen och tillförde denne förstärknings-trupper mot Wallenstein, blev efter den svenska arméns avmarsch från Nürnberg kommandant därstädes samt nämndes slutligen, då konungen skyndade efter Wallenstein uppåt Sachsen, till legat över de fyra översta kretsarna med uppdrag bl. a. att förhandla med dess ständer om förbund, förpliktande framför allt till kraftig hjälp i kriget. Det är helt naturligt att huvudparten av kanslerns korrespondens fylles av en mängd detaljer i samband med dessa uppdrag. Åtskilliga upplysningar, om än kanske ej så rikhaltiga, som man väntat, giva de ock om konungens förehavanden, i varje fall tacknämliga emedan det kungliga kansliets registratur för 1632 förkommit, varigenom en mycket stor del av konungens brev spolierats. Motstycken till de föregående årens vidlyftiga exposéer över det politiska läget i stort förekomma tyvärr icke. Det fanns nu ej anledning att författa dylika omständliga rådslag, då personliga möten kunde anordnas och förhållandena därunder muntligen diskuteras. Däremot hade man väntat flera och mera ingående meddelanden till de hemmavarande, rådsherrarna och andra. Breven hem till Sverige äro, i synnerhet före Lützen, märkligt fåtaliga. Rikskanslern erkänner ock därvidlag gång efter annan sin försumlighet. Han fick ej tid att skriva så ofta och utförligt som han önskade, »ärendernas överhopande och min tröttesamhet» hindrade, som han skrev till rådet i början av november (nr 605). Flera av de bevarade breven, i synnerhet till rådet, (9 stycken, varav 4 förut tryckta) ha dock för kännedomen om läget i Tyskland vid olika tidpunkter ett i hög grad värdefullt innehåll.

Vad som gäller om Sverige före slaget vid Lützen, gäller ännu mera om Preussen. Kanslerns korrespondens med myndigheterna i detta land är överraskande torftig. Och dock var Oxenstierna alltjämt generalguvernör över Preussen, om än vice generalguvernör (Carl Banér) förordnats i hans ställe under den vistelse i Tyskland, som

från början icke var avsedd att bliva långvarig. Därjämte bibehöll han direktorskapet över det vidlyftiga licensväsendet ej blott i Preussen, utan ock i Östersjöprovinserna och Tyskland. Licencförvaltaren, den holländske affärsmannen Petter Spierinck, som varit med alltsedan licensväsendet 1627 först organiserades, fortfor att närmast under kanslern utöva ledningen och medföljde till Tyskland i egen-skap av finansråd. Korrespondensen med de ortsliga licensmyndig-heterna har tydligen nästan helt skötts av den betrodde Spierinck.

Ett särskilt intresse tilldraga sig breven efter slaget vid Lützen, då kanslern rycker upp som ledare av vårt lands politik. Den admini-strativa torrheten får ock nu under intryck av dödsfallet oftare vika för mera personliga tonfall. Sorgen tar sig mångenstädes uttryck i gripande ordalag. Förlusten av konungens person tycktes omätlig och överskuggade helt segern. Med en underbar viljekraft och klar-syn grep sig dock rikskanslern genast verket an att söka göra det bästa möjliga av situationen. Ett stöd vart honom hans ingående känne-dom om konungens planer; han förklarar sig i allt vilja efterfölja dennes disposition och intention. I brev hem till rådet skisserar han snart upp program för hela riksstyrelsen, en ståtlig upptakt i den svit av brev till regering och råd, som finnes tryckt i Handlingar rörande Skandinaviens historia, med början i del 24.

Slutligen några ord om själva utgivningsarbetet, som för volym 1632, liksom för de närmast föregående tre årsbanden 1629—31, ombe-sörjts av arkivrådet dr Herman Brulin. Man kan utan tvekan beteckna detta arbete som mönstergillt. Såväl texten, återgiven i enlighet med i band I: 4 tillkännagivna principer, som innehållsöversikterna före varje aktstycke, noterna och registret (namn, ort och sak i ett) fylla de högst ställda fordringar. Den utomordentliga omsorgsfullheten är väl på sin plats i betraktande av publikationens genomgripande betydelse. Anm. kan sålunda ingalunda instämma med den bekante hi-storikern Moritz Ritter, då denne finner utgivningen av Oxenstierna-verket »gekennzeichnet durch eine Art von peinlicher Sorgfalt» (Gött. gel. Anz. 1910, s. 516 f.). Det hindrar ej, att man gärna instämmer med honom i att ett raskare utgivningstempo vore i och för sig önsk-värt. Måhända är ännu en erinran på sin plats. Redan när de båda första banden av Oxenstiernas skrifter och brevväxling utkommit, betonades i Hist. tidskr. (1889, Öfversigter och granskningar) av riks-arkivarien C. T. Odhner, att publikationen givetvis kunde påräkna största intresse även i utlandet. Med tanke härå framförde han det förslaget, att innehållsöversikterna borde meddelas även på ett av de stora kulturspråken. Man undrar, om icke detta förslag vore värt att tagas ad notam och på något sätt realiseras. Eller är det inte eljest att befara, att publikationen i utlandet lätt blir förbisedd?

Edt.

— G. Rein, *Karl Johan Adlercreutz*. Försök till levnadsteck-ning. I—II. Helsingfors 1925, 27. (Skr. utg. av Sv. litteratursällsk. i Finland CLXXXIII, CXCVI.)

Det »försök till levnadsteckning», som G. Rein ägnat K. J. Adlercreutz, är redan genom sitt omfång i hög grad respektingivande. Två ansevärdiga oktavvolymerna om tillsammans över 1,200 textsidor, en rikhaltig dokumentering med anmärkningar och källcitat samt, ej minst, utförliga innehålls- och personregister bära vittne om det oförtrutna arbete, som nedlagts på detta verk. Ett mycket omfattande källmaterial, både tryckt och otryckt, är genomforskat, och resultaten äro framlagda i en kronologiskt fortlöpande framställning, utmärkt av överskådlig het, reda och klarhet.

Vilka intryck giver nu den bild, som Rein tecknat av »Finlands hjälte», segraren vid Siikajoki och Lappo, »fäderneslandets frälsare» den 13 mars? Äro de sådana, att de föranleda oss att instämma i hans omdöme, att A., »i synnerhet som fältherre», underskattats av den senare forskningen? Enligt anm:s mening är detta knappast fallet, Rein påtalar nämligen med i det hela lika stor skärpa som Danielson-Kalmari eller Generalstaben de stora svagheter na i Adlercreutz' strategi under 1808 års fälttåg: den bristande kunska partjänsten, oförmågan att utnyttja en vunnen fördel, t. ex. efter Revolaks och Lappo, samt ovilligheten att begagna sig av den bland allmogen rådande stämningen för att framkalla ett folkkrig mot ryssarna. Vad den sistnämnda punkten angår, verkar onekligen krigföringen å försvararnas sida rent av idyllisk, särskilt om den ställes vid sidan av den samtidigt rasande frihetskampen i Spanien eller Wellingtons Torres Vedras-fälttåg i Portugal 1810. Eller vad säges om det förhållandet, att A. kvarlämnar hustru och barn i det utrymda landet och underhåller korrespondensen med dem via — den fientlige överbefälhavaren, general Buxhövdén! — Vad sedan krigets fortsättning 1809 angår och särskilt de efter revolutionen vidtagna försvarsåtgärderna, har Rein ej andragit något, som är ägnat att ställa A. i en ny dager. Och i 1813 och 1814 års fälttåg, då han beklädde posten som generalstabschef, var ju hans betydelse av underordnad natur, enär kronprinsen Karl Johan som högste befälhavare i egen person ledde krigsrörelserna.

Om sålunda den av Montgomery och Runeberg kring A:s huvud satta fältherreglorian, vilken i senare forskningars ljus förbleknat, ej erhållit förnyad glans genom Reins om stor objektivitet vittnande arbete, så framträder i detta den tappra krigaren A. i en klarare dager än någonsin tillföre. Han avgudades av sina soldater, vilka ingalunda sågo något fel i hans emellanåt visade lust att övergiva fältherrens överblickande post för att med värja och pistol slå i det he taste stridsvimlet. I gengäld har han i sina rapporter rest ett oförgängligt minne över de trupper, som svulto och fröso men segrade tillika. Det får väl betraktas som ett enastående undantag, att han just i sin första segerrika drabbning, vid Siikajoki, måste tillgripa den i vår krigshistoria sällan omtalade åtgärden att med hot från det bakom ställda artilleriet driva anfallskolonnerna fram mot fienden. — En egendomlig ödets ironi ville, att denne kraftkarl, vilken genom sin djärvhet och rådhighet så gott som ensam störtat en kungatron, skulle bliva den, som genom försagdhet och obeslutsamhet kom att

bära kanske det drygaste ansvaret för det upprörandet mordet på A. v. Fersen. »Nekas kan ej», skriver Rein, »att den tappre generalen gör en ovanligt slät figur, då han i de artigaste ordalag och med hatten i hand harangerar massan i den tron, att riksmarskalken är räddad, medan några stenkast från honom Fersen misshandlas till döds.» Såsom bidragande orsak till A:s oförsvarliga hållning vid detta tillfälle framhåller Rein, att han litade för mycket på sin popularitet, vilket kunde förklaras »av de översvallande hyllningar, som tidigare ägnats honom av Stockholms allmänhet».

Den gamla traditionen om A. som en oblidkelig rysshatare motsäges av åtskilliga hos Rein anförda omständigheter. Sålunda har han allvarligt övervägt planen att efter freden slå sig ned i det av ryssarna erövrade Finland, och underhandlingar ha även ägt rum om hans övertagande av en högre post i sitt hemlands administration. I samband med frågan härom har Rein haft tillfälle att närmare ingå på den oförsonliga fiendskap, som söndrade A. från hans forna vapenkamrat generalmajoren greve J. F. Aminoff, och har rörande denna sak meddelat märkliga upplysningar på grundval av det från Rilax och Armfeltssamlingarna i finska statsarkivet hämtade materialet. — Vad sedan A:s mångomtalade opposition mot »1812 års politik» beträffar, har R. ej framdragit något nytt utan nöjt sig med att, egendomligt nog utan reservation, återgiva Schinkel-Bergmans och Skjöldebrands obestyrkta uppgifter om häftiga meningsbyten mellan kronprinsen och A. Den senares resignation var emellertid fullständig, och i statsrådet den 24 febr. 1812 avgav han sitt votum för det nya politiska systemet utan att med ett ord beröra frågan om Finlands återfående. I det följande tog han även Karl Johans uppgörelse med norrmännen i försvar mot dem, som önskat ett kraftigare hävdande av Sveriges intressen.

Tyvärr medgiver ej utrymmet att ingå på de mycket underhållande skildringar, Rein givit ur A:s enskilda liv, hans lyckliga familjeförhållanden, hans patriarkaliska regemente som den store godsägaren, hans agrikulturella och hippologiska intressen, o. s. v.

Sammanfattande sina intryck av den skildrade personligheten yttrar Rein: »Må vara, att A. var stor varken som fältherre eller statsman, så har han dock i vida högre grad än mängen större begåvning, ehuru egentligen skapad för en trängre verkningskrets, i de mest avgörande ögonblick ingripit i händelsernas gång på ett sätt, som medfört bestående följder i de nordiska ländernas historia.» I detta område kunna alla instämma, även den, som fortfarande måste ställa sig skeptisk beträffande A:s ryktbaraste bragd, »frälsargärningen» den 13 mars 1809.

A. Grade.

— Inom svensk topografisk litteratur stod greve Carl Trolle-Bondes förtjänstfulla arbete om Trolleholm (4 bd, 1905—07) länge utan medtävlare som vår största godsmonografi. Detta rekord är nu överträffat av den serie beskrivningar, som 1923 började utkomma rörande det gamla östgötagodset Bjärka-Säby.

Initiativet till sistnämnda verk har utgått från Bjärka-Säby nuv.

ägare Oscar Ekman, som även finansierat arbetet i fråga. Det har uppdelats på olika specialister. Redan utkomna äro följ. delar: »Bjärka-Säbyområdets geologi» av statsgeologen S. Johansson; »Lövängen i Bjärka-Säby bebyggelsehistoria» och »Bjärka-Säby naturminnen» av prof. R. Sernander; »Bjärka-Säby under forntiden» av antikvarien B. Schnittger; »Bjärka-Säby ortnamn» I av doc. N. Lindqvist samt »Bjärka-Säby och dess ägare» av dr Holger Rosman. Ytterligare delar väntas, bl. a. en av intendenten S. Erixon om »Byar och allmogehem på Bjärka-Säby». Det framgår härav, att en sällsynt allsidig belysning på detta sätt ges åt ett av våra storgods. I stil härmed är den i allo förstklassiga utstyrelsen av dessa arbeten, som tryckas hos Almqvist & Wicksells Boktryckeri-A.-B., Uppsala, och vilkas ljustrycksbilder utföras hos A.-B. Malmö Ljustrycksanstalt. Verkets förläggare är Svenska Kyrkans Diakonistyrelses förlag, Stockholm.

Som den sammanhållande och viktigaste monografien av de nyss nämnda torde kunna betecknas den av dr Holger Rosman utarbetade: »Bjärka-Säby och dess ägare. Biografiska skildringar kring en gårds historia.» (I—III, 1923, 1924, 1927.) Det är också den från personhistorisk synpunkt mest intressanta. Det är ej meningen, att här söka lämna en kritisk vetenskaplig analys¹ av enskildheterna i dessa imponerande tre kvartvolymen på tillsammans över 1,100 sidor. Här skall blott ges en antydning om det rika innehåll, som döljer sig bakom titeln på Rosmans verk.

Denna boktitel bör läsas med stark tonvikt även å senare delen: »Biografiska skildringar kring en gårds historia.» I förordet till bd I, 1923, skriver Rosman, att han tio år tidigare fått »en tämligen obegränsad fullmakt» av godsägaren Ekman att i arkiven söka handlingar ej blott rörande Bjärka-Säby, utan även om dess ägares person- och släkthistoria. »Det tillfälle», skriver förf. med rätta, »som sålunda beredts vetenskapen att fritt fördjupa sig i en uppgift, måste gifvetvis tillskrifvas betydelse långt utöfver det lokala område, till hvilket ämnet begränsat uppgiften.»

Rosman inleder första bandet med en karakteristik av landskapet. I Wists socken gruppera sig de urspr. skilda gårdarna Bjärka och Säby vid sjön Rengen och Stångån. Förf. övergår därpå till den äldsta ägarehistorien, varvid han snart för läsaren till en person, som 1367 köpte Bjärka och 1371 Säby, den dominerande gestalt i vår medeltidshistoria, som bar namnet *Bo Jonsson (Grip)*.

Åt skildringen av Bo Jonsson har mer än hälften av bd I ägnats. Den personliga ägarehistorien har på detta sätt sprängt godshistoriens ram. Även om proportionerna i verket därigenom i viss mån förryckts, synes dock huvudsaken vara, att vetenskapen fått och begagnat ett tillfälle till forskning.

Bo Jonsson är skaparen av ett godscomplex i Wist, till väsentlig del ungefär motsvarande det, som nu består. Förf. ger i detta sammanhang en ingående och belysande skildring av 1300-talet som en

¹ Bd I har från den synpunkten recenserats t. ex. i Hist. tidskr. 1925, s. 288—295.

på egendomsområdet oerhörd omvälvnings- och spekulationstid. Bo Jonsson förstod att med genial affärsblick och okuvlig energi begagna sig av konjunkturerna.

Rosman omtalar, att då Bo Jonssons första maka 1360 avlidit i barnsäng, lät denne öppna hennes döda kropp för att, om barnet levde, komma i besittning av arvet efter henne. Som en närig och hård våldsman betraktas han också vanligen av en sen eftervärld. Rosman framhåller emellertid, att drotsens enastående ställning som jorddrott och makthavare dock även tyder på en kapacitet av annat slag än de dåliga egenskapernas. Efter drotsens död föll verket samman. Bilden därav ger förf. i ett slutkapitel om arvet efter Bo Jonsson. Vid sidan av en mängd genealogiska uppgifter överflöda i detta band de topografiska; värdefulla sådana finner man även i bilagorna, där bl. a. medeltidshandlingar rörande Bjärka-Säby publicerats av arkivarier E. Nygren. Bland dessa handlingar märkes särskilt drotsens testamente, avtryckt efter bättre text än i tidigare litteratur. Bd I slutar med redogörelse för Bjärkagårdarnas övergång genom arv och gifte till riddaren Måns Bengtsson, Engelbrekts mördare, och genom arvskitte 1509 till dennes son Johan Månsson (*Natt och Dag*).

Intresset för de yngre Sturarna har i litteraturen i någon mån trängt i skuggan andra grenar av samma ätt. Genom ägarskapet till Säby har emellertid grenen *Natt och Dag* blivit föremål för Rosmans studie. Sex generationer av ätten sutto på Säby som sätesgård. Förf. har här kommit in på aldeles obruten mark och lämnat en sällsynt fångslande skildring. Som stöd för sin maktställning hade den svenska aristokratien under sin blomstringstid betydande rikedomar i jord. Rosman ger av detta förhållande en utmärkt klar och belysande karakteristik. »De förnäma släkterna», skriver han, »lierade sig med hvarandra, och följderna blef, att det blott var en tämligen begränsad krets, som fick deltaga i de stora arfskiftena. I den mån släkterna hade samma ekonomiska standard, kunde ett nytt giftermål lämna kompensation, om en förmögenhet splittrades genom uppdelning på flera arfvingar. På detta sätt kommo gårdarna ofta endast att gå fram och åter mellan familjerna, och den en gång skapade förmögenheten kunde bibehållas till sina verkningar, äfven om själfva objekten skiftade. Den ledande aristokratien var närmast lik en stor familj, hvars medlemmar alternerade vid förvaltningen av de egendomar, som drogos inom kretsens värjo.» Just på detta sätt bibehöllo Johan Månssons ättlingar sin ekonomiska styrka — verkan av arvsfördelningarna neutraliserades genom giftermål.

Natt och Dag-herrarna voro i huvudsak jorddrottar. Denna begränsning bidrar att åt Rosmans andra band ge en starkare koncentration och behärskning av stoffet. Det modernare arkivmaterialet ger även möjlighet till fylligare personkarakteristiker. Fr. o. m. bd II komma dessutom med jämna mellanrum utförliga framställningar av Säbygodsets förvaltning och jordbruk. Vad illustrationerna beträffar mötte oss det personliga inslaget i medeltidsdelen i vackra vapen- och sigillbilder, men kan från detta band taga den fullödigare formen

av porträtt i ypperliga reproduktioner. Ett varaktigt minne av Natt och Dag-släkten har Säby i det s. k. »lilla slottet», som under denna tid uppfördes. Med den sjätte Natt och Dag kom emellertid förfall och upplösning.

Kapitlet härom heter betecknande nog »Carl Persson och hans fordringsägare». Rosman ser, i anslutning till t. ex. Eli Heckscher, i Karl XI:s organisationsarbete en våldsam regressrörelse, som under brytningen mellan natura- och penninghushållning medförde svåra olyckor. Carl Persson Natt och Dag drabbades ej direkt av reduktionen, men ruinerades genom återverkningar av andras obestånd och eget lättsinne. Ännu då hans första maka, Benedicta Posse, 1680 begrovs i Wists kyrka kunde han uppehålla sin herremansstandard. Begravningskostnaderna gingo till 11,492 daler k:mt (motsv. omkr. 38,000 kr.). Så förtärdes också vid gravölet 12 oxar, 3 hjortar, 35 får, 500 höns, 4 tunnor skånsk sill, etc. Men en efter en gled o sju sätesgårdar ur Carl Perssons hand. På 1690-talet var katastrofen fullbordad och riksbanken tog Säby.

Ekonomiska omvälvningstider skapa även personer, som förstå att profitera av själva olyckorna. *Germund Cederhielm*, son till en nyadlad ämbetsman, själv en skarp och hänsynslös jurist, såg möjligheterna. 1701 köpte han Säby av banken.

Cederhielm var med alla sina uppkomlingslater en dugande man, den störste återupprättaren av godscomplexet i Wist. För att undvika processer lät han sin äldste son Eric äkta den fattiga dottern till den olycklige Carl Persson. Cederhielms sluga småsinne och hårdhet göra honom emellertid personligen mindre sympatisk.

Sönerna voro hans sorgebarn. Den bekante spirituelle vivören Carl Gustaf dog efter 16 års vistelse i bysättningshäktet Châtelet i Paris, Mauritz C. åter för egen hand i samma stad. Äldste sonen Eric överlevde blott kort tid fadern.

Tredje bandet av Rosmans verk ägnas först åt de sista Cederhielmarna. Presidenten Germund Carl var Carl Persson Natt och Dags dotterson, en förfinad typ med ideell läggning och djupa bildningsintressen. Säby bibliotek blev en sevärdhet. Sonen Germund Ludvig uppförde det »nya slottet» på Säby. Då man på porträtten jämför den gamle 1600-tals-Germunds robusta drag och sluga kraftuttryck med den skeptiske och epikureiske gustavianens veka och litet slappa ansikte, är kontrasten slående. Germund Ludvig blev den siste av sin ätt. Vid hans död kom en stor del av arkivet till Uppsala univ.-bibliotek; det en gång så stolta biblioteket och konstsamlingarna skingrades småningom.

Den tidigare arvslinjen bröts nu, ty Säby gick till Germund Ludvigs kusin på modernet *Evert von Saltza*. Av denne — »den oberäkneliga kraftnaturen, som ömsom med andeuppenbarelser och ömsom med hushållsrön kryddade sitt ändlösa orerande» — har Rosman lämnat en underhållande skildring. Saltza var Karl Johans gunstling, sysslade med ideliga tekniska experiment, med hemliga ordensällskap och ockulta ting, skrev en bönbok, psalmer och romaner och förde på Säby ett livligt umgängesliv. Vid hans död var förmö-

genheten till stor del borta. Säby kom nu 1860 till kammarherre *Sigge Sparre*, som dock ruinerade sig på godset. Det inköptes 1868 av hovstallmästaren *Ferdinand Braunerhjelm*, »en utpläglad affärsman och typisk representant för den individualistiska tidsandan» — samt konsul *Oscar Ekman*, som vid Braunerhjelm's död 1872 inlöste hela Säby.

Med konsul *Oscar Ekmans* övertagande började för Säby — eller Bjärka-Säby, som det snart fick heta — en ny period. Denne storstilade representant för en gammal patriciersläkt lade den solida grunden för det nuvarande storgodset. Hans ädla maka *Maria Ekman*, född *Lavonius*, skildras i ett särskilt kapitel av *Manfred Björkquist*. Sedan *Ekmans* son (i 1:a gifftet) *Conrad* dött ung, överlät den förre och hans maka genom olika gåvobrev 1899—1905 *Säbykomplexet* till dess nuvarande ägare, sonen *Oscar Ekman*. Härmed slutar *Rosmans* skildring. Ett utförligt person- och ortsregister (utarbetat av *G. von Heideken*) till alla tre delarna fullbordar verket och är givetvis ovärderligt i ett arbete, som vimlar av person- och ortnamn.

Rosmans *Bjärka-Säby-monografi* är imponerande ej blott genom sitt omfång, utan också genom sitt innehåll. Vår ymnigt flödande topografiska litteratur lider vad godshistorien beträffar av allvarliga brister. Herrgårdarnas konsthistoria är genom moderna verk rätt väl tillgodosedd, men ägare- och jordbrukshistorien har ej i lika mån beaktats. Man rör sig här ofta med sporadiska, traderade och okontrollerade samt därför ej sällan felaktiga eller missvisande uppgifter. *Rosman* har givit oss ett arbete grundat på verkliga, arkivaliska källor. Hans breda skildring av ett svenskt storgods' öden från medeltiden till nu under ständigt hänsynstagande till den allmänna historiska och ekonomiska utvecklingen, är synnerligen värdefull. Förf:s nära kontakt med det ekonomiska livet har tydligen kommit arbetet till godo. Det har ej varit lätt att skildra *Bo Jonssons* och *Carl Persson Natt* och *Dags* invecklade ekonomiska transaktioner. Boken är även befruktande genom friska synpunkter och i författarens framställning spännande genom hans medryckande stil. Personhistoriska *Samfundet* har all anledning att lyckönska sin förre sekreterare till fullbordandet av ett så betydande verk. Härtill sluter sig en honnör för arbetets vidsynte mecenat, godsägaren *Oscar Ekman*, som även i detta fall vetat att upprätthålla och utveckla de rika och djupa kulturintressen, vilka av gammalt knutits till hans släkt.

B. H.-d.

Smärre meddelanden.

Släkten Afzelius är representerad redan i Anreps släktbok, där den inleder första bandet (1871). Redogörelser för densamma hava sedermera inlutit dels i Örnbergs ättartal, årg. 7 (1891), dels i flera årgångar (1911—16, 1918 och 1927) av Elgenstiernas släktkalender. Då dessa olika publikationer ganska väl suppleta varandra, kan man således säga, att kännedomen om denna släkt i det stora hela är ganska väl tillgodosedd. Emellertid har en släktmedlem, f. d. disponenten Carl Afzelius, som tidigare gjort sig fördelaktigt känd bl. a. genom publicerandet av en utredning rörande släkten Westman från Härnösand (1919), förra året utgivit ett arbete »*Afze Larsson i Afzegården, Broddetorp, och hans ättlingar*» (Skövde 1927, 4:o, 202 s. + 1 tab. Ill.), i vilket han på samma gång till ett helt sammanfört vad som förut sålunda måst sökas på skilda håll och därjämte fullständigt tidigare uppgifter samt slutligen fört utredningen vidare genom nya redogörelser dels för några släktgrenar, som kvarblivit i allmogeståndet, dels för vissa descendenter på kvinnolinjen. Vad det sista beträffar, är att märka, hurusom det gemensamma namnet Afzelius bäres av två skilda ätter, vilka visserligen båda stå i släktskapsförhållande till frälselandbon Afze Larsson, men av vilka blott den ena kan räkna honom som stamfar i egentlig mening, medan den andra (och tredje) leder sitt ursprung från rusthållaren Per Persson, som var den förres måg. Förhållandet ger förklaring till den nu utgivna bokens titel, som således antyder, att det här rör sig om mera än en släkt, ehuru man visserligen å andra sidan ej av dess formulering får föreställa sig, att arbetet omfattar alla ättlingar till bonden Afze. Utöver de nu nämnda bärarne av namnet Afzelius förekomma emellertid i särskilda bilagor utredningar rörande avkomlingarna på kvinnolinjen från dels en dotter, dels dotterdottrar till Afze Larsson. De uppgifter, som sålunda meddelas, hava i huvudsak hämtats från äldre stamtavlor, vilka i manuskript förvaras inom släkten, men hava blott delvis kompletterats och fullföljts till nuvarande tid. Vid genombläddrandet möter man här utom åtskilliga familjer ur allmogeklassen släktgrenar med namnen Setterblad, Hernqvist, Hernblom, Nordqvist, Holm, Hultgren, Selander, Settergren, Domberg, Ullholm och Tunberg m. fl. I tillfogade noter hava stundom tillägg gjorts till dessa släktledningar. Ett utförligt personregister underlättar den annars ej alldeles lätta orienteringen i denna avdelning. Registret upptager även alla Afzelier i en åtminstone avsedd — ehuru icke alltid ernådd — al-

fabetisk följd efter förnamnen, men då dessa oftast angivas med blott initialer och den första initialen ej alltid motsvarar tilltalsnamnet, har eftersläendet av viss person sina vanskligheter. Söker man exempelvis revisionssekreteraren Axel Afzelius, återfinnes han i registret under J. F. A., emedan hans fullständiga namn är Johan Fredrik Axel, och söker man presidenten Ivar Afzelius hittar man honom inte alls, eftersom genom tryckfel denne råkat att i registret presenteras med bokstäverna J. F. S., under vilka man omöjligen kan ana någon Ivar. Det riktiga torde varit att utsätta hela förnamnen, med hänvisningar i förekommande fall från tilltalsnamnen, där dessa äro kända och ej utgöra första förnamnet. Sådana små inadvartenser få emellertid ej undanskymma arbetets förtjänster, vilka säkerligen överväga. Författaren har för att göra biografierna fylligare i stor utsträckning tillgodgjort sig den tryckta litteraturen, — de avtryckta fullständiga bibliografierna äro sålunda till stor del hämtade ur det nya Biografiskt lexikon — och även ur otryckt material meddelat åtskilligt nytt. Man kan exempelvis anmärka, att avtryck in extenso av brev och verser (se s. 31 ff. och 101) med fördel kunnat samlas bland bilagorna, där en del poesi ändå förekommer, men i stort sett är redaktionen förtjänstfull och de olika tabellerna trots anhopningen här och var av anekdotiskt gods påfallande jämna. Arbetet, som utkommit i en nummerad upplaga av endast 200 exemplar, är försett med ett antal illustrationer, som sannolikt försakat valet av ett alltför glatt papper. Den typografiska utstyrseln är i övrigt vacker. Men landskapsvapnet på omslaget hör icke hit.

Aqut.

— *Victoria Benedictsson (Ernst Ahlgren)*, Dagboksblad och brev, samlade till en levnadsteckning av Axel Lundegård. Första bandet. Sthlm, Alb. Bonniers förlag, 1928.

Två år efter Victoria Benedictssons död utgav Axel Lundegård den första upplagan av hennes »själfbiografi i bref och anteckningar». En tillökad upplaga såg dagen 1908. Nyss har ännu en ytterligare utökad upplaga börjat utkomma. I denna har utgivaren inryckt och kommer att inrycka åtskilliga brev, som förut varit synliga i andra utgivares särpublikationer, så i detta band breven till fru Adlersparre, i ett följande breven till styvdottern Matti af Geijerstam. Till denna större fullständighet genom upptagandet av förut känt material, kommer ytterligare en mängd förut okänt.

I ett avseende närmar sig den nya boken mera den av 1890 än den av 1908. Den ger mera kronologiskt sammanhang, under det boken av 1908 i vissa partier snarast dolde sammanhang och kronologi. Om den nya boken lämnar något övrigt att önska i kronologiskt avseende, så beror detta på, att breven alltjämt ordnats efter korrespondenter.

Det nya som Dagboksblad och brev ger i den redan synliga volymen är en ojämförligt fylligare bild av Victoria Benedictssons mor, av hennes egen förlovningstid och av livet i Hörby före bekantskapen med Lundegård. Man hade önskat större utförlighet i anföranden ur anteckningarna under tiden närmast före framträdandet av boken

»Från Skåne». Från annat håll har i Samlaren för 1927 givits ett supplement och en korrigerig av den i Lundegårds upplaga av Victoria Benedictssons Samlade skrifter antagna dateringen av berättelserna i »Från Skåne». Där meddelas nämligen Victoria Benedictssons egen datering i dedikationsexemplaret till Georg Brandes, vilket befinner sig i meddelarens (lic. Elovsons) ägo. Bland annat rättar detta fynd Lundegårds förmodan angående »En realist». Han ville i den se spår av »ett äldre utvecklingskede», men den är enligt nyss angivna källa skriven 1884.

Lundegårds meddelanden om Hörbys topografi ge i förening med några fotografier av det gamla Hörby en levande bild av dess yttre miljö: kyrkan med sin tornhuv, kyrkogården med sina skuggiga alléer, av kastanjer på norra sidan, av almar och askar på den södra, prästgården i dess omedelbara närhet och åt motsatta hållet, utefter samma väg som prästgård och kyrka, gästgivargården vid torget och längre bort gatan med postmästargården. Diskret och kortfattat interfolierar utgivaren endast vid behov. Utförligast är han, av lätt insedda skäl, i de av honom själv meddelade uppgifterna om Victoria Benedictssons härstamning och föräldrar. Särskilt hennes mor får en karaktéristik, som rätt mycket avviker från hennes egen, detta med stöd av tillgängligt material.

Av allt att döma är man för alltid hänvisad till indirekta slutsatser angående Victoria Benedictssons anammande av den naturalistiska världsåskådningen. Man skönjer ingen strid. Hon har mellan 1883, då hennes jubel över en första litterär framgång tar bönsens form, och 1885, då hon till fru Adlersparre förklarar sig tillhöra den litterära vänstern, helt antagit vänsterns läror som slutgiltig dom över det religiösa över huvud.

Det är vid ett vägmärke som volymen lämnar Victoria Benedictsson: omedelbart före resan till Stockholm i slutet av 1885.

Hilma Borelius.

— Lektor R. E l a n d e r har utgivit ett arbete, *Sturemordens gåta. En granskning av urkunderna* (Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1928. 172 s., ill.), som i själva verket rör Erik XIV:s hela utveckling och historia. Icke utan förvåning måste man emellertid konstatera, att förf. icke nämner prof. V. Wigerts 1920 utkomna »Erik XIV. Historisk-psykiatrisk studie». Elander har icke heller tillgodogjort sig resultatens därav. Wigerts ytterst klarläggande, utmärkta undersökning av Eriks sinnessjukdom är likväl ett huvudarbete, som ej kan förbigås. Elanders bok innehåller detaljer av intresse, men hans populära och onyanserade syn på Eriks sjukdom orsakar, att boken i sin helhet tyvärr torde få anses ge en feltecknad bild av den rikt begåvade och intressanta men olycklige och sinnessjuka konungen.

B. H—d.

— *Ur Skedevi kyrkohäuder, Östergötland* (1928, 124 s. Kr. 2: —) är titeln på ett nyligen av överste Ernst Ericsson utgivet ar-

bete, vari skildras kyrkans byggnadshistoria, inventarierna och kyrkogården samt meddelas utdrag ur dödslängderna och bilder ur sockenlivet. Det är ej ofta man finner en hembygdsskildring så vederhäftig och byggd på så goda källor som denna. För den, som vill söka upplysningar om socknens äldre personhistoria, är den ovärderlig, men från kulturhistorisk synpunkt kan den kanske skattas ännu högre, enär förf. här kunnat meddela traditioner, som endast stått den till buds, vilken genom djupa rötter är fastvuxen vid hembygden. Det mecenatskap, som konsul Hj. Wicander utövat för kyrkans förskönande, har även sträckt sig till detta arbete, som därför kunnat framträda i en särdeles vårdad utstyrelse, ett nytt bevis på hans stora intresse för födelsebygden och dess minnen.

G. I.

Svensk biografisk veterinär-matrikel från 1750 till nuvarande tid.
— 2:a upplagan av Svensk Veterinär-matrikel. Uppsala 1909 — utgiven av Nils Th. Frykholm. Göteborg 1927. 4:o. 478 sid. Pris 25 kr.

I denna tidskrifts 13:e årg. (1911), sid. 78—80, lämnades en anmälan av den 1909 utkomna matrikeln, en anmälan som av allt att döma varit obekant för utg., när han utsänt andra upplagan därav. Åtminstone får man antaga detta, då artiklarna om Angelin, Hallander, de Ron och Kjerrulf ej reviderats i angiven riktning.

De obestridliga förtjänster, som redan förut påpekats hos den första upplagan, förefinnas även i den nu föreliggande, och synas biografier för nu levande eller i senare tid avlidna personer vara utarbetade med stor omsorg. Men så är ej alltid fallet med uppgifterna om tidigare avlidna. Med tillhjälp av lätt tillgängliga personhistoriska arbeten skulle dessa i många fall kunna fullständigas beträffande föräldrar, giftermål och barn. Detta gör, att man ännu ej kan anse de äldre medlemmarna av kåren slutgiltigt behandlade i genealogiskt avseende. Det torde även vara tvivelaktigt om alla äro medtagna. Åtminstone har anm. påträffat några personer, som möjligen borde återfinnas i ett arbete av föreliggande beskaffenhet. Så t. ex. djurläkaren *Nils Johan Dahlström*, † 1836 ¹⁰/₄ i Härnösand, 37 år; *Carl Magnus Ekenberg*, veterinärläkare i Västergötland, med en son född 1830; djurläkaren *J. P. Godberg*, † å Tureholms sätesgård vid Trosa 1837 ⁸/₄, 69 år; veterinäreleven *Hedlund*, som var adjutant åt Julius Mankell i polska upproret 1863; veterinärläkaren i Hassela *Johan Abraham Hübenette*, gift med Catharina Venngren, med en dotter, född 1853; veterinär *Edvard Nystedt*, med en dotter, född 1789 i Vadstena; regementshästläkaren *Carl Hinric Stillman*, f. 1841 ²¹/₈, † 1908 ²¹/₈. En bidragande orsak till att alla icke kommit med är naturligtvis, att professor Hernquists matrikel gick förlorad vid Skara veterinärinrättnings brand 1802.

I den nya men ej i den gamla upplagan upptages *Erik Gustaf Akerström*, f. 1821 i V. Vingåker. Enligt sockenstämmoprotokoll av ¹³/₅ 1838 erhöll denne veterinärelev, som då vistades i Stockholm, understöd

för fortsättande av sina studier. Han bodde 1851 på Skenäs i V. Vingåker och avled 1877 ²⁰/₁₀ vid Akersberg i Floda.

Arbetet avslutas med kronologiska tabeller över veterinära tjänst-innehavare.

G. I.

—Till konung Gustaf V:s sjuttioårsdag har d:r Karl Hildebrand utgivit en liten vackert utstyrd minnesskrift med titeln »Med folket för fosterlandet». Några anteckningar om Konung Gustafs person och regering (Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1928, 82 s.). Den inledes med en personligt hållen karakteristik över konungen och drottningen, varvid framställningen livas av några väl valda, belysande anekdoter. Följer så en klar, lättläst och upplysande översikt över det svenska samhällets omdaning sedan 1900-talets början, varvid tyngdpunkten lägges på det politiska området. Det framhäves också, att till grund för den politiska omvälvningen ligga genomgripande förändringar i näringsliv och social samhällsstruktur. Nästa kapitel, »Vad som hänt under kung Gustafs regering», upptar drygt hälften av boken och sammanställer, utan att göra anspråk på att vara någon systematisk redogörelse, några av de tilldragelser under denna tid, som särskilt varit ägnade att dröja kvar i minnet, från 1909 års storstrejk till skolreformen vid 1927 års riksdag. I slutkapitlet nedskriver förf. några reflexioner om kungadömet som institution i en demokratisk tid och får då tillfälle att belysa konung Gustafs stränga plikt känsla och redliga strävan att förverkliga valspråkstanken »Med folket för fosterlandet».

V. S—g.

—Hj. Lindeberg. *En ränksmidare. Strödda blad ur 1700-talets partistrider.* Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1928.

Att föreliggande Pechlinbiografi är den första, som förtjänar detta namn, må i och för sig gälla såsom betecknande för den ringa grad av uppmärksamhet, som i regel hos oss ägnas personhistoriska uppgifter av större räckvidd. Det är desto mer påfallande, eftersom Pechlins överlöparfysionomi i sällsynt grad är ägnad att göras till föremål för en populär monografi. Hjalmar Lindebergs bok fyller tvivelsutan väl en dylik uppgift, även om den endast skummar ytan av de rikhaltigt flödande primärkällorna och i regel nöjer sig med att anlita tryckta framställningar och aktpublikationer, som beröra ämnet, varvid främst märkas uppsatser av Hallendorff och Aldén. I likhet med t. ex. Görtz var Pechlin en främling, som införlivats med ett svenskt styrelsesystem och blivit en på sitt sätt typisk exponent för detsamma. Men medan Görtz' levnad gestaltade sig som ett tragiskt drama, har Pechlins buktande karriär en vaudevillartad prägel. Han är en skälmstyckenas virtuos, som vid mer än ett tillfälle roar oss genom sitt flinka sätt att draga halsen ur snaran och som onekligen ofta på ett välgörande sätt kontrasterar mot det surmulna och salvsefulla sätt att konspirera, vilket kännetecknar t. ex. en Axel von Fersen d. ä. Brännmärkt just av den sistnämnde som en partisinnets fanatiker un-

der kompositionssammanträderna under 1770—72 års riksdag är Pechlin redo med repliken, att det varit partierna, som förändrats, ej han. Hotad med arrestering vid 1772 års revolution, lamslår han Gustav III:s utskickade med en stolt vädjan till sin militära grad; äntligen häktad värdigas han medgiva, att han ej uppträtt med nödig försiktighet. Och vid 1792 års process med kungamördarna slingrar han sig undan ansvaret på ett sätt, som erinrar en iakttagare om en knipslug bonde inför häradsrätten. Dylika poänger komma väl till sin rätt i Lindebergs bok, som emellertid även vederbörligen betonar skuggsidorna hos sin hjälte. Den rekommenderas på det bästa som en nyttig och rolig skildring i avvaktan på en utförlig, arkivaliskt dokumenterad levnadsteckning. En vidlyftig personförteckning gör arbetet lättillgängligt.

N. F.—II.

Malmö teknologförbund. Minnesalbum utgivet i anledning av Malmö tekniska läroverks 75-åriga verksamhet 1853—1928. Malmö 1928. 402 sid.

Redan 1910 utgav Malmö teknologförbund ett album över Tekniska elementarskolans styrelse, lärare och utexaminerade elever. År 1925 väcktes emellertid förslag att 1928 utgiva ett nytt album upptagande fotografier av och uppgifter om, så vitt möjligt, alla funktionärer och utexaminerade alltifrån läroanstaltens tillkomst 1852. Att svårigheterna härför varit många och stora är tydligt, då det gällt uppgifter om cirka 1,400 personer, men att de lösts på ett så lyckligt sätt, är albumskommitténs och kanske än mer läroverksadjunkten Vilhelm Ljungfors' förtjänst, vilken haft redigeringen om hand. »Genom sin rika erfarenhet som biografisk och genealogisk forskare och författare var han icke endast i stånd att på ett utmärkt sätt fullgöra sitt uppdrag, utan kunde även i en mängd fall hjälpa till med insamlandet av det erforderliga primärmaterialet», säger kommittén med rätta i förordet. Att L. dock varit bunden av kommitténs beslut kan man förstå av biografiernas lydelse. Man finner i desamma födelseort och -tid, examina, viktigare levnadsdata, dödsort och dödsdag, men saknar uppgift om föräldrar, hustruns namn och barn.

I anledning av teknologförbundets 25-åriga tillvaro inledes arbetet med en återblick av undervisningsrådet Nils Fredriksson samt en skildring av Malmö tekniska läroverk genom tiderna, författad av rektor Fr. Montén. Efter porträttkatalogen följa uppgifter om utexaminerade elever, vilkas porträtt saknas. Att denna avdelning endast upptager 86 personer är ett ytterligare bevis på det arbete, som nedlagts för att få fram det mesta möjliga. Svenskt porträttgalleri, som under åren 1895—1913 utgavs under redaktion av Albin Hildebrand, kommer helt säkert att länge framstå som en förebild för dylika arbeten. Vi kunna endast konstatera, att det nu fått en värdig efterföljare.

G. I.

— Gustaf Näsströms *Det gamla Medevi. Kulturhistoriska anteckningar* (Sthlm 1928, 283 + (2) s., 1 karta) utlöser ett

omdöme, som varje läsare torde kunna ena sig om: det är en förtjusande bok. Medevi har haft sina tidigare skildrare i Sven Hedin (1803) och Gustaf von Düben (1867). Hedins bok med två vackra gravyrer från Medevi har även i yttre hänseende fått en värdig efterföljare i Näsströms. Den senare, tryckt hos Nordisk Rotogravyr, Stockholm, har icke blott en allmänt vårdad utstyrsel, utan är även försedd med icke mindre än 76 förträffliga helsidesbilder i djuptryck. Förtjänsten härav ligger icke minst hos Näsströms mecenat, Medevivännan apotekaren Nils I. Bruzelius, som ej blott tagit initiativet till boken i anledning av brunnens 250-årsjubileum, utan även bekostat densamma. Detta förklarar det förvånande billiga priset, kr. 5:—.

Förf. lämnar under titeln »Offerkällan» en inledande redogörelse för förhållandet mellan den folkliga vidskepelsens källkuft och den legitimerade hydroterapi. Läsaren får sedan följa brunnens framväxt från det Urban Hiärne 1678 demonstrerar sin analys av Medevivattnet till dess Medevi blir den mondäna kurort, vars namn så ofta möter i äldre personskildringar. Bokens andra avdelning framtrollar kulturhistoriska interiörer ur ortens brunnsliv: »Aurora Königsmarcks Medevi», »Kungliga besök», »Glimtar ur sällskapslivet», »Mamsell Foy och löjtnant Björnstjerna» äro några av kapitelrubrikerna. Även det moderna Medevi med »grötlunken» får sin skildring. En förteckning över brunnsintendenter samt personregister avslutar den vackra, innehållsrika och trevligt skrivna volymen. Man har efter läsningen därav fått en ny vän på sin bokhylla.

B. H—d.

— På Nationalmuseichefens uppdrag ha intendenten S. Strömbohm och fil. dr frih. E. E:son Uggla utgivit en *Katalog över porträttsamlingen på Gripsholm* (1927). Varje porträttintresserad griper med begärlighet denna fullt moderna katalog, till vilken dr Strömbohm skrivit en orienterande historisk inledning. Efter denna följa de koncentrerade viktigaste uppgifterna rörande de 1,998 nr, som Gripsholm härbärgerar. Ett särskilt konstnårsregister samt personregister förhöja ytterligare värdet av den nya Gripsholmskatalogen, som avslutas med 24 helsidesillustrationer i djuptryck av typiska konstverk ur denna nationalskatt.

Som volym XXXVI i Sveriges allmänna konstförenings ståtliga publikationsserie har nyligen (1928, 343 s.) utkommit en monografi över *Per Kraft d. y.*, författad av Evald E:son Uggla. Konsthistoriskt sett fyller det gedigna arbetet en lucka. Målaren var en av sin tids mest anlitade och åtminstone under några decennier mest betydande porträttörer och intog länge som professor vid Konstakademien en framskjuten ställning i skedets visserligen inte särskilt blomstrande konstliv. Även den personhistoriskt intresserade har emellertid mycket att hämta ur denna bok. En utomordentlig omsorg har ägnats åt de biografiska partierna. Författaren skildrar in-

gående och livfullt den gamle målarens verksamma liv, som delades mellan yrkesutövningen, lärarverksamheten, där mycken tid bl. a. upptogs av akademiintrigerna och de i den värda församlingen ständigt återkommande gruffen om allehanda obetydligheter, samt skötsel av de stadsfastigheter och lantegendomar, som den gode ekonomen kom i besittning av. Människan Per Krafft har inte precis haft det bästa rykte. Traditionen har åtskilligt att berätta om hans råa manér och hans närighet. Författaren lägger alla dokument på bordet — han har dock icke hjärta att trycka av P. A. Nyströms hänsynslöst elaka skildring av Krafft — men han söker genomgående att tyda allt till det bästa och strävar ridderligt att ge honom upprättelse. Boken handlar också ganska mycket om målarens kunder och då författaren för fram porträtten har han alltid ett eller annat att säga om de avbildades personligheter. Den synnerligen rika illustrationen (8 pl., 165 textill.) är värd en särskild eloge. Den lär oss, hur svenskarna av alla stånd och åldrar sågo ut under den borgerligt fridsamma epoken strax efter Sveriges sista krig. Porträttintresserade ha mycken nytta även av den utförliga katalogen över mästarens verk.
G. M. S—e.

— Av *Svenskt Biografiskt Lexikon* (Alb. Bonniers förlag, Sthlm), red. av förste arkivarien Bertil Boëthius, har utkommit h. 36: Cederhielm—Cederström, G. A. B.

— Av *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, utg. av riksbibliotekarien I. Collijn, har utsänts nr:ris 1 och 2 av årg. XV (1928). Det förra innehåller bl. a. en nekrolog över universitetsbibliotekarien Claes Annerstedt av prof. Henrik Schück. Av personhistoriskt intressanta bidrag i andra häftet märkas: Viktor Madsen, »Brevveksling mellem J. H. Schröder og E. C. Werlauff 1824—1856» samt utförligare nekrologer över förstebibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Oslo Hjalmar Marius Pettersen av W. Munthe och över förste bibliotekarien Robert Geete av O. Wieselgren.

— Av innehållet i *Dalarnas Hembygdsförbunds Tidskrift*, årg. VII (1927), h. 3—4 (tr. 1928) må särskilt framhållas Helmer Lagergrens uppsats om »Krono- och adelsgoods i Dalarna i medlet av 1500-talet».

— *Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund* har för 8:e gången utgivit en årsskrift, *Hembygden* (Gtbg 1928, 175 s., 4 antavlor, 2 pl., ill.), red. av med. dr Emanuel Bergman, Göteborg. Av årsskriftens rikhaltiga och omväxlande innehåll rörande Dalsland och Dalbor lägger man särskilt märke till landsarkivarien Gustaf Clemenssons bidrag: »Dalslandsarkivalier. Arkivhandlingar från Dalsland i landsarkivet i Göteborg. I. Kyrkoarkiven», innehållande en fullständig och detaljerad förteckning över dessa kyrkoarkiv. Boken avslutas med »Dalsländska antavlor» för den kände Kiruna-

disponenten J. O. Hj. Lundbohm (1855—1926), överläkaren G. F. Bergendal (1851—1926), författarinnan Betty Jansson (1836—1927) och med. dr A. Th. Hwass (1852—1927).

— *Karolinska förbundets årsbok 1927* har utkommit (Lund 1928. 247 + (1) s., utg. av Karolinska förbundet genom docenten dr Sten Bonnesen. Årsboken är den adertonde i raden i denna historiskt beaktansvärda svit. Den inledes med en uppsats av den tyske historikern prof. Hans Delbrück om Rysslands inträde i den västeuropeiska kulturkretsen och nordiska kriget, utgörande ett kapitel ur samme förf:s 1926 utkomna *Weltgeschichte*, Bd III. Lektor Per Sörensson fortsätter sin undersökning om »Kejsaren, Sverige och de nordiska allierade från Karl XII:s hemkomst från Turkiet till alliansen i Wien 1719». Kapten F. Wernstedt fortsätter med ett tredje bidrag (ang. Kronobergs reg:tes kalk) sin uppsatsserie »Karolinska kalkar», och Stig Backman ger en starkt kritisk granskning av Arnold Munthes arbete »Karl XII och ryska sjömakten». Från personhistorisk synpunkt må särskilt framhållas de av arkivrådet H. Brulin meddelade överstelöjtnant Zachris Francs självbiografiska anteckningar 1687—1719 samt amanuensens Stig Roths utdrag ur annotationer av Westen Linnert (1668—1745), som från »skallemajblåsare» blev »Directeur för Hautboisterne af Gardie» och slutligen »Kongl: Håf Musicant.» Franc var född i Bremen och hans komiskt rotväliskeartade, realistiska språk bidrager även formellt till det starka verklighetsintrycket av de brottstycken han ger ur karolinernas med mödor och farligheter uppfyllda tillvaro.

— *Svenska Linné-Sällskapet* kunde i maj 1927 fira 10-årsminnet av sitt stiftande. I anledning härav hölls en sammankomst å Linnés Hammarby med högtidstal av prof. Robert Fries. Talaren redogjorde för sällskapets historia och dubbla syften: dels att söka sprida och fördjupa kunskapen om Linné och hans tid, dels att söka återuppygga den omgivning, i vilken Linné levde och verkade. Talaren ansåg, att sällskapet kunde se tillbaka på de gångna åren »ej med självförhävelse, men med en viss självkänsla, en sådan som sporrar till nya ansatser». Redogörelsen för sällskapets verksamhet bringar även en utomstående att instämma häri. Återställandet av det gamla Linneanska huset och trädgården i Uppsala har redan medfört icke blott en restaurerad »Hortus Linnæanus», utan även ett museum, som åskådliggör Linnés liv i familjen och hemmet; därtill kommer skapandet av ett värdefullt Linnébibliotek. Vad kunskapspridningen beträffar, har sällskapet utgivit två nummer i en skriftserie för omfångsrikare arbeten och tre i en annan med översättningar av Linnéska avhandlingar, vartill kommer en vägvisare för besökande å Hammarby. Mest framträdande i detta fall är emellertid den ståtliga raden av sällskapets årsskrifter.

Den 1928 utgivna årg. XI av *Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift* (Upps., 201 s., ill.) ger ett nytt vittnesbörd om sällskapets livaktighet och gagnarika arbete för belysning av en av vår kulturs på en gång

gedignaste och ljusaste gestalter. Årsskriften är den 9:e i ordningen, som redigerats av fil. dr Carl Forsstrand. Den inledes med prof. Fries' ovannämnda tal och avslutas med en axplockning av jubileumsartiklar ur tidningarna. I en grundlig och upplysande framställning, »Linné och Stenbrohult», av nuv. kyrkoherden i denna socken G. Virdestam, upprullas bilder av blomsterkonungens fädernehem och tidigare utveckling. En påminnelse om Linnés oförlikneliga, friska stil får man i hans uppsats »Linnés tankar om grunden till ekonomin» (med kommentar av G. Drake) och avtrycken av hans samtliga almanacksuppsatser: »om Théé», »om Coffé», om »Brännwin» o. s. v. Med. dr G. Neander skriver om »Linné och lungspot», prof. H. G. Söderbaum om »Linnæus och vetenskapsakademiens stiftande». Ett särskilt personhistoriskt intresse ha, jämte Virdestams uppsats, prof. R. Sernanders föredrag om Linnés lärare Lars Roberg i Uppsala, livmedikus dr Olof Hults välskrivna »Om Roland Martin och hans studieresa till Paris 1754—56» och dr Forsstrands biografi över Carl Gustaf Ekeberg. Martins resedagbok i Karolinska institutets ägo visar sig vara en kulturhistoriskt givande och roande bekantskap i såväl de utdrag som referat, vilka dr Hult ger. Forsstrands skildring av den lärde sjökaptanen Ekeberg är särskilt grundad på dennes brev (i Vet.-akad:s bibliotek) till bröderna Bergius och Wargentin. Den »makalöse» E., som ju framför allt blivit berömd, emedan han råkade ha som präst på skeppet Finland 1769—71 Jacob Wallenberg, som odödliggjort färden i »Min son på galejan», är även för sin egen del en bekantskap att göra. Om icke lika bullrande humoristisk som Wallenberg, är E. i varje fall en ytterst tidstypisk och mångsidigt begåvad man. Hans berättelse om den »chinesiska landthushållningen» och många »rön» i Vet.-akad:s handlingar kompletteras nu med de personliga uppgifterna i Forsstrands belysande skildring. — Den vackert illustrerade årsskriften är i allo ovanligt tilltalande.

B. H—d.

Genom beslut av 1928 års riksdag har den segslitna och under mer än tjugufem år debatterade *norrländska landsarkivfrågan* vunnit sin principiella lösning. I 1902 års landsarkivinstruktion hänfördes Norrland till Uppsala landsarkivområde, en bestämmelse, som dock ej ledde till några åtgärder i praktiken. Av många skäl visade det sig emellertid snart önskvärdt att skapa ett eget landsarkiv för Norrland, och en kungl. proposition om upprättande av ett sådant i Östersund framlades för 1907 års riksdag. Den vann emellertid icke riksdagens bifall, delvis på grund av konkurrensen mellan Östersund, Härnösand och Umeå om platsen för arkivet. Denna dragkamp mellan städerna fördröjde frågans lösning, och ärendet invecklades ytterligare genom att landsarkivfrågan hopkopplades med frågan om nybyggnader för länslantmäterikontoren i Östersund och Härnösand. Genom und. skrivelse av 22 december 1926 framlade emellertid riksarkivet ett nytt förslag gående ut på upprättandet av ett landsarkiv för de fyra kustlänen i Härnösand och ett länsarkiv för Jämtlands län i Östersund. Genom beslut 18 juni 1927 uppdrog K. M:t åt riksarkivet att i sam-

råd med byggnadsstyrelsen utarbeta detaljerade förslag till frågans lösning, dels med två arkiv i Östersund och Härnösand, dels med fyra arkiv i Östersund, Härnösand, Umeå och Luleå och för båda alternativen med och utan lokalt samband med länslantmäterikontoren i nämnda städer. Denna utredning överlämnade riksarkivet genom und. utlåtanen 30 nov. och 9 dec. 1927, vilka utmynnade i ett förord för alternativen med två arkiv. Med anledning av kungl. proposition (nr 212) av 16 mars 1928 beslöt riksdagen 12 maj dels att upprätta ett länsarkiv för Jämtlands län i en med länslantmäterikontoret gemensam nybyggnad i Östersund, dels att anvisa medel för utförande av specialritningar för ett landsarkiv för de fyra kustlänen i eget nytt hus i Härnösand. Personhistoriska samfundet har anledning hälsa detta principbeslut med synnerlig tillfredsställelse och glädje. Genom dessa båda arkivs tillkomst underlättas i högsta grad den personhistoriska och genealogiska forskningen i vårt land och öppnas nya vidgade möjligheter för densamma.

B. L.—n.

— Genealogiska Samfundet i Finland (ordf. docenten fil. dr Gabriel Rein; sekr. och bibliotekarie kamrer Osmo Durchman, Nylandsgat. 10, Helsingfors) har utgivit årg. XI (1927) av sin ståtliga *Årsskrift* (534 + (1) s., Helsingfors 1928). Den har tillägnats den framstående personhistorikern frih. T. H. Carpelan på hans 60-årsdag och prydes av frih. C:s porträtt som försättsplansch. Bokens finskspråkiga uppsatser äro av med. kand. G. Johnson om Finlands provinsialläkare 1749—1927 (även separat, 188 s.), skriftställaren Jalmari Finne om släkten Castréns härstamning, ingenjör Hj. Björkman och lektor H. Impiwaara om en släkt Carlenius från Gamlakarleby och kanslirådet H. J. Boström om en annan släkt Carlenius från Torneå; vidare av prof. A. R. Cederberg i Dorpat, som lämnar ett mindre bidrag till G. M. Sprengtportens biografi samt av H. Impiwaara (Genealogiska notiser från Österbotten). Av svenska bidrag innehåller årsskriften genealogiska uppsatser om släkterna de Pont (av samf:s sekr. O. Durchman), Witting (av leg.-sekr. H. Hornborg) och Gräsbeck (av med. lic. A. Gräsbeck) samt om frälsesläkten Dyker (av A. W. Granit). Ytterligare märkas professorn med. lic. K. Hedmans »Hantverkare i Vasa från stadens grundläggning år 1611 till näringsfrihetens införande år 1869» (s. 189—322, även separat) samt K. V. Åkerbloms »Borgmästare och rådmän i Nykarleby 1620—1680» (s. 446—476). Samfundets årsberättelse innehåller även uppgifter av allmänna intresse, liksom en »Förteckning över församlingarnas historie- och räkenskapsböcker m. m., kopierade på uppdrag av Genealogiska Samfundet i Finland». Den »Kurze Inhaltsangabe», som avslutar boken, är för svenska läsare av särskilt värde beträffande de finskspråkiga bidragen, ehuru dessa korta sammanfattningar naturligtvis blott kunna lämna en antydning om de olika bidragens art.

Tioårsminnet av Finlands frihetskrig har i år högtidlighållits på flera sätt. Bertel Gripenberg utgav en diktcykel, där han bl. a. under titeln »Parad» framlockar som en drömsyn bilderna av de fallna:

»De stodo där, svensk och finne
så tysta i samma led.
På bleka kinder och lysande sår
sitt skimmer månen spred.
De tycktes bida så stilla där,
så bleka, pluton vid pluton,
och döds skall strök frostens andedräkt
över jägare och dragon.»

Ett drag av bitter och djup tragik måste alltid vidlåda minnet av ett inbördeskrig. Övervägande blir dock till slut känslan av att friheten och kulturen räddats och tacksamheten mot dem, som utfört detta räddningsarbete. I de citerade raderna har Gripenberg med skaldens intuition givit ett kort men samlat intryck av vad striden kostat. En prosakommentar av exakt slag därtill finner man i kansli-rådet H. J. Boströms stora finskspråkiga verk om de finländska stupade, *Sankarien muisto* (Hjältarnas minne. Helsingfors 1927. Skrifter utg. av Genealog. Samf. i Finland, V); undertiteln lyder i översättning: Biografier över de personer, som givit sitt liv för Finlands självständighet och frihet. Redan arbetets omfång — 894 s. — vittnar om den fruktansvärda åderlåtningen. Ännu starkare blir detta intryck, då man med ledning av namn och data söker få något ut av den finska texten. Sida vid sida i ständigt omväxling stå finska och svenska namn. Av de senare finnas såväl adliga som borgerliga; särskilt lägger man märke till de gammalsvenska gårdsnamn, som antyda österbottnisk bondesläkt, såsom Grannas, Gästgifvars, Skomars, Skrifvars, Smeds o. s. v. På ett hemskt sätt återkommer i biografierna på en mångfald ställen det talande ordet »murhattin», mördad. En talrik samling små porträtt återge dragen av de fallna.

Ursprungligen torde det varit meningen, att i arbetet medtaga även stupade utlämningar (jfr denna tidskr., årg. 1922, s. 218). Så har emellertid icke skett. Det är därför skäl i detta sammanhang påpeka ett annat arbete, *Den svenska insatsen i Finlands frihetskrig år 1918* (Sthlm 1928. 78 s. Säljes till förmån för Svenska Brigadens invalider. Kr. 1: —, fmk. 5: —), som utgivits både på svenska och finska. Det är redigerat av kapten G. M. Wadner och utg. av Carl Berg, Axel Boëthius, A. W. Douglas, Lennart Hellstedt, Axel Lagrelius, Ernst Linder, J. Mannerheim, Gunnar Palme, Sven Palme och Vollrath Tham. Denna minnesskrift är visserligen av militär art med en rad värdefulla uppsatser av svenska och finländska författare, men ger även personupplysningar av värde. Ett register över i arbetet namngivna svenskar avslutar densamma. Personhistorisk tidskrifts läsare ha anledning särskilt stanna inför namnet Olof Palme. Vilken förlust svensk historisk och genealogisk forskning led genom hans död på årens fält är allmänt känt. Minnesskriften har också i Finland

rönt erkännande som en sällsynt saklig och allsidig översikt. Även den finskspråkiga pressen har bringat det vittnesbördet, att den svenska insatsen, som förgrenat sig på alla specialområden av krigsverksamheten, varit av största betydelse och tidigare ej tillräckligt beaktats. Antalet svenska frivilliga i Finlands frihetskrig var 1,169.

B. H—d.

— I Sverige är John Wesslers 1901 utkomna »Sveriges aflidne tandläkare 1700—1900» huvudarbetet å tandläkarbiografiens område. Nu har även Finland fått ett liknande verk, ehuru inskränkt till modern tid, nämligen det av tandläkaren Stig Lund i Jyväskylä på uppdrag av Finska tandläkarsällskapet utgivna »*Suomen Hammastlääkärit. Finlands tandläkare* (1928), tryckt på omväxlande svenska och finska. Det är en porträttmatrikel med biografiska upplysningar, ibland ganska utförliga, om varje person. Boken avslutas med personregister.

— På möte i Oslo 1926 stiftades *Norsk Slegtshistorisk Forening*, som 1927 börjat utgiva *Norsk Slegtshistorisk Tidsskrift*. Föreningens sekr. är Overrettsakfører Anthon Busch (adr. Hægedehaugsveien 15, Oslo).

Då det 1879 stiftade *Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie* under årens lopp sett sitt medlemsantal i Norge i hög grad minskas, föreslog danska avdelningen av samfundets styrelse hos den norska, att samfundets norska avdelning skulle alldeles upphöra. Sedan detta bifallits nov. 1927 ändrades samfundets namn till *Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie*, som fortsätter utgivandet av *Personalhistorisk Tidsskrift*. Detta samfunds ordf. är kgl. Ordenshistoriograf Dr. phil. Loujs Bobé och sekr. arkivarien och bibliotekarien vid Generaldirektoratet for Postvæsenet H. Hjort-Nielsen (adr. Malmögade 5, Köpenhamn Ö).

I *Personalhistorisk Tidsskrift* 1927 (8. Række, 6. Bind) förekommer följande av intresse även för Sverige. Det danska samfundets förre ordf., Overrettsagfører Paul Hennings, som avled 19 juli 1927, hade hunnit lämna ett sista bidrag om »Kong Gustaf III's Besög i Danmark 1787, skildret i tre samtidige Breve». En av Björn Korne-rup publicerad »Fortegnelse over Præster, ordinerede af Biskop Hans Poulsen Resen 1615—1638» har flera uppgifter även rörande skånska präster. C. Behrend meddelar »To Biografier af Deltagere i den skaanske Krig», nämligen översten J. D. Wettberg (d. 1695) och kaptenen Hans Tonboe.

Samma tidskrift har av sin 49:e årg. (1928, 9. Række, 1. Bind) utgivit h. 1. Underarkivarien i riksarkivet fröken Henny Glarbo, vars tidigare undersökningar om »danske Adelsmænds Udenlandsrejser» 1560—1660 (i dansk Hist. Tidsskr. 1926) nyligen omnämnts i denna tidskrift (årg. 1927, s. 106), skriver nu om »Danske og norske Studerende i Padua». Denna förteckning lämnar intressanta bidrag till skånsk adelshistoria genom de däri talrikt förekommande studiosi av dansk-skånska ätter. Samma häfte bringar bibliografiska upplysningar om dansk genealogi för 1925—26. På meddelandeavdelningen

fortsattes en diskussion från tidskriftens förra årg., varvid även in-
drages frågan om en dansk-skånsk medeltidsätt *Grim*.

Det förtjänar i detta sammanhang påpekas, att från svensk sida
1926 lämnats ett värdefullt bidrag till just släkten Grims historia av
fil. lic. S a l o m o n K r a f t i hans undersökning »*Jens Grim på Toste-
rup och folksägnen om prästmordet i Löderups kyrka*» (i Föreningens
för Fornminnes- och Hembygdsvård i Sydöstra Skåne skrifter II,
s. 69—126). Redan i Personalhistorisk Tidsskrift I: 3 (1882, s. 33
ff.) uppvisade Kristian Erslev, att det samtidigt i Skåne omkr. 1400
funnits två personer med namnet Jens Grim och skrivande sig till
gods med namn, som likna varandra. Den ene, vars sigill visar en
sköld med tre (2 och 1 ställda) hjärtan eller sjöblad, var Jens An-
dersen Grim (son till riddaren Anders Martinsen Pæp), som omtalas
i två handlingar av 16 dec. 1402, då hans fader och han sälja bl. a.
Tostarp (nuv. Tåstorp) i Stora Harrie socken, Harjagers härad, till
riddaren Niels Svendsen på Ellinge. Denne Grim har tidigare av
lätt förklarliga skäl förblandats med en sin samtida namne, som är
mera känd, näml. riddaren Jens Grim (son till riddaren och riksrådet
Anders Jacobsen) till Tosterup i Ingelstads härad, vilken nämnes 1401
—1449 och vars sigill visar en kluven sköld. Ytterligare uppgifter
om den senare stå att finna i bl. a. Danmarks Adels Aarvog XIII
(1896) och XVIII (1901) på ätten Has (Grim). Krafts studie ger
nu i första hand genom noggrann jämförelse mellan de två per-
sonernas och i synnerhet riddaren Jens' olika sigill samt tidpunk-
ten för sigilleringarna nytt belägg för, att de båda herrarna ej kun-
na vara identiska. Krafts följande biografiska framställning rörande
riddaren Jens Grim, grundad på vidlyftigt tryckt källmaterial, är
synnerligen intressant och fullständig. Beträffande uppgifter om den-
ne Grim synes en enstaka sådan ha undgått förf. I Hist. tidskr. för
Skåneland, bd 2, h. 4—5 (1905), har Josef Andersson under titeln
»Ur Axel Urups arkiv» (s. 256—264) publicerat en på Ovesholm be-
fintlig äldre arkivförteckning (den förtecknade samlingen själv tycks
tyvärr för längesedan vara i det närmaste helt förlorad). Som nr
26 i förteckningen förekommer »Hr Jöns Grims av Tostorp breff
om Hamminhöijs gård, 1437 S. Maria Magdalena dag». Kraft
lämnar slutligen i senare delen av sin uppsats en högst belysande ut-
redning, grundad även på otryckt material, av den med riddaren
Jens Grims namn förknippade folksägnen om prästmordet i Löderups
kyrka.

B. H—d.

Frågor.

För utarbetandet av en biografi över *Carl Henrik Anckarsvärd* vore
undertecknad tacksam för upplysningar ang. brev eller andra handlingar
rörande denne. Särskilt sökas A:s brev till J. G. Richert, vilken
korrespondens icke kunnat återfinnas.

Bo Enander.

Fil. kand.

Grevgatan 69, Stockholm.

Insända böcker.

Från Albert Bonniers förlag:

VICTORIA BENEDICTSSON (Ernst Ahlgren), Dagboksblad och brev samlade till en levnadsteckning av Axel Lundegård. Första bandet. Sthlm 1928. 416 + (2) s. + pl. Ill. Häft. kr. 10: 50.

Från Dalarnas hembygdskförbund:

DALARNAS HEMBYGDS-FÖRBUNDS TIDSKRIFT utg. av Dalarnas hembygdskförbund under red. av Karl Trotzig. Ärg. VII (1927), h. 3—4. Hedemora 1928.

Från Dalslands fornminnes- och hembygdskförbund:

HEMBYGDEN 1928. Utg. av Dalslands fornminnes- och hembygdskförbund, red. av med. dr Emanuel Bergman. Gtbg 1928. 175 s. + 4 antavlor. Ill.

Från red. av Deutsche Familienforschung:

DEUTSCHE FAMILIENFORSCHUNG. Monatsschrift des Bunds für praktische Forschungshilfe der Familien-, Heimat- und Wappenkunde. 1928, h. 1.

Från Genealogiska Samfundet i Finland:

GENEALOGISKA SAMFUNDETS I FINLAND ÅRSSKRIFT, XI (1927). Helsingfors 1928. 534 + (21) s. + 1 pl. Ill. Häft. fmk. 80: —.

GUNNAR JOHNSON, Suomen piirilääkärit 1749—1927. Kokoelma lyhyitä elämäkertoja. [Finlands provinsialläkare 1749—1927. En samling korta biografier.] (Skrifter utg. av Genealog. Samf. i Finland, VI. - Utgör särtr. ur samf:s årsskr. XI). Helsingfors 1928. 188 s. Ill. Häft. fmk. 40: —.

KARL HEDMAN, Hantverkare i Vasa från stadens grundläggning år 1611 till näringsfrihetens införande år 1869. (Skrifter utg. av Genealog. Samf. i Finland, VII. - Utgör särtr. ur samf:s årsskr. XI.) Helsingfors 1928. 133 s. Häft. fmk. 30: —.

Från Karolinska förbundet:

KAROLINSKA FÖRBUNDETS ÅRSBOK 1927. Utg. av Karolinska förbundet genom Sten Bonnesen. Lund 1928. 247 s.

Från red. av Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen:

NORDISK TIDSKRIFT FÖR BOK- OCH BIBLIOTEKSVÄSEN, utg. av Isak Collijn. Ärg. XV (1928), nr:s 1—2.

Från P. A. Norstedt & Söners förlag:

GOTTFRID BILLING, Anteckningar från riksdagar och kyrkomöten 1893—1906 utg. av Carl Hallendorff. Sthlm 1928. 330 s. + flera helsidesill. Häft kr. 8: 75.

RUDOLF ELANDER, Sturemordens gåta. En granskning av urkunderna. Sthlm 1928. 172 s. + pl. Ill. Häft. kr. 4: 75.

KARL HILDEBRAND, »Med folket för fosterlandet». Anteckningar om konung Gustafs person och regering. Sthlm 1928. 82 s. Ill. Häft. kr. 2: —.

HJALMAR LINDEBERG, En ränksmidare. Strödda blad ur 1700-talets partistrider. Sthlm 1928. 235 + (1) s. + pl. Ill. Häft. kr. 5:75.

NORSTEDTS VÄRLDSHISTORIA, utg. av Sven Tunberg och S. E. Bring. Andra delen. Hellas och de hellenistiska rikena av Martin P:n Nilsson. Sthlm 1928. 562 s. + 1 karta. Ill. Häft. kr. 12:—.
— Fjärde delen. Folkvandningsstaterna, Östrom och Islam (400—750) av Sven Tunberg, S. Lindstam och K. V. Zetterstéen. Sthlm 1928. 576 s. + 1 karta. Ill. Häft. kr. 12:—.
— Femtonde delen. De asiatiska kulturerna av Bernhard Karlgren och Jarl Charpentier. Sthlm 1928. 610 s. Ill. Häft. kr. 12:—.

Från red. av Nysvenska studier:

NYSVENSKA STUDIER. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning, utg. av Bengt Hesselman och Olof Östergren. Årg. VIII (1928), h. 1—2. Uppsala 1928.

Från Riksarkivet:

SEVERIN BERGH, Svenska Riksarkivet 1837—1846. (Meddelanden från Svenska Riksarkivet. Ny följd. II:7). Sthlm 1927. 160 s. + 2 pl.

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKA RIKSARKIVET FÖR ÅR 1926. Sthlm 1928. 164 s.

Från Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT, udg. af Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie. 49:e Aarg. (9. Række, 1. Bind, 1. Hæfte). 1928. Köpenhamn 1928.

Från Société suisse d'héraldique:

ARCHIVES HÉRALDIQUES SUISSES. Organe de la Société suisse d'héraldique. Årg. XLII. (1928), h. 1—2. Ill.

Från Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Förlag:

HOLGER ROSMAN, Bjärka-Säby och dess ägare. Biografiska skildringar kring en gårds historia. 4:o. Bd I. 371 s. + 1 karta. Ill. Sthlm (tr. Upps.) 1923. — Bd II. 372 s. + 1 karta. Ill. 1924. — Bd III. 386 s. Ill. 1927. Häft. kr. 20:— pr bd.

L. A. CEDERBOM och C. O. FRIBERG, Skara stifts herdaminne 1850—1930. Bd I. Sthlm 1928. 240 s. Ill. Häft. kr. 6:—.

MINNEN FRÅN GAMLA PRÄSTGÅRDAR I SKARA STIFT, saml. av Olle Nystedt. Sthlm 1928. 224 s. Ill. Häft. kr. 5:25.

Från Svenska Linné-Sällskapet:

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS ÅRSSKRIFT. Årg. XI (1928). Red. av Carl Forsstrand. Upps. 1928. 201 s. Ill.

Från red. av Zeitschrift der Zentralstelle für Niedersächsische Familiengeschichte:

ZEITSCHRIFT DER ZENTRALSTELLE FÜR NIEDERSÄCHSISCHE FAMILIENGESCHICHTE. Jahrg. X (1928), h. 5, 6—7.

Från förf. eller utg.:

- DEN SVENSKA INSATSEN I FINLANDS FRIHETSKRIG ÅR 1918. Under red. av G. M. Wadner utg. av C. Berg, A. Boëthius, W. A. Douglas, L. Hellstedt, A. Lagrelius, E. Linder, J. Mannerheim, G. Palme, S. Palme o. V. Tham. Sthlm 1928. 78 s. Säljes till förmån för svenska brigadens invalider. Häft. kr. 1:—, fmk. 5:—.
- EMANUEL BERGMAN, Dalbon ur antropologisk synpunkt. (Dalia. Bidrag till Dalslands kulturhistoria och naturbeskrivning utg. av Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund under red. av E. Bergman, nr 2). Åmål 1928.
- NILS FRYKHOLM, Svensk biografisk veterinär-matrikel från 1750 till nuvarande tid. (2:a uppl. av Svensk veterinär-matrikel. Upps. 1909). Gtbg 1927. 478 + (1) s.
- ERIK LINDMAN. Till hundraårsminnet av snörmakaremästaren Gustaf Edvard Lindmans födelse. Några släkthistoriska data sammantäckta. (Omslagstitel: Till minnet av Gustaf Edvard Lindmans födelse 1828 ¹/₅ 1928). Sthlm, förf:s förl., 1928. 18 s. + 1 portr. Kr. 5:—.
- STIG LUND, Suomen Hammasläkärit. Finlands tandläkare. Jyväskylä 1928. 215 + (1) s. Ill.
- GUSTAF NÄSSTRÖM, Det gamla Medevi. Kulturhistoriska anteckningar. Sthlm 1928. 283 + (2) s. + 76 pl. i djuptr. + 1 karta. Inb. kr. 5:—.
- G. REIN, Karl Johan Adlercreutz. Försök till levnadsteckning. D. I. X + 464 s. + 1 portr. Helsingfors 1925. — D. II. XII + 822 s. + 1 portr. 1927. (I—II: Skrifter utg. av Svenska Litteratursällskapet i Finland 183, 196). D. I häft. fmk. 50:—, d. II fmk. 90:—.
- SIXTEN STRÖMBOM och EVALD E:SON UGGLA, Katalog över porträttsamlingen på Gripsholm. På Nationalmuseichefens uppdrag utarbetad. Sthlm 1927. 225 s. + 24 pl. i djuptr. Häft. kr. 2:50.
- EVALD E:SON UGGLA, Per Krafft d. y. och samtida svenskt porträttmåleri. Sthlm 1928. (Sveriges Allm. Konstförening, XXXVI). 343 s. + 8 pl. i djuptr. Ill.

Notiser.

Personhistoriska Samfundets årsmöte ägde rum å Vitterhetsakademiens lokal onsdagen den 13 juni 1928. På revisorernas förslag beviljades styrelsen full och tacksam ansvarsfrihet för 1927 års förvaltning. Till medlemmar av styrelsen omvaldes arkivrådet Joh. Ax. Almquist, hovmarskalken greve Adam Lewenhaupt, direktören Govert Indebetou och professorn Sven Tunberg samt nyvaldes, efter sekreteraren Sixten Humble, som undanbett sig återval, redaktionssekreteraren i Nordisk Familjeboks redaktion Bengt Hildebrand. Till medlemmar av redaktionsutskottet omvaldes arkivrådet Almquist, förste arkivarien Bertil Boëthius, intendenten frih. Rudolf Cederström och postkontrollören Gustaf Elgenstierna samt nyvaldes sekreteraren Hildebrand. Till revisorer omvaldes kamrer Axel Dandenell och hovrättsrådet F. W. Grönwall med kamrer Claës Schram som suppleant.

Vid efter årsmötet hållet styrelsesammanträde konstituerade sig styrelsen med arkivrådet Almquist som ordf., direktören Indebetou som skattmästare och sekreteraren Hildebrand som samfundets sekr. och red. för Personhistorisk tidskrift.

Utdrag ur revisionsberättelsen för år 1927:

Debet.

<i>Behållning</i> från år 1926		4,969: 42
<i>Inkomster</i> år 1927:		
Årsavgifter	3,450: —	
Tidskriftsförsäljning	319: 18	
Räntor	234: 82	
	<u> </u>	4,004: —
	Summa	8,973: 42

Kredit.

<i>Utgifter</i> år 1927:		
Trycknings- och illustrationskostnader	2,781: 67	
Uppbörds- och distributionskostnader	313: 06	
Arvoden	850: 85	
	<u> </u>	3,945: 58
<i>Behållning</i> till år 1928		5,027: 84
	Summa	8,973: 42

Följande av samfundets skrifter utlämnas åt *ledamöter i samfundet* efter rekvisition hos sekreteraren, adr. FAMILJEBOKEN, Vasagatan 7, Stockholm, till nedannämnda pris:

- Svenska autografsällskapets tidskrift, Del I, nris 3, 7—12 årg.**
1879—1888 (h. I, 2 o. 4—6 saknas, per nr kr. 3:—.
- Svenska autografsällskapets tidskrift, Del II, nris 1—12 årg.**
1889—1896 (340 sid.), lämnas fullständig till nedsat pris av kr. 18:—.
- Lösa häften för 3 kr. för varje häfte; dubbelhäfte nris 11—12 för 6 kr.
- Ex. tryckt på *bättre papper* (därav några få fullständiga årg. äro tillgängliga)
- jämte *Register* till delarna I och II, även på *bättre papper* kr. 45:—.
- Personregister** till delarne I och II (44 sid.) kr. 6:—.
- Personhistorisk tidskrift:**
- Årg. I (1898—1899) h. 3 o. 4 à kr. 3:75 (h. 1 o. 2 slutsålda).
- › II (1900) h. 1 o. 2 à kr. 3:75 (h. 3 o. 4 slutsålda).
 - › III (1901) (slutsåld).
 - › IV (1902) — årg. XXIV (1923) à kr. 15 per årg. utom årg. VIII (1906), som är slutsåld.
 - › XXV (1924) — årg. XXVII (1926) à kr. 10.

Handlingar, utg. genom samfundet:

- I. S:t Nikolai kyrkas i Stockholm vigselbok, 1. 1604—1650 och 2. 1651—1700 (182 sid.), utg. av F. U. Wrangel kr. 9:—.
- II. En adlig och furstlig hofpredikant under 1600-talets senare hälft, P. G. Öjer; utg. af Karl af Schmidt (82 sid.) kr. 4:50.
- III. Släkten Aminoff (slutsåld).
- IV. Klosterfolket i Vadstena af C. Silfverstolpe (slutsåld).
D:o d:o tryckt å *bättre papper* (i få ex.) kr. 15:—.
- V. Svenska porträtt i samlingarna vid Uppsala universitet, förteckn. af N. Sjöberg (6+87 sid.) med 31 porträtt; ingår i Personhist. tidskr. årg. III h. 3 o. årg. IV h. 1—4 (slutsåld).
- VI. Svenskarne under dannebrogen 1848—50, med tillägg (102+24 sid.), af B. Schöldström, med 97 porträtt (slutsåld).
- VII. Svensk genealogisk litteratur, förtecknad af J. A. Almquist (80 sid.) . kr. 6:—.
- VIII. Porträttsamlingarna å Edsberg och Hedensberg (23 sid. och 14 porträtt + 56 sid. och 3 porträtt); ingår i årg. VI h. 3—4 och årg. VII h. 4.

Ny serie:

1. Köpings stads tjänstemän 1605—1905 af G. Elgenstierna (106 sid.); ingår i årg. VIII h. 3—4.
 2. Kalmar regementes chefer 1623—1907 af F. Rudelius (160 sid. + 23 porträtt); ingår i årg. IX h. 3—4.
 3. Register till Personh. Samfundets porträttsamlingar årg. I—III (1906—08); ingår i årg. XI h. 2—4 och XII h. 1—2; även separat kr. 6:—.
 4. Personhistoriska anteckningar rörande Kristianstads magistrat och andra stadens tjänstemän under åren 1700—1800. Af Karl Enghoff kr. 6:—.
 5. V. Millqvist, Svenska Riksdagens Borgarstånd 1719—1866. Personhistoriska anteckningar kr. 6:—.
 6. Erik XIV:s almanacksanteckningar, hans dagböcker, ritningar och musiknoter i urval, utg. af C. M. Stenbock; ingår i årg. XIV h. 2—3.
 7. Olof och Caroline Wijks porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XV h. 4.
 8. Grefve Reinhold von Rosens porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XVI h. 1—2.
 9. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. mäningsregementen till häst och ståndsdraagoner under stora nordiska kriget av V. Hamilton, C. H. Kreüger och E. Leijonhufvud; ingår i årg. XVIII h. 1—2.
 10. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. mäningsregementen till fot under stora nordiska kriget av E. Leijonhufvud kr. 15:—.
- Dödslistor från och med år 1899 till och med år 1903 à kr. 3:—

STOCKHOLM 1928. KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER 282697